

Kaksinainen sukupuoli strategia

Eduskuntavaalien ehdokasasettelu ja sukupuoli Suomen
sosialidemokraattisessa puolueessa 1907–1917

Venla Kirsikka Ranki

Helsingin yliopisto

Valtiotieteellinen
tiedekunta

Poliittinen historia

Pro gradu -tutkielma

Joulukuu 2018

HELSINGIN YLIOPISTO
HELSINGFORS UNIVERSITET
UNIVERSITY OF HELSINKI

Tiedekunta/Osasto – Fakultet/Sektion – Faculty		Laitos – Institution – Department	
Valtiotieteellinen tiedekunta		Politiikan ja talouden tutkimuksen laitos	
Tekijä □– Författare – Author			
Venla Kirsikka Ranki			
Työn nimi – Arbetets titel – Title			
Kaksinainen sukupuolistrategia. Eduskuntavaalien ehdokasasettelu ja sukupuoli Suomen sosialidemokraattisessa puolueessa 1907–1917			
Oppiaine – Läroämne – Subject			
Poliittinen historia			
Työn laji – Arbetets art – Level	Aika – Datum – Month and year	Sivumäärä – Sidoantal – Number of pages	
Pro gradu -tutkielma	Joulukuu 2018	159	
Tiivistelmä – Referat – Abstract			
<p>Sukupuolittunut politiikka tarkoittaa, että naiset tai miehet ovat politiikassa vähemmistönä ja edustavat politiikassa eri asioita. Näin tapahtui Suomessa heti ensimmäisen eduskunnan valitsemisesta lähtien. Tutkimassa selvitetään, miten politiikan sukupuolittuneisuutta tuotettiin eduskuntavaalien ehdokasasettelussa 1907–1917. Tutkimuskohteena on Suomen sosialidemokraattinen puolue Viipurin läänin itäisessä vaalipiirissä. Sukupuoli ehdokasasettelussa 1900-luvun alussa on tutkimuksessa yksityiskohdiltaan tuntemattomaksi jäänyt alue, johon tässä tutkimuksessa kohdistetaan tarkempi valokeila.</p> <p>Ehdokasasettelua lähestytään Meryl Kennyn (2013) hahmottelemaa feminististä institutionalismia hyödyntäen. Siinä instituutiot ovat ihmisten välisen toiminnan formaaleja ja informaaleja säännönmukaisuuksia, jotka ymmärretään sukupuolittuneiksi. Tutkimassa ehdokasasettelun instituutioita tunnistetaan ja eritellään SDP:n puolue- ja piiriasiakirjoista sekä piirilehdistä. Aineiston osana kerätään ensimmäistä kertaa yhteen SDP:n kaikki ehdokaslistat 1907–1917.</p> <p>Ehdokasasettelun ja ehdokkuuden formaalit instituutiot luotiin vuoden 1906 eduskunta- ja äänioikeusreformissa sekä puoluesäännöin. SDP:ssa ehdokasasettelun ratkaiseviksi instrumenteiksi muodostuivat 1906–11 piirijärjestöt ja puolueäänestys. Ehdokkuuden formaalit reunaehdot määräsi vaalikelpoisuus. Kysymykset kansanedustajan iästä ja sukupuolesta vaikuttivat siten, että äänioikeuden ikärajaksi tuli 24 vuotta. Vaalikelpoisten ryhmää jäsennettiin puolueissa edelleen erityisryhmiksi. SDP:ssa naisiin kohdistettu erityishuomio institutionalisoitui informaalisti epäviralliseksi naiskiintiöksi.</p> <p>Piirijärjestöjen valta ehdokasasetteluun pirstaloitui valitsijayhdistyksiin. Hajautumiselle olivat erityisen haavoittuvia harvat naisehdokkaat. Vastaavasti valitsijayhdistyksien ja vaaliliittojen siirtäminen piirijärjestön kontrolliin vahvisti naisten pääsyä ehdokkaaksi. Naiset olivat listasijoituksiensa ja ehdokkuuksiensa kannalta tärkeitä ehdokkaita. He olivat suosittuja ja menivät vaalissa läpi todennäköisemmin kuin miehet. Naiset olivat sekä yleis- että paikallisehdokkaita.</p> <p>Eduskuntavaaliehdokkuudessa oli kyse työväen edustajien valitsemisesta. Projekti, jossa työväen edustusta valtiopäivillä rakennettiin, oli sukupuolittunut. Miehet edustivat projektissa universaalia työläistä, naiset työläisnaisia. Ehdokkuuden sisältö perustui työläisyyden tuntemukseen tai kokemukseen, mutta tämä kokemus oli sukupuolittunut. Naisilla oli ehdokkaina erityistä työläisnaisiin ja -perheisiin liittyvää asiantuntemusta. Sukupuolittunut edustuksen projekti perusteli naisten ehdokkuutta, mutta samalla rajasi sitä niin määrällisesti kuin laadullisesti, mikä havainnollistui naiskiintiössä.</p> <p>Politiikan ja työväenliikkeen sukupuolijärjestelmä tarkoitti naisten heikompia edellytyksiä ehdokkuuteen. Puoluejärjestöt olivat tärkein ehdokkaaksi rekrytoitumisen areena, mutta järjestökentällä naisille ja miehille tarjoutuvat näkyvyyden ja kokemuksen paikat olivat erilaisia. Sukupuolijärjestelmä ja työväen edustuksen sukupuolittunut projekti kehystivät naiset naisten ehdokkaina, ei ammattikuntien tai paikallisuuden edustajana kuten miehet. Sosialidemokraattisen naisliiton merkitys kykenevien naisehdokkaiden esiin nostajana korostui.</p> <p>Tutkimassa monipuolistetaan kuvaa naisista ehdokkaina. Naiset eivät olleet toisen luokan ehdokkaita, joita olisi hyväksytty listoille velvollisuudentunnosta. Naisia oli ehdokkaina eri tyyppejä siinä missä miehiäkin, mutta suuri osa heistä oli vahvoja yleisehdokkaita ja menestyi vaaleissa hyvin. Koska kynnys naisten ehdokkuuteen oli korkea, ehdokkaiksi valikoitui päteviä naisia. Lisäksi tutkimassa nostetaan rekrytoitumisen areenaksi piiri- ja paikallisjärjestöt aiemmassa tutkimuksessa korostuneen Sosialidemokraattisen naisliiton rinnalle.</p> <p>Ehdokasasettelu ei ollut sukupuolesta vapaata kykyjen mittaamista. Väitän, että ehdokasasettelun sukupuolittuneet instituutiot ja niissä toimivat naiset rakensivat työväen naisten kaksinaisen sukupuolistrategian eduskuntavaaliehdokkuuteen. Sukupuoli jäseni naisten osallistumista vaaleihin prosessin alusta alkaen ja naiset itse osallistuivat tähän jäsentämiseen. Tällä oli kaksitahoinen vaikutus naisten ehdokkuuteen. Yhtäällä se teki naisten ehdokkuuden perustelluksi ja mahdollisti sen puolesta argumentoimisen työväen sukupuolittuneen edustuksen projektin nimissä. Samalla se rajasi naisten toimintatilaa ehdokkaina: naisia tuli ehdokkaaksi vähän ja vain omassa naisten ehdokkaan kategoriassaan. Pohdin myös, latautuiko työväen- ja naiskysymyksen välinen jännite sukupuolittuneessa ehdokasasettelussa uudelleen.</p>			
Avainsanat – Nyckelord – Keywords			
eduskuntavaalit, ehdokasasettelu, tasa-arvo, työväenliike			

Sisältö

1 Johdanto.....	1
1.1 Sukupuolittunut politiikka.....	2
1.2 Ehdokasasettelu ja sukupuoli tutkimuksessa	9
1.3 SDP Viipurin läänin itäisessä vaalipiirissä	16
1.4 Tutkimustehtävä	20
1.4.1 Feministinen institutionalismi	21
1.4.2 Tutkimuskysymykset	26
1.4.3 Aineisto	28
2 Ehdokasasettelun formaalit ohjenuorat	30
2.1 Piiriorganisaatio ja ehdokasasettelun sääntely	31
2.2 Ehdokkuuden lailliset ehdot ja erityisryhmät	35
2.2.1 Vaalikelpoisuus	35
2.2.2 Erityisryhmät puntarissa	40
3 Vaalikäytännöt Viipurin läänin itäisessä vaalipiirissä	45
3.1 Itäisen piirin oppivuodet 1907–1910	46
3.1.1 Ensi kertaa vaaleihin	46
3.1.2 Villeiksi jääneitä listoja 1908–1909	51
3.1.3 Uusi piirisihteeri selkeyttää käytäntöjä 1910	57
3.2 Toimintatavat alkavat vakiintua 1911–1917	60
3.2.1 Helsingin puoluekokouksen päätökset astuvat voimaan	61
3.2.2 Suomen suuriruhtinaskunnan viimeiset eduskuntavaalit 1917	64
3.3 Naiset ehdokaslistoilla	67
4 Ehdokkuuden sisällöt ja toimintaympäristöt.....	79
4.1 Työväen edustuksen sukupuolittunut projekti	79
4.1.1 Raatajapojat ja työläiskotien suojelijattaret.....	81
4.1.2 Informaali naiskiintiö	85
4.1.3 Naiskiintiö ja tapaus Hilja Pärssinen	88
4.2 Ehdokkaan tiedot, taidot ja tausta.....	92
4.2.1 Viipurin läänin itäisen vaalipiirin naisehdokkaat	95
4.2.2 Naiset naisten ehdokkaina	101
4.2.3 Piirijärjestön sukupuolijärjestelmä	104
5 Johtopäätökset.....	108
5.1 Työväen naisten kaksinainen sukupuolistrategia	108
5.2 Lopuksi	115
Lähteet	117
Liitteet	123

1 Johdanto

Suomalainen politiikka sai nykyaikaiset ääriviivansa vuonna 1906. Heinäkuun 30. päivänä keisari Nikolai II vahvisti uuden valtiopäiväjärjestyksen, joka mullisti yhdellä kertaa sekä suomalaisen kansanedustuslaitoksen että poliittisen maaperän. Eduskunta- ja äänioikeusreformi lisäsi edustuslaitoksen valitsemisessa äänioikeutettujen määrän yli kymmenkertaiseksi. Valitsijakunnan laajentuminen pakotti puolueet hakemaan muotoaan modernin joukkopolitiikan olosuhteissa.

Eduskuntauudistuksen kenties tunnetuin piirre on, että suomalaisille naisille myönnettiin ensimmäisenä Euroopassa ei vain oikeus äänestää, vaan oikeus asettua ehdolle kansanedustuslaitoksen vaalissa. Näihin uusiin oikeuksiinsa suomalaiset naiset myös tarttuivat ensimmäisenä maailmassa. Heitä valittiin 19 heti ensimmäiseen eduskuntaan vuonna 1907. Tätä historiallista hetkeä korostetaan usein osoituksena suomalaisen tasa-arvon pitkästä perinteestä.

Näiden maailman ensimmäisten naiskansanedustajien astellessa valtiopäivien avajaisiin syntyi myös toinen suomalaisen politiikan pitkäpintaiseksi osoittautuva piirre. Naiset olivat ja pysyivät eduskunnassa vähemmistönä hyvin pitkään. Ennen Suomen itsenäistymistä kansanedustajista naisia oli noin 10 %. Maailmansotien välinen aika lamoineen ja oikeistokausineen painoi naisten määrän 5 %:iin.¹ Vaikka toisen maailmansodan jälkeen ja etenkin 1960-luvulla naisten määrä eduskunnassa alkoi kasvaa, sukupuolten välisen tasa-arvon rajapyykkinä pidetty naisten 40 %:n osuus saavutettiin sata vuotta ensimmäisiä vaaleja myöhemmin, vasta vuonna 2007.² Naisvähemmistönä ilmenevä politiikan sukupuolittuminen oli myös laadullista. Naisten ja miesten ajateltiin edustavan politiikassa eri asioita. Lainsäädäntötyö ja toiminta eduskunnassa oli sukupuolittain jakautunutta jo ensimmäisen eduskunnan valitsemisesta lähtien. Sosiaali- ja koulutuspolitiikasta tuli naisten aluetta. Miehet hallitsivat politiikan muut alat sekä tärkeimmät virat. Se kansanedustusjärjestelmä, jossa nuo 19 naista aloittivat työnsä, oli jo syntyessään sukupuolittunut.³

¹ Lähteenmäki Maria: Naiset tasa-arvoisemman yhteiskunnan puolesta. Teoksessa Sulkunen Irma – Lähteenmäki Maria – Korppi-Tommola Aura: *Suomen eduskunta 100 vuotta 4. Naiset eduskunnassa*. Edita, Helsinki 2006, 84.

² Suomen eduskunta: Naiset kansanedustajina.
<<https://www.eduskunta.fi/FI/tietoaeduskunnasta/kirjasto/aineistot/yhteiskunta/historia/naisten-äänioikeus-110-vuotta/Sivut/naiset-kansanedustajina.aspx>>. Haettu 29.10.2018.

³ Kuusipalo Jaana: *Sukupuolittunut poliittinen edustus Suomessa*. Akateeminen väitöskirja. Johtamiskorkeakoulu, Tampereen yliopisto, Tampere 2011, 9.

Tässä tutkielmassa tarkastellaan eduskunnan ja suomalaisen politiikan sukupuolittumista eduskuntavaalien ehdokasasettelun kautta 1900-luvun alussa, modernin politiikan ottaessa vielä ensiaskeliaan Suomessa. Käsiteltävänä ovat kaikki kahdeksan eduskuntavaalia ennen Suomen itsenäisyyttä. Ehdokasasettelussa ratkaistiin, kenestä todellisuudessa saattoi tulla kansanedustaja koska ehdokasasettelussa tapahtuva karsinta oli paljon suurempi kuin itse eduskuntavaaleissa. Naiset muodostivat ehdokkaiden vähemmistön ja heidän pieni määränsä ylläpiti naisten pientä osuutta eduskunnassa. Silmäys ehdokkaiden nimeämiseen auttaa ymmärtämään, miksi näin oli.

Sukupuolen merkitys ehdokkaiden nimeämisessä 1900-luvun alussa on tutkimuksessa kohtalaisen tuntematon alue. Tämä johtune siitä, että tuolloisia naisten ja miesten osuuksia ehdokkaista ei tunneta. Suomen tilastollinen päätoimisto ei tallentanut eduskuntavaaliehdokkaiden sukupuolijakaumaa ennen vaaleja 1922.⁴ Pro gradu -tutkielman laajuisen työn puitteissa ei ole mahdollista selvittää naisehdokkaiden määrää kokonaisuudessaan. Sukupuolen merkitystä ehdokasasettelussa katsotaankin seuraavilla sivuilla tapaustutkimuksellisesti yhdessä puolueessa, yhdessä vaalipiirissä. Tutkimuskohteena on ehdokasasettelu Suomen sosialidemokraattisessa puolueessa Viipurin läänin itäisessä vaalipiirissä 1907–1917. Tämän esimerkin avulla tutkitaan, miten ehdokasasettelussa tapahtuva karsinta tuotti ja ilmensi politiikan sukupuolittumista. Samalla kokoan tutkimuksen käyttöön aineiston SDP:n ehdokkaista tuona aikana ja naisista näiden ehdokkaiden joukossa.

1.1 Sukupuolittunut politiikka

Autonomisessa Suomessa noin 90 % kansanedustajista oli miehiä. Naisten ja miesten toimintakenttä kansanedustajina oli varsin erilainen. Ajatus naisten sukupuoleen perustuvista erityisistä tiedoista ja taidoista ohjasi naisten valtiopäivätyötä. Naiskansanedustajien tekemissä aloitteissa toistuivat naisia, lapsia ja perheitä koskevat teemat. Niiden kautta määrittyi, millainen toiminta eduskunnassa oli naisille sopivaa ja mitkä politiikan alat heille kuuluivat. Tärkeimmät naisten esiin nostamat kysymykset olivat prostituutio ja avioliiton ulkopuolella syntyneiden lasten turvaton asema, naimisissa olevien naisten holhouksenalaisuuden purkaminen, työväen

⁴ Paloheimo Heikki: Eduskuntavaalit 1907–2003. Teoksessa Ollila Anne – Paloheimo Heikki: *Suomen eduskunta 100 vuotta 5. Kansanedustajan työ ja arki*. Edita, Helsinki 2007, 193.

suojelulait sekä kieltolain toteuttaminen.⁵ Poliitiikan sukupuolittumisen syitä voidaan hakea monelta eri suunnalta. Yhteiskunnan poliittisista, sosiaalisista ja taloudellisista rakenteista, valtion institutionaalisista rakennelmista, maailmankatsomuksesta ja kulttuurisesta asenneilmastosta. Kaikki nämä tekijät kietoutuivat Suomessa yhteen modernin kansalaisuuden, kansalaisyhteiskunnan ja sukupuolijärjestelmän muodostumisen prosesseissa.

Sukupuolijärjestelmän käsite ilmentää sukupuolen yhteiskuntaa järjestävää ja sen toimintaa jäsentävää vaikutusta. Sukupuolijärjestelmä ohjaa sukupuolelle annettuja merkityksiä ja sukupuolen mukaisia jakoja identiteettien, rakenteiden ja symbolien tasolla. Sukupuolijärjestelmällä on kaksi perusperiaatetta, joiden historialliset ilmentyvät vaihtelevat. Eron tai erillään pitämisen periaate tarkoittaa, että nainen ja mies ovat selkeästi erilaiset, erotettavissa toisistaan. Hierarkkisuuden periaate asettaa miehen ihmisen ja ajattelun normiksi, johon nähden nainen on vajavainen poikkeama.⁶

Ihmisten, naisten ja miesten toimijuutta sukupuolijärjestelmän muodostamisessa kuvataan käsitteellä sukupuolisopimus. Siihen kuuluu ajatus sukupuolen yhteiskuntaa jäsentävän merkityksen yhteisestä neuvottelemisesta miesten ja naisten kesken. Moderni suomalainen sukupuolijärjestelmä rakennettiin sukupuolisopimuksella kansalaisuutta koskevissa diskursseissa ja toiminnassa. Siinä neuvoteltiin naisten ”yhteiskunnalliseen äitiyteen” perustuva sukupuolisopimus, jossa korostettiin naisten ja miesten erilaisuutta ja sen pohjalta rakennettiin naisille yhteiskunnassa ja politiikassa kuuluvat alueet viemällä yksityisen elämänpiirin mukainen työnjako myös julkiseen elämään.⁷

Moderni sukupuolijärjestelmä syntyi suomalaisessa järjestäytymiskehityksessä, kansalaisuuden ja kansallisvaltion muovautumisessa 1700-luvulta 1900-luvun alkuun. Näissä prosesseissa vanha sääty-yhteiskunta murentui uuden kansalaisyhteiskunnan tieltä ja muokkasi perustavalla tavalla vallitsevia käsityksiä maailmasta, ihmisestä ja sukupuolesta. Muutoksen ensimmäinen vaihe olivat 1700-luvun herätysliikkeet, jotka löivät särölle sääty-yhteiskunnan kollektiivisen ihmiskuvan ja loivat perusteet kokonaan uudelle käsitykselle ihmisestä itsestään vastuussa olevana yksilönä. Seuraavassa vaiheessa yksilöllinen ihmiskuva muotoiltiin kansalaisuudeksi

⁵ Ollila Anne: Ammattina kansan edustaminen. Teoksessa Ollila Anne – Paloheimo Heikki: *Suomen eduskunta 100 vuotta 5. Kansanedustajan työ ja arki*. Edita, Helsinki 2007, 137–138; Lähteenmäki 2006, 94.

⁶ Rantalaiho Liisa: Sukupuolisopimus ja Suomen malli. Teoksessa Anttonen Anneli – Henriksson Lea – Nätkin Ritva (toim.): *Naisten hyvinvointivaltio*. Vastapaino, Tampere 1994, 10–11.

⁷ Rantalaiho, 13, 22; Sulkunen Irma: Naisten järjestäytyminen ja kaksijakoinen kansalaisuus. Teoksessa Alapuro Risto – Liikanen Ilkka – Smeds Kerstin – Stenius Henrik (toim.): *Kansa liikkeessä*. Kirjayhtymä, Helsinki 1987, 167.

1800-luvun suurissa kansanliikkeissä. Tässä kohtaa rakentuva kansalaisuus sai sukupuolisidonnaisen sisällön. Suomeen kehittyi 1800- ja 1900-luvun vaihteen järjestäytymisessä sukupuolittain eriytynyt, kaksijakokoinen mies- ja naiskansalaisuus.⁸

Suurimpana naisia mobilisoivana järjestönä erityisesti raittiusliike osallistui aktiivisesti uuden naiskansalaisen ja naiskuvan rakentamiseen. Raittiusliikkeen naiskuva, aktiivisesti raittiuden puolesta vaimon ja lasten kasvattajan ominaisuudessa taisteleva nainen, tuli naiskansalaisen perustaksi. Naisten ja miesten kansalaisuus erotettiin toisistaan sukupuolijärjestelmän logiikan mukaisesti antamalla niille omat, sukupuolesta riippuvat sisällöt ja kriteerit. Yhdessä niistä muodostui moderni kansalaisuus.⁹

Uuden naiskansalaisuuden sisältö varasi kodin ja äidillisyyden ideoihin, mutta niille annetut merkitykset erosivat vanhasta siinä, että niille annettiin emansipatorinen ja aktiivinen tehtävä naiskansalaisen velvollisuuksien mukaan. Äidillisyyttä ymmärrettiin pelkkää biologista suvunjatkamista ja synnyttämistä laajemmaksi, aktiiviseksi kasvatustehtäväksi. Koti ei ollut enää löyhä yhteiskunnan perustuotantoyksikkö, johon kuului joukko ihmisiä erilaisten suhteiden perusteella. Uusi koti oli tiukasti rajatulle ydinperheelle eli kahdelle vanhemmalle ja heidän lapsilleen kuuluva ”yksityinen turvapaikka”. Todellisuudessa tämä ihanne toteutui harvoin. Nainen määriteltiin tämän kodin hallitsijaksi, mihin tehtävään naiset tuli emansipoida. Keskiluokkaisten naisjärjestöjen yhdessä omaksuma naiskuva mullisti sukupuolten suhteen ja käsitykset julkisesta ja yksityisestä. Siinä nainen asettui miehen vastakohtaksi ja koska yksityinen koti oli naisen aluetta, muodostui miehen alueeksi kaikki julkinen. Tämä tarkoitti murtautumista ulos vanhasta agraarisesta sukupuolijärjestelmästä, jossa naisten ja miesten maailmat olivat erilaisuudestaan huolimatta yhden kokonaisuuden yhtä tärkeitä ulottuvuuksia. Nyt niistä tuli toisilleen vieraita ja vastakkaisia.¹⁰

Uusi kansalaisyhteiskunta ja sen demokraattinen kansalaisuus legitimoitiin lopullisesti valtiopäivätyössä eduskuntauudistuksen jälkeen. Naisen ja miehen vastakkaisuuteen perustuva sukupuolijako tuli yhdeksi yhteiskunnan perusjaoista. Kansalaistumisen kehityksen ja äänioikeuden suhteessa on kuitenkin tärkeää huomata, että kansanliikkeissä muotoutuva sukupuolittunut kansalaisuus ja uusi sukupuolijärjestelmä sai vahvistuksensa, naisten oikeuden suorittaa naiskansalaisen tehtävää valtiopäivillä, paradoksaalisesti *ilman* sukupuolta. Sukupuoleen vetosivat äänioikeusargumentoinnissa vain yläluokan naiset. Valtaosalle niistä naisista, jotka suurin joukoin osallistuivat äänioikeustaisteluun, siinä ei ollut kyse sukupuolesta.

⁸ Sulkunen Irma: *Retki naishistoriaan*. Hanki ja jää, Helsinki 1991, 58–59, 62.

⁹ Sulkunen 1987, 157–162.

¹⁰ Sama, 164.

Taistelun ratkaisevien ryhmien, maalaisväestön ja maaseudulta muuttaneiden työläisten käsitystä sukupuolten suhteesta leimasi vanhakantainen, sääty-yhteiskunnan yhteisöllinen ihmiskuva ja sen sukupuolijärjestelmä. Maaseutuyhteisön elämään palautuvassa ihmiskuvassa sukupuolten suhde perustui rooleihin yhteisen kokonaisuuden osina. Naiset ja miehet olivat toistensa komplementaarisia vastapareja, eivät antagonistisia vastakohtia. Tämä mahdollisti naisten ja miesten yhteistoiminnan äänioikeustaistelussa ja siten vaatimuksien läpimenon. Erityisen vahvasti vanhakantainen sukupuolijärjestelmä vaikutti maalaisliitossa ja työväenliikkeessä.¹¹

1900-luvun alussa *naisten* kansalaisoikeuksien vaatimuksen tavoitteena ei siis ollut sisällöltään tasa-arvoinen asema suhteessa miehiin, vaan oikeuksia vaadittiin naiskansalaisten tehtävien toteuttamiseen. Naisten äänioikeutta tavoittelevat, porvarilliset naisasianaiset halusivat poliittiset oikeudet ja pääsyn koulutukseen tuodakseen naiselle kuuluvan yksityisen kodin ja sen ulkopuoliseksi katsotun, julkisen ja miehisen välisen jaon kodeista ja perheistä aina valtion ja yhteiskunnan tasolle. Edellä mainittu käsite *yhteiskunnallinen äitiys* kuvastaa ilmiötä hyvin: äitiys ei ollut vain äidin ja lapsen välinen tapahtuma kodin sisällä, vaan koko yhteiskunnan lävistävä naisten toiminta-alue. Tällä naisten emansipaatiotehtävällä oli luokkaperustainen hierarkiansa, josta kunkin luokan naisten tehtävä riippui. Työväenluokan naisten kohdalla emansipaation merkitykseksi tuli naisten vapauttaminen julkiseksi mielletystä ansiotyöstä takaisin kotiin.¹²

Feminiinisen ja yksityisen toimintapiirin logiikan mukaisesti naisten järjestäytyminen kanavoitui pääasiallisesti 1900-luvun alussa ei-poliittisiin järjestöihin, kuten raittiusliikkeeseen ja ”kristillis-siveellisiin” yhteenliittymiin. Poikkeuksen kokonaiskuvassa tekivät työväenluokan naiset, jotka siirtyivät raittiusliikkeestä 1900-luvun alussa työväenliikkeeseen. Työväen naisten politisoituminen oli kuitenkin huomattavasti hillitympää kuin saman ryhmän miesten. Keski- ja yläluokan naisille järjestäytyminen ei-poliittisten värien alle oli luonnollinen, uuden naiskansalaisen tehtävän mukainen reaktio puolueiden aktivoitumiseen 1900-luvun alun sosiaalisissa ja kansallisissa virtauksissa.¹³

Ymmärrys naisten ja miesten kansalaisuuden ja toiminnan erilaisuudesta ilmeni työväenliikkeessä naisten erillisjärjestäytymisessä.¹⁴ Naisten oman järjestön Työläisnaisliiton perustaminen vuonna 1900 oli paitsi poikkeamista liikkeen ulkomaisten esikuvien mallista, myös

¹¹ Sulkunen 1991, 59, 63, 70–73.

¹² Sulkunen 1987, 165–167; Rantalaiho, 22.

¹³ Sulkunen 1987, 173–174.

¹⁴ Kuusipalo Jaana: Suomalaiset naiset politiikassa. Teoksessa *Suomalainen nainen*. Otava, Helsinki 1999, 56–57.

aatteellisesti erityistä, minkä selitystä pitää hakea perustamisen kontekstista äänioikeustaistelussa. Maria Lähteenmäen mukaan naisten oman järjestön perustaminen liittyi uuden työväenpuolueen toimintastrategiaan äänioikeuskamppailun olosuhteissa. Alkuvaiheissaan puolue pyrki vahvistamaan asemiaan mobilisoimalla uusia voimavaroja, joista naiset olivat yksi tärkeimpiä. Työläisnaisliitto perustettiin äänioikeustaistelun aseeksi, jolla argumentti naisten äänioikeudesta vietiin työläisnaisten pariin heille erityisesti räätälöidyllä sisällöllä.¹⁵

Kotia ja äitiyttä korostava naiskuva ja naiskansalaisen tehtävä näkyi työläisnaisliikkeen ohjelmassa. Naisten emansipaation keinot ja sisällöt olivat vain toiset kuin porvarillisissa naisten järjestöissä. Työläisnaisliikkeen johto halusi palauttaa naisille työkalut kotiansa ja lapsiansa ajan vaatimusten mukaiseen huolehtimiseen. Kodin ulkopuolella työskentelemisen ei koettu vapauttavan naista, vaan se riisti tämän luonnollisesta paikastaan lastensa luona. Se ei ollut tavoiteltava siirtyminen julkiseen tilaan, vaan ”orjuuttava pakko”. Tämän vuoksi työväensuojelun kysymykset ja sosiaalilainsäädäntö kytkeytyivät työläisnaisille samaksi kokonaisuudeksi. Työläisnaisliikkeelle sosialismi oli ratkaisu kapitalismin tuottamiin kodin ja perheiden ongelmiin: se vapauttaisi naisen taloudelliseen sopimukseen perustuvan porvarillisen avioliiton tyranniasta ja palauttaisi lasten kasvatuksen naisen ja äidin haltuun. Työväenliikkeen ja sen naisaktiivien suhtautuminen naisen ansiotyöhön ei kuitenkaan yksioikoisen kielteinen. Tavoitteena ei ollut niinkään naisten sulkeminen kokonaan ansiotyön ulkopuolelle, vaan naisen ansiotyön helpottaminen siten, että tämän oli mahdollista huolehtia myös perheestään. Tähän perustuivat vaatimukset työajan lyhentämisestä ja naisten ja miesten samapalkkaisuudesta.¹⁶

Kansalaisuuden, kansalaisyhteiskunnan ja valtion muotoilemisen reunaehtoina olivat poliittisen ajattelun traditiot ja diskurssit. Jaana Kuusipalo lähestyy suomalaisen politiikan sukupuolittumista tästä suunnasta. Kuusipalo selittää naisten poliittisen edustuksen tulleen ylipäättänsä mahdolliseksi sillä, että naiset rakensivat 1800- ja 1900-luvun vaihteessa itselleen oman politiikan subjektinsa, jolle he edustusta vaativat. Naisten ääni- ja vaalioikeutta perusteltiin samanaikaisesti kahdella erilaisella argumentilla: naisten ja miehen

¹⁵ Lähteenmäki Maria: Yrittäjä ja työväenjohtaja Ida Aalle-Teljo. Teoksessa Ramsay Alexandra – Markkola Pirjo (toim.): *Yksi kamari – kaksi sukupuolta. Suomen eduskunnan ensimmäiset naiset*. 2. painos. Eduskunnan kirjasto, Helsinki 1997, 66–67.

¹⁶ Lähteenmäki Maria: *Vuosisadan naisliike. Naiset ja sosialidemokratia 1900-luvun Suomessa*. Sosialidemokraattiset Naiset 2000, 41–43; Sulkunen Irma: *Naisen kutsumus. Miina Sillanpää ja sukupuolten maailmojen erkaantuminen*. Hanki ja jää, Helsinki 1989, 50–51; Markkola Pirjo: *Työläiskodin synty. Tamperelaiset työläisperheet ja yhteiskunnallinen kysymys 1870-luvulta 1910-luvulle*. Suomen Historiallinen Seura, Helsinki 1994, 164–165.

samankaltaisuuteen perustuvalla tasa-arvovetoomuksella, sekä toisaalta naiskansalaisen arvokkaalla erityisyydellä. Argumenttien päällekkäisyys perustui ajan kilpaileviin ajattelumalleihin kansalaisuudesta ja edustuksesta.¹⁷

Moderni kansalaisuus alkoi muovautua Suomessa paljon Euroopan vanhoja kansallisvaltioita myöhemmin. Poliittista ajattelua hallitsi 1800-luvun Suomessa kaksi kamppailevaa traditiota, liberalismi ja hegeliläis-snellmanilainen nationalismi. Kuusipalo kuvaa Tuija Pulkkiseen (1987) nojautuen, kuinka niiden käsitykset politiikan subjektista ja siten poliittisesta toiminnasta olivat hyvin erilaiset. Liberaalin poliittisen teorian subjekti on yksilölähtöinen, mutta hegeliläisessä ajattelussa yhteisöllinen, ”yleistahto”. Näin ollen poliittinen toiminta on tällöin tämän yleistahdon tulkintaa, joka edellyttää kykyä kriittiseen ajatteluun ja tietoisuutta jaetusta kulttuurisesta yhteisöstä. Hegelin mukaan naisilla ei ollut valmiuksia tähän, koska nainen kykenee vain siirtämään yhteisön traditioita eteenpäin, ei kyseenalaistamaan tai uudistamaan niitä.¹⁸

Sekä yhteiskuntasopimusteorioista versova liberaali politiikan teoria että hegeliläis-snellmanilainen ajattelu sulkivat naisen politiikan ulkopuolelle. Näiden teorioiden poliittinen subjekti yksilö-kansalainen tai yleistahdo tuli ylipäättänsä mahdolliseksi vastaparinsa, luonnollisen/ei-vapaan tai kriittiseen ja abstraktiin ajatteluun kykenemättömän naisen kautta.¹⁹ Poliittisen ajattelun sekä liberaalit että hegeliläis-snellmanilaiset suuntaukset sisälsivät kuitenkin molemmat itsessään aineksia, jotka loivat perusteita vaatimukselle naisten edustuksesta.

Nainen jäi modernin kansalaisuuden ulkopuolelle, koska kansalaisuuden muodostumisen historiallisessa kontekstissa nainen ei voinut täyttää kansalaisuuden ehtoja, joista tärkeimpiä oli riippumattomuus yksilönä. Naimisissa oleva nainen ei ollut taloudellisesti tai siviilioikeudellisesti täysivaltainen. Modernin länsimaisen politiikan feministisessä kritiikissä on menty kuitenkin vielä syvemmälle politiikan sukupuolittumiseen, aina hallitsevien poliittisen ajattelun traditioiden ajatusrakennelmien tasolle. Liberaalissa poliittisessa ajattelussa subjekti on riippumaton yksilö-kansalainen, joka solmii yhteiskuntasopimuksen. Dikotomisiin vastinpareihin perustuvassa länsimaisessa filosofiassa tämä subjekti, yksilö-kansalainen, tuli käsitteellisesti mahdolliseksi vain sukupuolen kautta, sulkemalla nainen määritelmänsä ulkopuolelle. Kansalaisuus perustuu oletukseen vapaasta/autonomisesta/rationaalisesta yksilöstä, joka toimii

¹⁷ Kuusipalo 2011, 95.

¹⁸ Sama, 34–35, 79–80. Tulkinta pohjautuu artikkeliin Pulkkinen Tuija: Kansalaisyhteiskunta ja valtio. Teoksessa Alapuro Risto – Liikanen Ilkka – Smeds Kerstin – Stenius Henrik (toim.): *Kansa liikkeessä*. Kirjayhtymä, Helsinki 1987.

¹⁹ Sama, 86.

julkisessa tilassa. Binäärisessä ajattelutavassa kansalainen ja yksilö on ymmärrettävissä vain ei-vapaan/riippuvaisen/emotionaalisen vastinparissaan, joka toimii yksityisessä tilassa. Nämä dikotomiat ovat myös sukupuolittuneita. Naisen toimintapiiriksi tuli luonnollinen/yksityinen tila ja miehen alueeksi kansalaisyhteiskunta/julkinen. Naiset kytkettiin yksityiseen koska heillä ei ollut julkisen toiminnan edellyttämiä ominaisuuksia, mutta samalla toimiessaan yksityisessä tilassa naisen ei ollut mahdollista edes saavuttaa näitä ominaisuuksia.²⁰

Liberaalin tradition ytimessä oli ajatus jokaisen yhtäläisestä oikeudesta osallistua itseään koskevien lakien säätämiseen. Jo 1700-luvun varhaiset feministit sekä 1800-luvun naisasialiike vetosivat siihen. Koska naisia koskivat samat velvollisuudet kuin miehiä, tuli heille kuulua myös samat oikeudet. Suomessa vetoamus naisten ja miesten tasa-arvoisuudesta kansalaisina ei äänioikeustaistelussa kuitenkaan tehonnut, koska vallitseva kokemus todellisuudesta oli, etteivät naisten ja miesten velvollisuudet kansalaisena olleet riittävän yhtäläiset, eikä naisilla ollut riippumatonta asemaa. Sukupuolieroon vetoaminen yleistyi naisten äänioikeuden perusteena.²¹

Snellmanin muotoileman fennomaanisen poliittisen edustuksen subjekti oli ”kansan tahto”, jonka tulkintaan saivat osallistua vain miehet. Snellmanin mukaan kansakunnan muodostamisessa, kulttuurisesta yhteisöstä tietoiseksi tulemisessa, naisen tehtävänä on yhteisön tapojen ja identiteetin siirtäminen uusille sukupolville. Tämän kulttuurin tai kansakunnan muodostamiseen naiset sen sijaan eivät voineet osallistua, koska heiltä puuttui siihen vaadittu kyky kyseenalaistaa vallitsevat olosuhteet. Näin ollen Snellman kytki naiset perheeseen ja miehet valtioon, jossa olosuhteita haastava ja kyseenalaistava toiminta tapahtui. Toiminta valtiossa/perheessä sulkivat toisensa pois, mutta samalla niihin kuului komplementaarisuuden ajatus. Toimiakseen perheessä ei voinut toimia valtiossa ja toisin päin, mutta toteutuakseen kumpikin edellyttivät toisiaan.²²

Naisten ulossulkeminen loi kuitenkin ehdot naisten poliittisen edustuksen subjektin syntymiselle: kun naiset suljettiin pois poliittisesta kansalaisuudesta, tuli olevaksi syntyperästä tai säädystä erillinen naisen oma kategoria, jota aiemmin ei ollut. Samalla tavalla nimeämällä ne, jotka suljettiin politiikan ulkopuolelle, syntyi myös työväenliikkeen poliittinen subjekti, jonka edustusta voitiin vaatia. Nämä nais- ja työväenliikkeen subjektit haastoivat liberaalin ja

²⁰ Kuusipalo 2011, 19, 34; Lister Ruth: *Citizenship: Feminist Perspectives*. Second Edition. Palgrave Macmillan 2003, 68–72.

²¹ Kuusipalo 2011, 95–98.

²² Sama, 23. Kuusipalon tulkinta sukupuolesta Snellmanin ajattelussa perustuu teoksiin Pulkkinen Tuija: *Valtio ja vapaus*. Tutkijaliitto, 1989 sekä Pulkkinen Tuija: *Postmoderni politiikan filosofia*. Gaudeamus 1998.

hegeliläis-snellmanilaisen poliittisen ajattelun subjektit – mutta niiden syntyminen perustui vallitsevien poliittisten traditioiden piirteisiin, ja ne toimivat niiden, etenkin hegeliläis-snellmanilaisen poliittisen subjektin ”kansan tahdon” logiikkaa noudattaen. Tämä tarkoitti, että naisten poliittisen edustuksen subjekti omaksui hegeliläis-snellmanilaiset näkemykset naisen toiminnasta. Naisista ei pyritty tekemään yhtäläisiä kansan tahdon tulkitsijoita miesten rinnalle, vaan naiset perustelivat osallistumistaan täydentävässä merkityksessä: ”ilman naisia ’kansan tahto’ ei olisi koko kansan tahto.” Kansan tahdon rinnalle rakennettiin sitä täydentävä ”naiskansan tahto”, mutta samalla se sukupuolitti ja jakoi universaalin ”kansan tahdon”.²³

Työläisnaiset osallistuivat naisten poliittisen edustuksen subjektin rakentamiseen omintakeisesta asemastaan naisina työväenliikkeessä. Työläisnaisliikkeen rakentama subjekti nimettiin niin ikään siinä, kun naiset ja työläiset suljettiin ulos yleistahdon edustuksesta. Työväen naiset kuitenkin haastoivat sekä työväenluokan miehisen subjektin, että porvarillisen naisliikkeen hierarkkisen poliittisen subjektin, jossa naisille haettiin edustusta samoilla ehdoilla kuin luokkansa miehille. Mutta niin ikään työläisnaisten edustuksen vaatimus syntyi naista ja kansakuntaa koskevien, vallitsevien ajattelutapojen puitteissa. Niinpä työläisnaisten määrittelemä ”naiskansan edustus” sai osittain samanlaisen sukupuolittuneen sisällön kuin porvarillisen naisliikkeen edustuksen subjekti.²⁴

Kiteytettynä naisten poliittinen edustus ja kansalaisuus toteutui sukupuolen ehdoilla. Naiset eivät päässeet eduskuntaan naiseudestaan huolimatta, vaan sen vuoksi. Vetoamalla nais erityyseen kansalaisuuteensa ja siihen kuuluvaan asiantuntemukseen naiselliseksi määrittelystä elämänpiiristä ja toimintakentästä naiset määrittelivät ja ottivat itselleen tilan politiikan miehisellä kentällä, mutta samalla luovuttivat naisen elämänpiirille ja asiantuntemukselle vieraiksi koetut politiikan tehtävät vapaaehtoisesti miehille.

1.2 Ehdokasasettelu ja sukupuoli tutkimuksessa

Suomen eduskuntavaalien ehdokasasettelua on tutkittu paljon monesta eri lähtökohdasta. Ehdokasasettelua koskevaa tietoa etsittäessä voidaan lähteä liikkeelle eduskunta- ja vaalitutkimuksesta, edetä puolue- ja järjestöhistorioiden kautta aina yksittäisten kansanedustajien kertomuksien ja urien henkilöhistorialliselle tasolle saakka. Seuraavassa esitän

²³ Kuusipalo 2011, 90–93, 100–101, 111.

²⁴ Sama, 107.

tiivistetyn katsauksen ehdokasasettelua koskevaan tutkimukseen, erittelen sukupuolen roolia tässä tutkimusperinteessä sekä samalla luotaan tilaa omalle tutkielmalleni.

Eduskuntavaaliehdokkaiden nimeämistä on tutkittu luonnollisesti osana eduskunta- ja vaalijärjestelmien tutkimusta. Eduskuntauudistuksen vaiheita eduskuntauudistuskomiteassa, senaatissa ja sitten valtiosäätyjen käsittelyssä erittelee Olavi Seitkari Suomen kansanedustuslaitoksen historian viidennessä osassa *Edustuslaitoksen uudistus 1906*, joka julkaistiin yksikamarisen eduskunnan puolivuosisadan kunniaksi 1958. Seitkarin yksityiskohtaisessa proseduurien kuvauksessa tulee näkyville, miten kysymys sukupuolesta aktivoitui vaalikelpoisuutta ja äänioikeusikärajaa koskevissa keskusteluissa. Historiasarjan yhdeksännessä osassa *Eduskunnan valitseminen 1907–1963* (1971) Tuttu Tarkiainen taas analysoi kyseiselle ajanjaksolle sijoittuvia 23 eduskuntavaaleja. Siinä missä Seitkari valottaa uudistuksen taustoja ja sen toteutumattomia mahdollisuuksia, Tarkiaisen teos toimii hyvänä yleisoppaana toteutuneeseen vaalilakiin ja sen säätelemään eduskuntavaaliprosessiin. Tarkastelun kohteena ovat niin vaalilainsäädäntö kuin ehdokasasettelu, puolueiden vaalitoiminta, äänioikeutettu valitsijakunta sekä vaalitulokset. Näitä kaikkia vaalien toimittamisen osa-alueita katsotaan toisinaan naisten näkökulmasta, mutta johdonmukainen sukupuolianalyysi ei ole Tarkiaisen tutkimuskohteena missään tapauksessa.

Yksikamarisen eduskunnan täyttäessä sata vuotta siitä koostettiin uusi historiasarja, jolloin historiankirjoittamisen konteksti oli jo merkittävästi muuttunut. Nais- ja sukupuolihistorialliset otteet olivat tulleet historiantutkimuksessa jo vakiintuneiksi, mitä kuvastaa sarjaan kuuluva, kokonaan eduskunnan naisille omistettu osa, Irma Sulkusen, Maria Lähteenmäen ja Aura Korppi-Tommolan laatima *Suomen eduskunta 100 vuotta 4. Naiset eduskunnassa* (2006). Siinä avataan naisten äänioikeuden taustoja, naiskansanedustajien työtä eduskunnassa sekä poimitaan esiin keskeisimpiä naisparlamentaarikkoja sadan vuoden varrelta. Vaikka naiskansanedustajien taustoihin paneudutaankin teoksessa jonkin verran, ei siinä juurikaan kerrota näistä naisista nimenomaan ehdokkaina.

Vaalilainsäädäntöä ja vaalitavan merkitystä naisten poliittisen edustuksen kannalta arvioidaan Elina Haavio-Mannilan toimittamassa teoksessa *Keskeneräinen kansanvalta. Naiset Pohjoismaiden politiikassa* (1983), jossa ilmenee jo tutkimuksen 1900-luvun jälkipuoliskolla lisääntyvä kiinnostus tasa-arvon ja naishistoriaan. Teoksen kirjoittajien mukaan henkilövaalina suoritettu vaali on yleisesti osoittautunut listavaalia suotuisammaksi naisehdokkaiden läpimenon kannalta. Listavaalissa puolueet päättävät vaalilistan ehdokkaiden järjestyksestä ja täten käytännössä siitä, missä järjestyksessä ehdokkaat tulevat valituksi. Puolueen saama

äänimäärä vaikuttaa siihen, kuinka moni ehdokas tulee valituksi. Naisehdokkaiden vaalimenestyksen näkökulmasta listavaalissa siis naisia tulisi saada paitsi listoille, ennen kaikkea hyvälle sijoille listoilla.²⁵ Haavio-Mannilan teos ei niinkään ole historiallinen vaan enemmänkin sosiologian kentälle sijoittuva tutkimus. Huomio siinä on keskitetty Pohjoismaiden 1980-luvulla vallitseviin järjestelmiin, vaikkakin selittäviä tekijöitä haetaan poliittisten, sosioekonomisten ja kulttuuristen rakenteiden lisäksi myös historiasta.

Eduskuntaudistuksen vaalilainsäädännön laatimista ja listavaalin merkitystä naisten kannalta pohtii Pirkko K. Koskinen artikkelissaan *Äänioikeuden lainsäädäntöhistoriaa* (1997). Koskisen mukaan naisia oli vaalilistoilla kaikilla kolmella sijalla, mutta syvemmin listavaalin merkitykseen tai ehdokkaiden sijoitukseen listalla sukupuolen näkökulmasta hän ei mene.²⁶ Heikki Paloheimo taas kiinnittää huomiota puolueiden rooliin ehdokkaiden sijoittelussa artikkelissaan *Eduskuntavaalit 1907–2003* (2007). Suomessa käytössä olleessa suhteellisessa listavaalijärjestelmässä puolueet säätelivät ehdokkaiden läpimenojärjestyksen. Äänestäjällä oli mahdollisuus muuttaa useamman kuin yhden hengen vaalilistalla olevien ehdokkaiden keskinäistä järjestystä, mikä vaikutti kyseisten ehdokkaiden saamiin äänimääriin. Käytännössä äänestäjät eivät tätä mahdollisuutta juurikaan käyttäneet, eli puolueiden säätämä järjestys listalla päti suuressa osaa. Puolueiden kykyä kontrolloida ehdokkaiden läpimenoa lisäsi vaalilakiin kuuluva mahdollisuus asettaa sama henkilö ehdolle useaan vaalilistaan: ”Jos puolueella oli ehdokas, jonka valintaa kyseisestä vaalipiiristä se piti erityisen toivottavana, tämä ehdokas voitiin asettaa ensimmäiselle sijalle useassa valitsijayhdistyksessä.” Tällaisia ehdokkaita kutsuttiin yleisehdokkaiksi. Niiden äänimäärä oli ehdokkaan kaikista vaalilistoista saamansa äänien summa. Yleisehdokkaita tuettiin myös asettamalla vaalilistan toiselle tai kolmannelle sijalle vaikkapa paikallisesti tunnettu ehdokas, joka keräsi omalle listalleen paikkakuntansa ääniä.²⁷ Tämän teorian toteutumista 1900-luvun alussa ja ehdokkailla taktikoimista arvioidaan tarkemmin luvussa 3.3.

Ehdokkaiden valintaa sivutaan usein myös yksittäisten puolueiden historiateoksissa osana puolueiden vaalivalmisteluita. Koska teoksissa liikutaan koko puolueen tasolla, ei niissä yleensä voida mennä ehdokkaiden nimeämisen yksityiskohtaisiin järjestelyihin vaan kuvauksissa

²⁵ Haavio-Mannila Elina – Skard Torild: Naiset parlamenteissa. Teoksessa Haavio-Mannila Elina (toim.): *Keskeneräinen kansanvalta. Naiset Pohjoismaiden politiikassa*. Pohjoismaiden ministerineuvosto, Oslo 1983, 92–94.

²⁶ Koskinen, Pirkko K.: *Äänioikeuden lainsäädäntöhistoriaa*. Teoksessa Ramsay Alexandra – Markkola Pirjo (toim.): *Yksi kamari – kaksi sukupuolta. Suomen eduskunnan ensimmäiset naiset*. 2. painos. Eduskunnan kirjasto, Helsinki 1997, 37–38.

²⁷ Paloheimo, 190.

pysytellään yleistasolla. Hannu Soikkanen (1975) käy lyhyesti läpi ehdokkaiden valintaa Suomen sosialidemokraattisessa puolueessa osana puolueen organisaatiomuutosta vuonna 1906. Sosialidemokraattisessa puolueessa ehdokkaita karsittiin jäsenäänestyksellä, josta puolueessa käytettiin nimitystä puolueäänestys. Puolueäänestys kuitenkin toteutettiin eri vaalipiireissä eri tavoin: jossain koko vaalipiirin laajuisesti, toisaalla yksittäisessä puolueosastossa. Tällöin äänestykset koskivat eri asioita.²⁸

Sen sijaan alueellisesti rajatummissa puoluetutkimuksissa ehdokkuuksiin on mahdollista syventyä tarkemmin. Soikkanen luotaa *Luovutetun Karjalan työväenliikkeen historiassa* (1970) puolueen vaalitoimintaa ja –kannatusta ensimmäisistä vaaleista alkaen. Hän esittelee SDP:n ehdokkaat Viipurin läänin läntisessä ja itäisessä vaalipiirissä ja kuvailee valittujen edustajien toimintaprofiilia eduskunnassa. Soikkanen ei erittele yksityiskohtaisesti vaaleittain sitä, miten ehdokkaat asetettiin. Tästä johtuen yksittäisten ehdokkaiden kohdalla esiintyy teoksessa muutamia asiavirheitä (ks. luku 3).

Kuvaukset puolueiden naisjärjestöistä voivat antaa vihiä ehdokasasettelun ja sukupuolen suhteesta. Jaana Kuusipalon artikkeli *Suomalaiset naiset politiikassa* (1999) korostaa poliittisten naisjärjestöjen merkitystä naisten kansanedustajuuden ja poliittisen toiminnan kannalta. Naisjärjestöt olivat poliittisessa rekrytoitumisessa aivan keskeisiä. Jo ensimmäisissä vaaleissa suurimmalla osalla naiskansanedustajista oli työläisnais- tai naisasialiikkeen tausta. Naisjärjestöissä naiset saivat kokemusta järjestötoiminnasta ja politiikasta. Erityisesti naisjärjestön merkitys korostui naiskansanedustajaehdokkaiden etu- ja tukijärjestönä: naisjärjestöt huolehtivat naisehdokkaiden asettamisesta puolueen listoille sekä läpimenon mukaisesta sijoittelusta.²⁹

Sosialidemokraattisen naisliikkeen järjestöhistorian on kirjoittanut Maria Lähteenmäki. Teos *Vuosisadan naisliike. Naiset ja sosialidemokratia 1900-luvun Suomessa* (2000) painottuu naisliiton ohjelmaan ja toimintaan, eikä liiton rooli Kuusipalon kuvaamana naisehdokkaiden tukijärjestönä 1900-luvun alussa nouse yhtä selkeästi esiin. Sen sijaan väitöskirjassaan *Mahdollisuuksien aika. Työläisnaiset ja yhteiskunnan muutos 1910–30-luvun Suomessa* (1995) Lähteenmäki esittää ehdokasasettelun ja puolueäänestyksen alueena, jossa ilmentyivät työväenliikkeen miesten ja naisten väliset jännitteet. Lähteenmäen mukaan juuri

²⁸ Soikkanen Hannu: *Kohti kansanvaltaa 1. 1899–1937. Suomen sosialidemokraattinen puolue 75 vuotta*. Suomen Sosialidemokraattinen Puolue – Puoluetoimikunta 1975, 168.

²⁹ Kuusipalo 1999, 57–59.

ehdokasasettelussa artikuloitui naisten suhtautuminen sukupuolen kannalta epäsuhtaisiin valta-asetelmiin puolueessa.³⁰

Ehdokasasettelua nimenomaan naisten näkökulmasta 1900-luvun alussa on tutkinut Taina Huttunen väitöskirjassaan *Pitkä tie Pohjois-Karjalasta Arkadianmäelle. Naisten edustajaehdokkuudet ja naiskansanedustajien kouliintumishistoria 1907–1999* (2012). Huttunen esittelee puolueiden käyttämiä ehdokkaiden nimeämisen tapoja sekä naisehdokkaiden tekemää vaalityötä. Hän pohtii myös naisten äänestysaktiivisuuden merkitystä suhteessa naisehdokkaiden määrään ja ehdokkaiden valituksi tulemisen mahdollisuuksiin. Huttusen mukaan silloisessa Kuopion läänin itäisessä vaalipiirissä 1907–1917 naisia oli ehdokkaina vähänlaisesti ja heidän sijoituksensa vaalilistoilla oli yleensä epäedullinen läpimenoon nähden, mikä yhdessä vähäisen vaalityön ja naisten heikon äänestysaktiivisuuden rinnalla vaikutti valittujen naisten lukumäärään ja osuuteen edustajista.³¹

Huttusen tutkimus on aihepiiriltään hyvin lähellä tämän tutkielman kiinnostuksenkohteita. Hänen tutkimuksessaan nousee esiin puolueiden merkitys suhteessa naisehdokkaiden määrään sekä jonkin verran naisten ehdokkuuden ympärillä käyty keskustelu. Toisaalta Huttunen ei juurikaan pohdi puolueiden erilaisten ehdokasasettelun käytäntöjen vaikutusta naisehdokkaisiin, eikä hän tutkimuksessaan mene virallisia tunnettuja käytäntöjä syvemmälle ehdokkaiden nimeämisen prosessiin.

Tietoa naisehdokkaiden määrästä 1900-luvun alussa on Huttusen Pohjois-Karjalaan sijoittuvien havaintojen lisäksi saatavilla vain Tuula Kaurinkosken pro gradu -tutkielmasta *Naisehdokkaat Suomen eduskuntavaaleissa* (1958). Siinä Kaurinkoski selvittää naisehdokkaat eduskuntavaaleissa 1907–1954 ja tarkastelee naisten menestymistä vaaleissa tämän tilastollisen aineiston valossa. Vertailua suoritetaan naisten ja miesten sekä puolueiden ja alueiden välillä. Kuten naiskansanedustajien, myös naisehdokkaiden määrä alkoi selkeästi nousta toisen maailmansodan jälkeen. Vuosisadan alussa ehdokkaiden määrät vaihtelivat paljon. Kaurinkosken huomio on ehdokkaiden nimeämisen jälkeisissä tapahtumissa, jolloin itse ehdokasasettelun käsittely jää kapeaksi. Ehdokkaiden ammatti- tai sosiaalista taustaa koskevat huomiot rajoittuvat tutkielmassa pääasiassa vuoden 1945 jälkeiseen aikaan. Kaurinkosken arviot naisehdokkaiden määrästä ja nimistä perustuvat sanomalehtiaineistoon, minkä vuoksi hän

³⁰ Lähteenmäki Maria: *Mahdollisuuksien aika. Työläisnaiset ja yhteiskunnan muutos 1910–30-luvun Suomessa*. Biblioteka Historica 2. Suomen Historiallinen Seura, Helsinki 1995, 172–174.

³¹ Huttunen Taina: *Pitkä tie Pohjois-Karjalasta Arkadianmäelle. Naisten edustajaehdokkuudet ja naiskansanedustajien kouliintumishistoria 1907–1999*. Itä-Suomen yliopisto, Yhteiskuntatieteiden ja kauppatieteiden tiedekunta, Joensuu 2012, 60, 73.

toteaa tietojen olevan paikoin puutteellisia. Hän ei myöskään erittele puolueiden naisehdokkaita vaalipiireittäin eikä nimeä ehdokkaita.³² Tämän tutkielman tarpeisiin tarvitaan siis oma aineisto naisehdokkaista sosialidemokraattisessa puolueessa. Näin ollen tässä tutkielmassa jättyädytään naisehdokkaiden määrää koskevista ja muista tiedoista Kaurinkosken tutkielman varaan vain suuntaa-antavasti.

Johtolankoja naisten poliittiseen rekrytoitumiseen ja kansanedustajuuteen löytyy myös historiallisista elämäkertoista. Vanhan työväenliikkeen merkkinaisia onkin tutkittu ahkerasti. Jälkipolville tunnetuin ja tutkimuksessa heistä näkyvin on ensimmäinen naisministeri Miina Sillanpää. Oma Mäkikossa teki Sillanpäästä elämäkerran *Yhteiskunnalle omistettu elämä. Miina Sillanpään elämän ja työn vaiheita* jo 1947 ja Martta Salmela-Järvinen kirjoitti 1973 uuden elämäkerran *Miina Sillanpää: Legenda jo eläessään*. Sillanpäästä koskevista tutkimuksista tunnetuin lienee Irma Sulkusen tutkimus *Naisen kutsumus. Miina Sillanpää ja sukupuolten maailmojen erkaantuminen* (1989), jossa Sulkunen kuvaa Sillanpään yhteiskunnallisen toiminnan kautta näyttäytyvää sukupuolijärjestelmän muutosta siirtymässä palkkatyön ja luokkayhteiskunnan maailmaan. Uusin Sillanpää-tutkimus, Aura Korppi-Tommolan *Miina Sillanpää: Edelläkävijä* julkaistiin 2016. Siinä luodetaan Sillanpään työtä tasa-arvon ja lastensuojelun eteen, mistä pitkä ura kansanedustaja muodosti varsin merkittävän osan. Kuten useimmissa ajan kansanedustajanaisten kuvauksissa, kansanedustajuuden painoarvo ohittaa ehdokkaaksi nimeämisen vaiheet. Tämä selittää osaksi, miksi ehdokkuuden yksityiskohdista tiedetään melko vähän.

Vanhan työväenliikkeen naiskansanedustajien tutkimuksessa painottuvat ensimmäiset, vuonna 1907 valitut uranuurtajat. He ovat keskiössä artikkelikokoelmassa *Yksi kamari – kaksi sukupuolta. Suomen Eduskunnan ensimmäiset naiset* (1997). Siinä luodaan katsaus eduskunnan sekä sosialistisiin että porvarillisiin naisedustajiin yksi kerrallaan, heidän elämänsä ja uraansa ennen valituksi tulemistä ja sen jälkeen. Teoksen perusteella voi luoda kuvan valittujen naisten taustojen yhtäläisyyksistä ja eroista. Ehdokasasettelun tarkat käytännöt eivät ole siinä fokuksessa.

Itsenäisyyttä edeltävän kauden aikana myöhemmin valituista naisista on tutkimusta satunnaisemmin. Vuonna 1908 kansanedustajaksi valitusta Fiina Pietikäisestä tutkimuksen teki Taina Uusitalo väitöskirjassaan *Elämä työläisnaisten hyväksi. Fiina Pietikäisen yhteiskunnallinen toimijuus 1900–1930. Tutkimus työväenliikkeen sukupuolisidonnaisista käytännöistä* (2014).

³² Kaurinkoski Tuula: *Naisehdokkaat Suomen eduskuntavaaleissa*. Valtiotieteellisen tiedekunnan pro gradu -tutkielma, Helsingin yliopisto 1958, 1, 31, Liite III.

Uusitalo kuvaa Pietikäistä vaalityöntekijänä ja kansanedustajana, mutta myös SDP:n vaalistrategioita naisehdokkaiden kannalta. Väitöskirjassa leikkautuvat yhteen politiikan ja sukupuolen teemat, kun Pietikäisen toimijuuden kautta kartoitetaan sukupuolijärjestelmän toimintaa työväenliikkeessä. Uusitalo sivuaa lisäksi puolueen naisjärjestön roolia ehdokasasettelussa.

Tämän tutkielman keskiössä olevista, Viipurin läänissä vaikuttaneista kansanedustajanaisista tutkimukselle tutuin on Hilja Pärssinen. Tuoreimman tutkimuksen Pärssisestä kirjoittivat Marjaliisa Hentilä, Matti Kalliokoski ja Armi Viita teoksessa *Uuden ajan nainen. Hilja Pärssisen elämä* (2018). Siinä sivutaan toisinaan myös Viipurin itäisen piirin kansanedustaja Hanna Karhista. Sitä ennen Pärssisestä on julkaistu Sylvi-Kyllikki Kilven kirjoittama juhlateos *Hilja Liinamaa-Pärssisen syntymästä 100 vuotta* (1967), sekä useampia pro gradu -tutkielmia ja tutkimuksia Pärssisen toiminnan³³ eri osa-alueista. Muista itäisen piirin ehdokkaina toimineista naisista historian tutkimuksessa on huomioitu eniten Anni Huotari, josta Pirjo Markkola laati artikkelin *Anni Huotari työläisäitien edustajana* (1997). Kertomuksia Sofia Hjulgrénin teloituksesta sisällissodasta tutkii Anna Rajavuori pro gradu -tutkielmassaan *”Työväenluokan urhea tytär”*. Kertomus Sofia Hjulgrénin teloituksesta työväen julkisuudessa 1919–1960 (2006). Itäisen piirin ehdokkaana piipahtanut Anna Nurminen on miehensä Julius Nurmisen kanssa keskiössä Pertti Nurmisen teoksessa *Aatteesta ammatiksi. Puolueuetyötä ja punapäätä. Julius Nurmisen ja Anna Haverisen (ent. Nurminen) elämä ja toiminta työväenliikkeen järjestöaktiiveina 1900-luvun alkukymmeninä* (2016).

Kootusti edellä esitetyn perusteella voidaan sanoa, että ehdokasasettelua sukupuolen näkökulmasta 1900-luvun alussa arvioivaa kirjallisuutta on verrattain vähän. Ehdokasasettelun ja sukupuolen teemoja kyllä sivutaan useassa tutkimuksessa, mutta täsmällisesti ne kohtaavat vain toisinaan. Analyysia vaalilainsäädännön ja -tavan merkityksestä suhteessa naisiin eduskunnan alkutaipaleella on tarjolla vähälaisesti. Naisia ehdokaslistoilla ja ehdokasasettelun käytäntöjen merkitystä naisten kannalta ei ole tarkasteltu johdonmukaisesti eri puolueiden välillä. Naisten valikoitumisesta ehdokkaaksi ja naisehdokkaiden ominaisuuksista voi löytää tietoa henkilöhistoriallisista tutkimuksista, mutta tällöin ehdokasasettelu ei ole tutkimuksen

³³ Esim. Asikainen Sari: *”Me toivomme ihannemaata”: Hilja Pärssisen varhainen aatemaailma ennen kansanedustajuutta*. Tampereen yliopisto 1994; Koivunen Mari: *Kansankynttilä ja työväen soihtu. Hilja Pärssinen sivistäjänä ja kasvattajana*. Poliittisen historian pro gradu -tutkielma, Turun yliopisto 1998; Lauronen Kaija: *Hilja Pärssisen poliittinen toiminta 1902–1935*. Suomen ja Skandinavian historian pro gradu -tutkielma, Helsingin yliopisto 1975.

keskiössä. Erityisesti järjestelmällistä analyysiä ehdokkaiden nimeämisen takana olevista vaiheista ja käytännöistä, niin sääntö- kuin tapapohjaisistakin, on saatavilla kapeasti.

1.3 SDP Viipurin läänin itäisessä vaalipiirissä

Suomen sosialidemokraattinen puolue valikoitui tämän tutkielman kohteeksi helpohkosti. Ehdokasasettelun ja sukupuolen kannalta SDP oli ajankohdan puolueista kiinnostavimpia, sillä valtaosa naiskansanedustajista valittiin sen listoilta. Tuula Kaurinkosken mukaan SDP:n naiskansanedustajat myös valikoituivat suurimmasta ehdokasmäärästä ja että siellä naisten mahdollisuudet mennä läpi olivat suotuisammat kuin porvarillisissa puolueissa.³⁴ Sosialidemokraatit mukautuivat eduskuntauudistukseen kaikkein tehokkaimmin ja nopeimmin. Sääntö- ja organisaatiouudistuksessaan vuonna 1906 puolue omaksui paikallis-, alue- ja kansallisesta tasosta muodostuvan organisaation. Ehdokkaiden asettamisen se määräsi vaalipiirijärjestöille. Ehdokkaiden valitsemisen mekanismit vaihtelivat puolueiden välillä suuresti. Sosialidemokraatit olivat ainoa puolue, joka hyödynsi johdonmukaisesti jäsenäänestystä ehdokkaiden nimeämiseen. Jäsenäänestyksellä tarkoitetaan prosessia, jossa puoluejärjestöjen esivalikoimien ehdokasehdokkaiden kannatus mitattiin puolueen jäsenten kesken. Jäsenäänestyksen tarkoituksena oli nimetä ehdokkaat demokraattisesti ja karsia puoluejohdon valtaa ehdokasasetteluun. Sosialidemokraattisessa puolueessa tämän prosessin nimeksi yleistyi puolueäänestys.³⁵

Naisehdokkaiden kannalta Viipurin läänin itäinen vaalipiiri oli puolueen keskikastia. Sellaisena se soveltuu tämän tutkielman tarpeisiin hyvin, koska se ei ollut naisten suhteen erityisen suotuisa tai erityisen haasteellinen ympäristö. Vuoden 1910 jälkeen sieltä puuttui valtakunnallisesti tunnettu nais ehdokas kun Anni Huotari kieltäytyi piirin ehdokkuudesta, mikä mahdollistaa moninaisen kuvan piirtämisen naisten ehdokkuudesta. Piirissä nais ehdokkaat myös vaihtuivat ja uuden nais ehdokkaan etsimisprosessi aktivoitui useammin. Viipurin läänin itäisen piirin suhteutumisesta muihin vaalipiireihin kerrotaan tarkemmin luvussa 3.3.

Työväenliikkeen kannalta Viipurin läänin kaksi vaalipiiriä olivat toisiinsa nähden huomattavan erilaiset toiminta-alueet. Karkeasti yleistettynä läntinen piiri kuului puolueen voimapesäkkeisiin, kun taas itäinen oli sille vaikea alue. Läntiseen vaalipiiriin kuului läänin kuudesta kaupungista

³⁴ Kaurinkoski, 47, Liite I.

³⁵ Tarkiainen Tuttu: *Suomen kansanedustuslaitoksen historia IX. Eduskunnan valitseminen 1907– 1963*. Eduskunnan historiakomitea, Helsinki 1971, 253–261, 278; Lähteenmäki 2006, 90.

neljä: lääninpääkaupunki Viipuri, Lappeenranta, Hamina ja Kotka. Kaupunkeja ympäröivät maalaiskunnat olivat työväenliikkeen kannalta tärkeitä alueita, koska niissä asui paljon työläisiä. Itäinen vaalipiiri oli piireistä alueellisesti suurempi mutta asutukseltaan hajanaisempi, sen ainoat kaupungit olivat Laatokan rannoilla sijaitsevat Käkisalmi ja Sortavala. Työväenliikkeellä ei ollut itäisessä piirissä läntisen tapaan Viipurin kaltaista, selkeää voimakeskusta. Sortavalassa ilmestyi itäisen piirin oma työväenlehti *Rajavahti* ja myöhemmin *Päivän Tiedot* ja siellä sijaitseva opettajaseminaari teki kaupungista Itä-Karjalan kulttuurikeskuksen. Piiritoimikunnan kotipaikka sijaitsi kuitenkin Antreassa, mutta sen siirtämisestä käytiin jatkuvaa köydenvetoa antrealaisten ja sortavalaisten kesken. Edustajapaikkoja itäisestä vaalipiiristä oli autonomian ajan vaaleissa jaossa 17, eli se oli yksi Suomen suurimpia. Viipurin itäinen vaalipiiri oli matalan äänestysaktiivisuuden aluetta, ja etenkin vaaliväsymys ilmeni alueella voimakkaasti. Äänestysprosentti vaihteli paljon, ollen alimmillaan 44,5 % vuonna 1913 ja korkeimmillaankin vain 67,5 % vuonna 1917. Läntisessä taas ääniä annettiin vaaleissa keskimääräistä innokkaammin.³⁶

³⁶ Soikkanen Hannu: *Luovutetun Karjalan työväenliikkeen historia*. Tammi, Helsinki 1970, 19–20; Lumijärvi K.: Yleiskatsaus Viipurin läänin itäisen vaalipiirin Sosialidemokraattisen piirijärjestön toimintaan aikana 1906–1931. *Viipurin läänin itäisen vaalipiirin Sosialidemokraattinen piirijärjestö 25-vuotias. Katsaus toimintaan aikana 1906–1931*. Viipuri 1931, 23–24; Leino-Kaukiainen Pirkko – Partanen Jukka: Tiellä venäläiseen Suomeen. Teoksessa Kaukiainen Yrjö – Marjomaa Risto – Nurmiainen Jouko (toim.): *Viipurin läänin historia V. Autonomisen Suomen rajamaa*. Karjalan kirjapaino Oy, Karjalaisen kulttuurin edistämissektori. Joensuu 2014, 491, 494.

Kuva 1. Viipurin läänin kunnat ja vaalipiirit. Lähde: Kaukiainen Yrjö – Marjomaa Risto – Nurmiainen Jouko (toim.): Viipurin läänin historia V. Autonomisen Suomen rajamaa. Karjalan kirjapaino Oy, Karjalaisen kulttuurin edistämissektori. Joensuu 2014.

Alueen maataloudessa painottuivat itsenäiset pienviljelijät, joihin työväenliike ei onnistunut vetoamaan. Työväenliikkeen jalansijat läänissä muodostuivat tällöin erilaisten teollisuuskeskusten ja suurtilojen torpparien ja niiden työllistämän muun väen varaan. Läntisessä piirissä työväenliikkeelle otollisimpia alueita olivat Viipurin maalaiskunta, Johannes ja Koivisto sekä piirin lounaiskulmassa sijaitsevat Kymijoen teollisuuskeskukset. Itäisen piirin puolella taas oli erikokoisia teollisuuskeskittymiä useissa kunnissa, joista käsin työväenliikettä levitettiin ympäröivälle maaseudulle. Alueen koilliseen kulmaan jäävillä seuduilla kannatus oli loisiväestön, eli metsänhakuusta elantonsa saavan irtaimen väestön varassa. Hannu Soikkanen tiivistää työväenliikkeen rakentuneen Viipurin läänissä kolmen erilaisen kannatusalueen varaan: Viipurin ympäristön sydänalue, jossa liikkeellä oli takanaan pitkä historia ja vankka kannatus; Karjalan Kannas ja Laatokan Karjala, jossa tukikohtia olivat teollisuuskeskukset mutta muutoin

kannatus oli vähäistä; sekä Raja-Karjalan alue, jossa puolue menestyi vaaleissa mutta ei kyennyt saamaan aikaan pysyvää järjestötoimintaa keskuksien ulkopuolelle.³⁷

Viipurin läänissä tapahtui selkeä elinkeinorakenteen muutos 1800-luvun jälkipuoliskolta autonomian kauden loppua kohden. Suomen teollistuessa maa- ja metsätalouden merkitys Viipurin läänin asukkaiden elinkeinona pieneni jatkuvasti siten, että vielä 1860-luvulla alkutuotannosta elantonsa sai 90 % väestöstä, mutta vuonna 1910 enää 66 %. Teollisuus ja sen työllistämä väestö keskittyi kaupunkeihin ja niiden maalaiskuntiin. Teollisuuden ja kaupunkien kytkös tarkoitti siten, että teollistuminen painottui läänin läntiseen osaan. Läänin teollistuneimmista kunnista läntisen vaalipiirin alueella sijaitsivat Kymi, Pyhtää, Vehkalahti, Lappee, Valkeala ja Viipurin maalaiskunta. Itäiseen vaalipiirin alueella teollisuuskuntia olivat Ruskeala ja Ruokolahti. Niissäkin teollisuustyöväestön osuus oli 1910 vain 15 ja 18 % kunnan väestöstä, kun taas merkittävämmässä teollisuuskunnissa Kymissä ja Lappeessa se oli jopa 41 %. Teollisuuden alueellinen eriytyminen oli läänissä voimakasta: Käkisalmen ja Kurkijoen kihlakuntiin kuuluvilla alueilla alkutuotannosta elantonsa sai yli 90 % väestöstä vielä autonomian ajan lopullakin.³⁸

Venäjän vallan ajan loppua kohden läänistä muodostui vaurastuva alue, millä oli oma merkityksensä työväenliikkeen kannalta. Veronmaksajien määrissä tarkasteltuna Viipurin läänin kaupungit olivat keskimäärin muita Suomen alueita vauraampia. Teollistumisen ja vähittäisen modernisaation tuoma vauraus kanavoitui Viipurin läänissä teollisuusalueille eli kaupunkeihin ja niiden ympäristöön. Yrjö Kaukiainen kuitenkin arvioi, että myös maaseudun asukkaiden tulotaso ylitti muiden suomalaisten keskiarvon. Elintaso Viipurin läänissä nousi 1800-luvun jälkipuoliskolta 1900-luvun ensimmäisiin vuosikymmeniin siis kokonaisuutena niin, että alue oli jopa ”maan sisäisen hyvinvointivertailun kärkitason tuntumassa”. Hannu Soikkasen mukaan läänin vaurastuminen ja seuraava yhteiskunnan ”tasarakenteisuus” köyhdytti sosiaalisista ja taloudellisista epäkohdista versovan työväenliikkeen kasvualustaa.³⁹

Niin ikään alueen järjestäytymishistoria loi työväenliikkeelle paikoin kivistä maaperää. Ennen suurlakkoa järjestäytymisperinnettä Viipurin läänissä hallitsivat Kansanvalistusseuraan kytkeytyvät järjestöt sekä sittemmin raittiusliike. Vuosisadan vaihteessa raittiusliike alkoi

³⁷ Soikkanen 1970, 19–24.

³⁸ Hämynen Tapio: Viipurin läänin väestönkehitys autonomian ajalla. Teoksessa Kaukiainen Yrjö – Marjomaa Risto – Nurmiainen Jouko (toim.): *Viipurin läänin historia V. Autonomisen Suomen rajamaa*. Karjalan kirjapaino Oy, Karjalaisen kulttuurin edistämissäätiö. Joensuu 2014, 180–183.

³⁹ Kaukiainen Yrjö: Kurja vai vauras Karjala – taloudellinen kasvu ja elintason nousu Viipurin läänissä. Teoksessa Kaukiainen Yrjö – Marjomaa Risto – Nurmiainen Jouko (toim.): *Viipurin läänin historia V. Autonomisen Suomen rajamaa*. Karjalan kirjapaino Oy, Karjalaisen kulttuurin edistämissäätiö. Joensuu 2014, 292–296; Soikkanen 1970, 17.

kanavoitua yhä enemmän työväenliikkeeseen, mutta sen toinen väylä vei läänissä suosituksi osoittautuvaan nuorisoseuraliikkeeseen ja vaikeutti työväenliikkeen juurtumista. Ennen Suomen itsenäistymistä nuorisoseuroja olikin Viipurin läänissä enemmän kuin missään muualla Suomessa väkimäärään suhteutettuna. Nuorisoseurojen vahva asema häiritsi etenkin työväenliikkeen järjestäytymistä. Maaseudulla ne täyttivät järjestäytymistarpeen, jolloin työväenjärjestöjen toimintatila jäi ahtaaksi.⁴⁰

Suurlakko ja eduskuntauudistus toivat järjestäytymiskuumeen myös Karjalaan. Karjalassa suurlakko ilmeni eri ryhmittymien yhteisenä kansallislakkona. Yhdistyksiä alettiin perustaa syrjäseuduille ja jopa selkeille maatalouspaikkakunnille, joissa perusteita omaehtoiselle toiminnalle ei välttämättä ollut. Näille alueille työväen yhdistystoiminta säteili suuremmista teollisuuskeskuksista. Ensimmäisten vaalien jälkeen into hiipui tasaisesti, kunnes vuodesta 1912 alkaen yhdistyksien jäsenmäärissä alkoi tapahtua taas nousua.⁴¹

Ennen itsenäisyyttä kamppailu valitsijoiden äänistä itäisessä vaalipiirissä oli kolmen kauppaa Sosialidemokraattisen, Nuorsuomalaisen puolueen ja Maalaisliiton välillä. Vielä vuonna 1907 vanhasuomalaiset olivat itäisessä suurimpia voittajia 29,4 %:lla äänistä, minkä jälkeen puolue alkoi hävitä paikkoja Maalaisliitolle. Sittemmin vahvimiksi vakiintuivat SDP ja Maalaisliitto, mutta myös nuorsuomalaiset saivat vaalipiiristä tasaisesti neljä paikkaa. Itäinen vaalipiiri lakkautettiin Karjalan luovuttamisen myötä 1945, mutta se oli käytössä vielä vuosien 1945 ja 1948 vaaleissa Karjalan siirtoväen vaalipiirinä.⁴²

1.4 Tutkimustehtävä

Käsillä oleva tutkielma sijoittuu sukupuolihistorian kentälle. Allekirjoitan tutkielmassani sukupuolihistorian peruslähtökohdat ja ennen kaikkea lainaan sukupuolihistoriallisen sukupuolen käsitteellistämisen. Sukupuolihistoriaa määrittää perusajatus siitä, että sukupuoli on historiallinen ilmiö: naiseuden ja mieheyden määrittelemisen tavoilla sekä sukupuolten suhteiden jäsentämisellä on oma, ajasta ja paikasta riippuvainen historiansa. Näin ollen sukupuolihistorioitsijat ovat kiinnostuneita siitä, miten sukupuolen määrittelyt ja suhteet tuotetaan historiallisesti ja toisaalta mikä on sukupuolen merkitys historiallisesti tärkeissä

⁴⁰ Leino-Kaukiainen – Partanen, 452–455.

⁴¹ Soikkanen 1970, 170–173, 177.

⁴² Leino-Kaukiainen – Partanen, 491–493.

prosesseissa ja tapahtumissa.⁴³ Tässä tutkielmassa ollaan kiinnostuneita siitä, miten sukupuoli jäseni eduskuntavaaliehdokkaiden valitsemisen prosessia.

Sukupuolen ymmärtäminen historiallisena tarkoittaa, että sukupuoli on sosiaalisesti rakentuva ilmiö. Tällaisen sukupuolen määrittelyn ja siten sukupuolihistorian raamit asetti Joan W. Scott kuuluisassa artikkelissaan *Gender: A Useful Category of Historical Analysis* vuonna 1986. Scottille sukupuoli ei tarkoittanut enää naishistorian lähestymistavan mukaista naisten toiminnan näkyväksi tekemistä historiassa, vaan naiseuden ja mieheyden historiallisia rakentamisen tapoja. Scott määritteli sukupuolen naisten ja miesten välisten erojen käsityksille annetuiksi, sosiaalisia suhteita jäsentäviksi merkityksiksi. Nämä sukupuolierolle annetut merkitykset, siis sukupuoli, on ensisijainen valtasuhteiden merkitsijä.⁴⁴

Näistä lähtökohdista käsin ymmärrän sukupuolen ja historian omassa tutkielmassani. Ehdokasasettelussa tuotettiin tietoa paitsi naisista, myös miehistä. Tutkielman huomiot painottuvat kuitenkin selkeästi naisiin eduskuntavaaliehdokkaina. Sukupuolijärjestelmän logiikan mukaisesti sukupuoli tuli tutkittavassa ilmiössä näkyviin herkemmin juuri naisten kautta. Naiset olivat poikkeama ehdokkuuden miesnormiin.

1.4.1 Feministinen institutionalismi

Kansalliseen politiikkaan osallistuminen tapahtuu yhä edelleen pääasiassa poliittisten puolueiden kautta. Täten politiikan portinvartijoina puolueet ovat varsin keskeinen tarkasteltava kohta politiikan sukupuolittumisessa. Se, miten puolueisiin ja erityisesti ehdokkaaksi rekrytoituminen tapahtuu, auttaa ymmärtämään sukupuolen toimintaa politiikassa. Puolueiden, politiikan ja sukupuolen suhteen tarkastelussa on 2000-luvulla ryhdytty hyödyntämään yhä enemmän institutionaalista näkökulmaa. Siinä sukupuolta katsotaan puolueiden ja poliittisen rekrytoitumisen sukupuolittuneiksi ymmärretyissä instituutioissa.⁴⁵ Tämä lähestymistapa on nimetty feministiseksi institutionalismiksi, ja se toimii myös tämän tutkielman tärkeimpänä teoreettisena virikkeenä. Feministisen institutionalismin lähtökohta on, että instituutiot rakentavat, muovaavat ja ylläpitävät sukupuolta.⁴⁶ Tämän tutkielman

⁴³ Rose Sonya O.: *What is Gender History?* Polity Press 2010, 2.

⁴⁴ Sama, 12–13.

⁴⁵ Bjarnegård Elin – Kenny Meryl: Comparing Candidate Selection: A Feminist Institutional Approach. *Government and Opposition*. Vol 51, No. 3, 370– 392, 2016, 370.

⁴⁶ Krook Mona Lena – Mackay Fiona: Introduction. *Gender, Politics and Institutions*. Teoksessa Krook Mona Lena – Mackay Fiona (toim.): *Gender, Politics and Institutions. Towards a Feminist Institutionalism*. Palgrave Macmillan 2011, 4.

tarkoituksessa se on ensinnäkin tapa lähestyä tutkimusaihetta ja toiseksi metodologinen työkalupakki aineiston käsittelyyn. Ehdokasasettelun ilmiö puretaan joukoksi erilaisia instituutioita, joita voidaan tunnistaa ja analysoida.

Feministinen institutionalismi yhdistää kahta tutkimussuuntaa, feminististä politiikantutkimusta sekä uutta institutionalismia, ja soveltaa niitä politiikan ja sukupuolen tutkimiseen. Siinä hyödynnetään uuden institutionalismin vahvuuksia selvittäessä, miksi instituutiot vaikuttavat miesten ja naisten elämään eri tavoin. Samalla siinä tuodaan uuteen institutionalismiin oivallus instituutioista sukupuolittuneina. Tällöin siinä tarkastellaan, miten sukupuoli toimii ja on rakentunut politiikkaa sääntelevien instituutioiden sisään. Perusolettama on, että sukupuoli säätelee politiikkaa osana poliittista rekrytoitumista ja ehdokkaiden valintaa ohjaavia instituutioita.⁴⁷ Tällaisena sukupuoli lävistää koko valintaprosessin: se toimii sekä yhteiskunnallisessa, poliittisessa, kulttuurisessa ja institutionaalisessa kontekstissa, että potentiaalisten ehdokkaiden ja heidän valitsijansa ja näiden resurssien ja asenteiden tasolla.

Kiinnostus instituutioihin ei ole uusi ilmiö feministisessä politiikantutkimuksessa. Tutkimusperinteen kytkökset poliittiseen aktivismiin ovat saaneet sen esittämään kysymyksiä naisista valtion instituutioissa jo alusta alkaen, mutta aluksi käsitys instituutioiden merkityksestä naisten ja miesten välisissä suhteissa oli varsin erilainen. Instituutioita pidettiin neutraaleina. Niiden ymmärrettiin heijastavan tai välittävän patriarkaatin kaltaisia universaaleja ylärakenteita sen sijaan, että instituutiot olisivat itse aktiivisesti osallisina sukupuolten valtasuhteen rakentamisessa. Näkemystä instituutioista leimasi vanha feministinen valtiokriittisyys: koska valtio ja sen instituutiot heijastivat patriarkaattia, ne olivat lähtökohtaisesti ja kauttaaltaan patriarkaalisia. Valtiota ei voitu pitää sukupuolten suhteen muuttamisen areenana.⁴⁸

Tämä monoliittinen kuva patriarkalisesta valtiosta ei vastannut todellisuutta aina ja kaikkialla, mistä esimerkiksi voidaan ottaa vaikkapa nk. femokraatit Australiassa tai pohjoismainen naisystävällinen hyvinvointivaltio. Seurasi uusia ja hienovaraisempia tapoja käsitteellistää valtiota ja sukupuolittuneita valtasuhteita valtiossa. Valtion instituutiot alettiin ymmärtää erilaisina historiallisina ”institutionaalisina tiloina”. Samalla ymmärrys ymmärrys sukupuolen merkityksestä valtiossa ja instituutioissa monipuolistui. Tutkimuksen huomio siirtyi naisista instituutiossa yhä enemmän *sukupuolen institutionaaliseen toimintaan*, eli miten sukupuolta ja

⁴⁷ Waylen Georgina: *Analysing Gender in Informal Institutions: An Introduction*. Teoksessa Waylen Georgina (toim.): *Gender and Informal Institutions*. Rowman & Littlefield, London, New York 2017, 1–2.

⁴⁸ Krook – Mackay, 2.

sukupuoleen perustuvia valtasuhteita rakennetaan ja ylläpidetään institutionaalisissa prosesseissa, käytännöissä ja säännöissä.⁴⁹

Tämä perushuomio on tuottanut rikkaan kentän instituutioiden merkitystä painottavaa kirjallisuutta feministisen politiikantutkimuksen piiriin. Virallisten instituutioiden sukupuolivaikutuksien tutkimuksesta on tullut yksi feministisen politiikantutkimuksen keskeisimpiä painopisteitä. Instituutioiden ja sukupuolen tutkiminen yhdessä on kuitenkin tuottanut tiettyjä teoreettisia ja metodologisia kompastuskiviä. Instituutioihin painottuneen feministisen politiikantutkimuksen ja uuden institutionalismin valtavirran välille ei ole syntynyt hedelmällistä dialogia, ja sukupuolen ja instituutioiden suhde on uuden institutionalismin keskusteluissa jäänyt selkeästi sivurooliin.⁵⁰

Ratkaisuksi tähän ongelmaan Mona Lena Krook ja Fiona Mackay esittävät keskustelunavauksessaan *Gender, politics and institutions: towards a feminist institutionalism* (2011) systemaattisempaa sukupuolen ja instituutioiden käsitteellistämiseen ja teoretisoimisen tapaa syntetisoimalla instituutioihin painottunutta feminististä politiikantutkimusta ja uutta institutionalismia. Siinä he myös määrittelevät feministisen institutionalismin lähtökohdat.

Uuden institutionalismin lähtöpisteenä on, että poliittisen elämän instituutioilla on merkitystä. Koulukuntaeroista huolimatta uutta institutionalismia soveltavaa tutkimusta määrittää instituution käsitteen laajentaminen koskemaan kaikkia ihmisten vuorovaikutusta ohjaaviksi säännönmukaisuuksina. Osa niistä on formaaleja eli ihmisten säätämiä ja osa informaaleja, kuten tavat ja erilaiset käyttäytymiskoodistot. Instituutioihin painottuvassa feministisessä politiikantutkimuksessa tarkastellaan niin ikään informaaleja instituutioita ja arvotetaan ne poliittista elämää ohjaavalta merkitykseltään samoin kuin formaalit instituutiot. Tämä instituutioiden laaja ymmärrys ohjaa sukupuolen ja politiikan tutkimusta tarkastelemaan myös diskurssien ja normien toimintaa instituutioissa sukupuolen näkökulmasta.⁵¹

Feministinen institutionalismi on palautettavissa 1990-luvulla tehtyyn tutkimukseen ja keskusteluun poliittisesta rekrytoitumisesta ja ehdokasasettelusta. Ensimmäisiä teoreettisia työkaluja sukupuolen ymmärtämiseen osana poliittista rekrytoitumista tarjosi Pippa Norrisin ja Joni Lovenduskin Britannian parlamentin ehdokasasetteluun liittyvien ennakoasenteiden tutkimus *Political Recruitment: Gender, Race and Class in the British Parliament* (1995). Tämä tutkimus on toiminut myöhemmin kehittyneen feministisen institutionalismin keskeisenä

⁴⁹ Sama, 3–4, 7–8.

⁵⁰ Sama, 7–8; Kenny Meryl: *Gender and Political Recruitment. Theorizing Institutional Change*. Palgrave Macmillan 2013, 34.

⁵¹ Krook – Mackay, 5–6, 8, 11.

innoittajana. Norris ja Lovenduski sovelsivat tutkimuksessaan laajasti institutionaalista lähestymistapaa, jossa poliittisen rekrytoitumisen analyysiin otettiin mukaan rekrytointiprosessin laajempi institutionaalinen ja poliittinen konteksti ja yhdistettiin se mikrotason analyysiin ehdokkaiden ja valitsijoiden asenteista. Norris ja Lovenduski kysyivät ensimmäisten joukossa: paitsi ketkä kuuluvat politiikan lakiasäättävään eliittiin, myös miksi ja miten he siihen pääsevät?⁵²

Norrisin ja Lovenduskin teos sisälsi ehdokasasettelua tutkivan feministisen institutionalismin keskeisimmät perusajatukset. He osoittivat poliittisen rekrytoitumisen tapahtuvan yhtäaikaaisesti ja vuorovaikutuksellisesti erilaisilla tasoilla: poliittisesta järjestelmästä tulevissa politiikkaan osallistumisen yleisissä pelisäännöissä, puolueissa virallisine ja epävirallisine normeineen sekä näissä viitekehyksissä toimivien yksilöiden tasolla. Näistä teoreettisista lähtökohdista Norris ja Lovenduski esittävät poliittista rekrytoitumissa puolueissa selittävän ns. tarjonnan ja kysynnän mallin, jonka mukaan poliittinen rekrytoituminen on vuorovaikutusta ehdokkaiden tarjonnan ja puolueiden kysynnän välillä. Sukupuoli tulee malliin mukaan yhtenä osana kysynnän ja tarjonnan välistä dynamiikkaa, ja se myös vaikuttaa niihin molempiin. Esimerkiksi rakenteelliset syyt voivat hankaloittaa naisten pyrkimistä mukaan politiikkaan (tarjonta), mutta toisaalta puolueen portinvartijoilla voi olla naisia syrjiviä ennakoasenteita (kysyntä).⁵³

Norrisin ja Lovenduskin mallista esitetty kritiikki muovautui kohti feminististä institutionalismia. Kritiikki kiteytyi päähuomioon siitä, ettei heidän mallinsa vie sukupuolen ja instituutioiden merkitystä tarpeeksi pitkälle. Ehkä tärkein puheenvuoro tässä yhteydessä kuuluu Mona Leena Krookille, joka on pyrkinyt muotoilemaan Norrisin ja Lovenduskin ajatuksia uudelleen yhdistämällä niitä uudesta institutionalismista poimimiinsa työkaluihin. Krook käsitteellistää instituutiot edellä kuvatun uuden institutionalismin perusajatuksen mukaisesti niin formaaleina kuin informaaleina ihmistoiminnan säännönmukaisuuksina ja jatkuvuuksina. Norrisin ja Lovenduskin tapaan hän erittelee ehdokasasetteluun vaikuttavat instituutiot systeemisten, käytännöllisten ja normatiivisten instituutioiden kategorioihin ja korostaa eri kategorioiden muodostaman asetelman ja vuorovaikutuksen merkitystä: se, miten systeemisestä, käytännöllisistä ja normatiivisista instituutioista asettuvat toisiaan vahvistavasti tai ristiriitaisesti yhteen muodostaa naisten poliittisen edustuksen reunaehdot. Krook kuitenkin antaa sukupuolelle Norrisiin ja

⁵² Kenny, 15.

⁵³ Sama, 15–16.

Lovenduskiin nähden suuremman roolin asettaessaan sen yhdeksi poliittisen rekrytoitumisen tärkeimmäksi säätelijäksi.⁵⁴

Georgina Waylenin (2017) mukaan formaalien ja informaalien instituutioiden määritelmät ovat feministisessä institutionalismissa toistaiseksi liikkuva alue. Useimmiten niiden määrittelyssä nojataan Gretchen Helmkeen ja Steven Levitskyyn (2004), joiden mukaan formaalit instituutiot ovat sääntöjä ja toimintatapoja, jotka muodostetaan ja välitetään viralliseksi hyväksytyissä kanavissa. Informaalit instituutiot puolestaan ovat yleensä kirjoittamattomia mutta jaettuja sääntöjä, jotka välitetään näiden virallisesti hyväksytyjen kanavien ulkopuolella. Instituutiot järjestävät ihmisten toimintaa rajoittamalla ja mahdollistamalla sitä. Olennaisinta on formaalien ja informaalien instituutioiden vuorovaikutus. Ne voivat joko vahvistaa tai heikentää toisiaan ja vuorovaikutuksellaan saada aikaan institutionaalista muutosta.⁵⁵

Mona Lena Krookin pohjalta feministisen institutionalismin teoriaa jatkojalostaa puolestaan Meryl Kenny teoksessaan *Gender and Political Recruitment. Theorizing Institutional Change* (2013). Hän kiteyttää feministisen institutionalismin neljään lähtökohtaan. Nämä Kennyn määrittelemät peruspiirteet toimivat myös omana ohjenuoranani ehdokasasettelun ymmärtämiseen ja tarkkailuun, sekä aineiston lukemisen yleisenä metodologiana. Koska informaalien ja formaalien instituutioiden määrittelyyn, niiden suhteen ymmärtämiseen ja institutionaaliseen muutokseen liittyy feministisessä institutionalismissa vielä käsitteellisiä kysymysmerkkejä, korostan feministisen institutionalismin merkitystä tässä tutkielmassa ennen kaikkea ajattelun virikkeenä. Hyödyntämällä sen laajoja lähtökohtia aineistoa pilkotaan ja tehdään ymmärrettäväksi, mutta tarkkoja metodeja ja käsitteitä ei tässä yhteydessä ole mahdollista soveltaa, koska niiden sovittaminen yhteen ajallisesti kaukana olevan historiallisen aineiston kanssa on hyvin haasteellista. Feministiselle institutionalismille tyypillisempiä aineiston keruun menetelmiä ovat etnografinen havainnointi ja kyselytutkimukset, jotka edellyttäisivät fyysistä pääsyä tutkittavaan tapahtumaan.⁵⁶

Meryl Kenny asettaa ensiksi sukupuolen poliittisen rekrytoitumisen instituutioiden keskeiseksi ulottuvuudeksi ymmärtämällä instituutiot *sukupuolittuneina*. Se tarkoittaa, että instituutiossa sosiaaliset suhteet jäsentyvät sukupuolen mukaisesti. Sukupuolieron käsityksien pohjalta rakennetut naiseudet ja mieheydet kietoutuvat osaksi instituution jokapäiväistä toimintaa: sukupuoli instituutiossa ulottuu symboliselta tasolta aina arkiseen, yksilöidenväliseen vuorovaikutukseen asti. Tällöin sukupuoli ei ole vain yksi kysyntään ja tarjontaan muiden

⁵⁴ Sama, 25–26.

⁵⁵ Waylen, 4, 9–10.

⁵⁶ Sama, 12–13.

joukossa vaikuttavista tekijöistä, vaan kysymyksen kohteeksi tulee, miten sukupuolittuneiden instituutioiden puitteissa toimiminen vaikuttaa ehdokkaiden ja valitsijoiden toimintaan ja ajatteluun.⁵⁷ Kennyn käyttämä sukupuolen käsitteellistäminen viittaa edellä esiteltyyn Joan W. Scottin määritelmään sukupuolesta. Sellaisena se on siis ymmärrettävissä instituutioiden historialliseksi ominaisuudeksi.

Toiseksi Kenny jakaa Krookin näkemyksen instituutioista laajasti. Pääsyä politiikkaan jäsentävät ja ohjaavat formaalit säännöt ja organisaation rakenteet, mutta myös informaalit käytännöt ja tavat. Kolmanneksi keskeistä Kennyn hahmottelemassa lähestymistavassa on institutionaalinen vuorovaikutus eli miten nämä formaalit ja informaalit instituutiot toimivat suhteessa toisiinsa. Informaalit normit voivat vahvistaa formaaleja normeja, mutta yhtä lailla myös kyseenalaistaa ne. Näin ollen Krookin erillisistä kategorisoinneista poiketen Kenny painottaa instituutioiden tarkastelemista enemmänkin jatkumona formaalista informaaliin, jolloin voidaan havaita liikehdintää jatkumon äärien välillä.⁵⁸

Neljäs Meryl Kennyn hahmotteleman feministisen institutionalismin uusi ulottuvuus on aika ja muutos. Vuorovaikutusta ei tapahdu vain kussakin hetkessä olemassa olevien instituutioiden, vaan myös institutionaalisen menneisyyden tai perinnön kanssa. Näkyväksi tulee myös rekrytoimista säätelevien instituutioiden historiallisuus ja ajallinen muutos. Institutionaalista muutosta tapahtuu paitsi historiallisissa käännöskohdissa, myös vähittäisten ja hitaiden muutosprosessien tuloksena. Instituutioita muutetaan, ja ne muuttuvat myös itse. Instituutiot eivät ole vain rajoitteita, vaan myös mahdollisuuksien kenttä muutoksen aikaansaamiseksi.⁵⁹

1.4.2 Tutkimuskysymykset

Feministinen institutionalismi muodostaa hedelmällisen lähestymistavan poliittisen edustuksen muotoutumiseen. Sen keskeisiä oivalluksia on siirtyminen pois naisten määrällisestä tarkastelusta politiikassa eli poliittisen pääsyn sukupuolittumisen kuvauksesta kohti sitä, *miten* sukupuoli toimii politiikkaan pääsemistä ohjaavien tekijöiden *sisällä* ja vaikuttaa prosessin muovautumiseen alusta alkaen tavalla, jolla on tiettyjä seurauksia naisten ja miesten kannalta.

Oman aiheeni kannalta feministisen institutionalismin hyödyntämisellä on merkittäviä etuja juuri edellä todetusta johtuen. Se lisää tutkimustehtäväni mielekkyyttä huomattavasti, sillä

⁵⁷ Kenny, 28, 37.

⁵⁸ Sama, 28–29.

⁵⁹ Sama, 29–31.

feministinen institutionalismi avaa nais- ja miesehdokkaiden määrällistä tarkastelua monimuotoisemman näkökulman ehdokasasettelun prosessiin. Feministisen institutionalismin lähtökohdasta katsottuna ehdokasasettelu on vaalilainsäädäntöä tai puoluesääntöjä monimuotoisempi prosessi, kun sitä säätelevät informaalit instituutiot kuten tavat, käytännöt ja odotukset tulevat virallisten normien rinnalle yhtä arvokkaaksi tarkastelun kohteeksi.

Norrisin ja Lovenduskin tarjonnan ja kysynnän malliin nähden feministinen ja institutionalistinen viitekehys tarjoaa niin ikään eräitä ratkaisevia hyötyjä. 1900-luvun alussa naisten poliittinen toiminta oli vielä lapsenkengissään, mikä on keskeinen aiheeni tutkimisen tarkoituksenmukaisuuteen vaikuttava seikka. Onko ehdokasasettelua edes tarpeellista arvioida sukupuolen näkökulmasta, kun naisten edellytykset ehdokkaaksi ryhtymiseen olivat niin paljon heikommat kuin miehillä? Norrisin ja Lovenduskin mallin logiikassa 1900-luvun Suomessa tarjonta todennäköisesti määritteli kysyntää, naisehdokkaita kun ei yksinkertaisesti ollut riittävästi tarjolla. Tällöin naisia olisi politiikassa enemmän, jos heitä olisi enemmän tarjolla. Feministinen institutionalismi kuitenkin ratkaisee tämän problematiikan, sillä sen avulla voi nähdä tarjonta ja kysyntä -mallin taakse siihen, *miksi* ja *miten* naisehdokkaita oli tarjolla vähän. Se tarjoaa hienovaraisempia ja monimuotoisempia selitysmalleja ja analyysin tapoja politiikan sukupuolittumiseen.

Tutkielmani luvuissa 2–4 pyrin tunnistamaan ja erittelemään ehdokasasettelun erilaisia instituutioita. Lähden liikkeelle ehdokasasettelun ja ehdokkuuden konkretiasta eli sen virallisesta sääntelystä sekä ehdokasasettelun organisoimisesta sosialidemokraattisessa puolueessa. Institutionaalisen jatkumon formaalissa päässä ovat ehdokkaiden nimeämisen juridiset reunaehdot, siis uusi valtiopäiväjärjestys ja vaalilaki vuodelta 1906. Siitä edetään puoluesääntelyyn ja muutoin vahvasti institutionalisoituihin toimintatapoihin puolueessa.

Formaalien instituutioiden jälkeen siirrytään katsomaan ehdokasasettelun sitä aluetta, jossa formaali ja informaalit leikkautuvat yhteen. Tarkastelun keskiössä on tällöin vaalikäytäntöjen muodostuminen Viipurin läänin itäisessä piirissä. Miten, missä ja kenen toimesta ehdokkaat valittiin? Keitä ehdokkaat olivat? Vaalikäytäntöjen historiallista todellisuutta ei tässä kohtaa oteta kuitenkaan formaaleista tai informaaleista instituutioista erillisenä alueena, vaan käytännön kirjaaminen paljastaa nimenomaan erilaisten instituutioiden välisen vuorovaikutuksen ja erilaisia institutionalisoitumisen asteita.

Neljännessä luvussa jatketaan informaaliksi kutsuttavien instituutioiden tarkastelua, mutta näkökulmaa muutetaan. Huomio kiinnitetään ehdokasasettelun sosiaaliseen ja kulttuuriseen toimintaympäristöön ja pyritään hahmottamaan, miten ne ohjasivat ehdokasasettelua. Millaisia

ominaisuuksia, kykyjä ja taitoja ehdokkuuteen liitettiin? Millaisia verkostoja ja resursseja ehdokkaalla tuli olla? Mitä merkityksiä tai tehtäviä nais- ja miesehdokkaisiin liitettiin? Tutkielman lopuksi kokoon ehdokasasettelun erilaisista instituutioista tekemäni huomiot yhteen. Esitän yhteenvedon siitä, miten instituutiot ohjasivat ehdokkaiden valintaa ja nimeämistä ja miten sukupuoli toimi osana näitä instituutioita.

1.4.3 Aineisto

Jälkiä ehdokasasettelusta etsin kahteen pääkategoriaan jaottelemani aineiston avulla. Ehdokasasettelun formaaleja instituutioita etsin vaalilainsäädännöstä ja puolueiden asiakirjoista. Sosialidemokraattisen puolueen asiakirjoista hyödynnän järjestösääntöjä ja puoluekokouspöytäkirjoja 1906–1917. Asiakirja-aineistoni varsinaisen selkärangan muodostavat Viipurin läänin itäisen vaalipiirin sosialidemokraattisen piirijärjestön aineistot, ennen kaikkea piirikokouspöytäkirjat sekä piiritoimikunnan toimintakertomukset ajalta 1906–1917.

Ehdokasasettelua ohjaavaa informaalia ulottuvuutta jäljitän ehdokasasettelusta käydyssä sanomalehtikeskustelussa, joka muodostaa leijonanosan kaikesta käytetystä aineistosta. Ajan merkittävimmät työväenlehdet Viipurin läänissä olivat tammikuusta 1906 säännöllisesti ilmestynyt viipurilainen *Työ* sekä 1907–1914 Sortavalassa ilmestynyt *Rajavahti*. *Rajavahtin* lakkauttamisen jälkeen sen seuraaja *Päivän Tiedot* alkoi ilmestyä säännöllisesti keväällä 1915 kunnes sen nimi muutettiin vuoden 1918 alussa *Kansaksi*. Vuoden 1917 numerot eivät ole säilyneet, eli *Päivän Tietoja* on tämän tutkielman käytössä vain vuodelta 1916.⁶⁰

Työ oli työväenlehtien valtakunnallisella kentällä sangen merkittävä tekijä: vuosina 1906–1908 se oli Suomen kolmanneksi suurin työväenlehti ja 1909 suvantovaiheessakin vielä kuudenneksi suurin. Vuonna 1911 lehden suosio alkoi jälleen piristyä siten, että vuonna 1916 *Työtä* painettiin jopa 16 000 kappaletta.⁶¹ *Rajavahti* oli pienempilevikkisempi lehti, jota painettiin 1906–1914 vaihdellen 3000–6000 kappaletta. Sen huippuvuosia olivat 1908 ja 1909.⁶² *Työ* oli pääasiassa Viipurin läänin läntisen piirijärjestön sanomalehti, mutta siinä kirjoiteltiin myös paljon itäisen

⁶⁰ Sama, 99, 101.

⁶¹ Soikkanen 1970, 230, 234–237.

⁶² Elsinen Pertti: *75 vuotta karjalaista työväen lehteä. Kansan Voima Oy, sanomalehti Pohjois-Karjala 75 vuotta*. Kansan Voima Oy, Joensuu 1981, 49.

piirin asioista. Tämän vuoksi aineistona *Työ* mahdollistaa kahden piirin välisen vertailun. Sortavalassa ilmestyneessä *Rajavahdissa* kuului tarkemmin itäisen piirin ääni.

Sanomalehtiaineiston kokosin Kansalliskirjaston digitaalisista aineistoista hakusanoittain. Tein jokaisten vaalien yhteydessä hakuja kahdella teemalla: ensin vaaleihin ja ehdokasasetteluun liittyvillä (ehdokkaat, asettaminen, valitseminen, valtiopäivät, vaalit) sekä vaalipiirin asioihin ja tapahtumiin (itäinen, piiritoimikunta, vaalipiiri, piirikokous) liittyvillä hakusanoilla. Haun aikarajaksi asetin noin kuusi kuukautta ennen vaaleja tai hajotusvaaleissa eduskunnan hajottamisesta vaalien toimittamiseen asti.

Tutkimusaiheeni kannalta tarpeellinen, mutta varsin mittava aineistonkeruuseen liittyvä tehtävä on myös SDP:n kaikkien ehdokaslistojen kokoaminen yhteen vaaleista 1907–1917. Sen tekemiseen käytän aineistona sanomalehdissä julkaistuja vaalipiirien ehdokaslistoja, jotka toistuivat sellaisenaan vaalilipussa äänestyspaikalla. Ehdokaslistat olen etsinyt joukosta työväenlehtiä, joita ei ole tässä syytä luetella. Lapin vaalipiirissä vaalilippua ei julkaistu, eli ehdokkaat on etsitty muusta vaalimaiheisesta sanomalehtikirjoittelusta. Vaalilippuja on mikrofilminä myös Eduskunnan arkistossa, mutta vain vuodesta 1910 alkaen vuoteen 1966. Itse kokoamani SDP:n ehdokaslistat vaaleissa 1907–1917 löytyvät tämän tutkielman liiteosiosta (s. 123).

2 Ehdokasasettelun formaalit ohjenuorat

Eduskuntavaalien toimittamista sääteli tutkittavana ajankohtana Suomen Suuriruhtinaanmaan Valtiopäiväjärjestys ja Suomen Suuriruhtinaanmaan Vaalilaki vuodelta 1906. Vaalit toimitettiin suhteellisena listavaalina, paitsi Lapin vaalipiirissä missä valittiin enemmistövaalilla yksi edustaja. Ehdokkaita vaalissa asettivat valitsijayhdistykset. Vähintään 50 saman vaalipiirin äänioikeutetun henkilön muodostama valitsijayhdistys kokosi korkeintaan kolmesta vaalikelpoisesta henkilöstä haluamassaan järjestyksessä muodostuvan ehdokaslistan. Sama ehdokas sai olla useassa valitsijayhdistyksessä eri vaalipiireissä. Valitsijayhdistykset voivat halutessaan liittyä yhteen vaaliliitoksi, jolloin jokaisen vaaliliittoon kuuluvan valitsijayhdistyksen saama ääni luettiin koko vaaliliiton hyväksi. Nämä säännöt eivät koskeneet Lapin vaalipiiriä, vaikka ne eivät valitsijayhdistyksen perustamista ja ehdokaslistojen muodostamista siellä suoraan kieltäneetkään. Lapissa äänestettiin yhtä henkilöä, mutta Tuttu Tarkiainen mukaan valitsijalla ei ollut käytössään mitään ennalta julkaistua virallista listaa.⁶³

Vaaleissa äänestää sai korkeintaan kolmea ehdokasta. Ensimmäiseksi merkitty sai yhden äänen, toisena oleva puolikkaan ja kolmas kolmasosan. Mikäli äänestäjä hyväksyi jonkin valmiin ehdokaslistan, piirsi hän punaisen viivan kyseisen listan yläkulmaan. Äänestäjä sai myös muuttaa valmiin ehdokaslistan järjestystä tai äänestää kolmea kokonaan omaa ehdokastaan. Äänestäjien itse koostamat listat joutuivat automaattisesti vaaliliittojen ulkopuolelle, eli niiden merkitys vaalin lopputuloksen kannalta oli vähäinen.⁶⁴

Vuoden 1906 vaalilaki jakoi Suomen 15:een suhteellista vaalitapaa käyttävään vaalipiiriin sekä Lapin kihlakuntaan, josta valittiin yksi edustaja. Vaalipiirit muodostettiin läänirajojen mukaan siten, että suuret läänit jaettiin kahteen tai useampaan piiriin. Syntyneet vaalipiirit olivat: Uusimaa, Turun eteläinen ja pohjoinen, Hämeen eteläinen ja pohjoinen, Viipurin läntinen ja itäinen, Mikkeli, Kuopion läntinen ja itäinen, Vaasan itäinen, eteläinen ja pohjoinen, Oulun pohjoinen ja eteläinen vaalipiiri sekä Lapin vaalipiiri.⁶⁵

⁶³ Koskinen, 38; Paloheimo, 190; Tarkiainen, 122.

⁶⁴ Koskinen, 38.

⁶⁵ Paloheimo, 187.

2.1 Piiriorganisaatio ja ehdokasasettelun sääntely

Ajan puolueorganisaatiot mukautettiin seuraamaan vaalilain mukaista vaalipiirijakoa, mutta eri aikaisesti ja eri tavoin. Rauli Mickelssonin mukaan nykyäänkin käytössä oleva kolmiportainen kunta-, piiri- ja valtakunnallisen tason organisaatiomalli otettiin käyttöön ensimmäistä kertaa jo kutsuntalakkojen aikaan perustuslaillisten kagaaleissa 1900-luvun alussa. Sieltä sen omaksuivat ensimmäisinä vanhasuomalaiset Suomalaisen puolueen perustavassa kokouksessa 1905. Organisaatiomallin omaksuminen itsessään ei kuitenkaan tarkoittanut aktiivista joukkopohjaa. Mickelsson luonnehtii vanhasuomalaisia kaaderipuolueeksi, jonka toiminta perustui pieneen ydinjoukkoon. Suomalaisen puolueen kenttäorganisaatio aktivoituikin lähinnä vaalien yhteydessä. Seuraavaksi – ja huomattavasti tehokkaammin – kolmiportaisen organisaatiomallin omaksui SDP eduskuntaudistuksen viitoittamana Oulun puoluekokouksessa 1906. SDP:ssa puolueorganisaation toiminta perustunut vaaleihin vaan aktiivisuuteen paikallisjärjestöissä, joiden toimintaan vaalit toivat oman aaltoliikkeensä. SDP:lla pitkäikäisempi paikallisjärjestäytymisen ja perusjärjestöjen perinne wrightiläisissä työväenyhdistyksissä ja raittiusyhdistyksissä. Samankaltaista etua sai myös Maalaisliitto maamies- ja nuorisoseurojen pohjalta.⁶⁶

SDP:n puoluejärjestön pienimmäksi yksiköksi tulivat Oulussa äänestysalueet. Uusien järjestösääntöjen mukaan kullakin äänestysalueella olevien sosialidemokraattien tuli muodostaa aluejärjestö, jolle valittiin äänestysalueella vaalitoiminnassa avustava aluetoimikunta. Aluejärjestöjen toimintaa ohjasivat kunnallisjärjestöt, jotka muodostuivat kaikista saman kunnan alueella sijaitsevista aluejärjestöistä. Kunnallisjärjestössä asioiden toimeenpanosta vastasi kunnallistoimikunta ja suuremmissa kunnallisjärjestöissä sen toimintaa valvova ja ohjaava kunnallisneuvosto.⁶⁷

Kussakin vaalipiirissä sijaitsevat kunnallisjärjestöt taas liittyivät yhteen vaalipiirijärjestöksi, jonka päättävänä elimenä oli piirikokous. Piirikokoukseen edustajia lähettivät kunnallisjärjestöt, yhden edustajan aina kultakin alkavalta 250 jäseneltä. Tätä pienemmät järjestöt saivat lähettää yhteisiä edustajia. Asioita piirissä hoiti piirikokouksen valvonnan alaisena oleva piiritoimikunta.⁶⁸ Viipurin läänin itäisessä vaalipiirissä siihen kuului aluksi kolme vakinaista ja kolme varajäsentä,

⁶⁶ Mickelsson Rauli: *Suomen puolueet. Historia, muutos ja nykypäivä*. Vastapaino, Tampere 2007, 59–68, 77.

⁶⁷ Suomen Sosialidemokratisen puolueen järjestösäännöt. Hyväksytty edustajakokouksessa Oulussa 1906. Helsinki 1906, 4–5.

⁶⁸ Sama, 5–6.

kaksi kustakin vaalipiirin kolmesta agitaatiopiiristä. Piiritoimikunnan ensimmäisenä toimintavuotena toimikunnan heikkoudesta ja ylipäättänsä piirin jäsentymättömistä oloista kertoi se, että piiritoimikunta muodostui käytännössä yksin piirin luottamusmies (myöhemmin piirisihteeri) Mikko Uotisesta. Vuodesta 1908 alkaen piiritoimikuntaan valittiin aina viisi varsinaista jäsentä ja kahdesta kolmeen varajäsentä.⁶⁹

Puolueen järjestösäännöt uudistettiin sittemmin Kotkan puoluekokouksessa 1909. Järjestäytymisen pääperiaate pysyi enimmäkseen samana, mutta eri tasojen järjestöistä käytettävät nimitykset muuttuivat. Maaseudulla kunkin äänestysalueen sosialidemokraattien yhteenliittymän nimeksi tuli aluejärjestön sijaan puolueosasto, jotka olivat paikallisia työväenyhdistyksiä. Kaupungeissa puolueen jäsenten tuli kuulua äänestysalueensa työväenyhdistykseen tai sen ulkopuoliseen puolueosastoon. Vaikka uudet säännöt poistivat kunnallisjärjestöt käytöstä, kunnat säilyivät puolueorganisaation porrastajina. Samassa kunnassa sijaitsevat puolueosastot valitsivat itselleen edelleen kunnallistoimikunnan, ja missä jäsenmäärä niin edellytti, kunnallisneuvoston. Piirijärjestö muodostettiin puolueosastoista ”kunnallistoimikuntain välityksellä”, ja puolueosastojen edustajat piirikokoukseen valittiin äänestämällä koko kunnan alueella asetetuista edustajaehdokkaista. Jokaisesta kunnasta valittiin edelleen yksi edustaja kutakin 250 jäsentä kohti. Aikalaisilla oli kuitenkin tapana viittailla kunnallisjärjestöihin vielä niiden poistumisen jälkeen.⁷⁰

Eduskuntavaaliehdokkaiden asettamisesta ei puoluesäännöissä määrätty yksityiskohtaisesti. Ainut sääntö oli, että valitsijayhdistykset ja ehdokkaat järjestettiin vaalipiirissä vaaleja edeltävässä piirikokouksessa. Asian tarkempi järjestäminen ja käytännöt jäivät kunkin vaalipiirin omaan harkintaan, joten käytännöt muodostuivat hyvin erilaisiksi. Joissakin piireissä ehdokkaat asetettiin ja koeteltiin puolueäänestyksessä valitsijayhdistyksittäin, toisaalla taas koko piirin kattavassa äänestyksessä. Niin ikään piirikokouksen ja puolueäänestyksen suhde toisiinsa vaihteli: yhtäällä ehdokasehdokkaat arvosteltiin piirikokouksessa ennen puolueäänestystä, toisaalla piirin edustajat kokoontuivat käsittelemään ehdokkaiksi esitettyjä vasta puolueäänestyksen jälkeen. Tällöin äänestettiin kokonaan eri asioista.⁷¹

⁶⁹ Pöytäkirja tehty Sosialidemokraattisten yhdistysten Viipurin läänin itäisen vaalipiirin kolmannessa edustajakokouksessa Antreassa 6-8.8.1907. Sortavala 1907, 25; Lumijärvi, 17; Viipurin itäisen vaalipiirin IV edustajakokous. Pöytäkirja tehty Viipurin läänin itäisen vaalipiirin Sosialidemokraattisten yhdistysten neljännessä edustajakokouksessa Elisenvaarassa 14 ja 15 päivä tammikuuta 1908. Sortavala 1908, 42.

⁷⁰ Suomen sosialidemokratisen puolueen järjestösäännöt. Hyväksytty Kotkan kokouksessa 1909. Vaasa 1909, 4-8; Esim. Työ 6.12.1909, nro 282, 3. Sosialidemokratistille naisosastoille! Työ 10.11.1910, nro 261, 3. Työ 27.5.1913, nro 119, 2. Eduskuntaehdokkaista Viipurin I. it. piiristä.

⁷¹ Suomen sosialidemokratisen puolueen seitsemännen edustajakokouksen pöytäkirja. Sosialidemokratinen puolue-toimikunta, Helsinki 1911, 147.

Puoluejohto käsitteli kirjavia käytäntöjä ja toimintamalleja puolueneuvoston ja piirisihteerien yhteisessä kokouksessa 11.–13.4.1908 pian sen jälkeen, kun tieto ensimmäisen eduskunnan hajottamisesta ja uusista vaaleista oli tullut. Yksityiskohtaisia ohjeita piirikokouksien ja jäsenäänestyksen suhteen neuvosto ei kokouksessaan antanut, vaan sen linjaukset koskivat lähinnä ehdokkaiden julkista arvostelemista ja vaalivalvontavaliokunnan perustamista ehdokasasetteluun liittyvien epäselvyyksien ratkaisemiseksi. Neuvosto ei myöskään puuttunut piirijärjestöjen päättävänsä ehdokkaiden valitsemisessa. Perustetulla vaalivalvontavaliokunnalla oli oikeus antaa piirikokouksille vain muistutuksia ja ehdotuksia sopivista ehdokkaista tai valiokunnan mielestä ehdokkaan perusteettomasta syrjäyttämisestä.⁷²

Keskustelua käytäntöjen yhdenmukaistamisesta jatkettiin puoluekokouksessa Kotkassa 1909. Vielä tuolloinkin linjana säilyi, että ehdokasasettelusta päätetään piireittäin. Vallitsevien käytäntöjen monimuotoisuudesta ja tarkoituksenmukaisuudesta keskusteltiin pidemmin kahden vuoden päästä Helsingin puoluekokouksessa. Tällä kertaa asiasta tehtiin koko puoluetta koskeva päätös. Kokous suositti toimintamalliksi piirikokouksen järjestämisen ennen puolueäänestyksen suorittamista. Piirikokouksessa siis käsiteltäisiin ja keskusteltaisiin kaikista piirin järjestöjen sille esittämistä ehdokkaista. Piirikokous saisi karsia sille esitettyjä ehdokkaita vain poikkeustapauksissa. Ajatuksena oli, että puolueen jäsenet voisivat käyttää tätä arviointia evästyksenään puolueäänestyksessä. Itse äänestyksessä tuli käyttää enemmistövaalia. Äänestyksen jälkeen ehdokkaat sijoitettaisiin valitsijayhdistyksen listoille äänestyksen lopputuloksen mukaisesti joko piiritoimikunnan, piirineuvoston tai erityisen toimikunnan toimesta. Puoluekokous kannatti niin ikään ehdokkaiden asettamista ja puolueäänestyksen järjestämistä yhteisesti koko vaalipiirin tasolla.⁷³

Ehdokaslistoille sijoittelun yhdenmukaistamiseksi Helsingissä päätettiin huomioida vielä puolueneuvoston päätös 27.2.1910, missä annettiin tarkentavia ohjeita siitä, millä perusteella puolueäänestyksen tuloksesta voitiin ehdokaslistoille sijoittelussa poiketa. Lisäksi siinä tarkennettiin, miten ehdokkaiden arvioiminen tulisi piireissä tarkoituksenmukaisesti suorittaa. Puolue neuvosto korosti ehdokkaiden arvioimista ennen puolueäänestystä. Tämän lisäksi neuvosto kehotti järjestöjä raportoimaan ehdokkaiden arvostelemisesta sanomalehtiin, jotta tieto esitetyistä näkemyksistä leviäisi piireissä.⁷⁴

⁷² Työ 22.04.1908, nro 92, 3. Puoluesihteerin (Matti Turkia): Puolue neuvoston ja piirisihteerien yhteisessä kokouksessa.

⁷³ Suomen sosialidemokraattisen puolueen puoluekokouspöytäkirja 1911, 147–148; Tarkiainen 262–263.

⁷⁴ Suomen sosialidemokraattisen puolueen puoluekokouspöytäkirja 1911. Liite A. Kertomus Suomen sosialidemokratian puolue toimikunnan toiminnasta 13 p:stä syysk. 1909—15 p:n heinäk. 1911, 15.

Helsingin puoluekokous 1911 kannatti ehdokkaiden arvostelemista piirikokouksessa koska siten ”kunkin ehdokkaan kyky ja sopivaisuus tulee paremmin punnituksi, kuin jos arvostelun suorittaisivat paikalliset järjestöt itse, jolloin paikalliset intressit saattaisivat olla määrääjinä.”⁷⁵ Aineistoni perusteella tätä piirikokouksien arvostelua ei kuitenkaan yleensä avattu jokaisessa piirissä yksityiskohtaisesti lehtikirjoittelussa, vaan piirin puoluejäsenistö saattoi olla riippuvainen lähinnä piirikokousedustajiensa välittämistä kertomuksista. Piirikokouksessa käyty keskustelu ja siellä painotetut asiat eivät siis välttämättä ohjanneet tai evästäneet puoluejäsenten päätöstä heidän osallistuessaan puolueäänestykseen. Piirikokouksen suurin vaikutusvalta puolueäänestykseen oli lopulta puolueosastojen nimeämien ehdokkaiden karsiminen pois puolueäänestyksestä, ja sekin vain puoluesäännösten sallimissa rajoissa.

Piirikokouksen päättävällän rajaamista ehdokkaiden sijoittelussa pidettiin tärkeänä kansanvaltaisuuden periaatteen vuoksi: haluttiin, että tavallisten puoluejäsenet saisivat vaikuttaa tai jopa määrätä siitä, ketkä ehdokkaaksi ja siten mahdollisesti valtiopäiville valittiin. Puolueneuvoston päätöksen mukaisesti puolueäänestyksen jälkeen piirikokous saattoi karsia ehdokkaita vain tämän ollessa vaalikelvoton, tämän kieltäytyessä perustellusti taikka jos piirikokouksessa ehdokasta vastaan asetettiin järjestösääntöjen erottamisperusteen mukainen syyte. Näiden rajauksien ohella piirikokouksille annettiin laveampi karsimisen tai puolueäänestyksen tuloksesta poikkeavan sijoittelun perustelu, ”muut täysin riittävät syyt”. Muihin syihin vetoamiselle tehtiin kuitenkin vastapaino: ehdokkaista tuli näissä tapauksissa suorittaa uusi puolueäänestys ja sijoittaa heidät listoille sen mukaisesti. Mikäli aikaa uuteen äänestykseen ei riittänyt, piirikokous oli oikeutettu muuttamaan vain ehdokaslistan kolmannella sijalla olevan ehdokkaan sijoitusta.⁷⁶

Edellä kuvattujen puoluekokouksen ja -neuvoston päätöksiensä välillä on ristiriitaisuutta siinä, että puolueneuvosto viittasi helmikuussa 1910 puolueäänestyksen jälkeen kokoontuvaan piirikokoukseen, joka sitten sijoittaisi ehdokkaat listoille äänestyksen lopputuloksen mukaisesti. Myöhemmin Helsingissä taas esitettiin toimintatavaksi nimenomaan piirikokouksen koolle kutsumista ennen puolueäänestyksen järjestämistä, ja sitten ehdokkaiden sijoittelemista listalle piiritoimikunnan, -neuvoston tai oman erityistoimikunnan kokouksessa. Helsingin puoluekokouksen päätöstä tehtäessä epäselvyys huomattiin, mutta se katsottiin ennen kaikkea soveltamiskysymykseksi. Näin ollen puolueneuvoston päätös sovitettiin yhteen

⁷⁵ Suomen sosialidemokratisen puolueen puoluekokouspöytäkirja 1911, 147.

⁷⁶ Suomen sosialidemokratisen puolueen puoluekokouspöytäkirja 1911. Liite A, 15; Tarkiainen, 265–266.

puoluekokouksen linjauksen kanssa, eli ehdokasasettelu ei edellyttänyt kahta piirikokousta ensin arvostelemaan ja sitten sijoittelemaan ehdokkaita listoille puolueäänestyksen mukaisesti.

Kun Helsingissä 1911 linjattiin, että piirikokous järjestettiin ennen puolueäänestystä, päätettiin kahta vuotta myöhemmin puoluekokouksessa Tampereella täsmentää piirikokouksen ja sitä seuraavan puolueäänestyksen välistä suhdetta vielä lisää. Tällöin piirikokouksen oikeutta jättää järjestöjen esittämiä ehdokkaita pois puolueäänestyksestä rajattiin samalla tavoin kuin aiemmin puoluepuolesta oli tehty. Piirikokous sai syrjäyttää ehdokkaita puolueäänestyksestä vain vaalikelvottomuuden, ehdokkaan oman perustellun kieltäytymisen tai ”puoluepiirikokseen” syylistymisen takia, jolloin henkilön ei katsottu soveltuvan luottamustoimeen. Näihin lukeutumattomia tapauksia varten piirikokousten käyttöön jätettiin vielä ”muut syyt”, mutta niihin vetoaminen edellytti kahden kolmasosan äänimäärää piirikokouksen äänestyksessä asiasta.⁷⁷

Kiteytettynä siis vuoteen 1911 asti ehdokasasettelusta ei ollut olemassa koko puolueen kattavia, yhdenmukaisia sääntöjä, vaan jokainen vaalipiiri päätti siitä itse. Helsingin kokouksen jälkeen 1911 ehdokasasettelun linjattiin tapahtuvan seuraavasti: Piirin järjestöt esittivät valitsemansa ehdokkaat piirikokoukselle, jossa nämä arvioitiin piirin edustajien kesken. Seuraavaksi toimitettiin enemmistövaalitavalla koko piirin laajuinen puolueäänestys ehdokkaiden keskinäisen kannatuksen mittaamiseksi. Puolueäänestyksen jälkeen ehdokkaat aseteltiin piiritoimikunnan, -neuvoston tai erityistoimikunnan kokouksessa ehdokaslistoille siinä järjestyksessä, kuin nämä saivat äänestyksessä kannatusta. Tässä kokouksessa ehdokkaita voitiin karsia vain edellä kuvatuin perustein. Vuonna 1913 nämä suunnilleen samat ehdot ehdokkaiden poiskarsimisesta ulotettiin myös puolueäänestystä edeltävään, ehdokkaita arvioivaan piirikokoukseen.

2.2 Ehdokkuuden lailliset ehdot ja erityisryhmät

2.2.1 Vaalikelpoisuus

Suomen suuriruhtinaskunnassa vuoden 1906 uuden vaalilain mukaan eduskuntavaaleissa vaalikelpoisia olivat *kaikki äänioikeutetut*. Kuten usein juhlallisesti muistetaan, äänioikeusuudistus tarkoitti, että ensimmäisenä Euroopassa vaaleissa saivat paitsi äänestää,

⁷⁷ Suomen Sosialidemokratisen puolueen kahdeksannen edustajakokouksen pöytäkirja. Sosialidemokratinen puolue-toimikunta, Helsinki 1914, 91.

myös asettua ehdolle lähtökohtaisesti kaikki 24 vuotta täyttäneet Suomen kansalaiset, niin naiset kuin miehet. Tämän suomalaisen virstanpylvään yhteydessä harvemmin otetaan esiin sitä, että äänioikeuteen liittyi paljon poikkeuksia, jotka estivät merkittävää määrää muutoin äänioikeutettuja käyttämästä vasta saamaansa oikeutta. Valitsijajoukkoa kavensi tietenkin myös äänioikeuden ikäraja jo itsessään. Koska äänioikeus ja vaalikelpoisuus oli sidottu yhteen, ehdollistivat äänioikeuden rajoitukset myös sitä, kenestä saattoi tulla ehdokas. Itse asiassa edustuslaitoksen uudistus, niin radikaali kuin se kansainvälisessä vertailussa olikin, sisälsi monia sellaisia piirteitä, joilla pyrittiin nimenomaan hillitsemään valtasuhteiden muutosta ja pelättyä ”enemmistön sortoa” siirryttäessä säätyedustuksesta yhtäläisellä äänioikeudella valittuun edustuslaitokseen. Nämä piirteet tulivat pintaan vaalikelpoisuuden määrittelyssä.

Äänioikeutetun tuli asua pysyvästi Suomessa eli olla merkittynä henkikirjoihin vähintään kolmen viimeisen vuoden aikana. Äänioikeutettu ei saanut olla holhouksenalainen. Tässä kohtaa tehtiin kuitenkin poikkeus naimisissa olevien naisten suhteen, jotka tuolloin olivat vielä aviomiehensä edusmieheyden alaisina. Osa rajoitteista oli luonteeltaan taloudellisia: henkilö ei saanut olla kuin satunnaisen vaivashoidon alaisena, hänelle määrättyjen kruununverojen tuli olla suoritettuna mikäli henkilöllä ollut virallista todistetta varattomuudesta, eikä hän saanut olla konkurssitilassa. Rikostuomioon merkitty kansalaisluottamuksen menetys tarkoitti äänioikeudesta luopumista, samoin kuin irtolaisuus. Viimeinen peruste äänioikeuden menettämiseen oli sotaväkeen kuuluminen. Näiden poikkeuksien yhteisvaikutuksena Suomen itsenäisyyttä edeltävissä eduskuntavaaleissa äänioikeus puuttui 11–15 %:lta äänioikeusikäisistä.⁷⁸

Äänioikeuden ehdollistamista pidettiin tarpeellisena kautta poliittisen kentän. Äänestämisen oli paitsi oikeus, myös vastuullinen tehtävä. Kuka tahansa ei kelvannut äänestämään. Jo suurlakkoviikolla 1905 Tampereen punaisessa julistuksessa äänioikeuden kriteeriksi esitettiin jokaisen 21 vuotta täyttäneen ”hyvämaineisuus”. Sittemmin eduskunnan uudistuskomiteassa istui kolme sosialistia päättämässä äänioikeuden ehdoista, vaikka he vastustivatkin erityisesti taloudellisia rajoitteita ja vaativat edelleen 21 vuoden äänioikeusikärajaa. Ajan oikeuskäsityksen mukaan rajoitukset eivät kyseenalaistaneet äänioikeuden yleistä luonnetta niin kauan kuin ne olivat määräaikaaisia eivätkä koskeneet kokonaisia kansalaisryhmiä. Niin ikään valtaapitävien näkökulmasta äänioikeusehdoilla voitiin hillitä yhteiskunnan valtasuhteiden järkkymistä

⁷⁸ Paloheimo, 181–183.

äänioikeusuudistuksessa. Äänioikeusikärajalla haluttiin suitsia erityisesti vaikutuksille alttiina pidettyjä ryhmiä, nuoria ja vielä tarkemmin nuoria naisia.⁷⁹

Nämä käsitykset vaikutuksille alttiista nuorista ja naisista paljastavat, mitä äänioikeuden kriteerinä pidettiin 1900-luvun alussa. Äänioikeutetuilta odotettiin tarpeellista ”kypsyyttä tehdä edessä oleva poliittinen ratkaisu”.⁸⁰ Harhaanjohdettavuuden ja epäitsenäisen ajattelun vastakohtana oli riippumattomuus ja kyky omaan harkintaan, omavaltaisen päätöksen tekeminen. Tällä perusteella poliittiseen ratkaisuun kykenemättömiksi katsottiin vaivaishoidon ja holhouksenalaiset sekä myös veronsa laiminlyöneet, koska verojen suorittaminen kehystettiin nimenomaan moraalisenä, yksilön elämäntapojen nuhteettomuutta mittaavana kysymyksenä.⁸¹

Äänioikeutetulta odotettujen kykyjen mukaisella äänioikeuden ehdollistamisella oli pitkä historia. Sillä perusteltiin jo säätyedustuslaitoksen valintaan oikeutettujen kapea joukko. Eduskuntauudistuksen hetkellä äänestäjään kohdistettavat kriteerit olivat jo selvästi muuttuneet, mitä heijastivat uuden valtiopäiväjärjestyksen asepalvelusta ja irtolaisuutta koskevat rajoitteet. Niitä ei ollut vuoden 1869 valtiopäiväjärjestyksessä. Etenkin irtolaisuuteen kytketty ehto ilmensi 1900-luvun alun käsityksen mukaista taloudellisen riippumattomuuden merkitystä ”yhtenä poliittisen elämään osallistumisen perusedellytyksenä”. Taloudellista riippuvaisuutta pidettiin holhouksenalaisuuteen rinnastuvana epäitsenäisyyden muotona, ja siksi äänioikeus haluttiin rajata myös taloudellisesti riippuvaisilta. Jos holhouksenalaisilla ei ollut äänioikeutta, ei sitä myöskään voitu antaa taloudellisesti riippuvaisille.⁸²

Kypsyyden ja omavaltaisuuden vaatimus koski tavallista äänestäjää voimakkaammin kansanedustajaehdokkaita, mistä kertovat eduskuntauudistusta laatimaan asetetun Hermansonin komitean päätökset vaalioikeuden ikärajasta. Komitean enemmistö oli valmis myöntämään äänioikeuden vähintään 21-vuotiaille, mutta vaalikelpoisuuden ikärajaksi haluttiin asettaa 24 tai 25 vuotta.⁸³ Syynä oli pelko nuorten ihmisten kypsymättömyydestä tehdä harkittu ja itsenäinen päätös.

Vaalikelpoisuuden korkeampana pidettyyn kynnykseen viittaa myös kysymys naisten vaalikelpoisuudesta, joka jakoi Hermansonin komiteassa mielipiteitä enemmän kuin naisten

⁷⁹ Harjula Minna: Kelvoton valtiokansalaiseksi?: yleisen äänioikeuden rajoitukset ja äänioikeusanomukset Suomessa 1906–17. *Historiallinen aikakauskirja* 104 (2006):4. Suomen historiallinen seura, 369, 372; Seitzkari O.: Edustuslaitoksen uudistus 1906. Teoksessa Seitzkari O. – Tuominen Uuno: *Suomen kansanedustuslaitoksen historia V*. Eduskunnan historiakomitea, Helsinki 1958, 20, 84.

⁸⁰ Tarkiainen, 19.

⁸¹ Harjula, 370–371.

⁸² Seitzkari, 84.

⁸³ Tarkiainen, 20–21.

äänioikeus itsessään. Itse asiassa Suomen äänioikeusuudistuksen radikaalius piili juuri tässä. Suhtautuminen naisiin ei ollut ristiriidatonta. Naisten vaalikelpoisuutta pidettiin milloin merkityksettömänä, milloin koko yhteiskuntajärjestyksen mullistavana asiana, tasaista kehityskulkua rikkovana tai koko eduskuntauudistuksen vaarantavana asiana. Toisaalta joissain puheenvuoroissa naisilla katsottiin olevan arvokas vaikutus valtiopäivätyöhön. Vaalikelpoisuuden kannalta ongelmalliseksi koettiin erityisesti naimisissa olevat naiset. Miten aviomiehensä edusmiehisyyden alaisena olevat naiset kykenisivät itsenäiseen ja riippumattomaan päätöksentekoon?⁸⁴

Naisten äänioikeus oli suurlakossa lyönyt itsensä siinä määrin läpi, että Hermansonin komiteassa sitä vastusti johdonmukaisesti enää komitean puheenjohtaja, professori Hermanson itse. Naisten vaalikelpoisuuteen liittyvistä epävarmuuksista huolimatta komitean enemmistön kannaksi tuli, että vaalikelpoisuus oli myönnettävä myös naisille. Kun eduskunnanuudistuskomitean mietintö lähetettiin senaattiin käsiteltäväksi, hyväksyttiin siellä naisten vaalikelpoisuus kahden periaatteen pohjalta: naisia ja miehiä tuli kohdella uudistuksessa yhtäläisesti, ja ääni- ja vaalioikeus tuli sitoa yhteen. Jälkimmäisen ehdon täyttääkseen senaatti omaksui kannakseen äänioikeuden myöntämisen kaikille 24 ikävuotta täyttäneille.⁸⁵ Vaalikelpoisuuden vaatimuksilla päädyttiin siis kiristämään myös äänioikeuden ehtoja, ja tässä sukupuolella oli selkeä merkitys.

Eduskunnanuudistuskomitea asettui kannattamaan naisten äänioikeutta ja vaalikelpoisuutta, vaikka naisten kykeneväisyys äänestyspäätökseen ja kansanedustajana toimimiseen herätti kysymyksiä. Komitean kädet olivat tältä osin jo ennalta sidotut. Sen työtä ohjasi suurlakossa välittynyt voimakas viesti sukupuolesta riippumattoman, yleisen ja yhtäläisen äänioikeuden suunnilleen yksimielisestä kannatuksesta laajojen kansanryhmien keskuudessa. Se oli uudistuksen perimmäisin periaate, josta ei ollut perääntymistä. Esimerkiksi valtiosäätyjen käsitellessä uudistusta perustuslakivaliokunnassa todettiin naisiin liittyen vain, että ”tällä reformilla on vankka tuki meillä vallitsevissa oloissa”.⁸⁶ Irma Sulkusen (2006) mukaan itse asiassa juuri äänioikeusvaatimuksen *sukupuolesta riippumattomuus* oli avain siihen, miksi naiset saivat ääni- ja vaalioikeuden. Äänioikeus oli äänioikeudettomien miesten ja naisten yhteinen kamppailu äänioikeuden saavuttamisesta kaikille. Siinä ei ollut kysymys sukupuolesta.

⁸⁴ Sulkunen Irma: Suomi naisten äänioikeuden edelläkävijänä. Teoksessa Sulkunen Irma – Lähteenmäki Maria – Korppi-Tommola Aura: *Suomen eduskunta 100 vuotta 4. Naiset eduskunnassa*. Edita, Helsinki 2006, 63–64; Koskinen, 35.

⁸⁵ Seitkari, 94–95.

⁸⁶ Sama, 139.

Sulkunen tulkitsee naisten ja miesten yhteisen toiminnan äänioikeusliikkeessä perustuneen naisten ja miesten yhteiskunnallisten roolien kumppanuuteen, jota hyödynnettiin äänioikeustaistelussa. Naisella ja miehellä ajateltiin olevan yhteiskunnallisessa elämässä erilaiset mutta samanarvoiset roolit ja toiminta-alueet. Vain heidän yhteisellä toiminnallaan voitiin tehdä tasapainoinen, yhtenäinen ja eheä kansakunta. Toveruuteen tai kumppanuuteen perustuva sukupuolten suhde palautui Suomen kaltaisessa maassa vielä vahvasti vaikuttavaan agraariseen kulttuuriin, arvomaailmaan ja sen sukupuolijärjestelmään. Siihen kuului leimallisesti ajatus maatilan yhteisestä hoitamisesta, jossa naisella ja miehellä oli omat, yhtä arvokkaat ja välttämättömät tehtäväkenttensä. Niiden yhteistyönä ylläpidettiin tilayhteisön hyvinvointia ja toimeentuloa. Tämä kumppanuusperiaate siirtyi äänioikeusvaatimuksessa myös yhteiskunnalliseen toimintaan. Toimiakseen eheästi yhteiskunta tarvitsi sekä miehiä että naisia.⁸⁷

Äänioikeuden ikäraja kavensi työväen mahdollisuutta osallistua vaaleihin niin äänestäjinä kuin ehdokkaina, sillä työväki oli nuorta. Jopa puolet työväestöstä oli alle 25-vuotiaita. Työväki myös teki ahkerimmin äänioikeusanomuksia, eli vaaliluettelon oikaisuvaatimuksia. Jos henkilön nimeä ei ollut vaaliluettelossa, oli hän käytännössä äänioikeudeton taloudellisesta tai sosiaalisesta tilanteestaan riippumatta. Harjulan tutkimassa Hämeen läänissä vuonna 1908 anomuksista vain 4,2 % tuli irtolaisilta ja vaivaishoidon alaisilta. Ylivoimainen valtaosa, jopa 85 % anomuksista tuli sosialidemokraattien potentiaaliselta kannattajakunnalta. Niitä tekivät ammattimiehet, eri alojen työläiset, vuokratilajelijät, palvelusväki ja maaseudun tilattomat. Yhteiskunnan ylempiin ryhmiltä anomuksia tuli vain 4,6 %. Miltei puolet anomuksista hylättiin, koska anoja ei ollut kirjoilla kunnan henkikirjassa, joka ei useinkaan johtunut anojan omasta huolimattomuudesta vaan henkikirjojen pidon kirjavista menetelmistä.⁸⁸

Asian merkityksestä työväelle kertoo sekin, että äänioikeusikärajan alentaminen oli työväenliikkeen tärkeä tavoite 1900-luvun alussa. Hermansonin komiteassa sosialidemokraattiset edustajat olivat ajaneet puolueohjelmansa mukaista 21 vuoden ikärajaa ja kamppailivat sen puolesta heti ensimmäisillä valtiopäivillä anomuksella äänioikeusikärajan alentamisesta ja äänioikeuden rajoitteiden poistamisesta. Erityisesti sosialidemokraattien kohteena olivat vaivaishoitoon ja veronmaksuun liittyvät ehdot. Pontevuutta vaatimukseen toi sosialidemokraattien käsitys ikärajan poliittisesta painoarvosta: heidän mukaansa 21 ja 24

⁸⁷ Sulkunen 2006, 70–80.

⁸⁸ Harjula, 372, 377–379.

ikävuoden väliin jäävät ikäluokat vastasivat noin 14 % kaikista valitsijoista. Tuttu Tarkiaisen arvion mukaan todellinen merkitys jäi pienemmäksi.⁸⁹

Eduskunnan uudistuskomitean työn samoin kuin uudistuksen myöhempien vaiheiden perusteella näyttää siltä, että uudistukseen liittyvät epävarmuudet tulivat pintaan kahdessa kysymyksessä: naisten ja työläisväestön kohdalla. Nämä olivatkin kaksi suurinta ryhmää, jotka uudistus toi mukaan poliittiseen päätöksentekoon. Etenkin keskustelut naisista paljastivat uudistuksen kipukohtia, naiset kun muodostivat jopa valitsijoiden enemmistön. Naisten vaalikelpoisuus oli jännittänyt alue, jossa törmäsivät yhteen moninaiset ihmiskuvat ja käsitykset sukupuolesta ja demokratiasta. Sivistyneistön liberaali käsitys vapaasta yksilöstä ja agraarikulttuurin ihmiskuva sukupuolijärjestelmineen kohtasivat naisen vaalikelpoisuutta koskevilla kysymyksillä. Yhtäällä oli siviilioikeudellisesti ja taloudellisesti miehestään riippuvainen aviovaimo, joka ei voinut olla poliittiseen ratkaisuun kykenevä vapaa yksilö, mutta toisaalla kumppanuuteen perustuva sukupuolijärjestelmä toi äänioikeuden ulkopuoliset naiset ja miehet yhdessä mukaan yhteiskunnalliseen elämään. Samalla etenkin naimisissa olevat naiset voitiin ymmärtää muutosta hillitsevänä voimana. Äänioikeuden antaminen vakaampina ja harkitsevimpana pidetyille aviovaimoille mahdollisesti auttoi suitsimaan uudistuksen suurinta muutosenergiaa, kun ikärajan avulla nuorimmat, vaikutuksille alttiimpina ja impulsiivisimpina pidetyt naisvalitsijat rajattiin pois.

2.2.2 Erityisryhmät puntarissa

Kaikki vaalikelpoisiksi lukeutuvat eivät olleet puolueiden näkökulmasta ehdokkaina samanlaisia, vaan heihin lukeutui myös erityisryhmiä. Oli ryhmiä, joihin kuuluvien henkilöiden saamiseksi ehdokaslistoille nähtiin erityistä vaivaa. Toisaalta käytiin myös keskusteluja siitä, olisiko puolueiden edun mukaista sulkea tietyt ryhmät kokonaan ehdokkuuden ulkopuolelle.

Sosialidemokraattisessa puolueessa erityishuomiota kiinnitettiin kahteen jäsenryhmään, naisiin ja ruotsinkielisiin. Puolueen jäsenistä naisia oli 20–25 %, mutta he osallistuivat puolueäänestykseen heikosti. Tämän vuoksi puolueäänestyksen lopputuloksesta oltiin valmiita jopa poikkeamaan naisten saamiseksi mukaan listoille. Naisten ja ruotsinkielisten oli myös mahdollista perustaa oma valitsijayhdistyksensä puolueen vaaliliittoon. Mahdollisuutena oli lisäksi ruotsinkielisten, samoin kuin naisten ottaminen muutoin suomenkielisten listoille.

⁸⁹ Tarkiaisen, 22, 35, 38.

Vuoden 1913 puoluekokouksessa ruotsinkielisten pääsy puolueen listoille taattiin siten, että piirin ruotsinkielisellä ehdokkaalla oli oikeus tulla asetetuksi listoille sen mukaisesti, kuin puolue oli edellisissä vaaleissa saanut ruotsinkielisten ääniä tai kuinka paljon piirissä oli ruotsinkielisiä sosialidemokraattisia äänestäjiä.⁹⁰

Ruotsinkielisten listojen suhteen tapahtui käytännössä niin, että vaaliliittoihin perustettiin erityisiä ruotsinkielisille äänestäjille suunnattuja listoja, jotka äänestäjä tunnisti valitsijayhdistyksen ruotsinkielisestä kotipaikasta, tunnuslauseesta sekä ehdokkaiden ruotsinkielisistä ammattinimikkeistä ja paikkakunnista. Toisinaan ruotsinkielisen listan ehdokkaita oli myös suomenkielisillä listoilla. Ruotsinkielisiä ehdokaslistoja oli Uudenmaan, Turun eteläisessä sekä Vaasan eteläisessä ja pohjoisessa vaalipiireissä.⁹¹

Naiset eivät perustaneet omia valitsijayhdistyksiään, vaan toimivat puolueen sisällä, sen valitsijayhdistyksissä ja vaaliliitoissa. Järjestäytynyt työläisnaisliike otti heti ensimmäisissä vaaleissa linjakseen yhden naisehdokkaan saamisen vähintään yhden listan ensimmäiselle sijalle jokaisen piirin vaaliliittoon. Naisten toiveena ei ollut pelkästään naisten saaminen mukaan listoille vaan nimenomaan naisehdokkaan läpimeno. Työläisnaisliikkeen taktiikkana oli äänten keskittäminen yksittäisten vahvojen naisehdokkaiden taakse. Useamman naisehdokkaan asettamisen samaan vaalipiiriin pelättiin hajauttavan ääniä ja johtavan siihen, ettei yksikään nainen pääsisi listoille asti.⁹² Vaalilaki mahdollisti ehdolle asettumisen useammassa vaalipiirissä, mutta aineistosta välittyvä yleiskuva on, että piireihin yritettiin saada omia, ei yhteisiä ehdokkaita. Päällekkäisiä ehdokkuuksia oli eniten ensimmäisissä vaaleissa, jolloin neljä naista (Maria Laine, Maria Raunio, Aura Kiiskinen, Miina Sillanpää) oli ehdolla useammassa vaalipiirissä. Vuonna 1908 näitä tapauksia oli enää kaksi (Fiina Pietikäinen, Aina Pettersson) ja vuonna 1913 Hilda Herrala oli naisista ainoana kahdessa piirissä (s. 124).

Kokonaisten jäsenryhmien lisäksi puolue saattoi tukea parhaiden kykyjensä tai muutoin toivottujen ehdokkaiden sijoittelua listoilla ja siten näiden läpimenoa eduskuntavaaleissa. Tällä perusteella ehdokkaat jaettiin yleis- ja paikallisehdokkaksiin. Heikki Paloheimo luonnehtii yleisehdokkaita ehdokkaiksi, joiden mahdollisuuksia puolue tuki asettamalla tämä usean eri valitsijayhdistyksen listoille. Paikallisehdokkaat taas olivat vain yhdellä listalla.⁹³ Kuten edeltä käy

⁹⁰ Tarkiainen, 265; Lähteenmäki 2000, 304.

⁹¹ Liite III, 125–130, 148–153.

⁹² Uusitalo Taina: *Elämä työläisnaisten hyväksi. Fiina Pietikäisen yhteiskunnallinen toimijuus 1900–1930. Tutkimus työväenliikkeen sukupuolisidonnaisista käytännöistä*. Akateeminen väitöskirja. Yhteiskuntatieteellinen tiedekunta, Turun yliopisto. Työväen historian ja perinteen tutkimuksen seura, Helsinki 2014, 188.

⁹³ Paloheimo, 321.

ilmi, sosialidemokraattisessa puolueessa puolue- ja piirijohdon valta vaikuttaa yleisehdokkaisuun oli varsin rajallinen ehdokasasettelun sääntelyn valossa. Puoluejohdon valtaoikeudet koskivat lähinnä suosittelua ja puolueäänestyksen uusintakehoitusta, mikäli piirikokouksen katsottiin laiminlyöneen sen lopputulosta. Piiritoimikunnalla ja -neuvostolla ei sääntöjen valossa ollut varsinaista vaikutusta ehdokasasetteluun, sillä sitä koskevat päätökset tehtiin piirikokouksessa. Silloin kun piiritoimikunta, piirineuvosto taikka erityinen toimikunta järjesti ehdokkaat listoille, tuli sen noudattaa puolueäänestyksen lopputulosta.

Ehdokkuuden kannalta toisella tapaa erityiset ryhmät olivat vielä puolueen luottamushenkilöt sekä äänenkannattajien toimittajat. Nämä ryhmät aiheuttivat keskustelua kautta koko tutkittavan ajan. Tätä selitti luonnollisesti työväenpuolueessa koettu pula kyvykkäistä henkilöistä ja toisaalta kysymys siitä, mihin nämä rajalliset resurssit tulisi suunnata. Tulisiko puolueen nimekkäimpien luottamushenkilöiden, järjestäjien ja herättäjien, kohdistaa voimavaransa työväen etujen puolesta taistelemiseen valtiopäivillä vai keskittyä järjestötoiminnan kehittämiseen ja työväenlaadun levittämiseen vielä järjestäytymättömän väestön pariin? Oliko molemmista tehtävistä edes mahdollista suoriutua samanaikaisesti kunnialla? Niin ikään sanomalehtitoimittajien ehdokkuus herätti samankaltaisia kysymyksiä, sillä sanomalehtiä pidettiin yhtenä tärkeimmistä luokkataistelun aseista sekä erityistä taitoa vaativana ammattina.⁹⁴

Puoluekokouksissa ei puoluejohtajien ja sanomalehtimiehien ehdokkuuteen otettu koko puoluetta koskevaa kantaa. Puoluekokoukselle tehtiin 1909 esitys, että puoluejohtajien jäsenten ja puoluelehden toimittajien tulisi aina kun mahdollista kieltäytyä ehdokkuudesta. Kokous hylkäsi esityksen ja päätti kysymyksen ratkaistavaksi tapaus- ja järjestökohtaisesti. Vuonna 1913 Hämeenlinnan sosialidemokraattinen kunnallisjärjestö puolestaan ehdotti tällaisten järjestökohtaisten eduskuntaehdokkuuden rajoituksien poistamista, mutta koko puoluetta koskevaa päätöstä ei haluttu vielä tehdä. Asia jäi edelleen puoluejärjestöjen päätettäväksi.⁹⁵

Viipurin läänissä lehtikirjoittelua aiheesta viritti A.P. Mäkelän alun perin *Työmieheen* laatima kirjoitus, jossa tämä esitti merkittäviä muutoksia sosialidemokraattiseen eduskuntaryhmään. Mäkelän sanoissa näkyy turhautuminen eduskunnan heikkouteen ja valtiopäivätyön

⁹⁴ Työ 12.3.1909, nro 59, 2. Vera: Ketkä olisivat suljettavat pois eduskuntaehdokkuudesta?

⁹⁵ Suomen sosialidemokraattisen puolueen puoluekokouspöytäkirjat 1909, 200; Suomen sosialidemokraattisen puolueen puoluekokouspöytäkirjat 1913, 70.

hedelmättömyyteen. Koska eduskunnassa ei saatu aikaan toivottuja muutoksia, tulisi puolueen parhaat voimat kohdistaa muuhun puolue toimintaan:

Meidän puolueemme on melkein läpeensä ruumiillisen työn tekijöitä. Henkisen työskentelyn miehistä meillä on puute. Se mitä on, ovat enimmäkseen kiinnitetyt monilukuisiin sanomalehtiimme ja muihin puoluejärjestömmme palkattuihin luottamustoimiin. Kun heidän kovin tyystin poimitaan eduskuntatyöhön, niin luonnollisesti siitä muu puolue toiminta kärsii. Välttävät siellä eduskunnassa tätä nykyä vähemmänkin tärkeät henkilöt, jos ne vaan ovat vankkoja sosialidemokratisen katsantokannan edustajia. Sosialismin asia on siksi hyvä ja selvä, että se kyllä tulee ajetuksi vähemmänkin loistavilla henkilöillä.⁹⁶

Mäkelä katsoi toimittamisen olevan enemmän ammattitaitoa vaativa toimi kuin kansanedustaminen, johon riitti hänen mielestään vakaa puoluekanta. Kirjoitus paljastaa, kuinka vaikea työväen parista oli ponnistaa sanomalehdentoimittajan kaltaiseen vaativaan ammattiin ja kuinka sen vuoksi jokainen puoluelehden toimittaja oli arvokas voimavara.

Toisaalta sanomalehtityötä pidettiin myös ikään kuin hyvänä kouluna valtiopäivätyöhön: työssään toimittajat harjaantuivat kirjoittamaan ja pohtimaan yhteiskunnallisia kysymyksiä, ja saivat kokemusta ja tietoa monenlaisista työväen elämää koskettavista asioista. Tämä katsottiin suureksi eduksi esimerkiksi valiokuntatyössä.⁹⁷ Suurin toimittajien ehdokkuutta vastaan puhuva seikka oli se, että valtiopäivät veisivät liikaa aikaa puoluelehden hyväksi työskentelemiseltä. Tällä perusteella sitten Viipurin läänin läntisen vaalipiirin piirikokouksessa lausuttiinkin talvella 1910, että puolueäänestyksessä matalaa kannatusta saaneet piirilehtien toimittajat tulisi jättää edustajaehdokkuuden ulkopuolelle.⁹⁸

Viipurin läänin läntisen piirijärjestön linjauksen viestistä huolimatta kansanedustajana toimiminen ei ollut 1900-luvun alussa yhtä ammattimainen ja kokonaisvaltainen toimi kuin myöhemmin. Toistuvat eduskunnan hajottamiset ja sitten maailmansodan poikkeusolot tarkoittivat, että valtiopäivät olivat koolla 1907–1917 vain 11 kertaa. Kokoontuessaankin valtiopäivien kesto oli pari kuukautta keväisin ja syksyisin. Toimen luonteesta kertoo, että istuntokauden ulkopuolella kansanedustajan toimeentulo olikin tämän oman ammatin varassa.⁹⁹ Niinpä toimittajien ehdokkuuteen kohdistetuista epävarmuuksista huolimatta

⁹⁶ Työ 6.3.1909, nro 54, 2. Vaaleihin valmistuessa eli mitä A.P. Mäkelä ajattelee ryhmämme uusimisesta.

⁹⁷ Työ 12.3.1909, nro 59, 2. Vera: Ketkä olisivat suljettavat pois eduskunta-ehdokkuudesta?

⁹⁸ Työ 1.11.1910, nro 253, 3. Viip. läänin länt. vaalipiirin sos.dem. piirikokous Kotkassa.

⁹⁹ Hentilä Marjaliisa – Kalliokoski Matti – Viita Armi: *Uuden ajan nainen. Hilja Pärssisen elämä*. Siltala, Helsinki 2018, 155–156.

todellisuudeksi osoittautui, että sanomalehdentoimittaja oli varsin yleinen eduskuntavaaliehdokkaan ammattinimike ympäri vaalipiirejä.¹⁰⁰

Luottamushenkilöiden ehdokkuus puolestaan puhutti Viipurin läänin itäisessä piirissä vuonna 1916. Tarkemmin aiheena oli piirisihteerin toimi. Keskustelun taustalla oli pitkäaikaisen piirisihteerin Nestori Valavaaran syksyllä 1915 paljastunut kavallusskandaali. Piirisihteerin toimen lisäksi Valavaara oli istunut useita kausia eduskunnassa ja kuului piirin suosituimpiin ehdokkaisiin vaaleista toiseen (ks. luku 3.3), mutta piirin raha-asiat olivat hänen jäljiltään retuperällä. *Työssä* nimimerkki Rajalukkari katsoi, että piirisihteerin virkaan ei kohdistettu asianmukaista arvostusta. Asettamalla piirisihteerin muiden ehdokkaiden joukkoon sihteerin toimesta muodostui lähinnä astinlauta eduskuntaan, ja itse piirin asioiden hoitaminen jäi toissijaiseksi. Maaliskuun 13. päivänä piiritoimikunta kuitenkin katsoi kokouksessaan, että piirisihteerin ehdokkuus oli piirille eduksi, sillä tämä oli piirissä tietenkin hyvin tunnettu ja äänestäjät olivat haluttomampia piirtämään punaisen viivan tyystin tuntemattomien nimien listaan.¹⁰¹

Tämä keskustelu ilmensi puolueen kannalta haastavan piirin ja ehkä laajemmin koko puolueen tilannetta. Olosuhteet piirissä olisivat kaivanneet tehokasta puoluejärjestäjää, mutta eduskuntavaaleissa piirisihteerin kaltainen tunnettu henkilö oli ehdoton valttikortti. Yleisesti ottaen piirisihteerien kykyyn ehdokkaina luotettiin erittäin laajasti. Sihteerin ottaminen ehdokkaaksi oli tyypillistä kautta piirien ja käsiteltävän ajanjakson vaalien.¹⁰²

¹⁰⁰ Liite III.

¹⁰¹ Soikkanen 1970, 224; *Työ* 7.4.1916, nro 81, 2–3. Rajalukkari: Vanhaa latuako?; *Työ* 12.4.1916, nro 85, 6. Jukka Tuomikoski: Samako virsi kaikkialla?

¹⁰² Liite III.

3 Vaalikäytännöt Viipurin läänin itäisessä vaalipiirissä

Käsiteltävällä ajanjaksolla järjestettiin yhteensä kahdeksat eduskuntavaalit. Ensimmäisten vaalien jälkeen keisari hajotti eduskunnan ja määräsi uudet vaalit vuosittain 1911 asti. Vuosien 1913 ja 1916 vaalit toimitettiin säännöllisessä järjestyksessä, mutta uusi hajotus seurasi heti 1917. Eduskuntatyö ei ollut käsillä olevana aikana kovin hedelmällistä. Vallassa ollessaan keisari saattoi jättää lait vahvistamatta ja hajotti eduskunnan aina, kun sen toiminta tai siellä käytetyt sananvalinnat eivät häntä miellyttäneet.¹⁰³ Suurlakossa ja sen aikaansaamissa uudistuksissa huipentunut joukkovoima ei toteutunut toimintakykyisenä eduskuntana, joka olisi todella kyennyt muuttamaan olosuhteita ja täyttämään suurlakon vaatimukset. Turhautuminen ja pettymys heijastui äänestysaktiivisuuteen: vielä ensimmäisissä vaaleissa ääntään käytti 71 prosenttia äänioikeutetuista, mutta sitten aktiivisuus laski vuotta 1909 lukuun ottamatta kaikissa vaaleissa 1913 asti, jolloin se oli alimmillaan 51,5 %. Seuraavissa kaksissa vaaleissa äänioikeutetut kävivät vaaliuurnilla taas innokkaammin siten, että äänestysaktiivisuus hipoi vuonna 1917 jälleen ensimmäisten vaalien huippua ollen 69,2 %.¹⁰⁴

Sosialidemokraattinen puolue oli eduskunnan suurin kaikissa käsiteltävissä vaaleissa. Sen vaalikannatus ja paikkaluku kasvoi 37 %:sta tai 80:sta paikasta jokaisissa vaaleissa 1916 asti. Vuonna 1911 tulos oli sama kuin edellisvuonna. Kannatushuippunsa (47 % äänistä ja 103 paikkaa) SDP saavutti 1916, mutta seuraavana vuonna tulos putosi 44,8 %:iin.¹⁰⁵ Naisia puolue marssitti eduskuntaan vähimmillään 9 ja enimmillään 17. Sosialidemokraattisten ehdokkaiden kokonaismäärä sekä naisehdokkaiden osuus siitä aaltoili seuraavassa taulukossa kuvatuksi.

Taulukko 1. SDP:n ehdokkaat ja kansanedustajat 1907–1917. Lähde: Liite III; Lähteenmäki 2000, 57.

	Ehdokkaita yht.	Naisia	Naisten osuus, %	Kansanedustajat	Naisia	Naisten osuus, %
1907	147	13	9 %	80	9	11 %
1908	176	20	11 %	83	13	16 %
1909	165	18	11 %	84	12	14 %
1910	165	16	10 %	86	10	12 %
1911	145	14	10 %	86	9	11 %
1913	158	19	12 %	90	13	14 %
1916	164	23	14 %	103	17	17 %
1917	182	22	12 %	92	10	11 %

¹⁰³ Hentilä – Kalliokoski – Viita, 155.

¹⁰⁴ Paloheimo, 202.

¹⁰⁵ Sama, 203–204.

Karjalassa puolueen kannatus oli maan keskiarvoon nähden alhaisempaa, itäisessä piirissä 26–31 % vuosina 1907–1916. Suurimmillaan se oli 1913. Karjalassa itsenäisten pienviljelijöiden osuus maataloudesta oli suuri ja muut puolueet onnistuivat vetoamaan näihin tehokkaammin. Itäisessä vaalipiirissä SDP:n kilpailijaksi asettuikin alusta alkaen Maalaisliitto. Tasaisen nousujohteinen vaalikannatus seuraili SDP:n kannatuksen käyttäytymistä koko maassa, lukuun ottamatta vuosia 1910 ja 1911, jolloin Karjalassa puolueen laskusuuntaiseksi kääntynyt kannatus erosi muusta maasta. Hannu Soikkanen tulkitsee tätä venäläistämistoimien taustaa vasten. Sosialidemokraatit kieltäytyivät puolueiden välisestä yhteistoiminnasta Suomen itsehallinnon puolustamisessa, mitä suuriruhtinaskunnan ja emämaan rajalla asustavien äänestäjien oli vaikea hyväksyä.¹⁰⁶

3.1 Itäisen piirin oppivuodet 1907–1910

Vain kunkin vaalin kyllin yksityiskohtaisesta tarkastelusta selviää ehdokasasettelun formaalien ja informaalien instituutioiden välinen vuoropuhelu. Sopivien ehdokkaiden löytäminen, nimeäminen ja viralliselle ehdokaslistalle asettaminen oli monisuuntaista vuorovaikutusta puolueorganisaation kansallisen, piiri- ja paikallisen tason välillä. Selvittämällä miten, missä ja milloin ehdokkaat nimettiin ja ehdokaslistat muodostettiin, tulee näkyväksi, miten virallisesti ehdokkaat asettava piirikokous joutui käytännössä jakamaan valtaansa paikallisen ulottuvuuden kanssa. Piirikokous ei hallinnut valitsijayhdistyksien perustamista ja valitsijayhdistyksissä jouduttiin tekemään omavaltaisia ratkaisuja ja tulkintoja, koska selkeitä virallisia ohjeita ei ollut. Etenkin alkuvaiheessa ehdokasasettelun instituutiot olivat kohtalaisen heikkoja. Yksityiskohtaisten formaalien ohjeiden puuttuminen teki tilaa informaalien käytäntöjen vakiintumiselle, mutta samalla vaalikokemuksen puute ja taitojen puuttuminen ehkäisivät vahvojen rutiinien syntymistä, eli ehdokasasettelu oli kovin altista tapauskohtaisille ja kertaluontoisille menetelmille.

3.1.1 Ensi kertaa vaaleihin

Ehdokkaiden asettamista yksikamarisen eduskunnan ensimmäisiä vaaleja varten ryhdyttiin Viipurin läänin itäisessä piirissä puuhaamaan Antrean agitaatiopiirin edustajakokouksessa jo

¹⁰⁶ Soikkanen 1970, 228–229.

marraskuussa 1906. Keskusteltuaan ensin vilkkaasti ”ehdokkaiden asetustavasta” kokous velvoitti alueellaan toimivia kunnallisneuvostoja etsimään oman kuntansa ehdokkaita. Tämä oli tapahtuva siten, että aluejärjestöt kutsuivat kaikki alueellaan asuvat, 18-vuotiaat puolueen jäsenet keskustelukokouksiin eduskuntavaaliehdokkaista. Näissä kokouksissa aluejärjestöt valitsivat myös edustajansa kunnallisjärjestön kokoukseen, jossa kunkin järjestön aiemmin valitsevat ehdokkaat sitten arvosteltaisiin. Arvostelukokouksen jälkeen pantiin äänestysalueittain toimeen kunnan ehdokkaan määräävä äänestys. Äänestyksessä jokainen sai yhden äänen, ja eniten ääniä saanut valittiin kunnan ehdokkaaksi. Ääntenlaskusta vastasi kunnallisneuvosto.¹⁰⁷

Koko piirin tasolla ehdokasasettelun aloittamisesta ohjeistettiin lehdissä vasta myöhemmin, piirikokouksen kynnyksellä vuoden lopussa. Myöhäinen ajankohta saattoi johtua työväen järjestäytymisen ajallisista vaihteluista alueella. Yhdistystoiminnan kannalta vuoden 1906 jälkimmäinen puolisko oli tasaantumisen aikaa, kun suurlakon siivittämä järjestöjen perustamisaalto alkoi heikentyä. Itse vaalivuoden koittaminen toi kuitenkin uutta innostusta.¹⁰⁸ Niinpä piirikokous itäisessä vaalipiirissä järjestettiin vasta tammikuun 1907 alussa, useaa kuukautta mainittua Antrean agitaatiopiirin kokousta myöhemmin. Puolueäänestys määrättiin tapahtuvaksi tammikuun 13. päivänä samaan aikaan kaikissa yhdistyksissä kunnallisneuvostojen ohjauksessa.¹⁰⁹ Nämä piirikokouksessa asetetut ehdokkaat osoittautuivat myös piirin varsinaisiksi ehdokkaiksi, kun marraskuinen Antrean agitaatiopiirin suunnitelma jäi merkitykseltään avoimeksi.

Piirikokouksessa Antreassa 2.–3.1.1907 perustettavien valitsijayhdistyksien määräksi päätettiin kuusi, yksi kuhunkin piiriin kihlakuntaan. Kunnat otettiin valitsijayhdistyksien jaottelutavaksi vasta myöhemmin. Kokouksessa keskustelun ehdokkaista alusti agitaattori Frans Tila ”arvostellen periaatteellisesti persoonallisuuksiin kajoamatta.” Erityisesti puhuttivat piirin ulkopuoliset ehdokkaat Heikki Lindroos, O.W. Kuusinen, professori J.J. Mikkola ja Nestori Valavaara. Näistä Lindroos ja Mikkola saivat osakseen ankaraa kritiikkiä herraskaisen taustansa takia. Tämän jälkeen käytiin läpi omasta piiristä kokoukselle esitetyt ehdokkaat. Kaiken kaikkiaan ehdokkaita kokoukselle esitettiin 30, joista puolueäänestykseen asetettiin 17. Erityisesti mainittiin, että muutaman ehdokkaista tulisi olla naisia.¹¹⁰

¹⁰⁷ Työ 13.11.1906, nro 129, 2–3.

¹⁰⁸ Soikkanen 1970, 173.

¹⁰⁹ Työ 27.12.1906, nro 147, 3. Luottamusmies (Mikko Uotinen): Itäisen vaalipiirin asioita.

¹¹⁰ Työ 4.1.1907, nro 3, 3. Itäisen vaalipiirin asioita.

Piirikokouksen nimeämistä ehdokkaista vaalipiirin ulkopuolelta tulivat Helsingistä professori Mikkola, maisteri Kuusinen ja insinööri Severi Alanne, sekä Viipurista Anni Huotari. Sortavalaisia ehdokkaita olivat puolueen puhuja Janne Martikainen, puuseppä Santeri Saarikivi ja maalari August Lindgren. Kurkijoelta tulivat Heikki Lindroos ja Kaarlo Lindroos. Ensosta oli niin ikään kaksi ehdokasta, torppari Heikki Jalonen ja rataesimies Vihtori Mäkelä. Muita oman piirin ehdokkaita olivat kaupanhoitaja Mikko Virkki Terijoelta, maanviljelijä Tobias Raaska Muolaasta, maanviljelijä Juho Komonen Käkisalimesta, työmies Oskar Laine Antreasta, leipuri Kalle Pakarinen Hiitolasta sekä talollinen Vasili Tichanov Impilahdelta.¹¹¹

Nämä ehdokkaat asetettiin 13.1. pidettävään jäsenäänestykseen valmiiksi valitsijayhdistyksiin sijoiteltuna, eli kunkin kihlakunnan alueella sijaitsevat äänestysalueet äänestivät kihlakunnan valitsijayhdistykselle määrätyistä ehdokkaista. Äänestyksessä noudatettiin samoja käytäntöjä kuin eduskuntavaaleissa: äänestäjä sijoitti valitsijayhdistykselle asetetut kolme ehdokasta vaalilippuun siinä järjestyksessä, kuin katsoi ehdokkaat parhaiten kykeneväksi valtiopäiville. Äänestyksen tulos määräsi siis valitsijayhdistyksen ehdokkaiden keskinäisen järjestyksen, ei ehdokkaita sinänsä. Ensimmäiselle sijalle nimetty sai kokonaisen äänen, toisella sijalla oleva puolikkaan ja kolmannella yhden kolmanneksen. Ääntenlaskun suoritti sen kunnan kunnallisneuvosto, johon äänestysalue kuului.¹¹² Jäsenäänestyksessä äänioikeutettuja olivat kaikki sosialidemokraattisen puolueohjelman *hyväksyvät* 18-vuotiaat. Osallistuakseen äänestykseen ei siis tarvinnut vielä olla edes puolueen jäsen.¹¹³ Äänestyksessä piirin ehdokkaista suurimman äänimäärän sai O.W. Kuusinen perässään Martikainen ja Saarikivi.¹¹⁴

Puolueäänestyksen tulos ei kuitenkaan osoittautunut pitäväksi, sillä vaalivalmistelut eivät ensimmäisissä vaaleissa sujuneet suunnitelman mukaisesti. Puolueneuvosto ja puoluetoimikunta katsoivat itäisessä vaalipiirissä menetelleen virheellisesti ehdokkaiden suhteen ja määräisivät 19.1. Viipurin itäiseen vaalipiiriin toimitettavaksi uuden puolueäänestyksen tai vähintään uuden piirikokouksen päättämään ehdokkaista. Neuvosto määräsi puolueeseen kuulumattoman professori Mikkolan poistettavaksi ehdokkuudesta sekä palautti äänestykseen piirikokouksessa Antreassa ”ilman päteviä syitä” sivuutetun Nestori Valavaaran.¹¹⁵ Sekaannukset jatkuivat, kun Antrean valitsijayhdistyksen äänestysalueilla

¹¹¹ Työ 6.1.1907, nro 5, 4. Itäisen vaalipiirin asioita.

¹¹² Työ 8.1.1907, nro 6, 4; Työ 9.1.1907, nro 7, 3. Itäisen vaalipiirin asioita.

¹¹³ Lumijärvi, 17.

¹¹⁴ Soikkanen 1970, 208.

¹¹⁵ Työ 24.1.1907, nro 20, 3. Puolueneuvoston kokous.

jouduttiin toimittamaan erikseen oma uusi äänestysensä Anni Huotarin lähdettyä ehdolle Kuopion läntisestä vaalipiiristä.¹¹⁶

Koska puolueäänestys suoritettiin valitsijayhdistyksittäin, ei uusintakehoitus koskenut koko vaalipiiriä. Äänestyksen alaisissa kihlakunnissa se pantiin toimeen pikaisesti 30. päivä tammikuuta. Terijoen valitsijayhdistyksen listalta pudotettiin pois professori Mikkola, jonka tilalle nostettiin listan toisella sijalla ollut Mikko Virkki. Antrean valitsijayhdistyksen listalla Anni Huotarin tilalle otettiin puolueenuevoston päätöksen mukaisesti Nestori Valavaara. Kurkijoen kihlakunnan kunnallisneuvoston kokouksessa 29.1. päätettiin vielä itsenäisesti poistaa prokuristi Heikki Lindroos listalta, sillä hän oli ehdokkaana toisaalla ja hänen ehdokkuuttaan pidettiin sopimattomana.¹¹⁷

Näiden vaiheiden jälkeen piirikokouksen toive muutamasta naisehdokkaasta ei ensimmäisissä vaaleissa toteutunut, kun Anni Huotaria ei päällekkäisten ehdokkuuksien vuoksi asetettu. Naisten kannalta ensimmäiset vaalit olivat SDP:n kehnoin vuosi myös koko maassa, sillä naisehdokkaita saatiin koko ajanjakson pienin määrä 13, mikä teki kaikista ehdokkaista vain 9 %. Toisaalta kun SDP osoittautui yllättäen vaalien suurimmaksi voittajaksi, tästä pienestä joukosta asteli eduskuntaan kuitenkin yhdeksän naista.

Myöskään piirikokouksen aikomus kuudesta valitsijayhdistyksestä ei pitänyt loppuun saakka, sillä Sortavalaaan perustettiin yhden sijaan kaksi valitsijayhdistystä, koska siellä ensimmäiselle sijalle aiottu O.W. Kuusinen kieltäytyi.¹¹⁸ Valitsijayhdistyksen perustavassa kokouksessa helmikuun 3. päivänä oltiin erimielisiä siitä, kenet Kuusisen tilalle laitettaisiin ja miten: tulisiko puolueäänestyksessä määrättyä järjestystä muuttaa siirtämällä Kuusista seuraavia ehdokkaita yhtä ehdokassijaa ylöspäin, vai täytettäisiinkö Kuusisen paikka kajoamatta jo päätettyjen ehdokkaiden järjestykseen? Jälkimmäinen näkemys voitti, jolloin yhdistyksen listan ensimmäiselle sijalle asetettiin paikallinen toimittaja, puolueäänestyksessä ehdokkuuden ulkopuolelle jäänyt Pekka Supinen, toiselle Janne Martikainen ja kolmanneksi Santeri Saarikivi. Ensimmäistä vaihtoehtoa kannattanut vähemmistö perusti oman valitsijayhdistyksensä 6.2. niin, että Kuusisen tilalle tuli Janne Martikainen, toiseksi Vasili Tichanov ja kolmanneksi Vihtori Mäkelä.¹¹⁹ Uuteen valitsijayhdistykseen suhtauduttiin ensin ”hajotuskojlana”, jopa niin jyrkästi,

¹¹⁶ Työ 25.1.1907, nro 21, 3. O. (Oskar) Laine: Itäisen vaalipiirin asioita.

¹¹⁷ Työ 26.1.1907, nro 22, 3. Sihteeri (Mikko Uotinen): Itäisen vaalipiirin asioita; Työ 27.1.1907, nro 23, 3. Sihteeri: Itäisen vaalipiirin asioita; Työ 30.1.1907, nro 25, 3.

¹¹⁸ Työ 1.3.1907, nro 51, 3; Työ 29.1.1907, nro 24, 4. O.W. Kuusinen: Ei ehdokkaaksi tuntematonta herrasmiestä!

¹¹⁹ Rajavahti 8.2.1907, nro 16, 3. Knix: Hajotustyötä.

että Martikainen ja varaehdokas August Lindgren kieltäytyivät listan ehdokkuudesta. Lopulta kun lista saatiin onnistuneesti mukaan vaaliliittoon, hajotuspuheet lakkasivat.¹²⁰

Lopulliseen vaaliliiton ehdokaslistojen yhdistelmään Viipurin läänin itäisessä vaalipiirissä tuli 16 ehdokasta. He olivat August Lindgren, Heikki Jalonen, Janne Martikainen, Juho Komonen, Kaarlo Lindroos, Kalle Pakarinen, Mikko Virkki, Nestori Valavaara, Oskar Laine, Pekka Supinen, Santeri Saarikivi, Severi Alanne, Tobias Raaska, Vihtori Mäkelä, Vilhelm Maidell ja Vasili Tichanov.¹²¹ Heistä läpi menivät Valavaara, Laine, Martikainen, Tichanov ja Mäkelä. Säiniöläinen vaihdemies Maidell lienee otettu listoille paikkaamaan poisjääneitä ehdokkaita, todennäköisesti professori Mikkolaa Kivennavan valitsijayhdistykseen. Nämä tiedot eroavat jonkin verran Hannu Soikkanen esityksestä *Luovutetun Karjalan työväenliikkeen historiassa*: Soikkanen mainitsee itäisen vaalipiirin ehdokkaiksi mm. O.W. Kuusisen, joka todellisuudessa kieltäytyi, sekä Mikko Nirkon, jonka nimi oli todennäköisesti Mikko Virkki.¹²²

Kaiken kaikkiaan ehdokkaiden asettamisesta ensimmäisissä vaaleissa näkyi eduskuntaudistuksen tuottama uusi tilanne. Järjestelyissä ilmeni selkeästi hapuilu, uuden opetteleminen ja vakiintuneiden toimintatapojen puuttuminen. Henkilöitä asetettiin ehdokkaiksi, vaikka nämä eivät olleet edes puolueen jäseniä. Haparointia lisäsivät luonnollisesti piirin pitkät välimatkat ja heikko tiedonkulku. Näissä olosuhteissa se kolme ja puoli kuukautta, mikä tammikuun piirikokouksesta oli maaliskuun puolivälissä pidettäviin vaaleihin, oli erittäin lyhyt aika.

Siitä huolimatta, että puoluesäännöissä ehdokasasettelu oli piirijärjestön tehtävä, valvoivat puoluetoimikunta ja -neuvosto jo tällöin, että ehdokasasettelu sujui asianmukaisesti. Toisesta suunnasta katsottuna piirikokouksen määräysvalta ehdokkaiden ei ollut ehdoton, vaan Kurkijoen kunnallisneuvosto teki itsenäisesti muutoksia ehdokaslistoihin sen jälkeen, kun ne oli piirikokouksessa äänestyksen alaiseksi asetettu. Kurkijoella listalle ei kuitenkaan nostettu uusia ehdokkaita, vaan Lindroosin tilalle asetettiin piirikokouksessa ehdokkaaksi valittu henkilö. Sen sijaan Sortavalan toisen valitsijayhdistyksen listan ensimmäisellä sijalla oli piirikokouksessa sivuun jätetty Pekka Supinen. Sortavalassa syntyneet erimielisyydet kertovat ennen kaikkea selkeiden toimintamallien ja -ohjeiden puuttumisesta: Kuusisen kieltäytyttyä oli epäselvää, miten tyhjäksi jäänyt paikka ehdokaslistalla tulisi täyttää piirikokouksen päätöksiä kunnioittaen.

¹²⁰ Rajavahti 8.2.1907, nro 16, 2; Rajavahti, 6.3.1907, nro 27, 3. P. (Pekka) Supinen: Sosialidemokratinen valitsijayhdistys N:o 48.

¹²¹ Työ 1.3.1907, nro 51, 3.

¹²² Soikkanen 1970, 212, 208.

Ensimmäisiä vaaleja seurasi sitten vuosittaisten hajotusvaalien kausi vuoteen 1911 asti. Ensimmäisen hajotuskäskyn Nikolai II antoi noin vuosi ensimmäisten vaalien jälkeen Mechelinin senaatin pyydettyä eroa. Tämä merkitsi eduskuntaan kohdistettujen toiveiden ja odotuksien ankaraa pettymystä etenkin työväenliikkeelle, jolle edellisten vaalien lopputulos oli ollut suuri voitto. Viipurin läänin työväenliikkeessä se tarkoitti yhdistystoiminnan lamaantumista ja jäsenmäärien dramaattista laskua. Koko läänissä puolueen jäsenmäärä puolittui vuosien 1907 ja 1909 välillä, mutta yksittäisten yhdistysten kohdalla pudotus saattoi olla huomattavasti rajumpi. Esimerkiksi Sortavalassa jäsenmäärä suorastaan romahti. Siellä suurlakon jälkeen jäseniä oli 913, 1907 enää 350 ja vuotta myöhemmin niinkin vähän kuin 43.¹²³

3.1.2 Villeiksi jääneitä listoja 1908–1909

Seuraavat vaalit järjestettiin 1.–2. heinäkuuta 1908. Aikaa oli paljon vähemmän kuin edellisenä vuonna. Viipurin itäisessä vaalipiirissä vaalivalmisteluihin ryhdyttiin heti huhtikuussa piirineuvoston kokouksessa 10. päivänä. Neuvoston *Työssä* julkaisema ohjeistus oli jo huomattavasti tarkempi kuin edellisenä vuonna. Kunnallisjärjestöt kokoontuivat asettamaan kuntansa eduskuntaehdokkaat. Kokouksissa esiin tuoduista ehdokkaista oli määrä järjestää puolueäänestys kussakin kunnan aluejärjestössä. Äänestyksellä mitattuna kunnassa suurinta kannatusta saanut ehdokas esitettäisiin sitten piirikokoukselle 3. päivä toukokuuta Sortavalassa.¹²⁴ Piirijohdon ohjeissa ei määritelty kunnallisjärjestöjen toimeenpaneman puolueäänestyksen vaalitapaa. Tämä teki tietenkin jäsenäänestyksen tuloksen tulkitsemisesta hankalaa piirikokouksessa, kun piirissä oli käytetty sekä suhteellista että enemmistövaalitapaa.¹²⁵

Sortavalan piirikokouksessa toukokuun alussa valitsijayhdistysten lukumäärä piirissä päätettiin pysyttää ennallaan.¹²⁶ Ehdokkaat arvioitiin ja vain osa esitetyistä nimistä lähetettiin vaalivaliokuntaan ehdokaslistoille sijoittelua varten. Lopullinen valinta ehdokkaiden välillä oli määrä tehdä vasta valiokunnan lausunnon jälkeen.¹²⁷ Ehdokkaiden lopulliseksi määräksi tuli 12 ja piirikokouksen päätöksellä heidät oli nyt lopullisesti asetettu. Lehtikirjoittelusta ei selvinnyt piirikokoukselle esitettyjen ehdokkaiden kokonaismäärä.

¹²³ Sama, 179.

¹²⁴ Työ 16.4.1908, nro 89, 2. Reino Sipi: Ponteviin vaalivalmistuksiin Viipurin Itäisessä vaalipiirissä.

¹²⁵ Työ 8.3.1909, nro 55, 4. J.P.: Äänestystapa eduskuntaehdokkaita asetettaessa.

¹²⁶ Työ 5.5.1908, nro 102, 2. Viipurin I. itäisen vaalipiirin sos.dem. 5 piirikokous.

¹²⁷ Työ 6.5.1908, nro 103, 2. Viipurin I. itäisen vaalipiirin sos.dem. 5 piirikokous.

Valtaosa kokouksen valitsemista ehdokkaista oli tuttuja nimiä edelliseltä vuodelta: Anni Huotari, Vihtori Mäkelä, Nestori Valavaara, Santeri Saarikivi, Janne Martikainen, Mikko Virkki, Juho Komonen, Kalle Pakarinen, sekä Vasili Tichanov. Uusina ehdotettiin rautatieläinen Otto Vilho Turusta Raivolasta, piiritoimikunnan puheenjohtaja Juho Pihlmania Antreasta ja verhoilija Vilho Lehokasta Helsingistä. Nyt listoille saatiin toinenkin nainen, Sofia Hjulgrén Joutsenosta.¹²⁸

Hiljentyneestä yhdistystoiminnasta huolimatta ehdokkaita sosialidemokraattinen puolue asetti yhteensä 29 enemmän kuin edellisenä vuonna. Myös naisten osuudessa tapahtui kahden prosentin parannus, kun naisia saatiin listoille seitsemän lisää eli yhteensä 20. Taustalla vaikuttivat varmasti ensimmäisistä vaaleista saadut oppitunnit käytännön asioissa, mutta myös naisten ottama paikkansa ehdokkaina ja kansanedustajina.

Edeltä huomataan, että näissä vaaleissa puolueäänestys toimitti eri tehtävää kuin ensimmäisissä eduskuntavaaleissa. Niissä päätettiin eri asioista. Tämä johtui siitä, että puolueäänestys ja piirikokous toimitettiin eri järjestyksessä ja eri portaassa. Ensimmäisissä vaaleissa valitsijayhdistyksittäin toimitettu puolueäänestys seurasi piirikokousta, vuotta myöhemmin taas kunnallisjärjestöittäin pidetty puolueäänestys oli piirikokousta ennen. Vuonna 1907 puolueäänestys määräsi piirikokouksessa valitsijayhdistyksen ehdokaslistalle asetettujen ehdokkaiden keskinäisen järjestyksen. Sijoittelun kautta jäsenillä oli valtaa siihen, kenellä ehdokkaista oli paras mahdollisuus läpimenoon. Nyt vuoden 1908 vaaleissa äänestys liittyi ehdokkaiden karsintaan: se ratkaisi, ketkä ylipäänsä kunnasta esitettiin piirikokoukselle harkittavaksi. Piirikokous taas päätti ehdokkaiden sijoittelusta eli ratkaisi ehdokkaiden läpimenojärjestyksen.

Valitsijayhdistyksien perustamisvaihe ei tälläkään kertaa sujunut piirikokouksen toiveiden mukaisesti. Muutama valitsijayhdistys vaihtoi omin päineen ehdokkaita. Piirikokouksessa asetetun O.V. Turusen pudottamiseen Terijoen ja Elisenvaaran valitsijayhdistyksen listalta oltiin käytännössä pakotettuja ehdokkaan äänioikeudettomuuden vuoksi, mutta muihin muutoksiin katsottiin lehtikirjoittelussa syyksi ensi sijassa ”nurkkakuntaisuus” eli paikalliset intressit. Terijoen-Elisenvaaran listalle asetettiin Turusen sijaan Jaakko Hämäläinen ja Sortavalassa tamperelainen Anni Huotari syrjäytettiin kokonaan paikallisen Santeri Saarikiven eduksi.¹²⁹ Vilho Lehokkaan syrjäyttämisen syyt Sortavalan listan ensimmäiseltä sijalta eivät käyneet lehtiaineistosta selviksi.

¹²⁸ Työ 7.5.1908, nro 104, 2. Reino Sipi: Tiedonanto Viipurin läänin itäisen vaalipiirin sos.dem. järjestöille.

¹²⁹ Työ 5.6.1908, nro 128, 4. Reino Sipi: Hiukan selitystä.

Näiden tapauksien lisäksi Raudussa perustettiin 10.5. vielä yksi uusi valitsijayhdistys jo alkuperäisessä puolueäänestyksessä ehdokkuuden ulkopuolelle jätetyn työmies Hjalmar Koskisen tueksi. Raudulta kotoisin oleva Koskinen asetettiin yhdistyksen ehdokaslistan ensimmäiselle sijalle, ja hänen jälkeensä piirikokouksen nimeämät ehdokkaat O.V. Turunen (jolta siis puuttui vaalikelpoisuus) ja Juho Komonen. Kuten piirikokouksen ehdokkaiden ottaminen listalle viittaa, valitsijayhdistyksen tarkoituksena oli liittyä puolueen vaaliliittoon.¹³⁰

Raudun valitsijayhdistys ehdokkaineen tulkittiin piirissä hajotuslistaksi, eikä sitä hyväksytty mukaan vaaliliittoon.¹³¹ Vaaliliiton perustaminen itsessään kohtasi merkittäviä haasteita, kun Käkisalmen ja Pitkänrannan listat jäivät vaaliliiton ulkopuolelle kokonaan. Tämän tuloksena liitossa oli valitsijayhdistyksiä enää neljä ja ehdokkaiden määrä väheni yhdeksään. Käkisalmen listan puuttuminen pudotti Juho Komosen, Kalle Pakarisen ja Sofia Hjulgrénin kokonaan pois ehdokkuudesta. *Työn* palstoilla Matti Airola katsoi kirpeään sävyyn kömmähdyksen syynä olleen valitsijayhdistyksien ”asiamiesten vallan anteeksiantamaton leväperäisyys ja kerrassaan kelpaamaton toimettomuus”.¹³² Nyt siis puolueen ehdokkaat jakautuivat sosialidemokraattisen vaaliliiton ja sen ulkopuolella olevien listojen välille, eli villeiksi jääneiden listojen hajotusuhka oli varsin todellinen.

Jäljelle jääneillä listoilla ehdokkaina olivat edellisistä vaaleista tutut Janne Martikainen, Mikko Virkki, Nestori Valavaara, Santeri Saarikivi, Vasili Tichanov ja Vihtori Mäkelä. Uusina listoille tulivat Juho Pihlman, Jaakko Hämäläinen ja naisista ainoaksi jäänyt Anni Huotari. Kurkijokelainen Jaakko Hämäläinen tuli Kurkijoen listalle korvaamaan äänioikeudetonta Turusta. Valavaara ja Martikainen valittiin uudelleen eduskuntaan, mutta kolme sosialidemokraattien saamasta viidestä paikasta täytettiin uudella edustajalla, kun Saarikivi, Huotari ja Virkki nousivat eduskuntaan.¹³³

Ehdokasasettelussa ja listoille järjestämisessä piirikokous joutui jakamaan valtaansa käytännön syistä. Piirikokouksessa päätetyt ehdokkaat ja heidän järjestyksensä vaihtui joko sen takia että asetetut ehdokkaat eivät sittenkään täyttäneet sellaisia pakottavia ehtoja kuten vaalikelpoisuus tai puoluejäsenyys, mutta myös siksi, että piirijärjestö ja sen toimeenpaneva elin piiritoimikunta eivät hallinneet valitsijayhdistyksien ja ehdokaslistojen muodostamista käytännössä. Piirikokous päätti valitsijayhdistysten asiamiehet, mutta valitsijayhdistys ratkaisi kokouksissaan lopulta itse, ketä se ehdokaslistalleen valitsi. Piirin ainoa varsinainen kontrollin keino oli käytännössä

¹³⁰ Työ 14.5.1908, nro 110, 1. M.A.A. (Matti Airola): Pois nurkkakuntaisuus.

¹³¹ Työ 10.6.1908, nro 131, 3.

¹³² Työ 17.6.1908, nro 137, 1. M.A.A.: Enempi harkinta tarpeen luottamushenkilöitä valitessa.

¹³³ Soikkanen 1970, 215.

vikuroivien valitsijayhdistyksien syrjäyttäminen vaaliliitosta, mutta silloin riskinä olivat ääniä hajottavat villit listat. Yhtenäinen rintama oli ensisijaista vaalimenestyksen kannalta. Asian silloista laataa kuvaa hyvin piirisihteeri Reino Sipin lehtikirjoitus: ”Kaikessa tapauksessa syy näihin muutoksiin on siinä että kullakin paikkakunnalla on paikalliset mielipiteet syrjäyttäneet yleisemmän ajatuksen, mikä on ehdottomasti väärin. Sille ei nykyään voida mitään vaan on näistäkin vaaliliitto muodostettava ja koetettava – – koota voimat yhteisen päämäärän saavuttamiseksi.” Piirisihteeri saattoi vain koittaa henkilökohtaisesti muistuttaa valitsijayhdistyksiä piirikokouksen päätöksistä.¹³⁴

Niin ikään vaikeuksia koitui siitä luottamuksesta ja vastuusta, mikä valitsijayhdistyksien asiamiehiin jouduttiin pakosta kohdistamaan. Kaikkien asetettujen ehdokkaiden saaminen vaaliliittoon riippui asiamiesten kyvystä ja osaamisesta hoitaa valitsijayhdistyksen perustamiseen ja vaaliliittoon yhtymiseen kuuluvat paperityöt onnistuneesti, kaikkien säännöksiin mukaisesti. Työväenliikkeen piirissä tämä ei varmastikaan ollut täysin itsestään selvää, mihin viittaavat juuri Käkisalmen ja Pitkänrannan yhdistyksiin liittyvät hankaluudet. 1900-luvun alussa suomalaisista vielä 40 % oli vailla kirjoitustaitoa.¹³⁵

Heinäkuisista vaaleista kului vain reilu puoli vuotta, kun keisari hajotti eduskunnan 22. päivänä helmikuuta 1909. Marraskuun manifestin helpotus osoittautui väliaikaiseksi, ja suuriruhtinaskunnan ja emämaan välit olivat jälleen kiristymässä. Eduskunnan toimivalta kaventui, kun keisari hyväksyi kesällä Suomen asioiden uuden esittelyjärjestyksen. Hajottamisen varsinaiseksi syyksi kelpasivat puhemies Svinhufvudin sanavalinnat puheessaan eduskunnan avajaisissa.¹³⁶ Vaalien ajankohdaksi tuli toukokuun 1. ja 3. päivä 1909, eli kiireessä saatiin taas toimia.

Väsytys alkoi kuulua läpi vaaleja koskeissa äänenpainoissa: ”Koska sitä nyt kerran eduskunnan hajotuksen johdosta pitää käydä uusiin vaaleihin niin lienee paikallaan piirtää hommista hiukan suunnitelmia”, kirjoitti piiritoimisto tiedonannossaan 26.2. Kunnallisjärjestöt ja yksittäiset työväenyhdistykset käskettiin toimeen keskustelemaan ehdokkaista. Edellisistä vuosista poiketen kunnallisjärjestöjä ja työväenyhdistyksiä kehoitettiin keskustelemaan myös valitsijayhdistyksien määrästä ja kotipaikoista. Puolueäänestys oli määrä toimittaa jälleen ennen maaliskuun puolivälissä pidettävää piirikokousta.¹³⁷

¹³⁴ Työ 5.6.1908, nro 128, 4. Reino Sipi: Hiukan selitystä.

¹³⁵ Harjula, 378.

¹³⁶ Soikkanen 1970, 215.

¹³⁷ Työ 26.2.1909, nro 47, 2. Vaalivalmistuksiin Viipurin I. itäisessä vaalipiirissä.

Vaalivalmisteluissa yritettiin ottaa oppia edellisten kertojen vaikeuksista. Työssä käytiin puolueäänestyksen edellä keskustelua käytettävien vaalitapojen yhdenmukaistamisesta, jotta äänestyksen tulos olisi selkeä piirikokouksen käsittelyä varten. Suhteellisen vaalitavan hankaluudet olivat kireässä aikataulussa etupäässä käytännöllisiä, sillä sen tuloksen laskeminen oli enemmän aikaa ja vaivaa vaativa toimitus. Enemmistövaalitavan suhteen keskustelua käytiin siitä, tulisiko siinä äänestää yhtä vaiko useampaa ehdokasta. Yhden ehdokkaan äänestäminen mittaisi selkeästi, kuka nautti laajinta kannatusta kautta koko piirin ja olisi siten asetettava yleisehdokkaaksi. Toisaalta sen pelättiin karsivan pois liikaa ehdokkaita jo ennen piirikokousta: mikäli äänestäjällä oli käytettävissään vain yksi ääni yhdelle ehdokkaalle, valtaosa äänistä saattaisi jakautua muutaman vahvan ehdokkaan kesken. Tällöin heikompaa kannatusta nauttivat ehdokkaat tulisivat valituiksi pienillä äänimäärillä, eikä tulos vastaisi ehdokkaiden kannatusta koko piirissä.¹³⁸

Vaalitavan suhteen ei piirikokouksessa kuitenkaan tehty päätöstä. Sen sijaan valitsijayhdistyksien kohdalla aiemmista kokemuksista otettiin opiksi, ja nyt käyttöön otetut toimintamenetelmät vakiintuivat piirissä myöhemmin. Kokouksessa valitsijayhdistyksien määrä kaksinkertaistettiin edellisvuodesta 12:een valitsijayhdistykseen riittävän ehdokasmäärän takaamiseksi. Vastuu valitsijayhdistyksien ja vaaliliittojen paperitöiden asianmukaisesta huolehtimisesta siirrettiin piiritoimikunnalle. Nyt päätetty 12 valitsijayhdistyksen vaaliliitto tuli piirissä pysyväksi tarkastelujakson loppuun asti. Muutoksia siihen tapahtui vain yhdistyksien perustamisessa ja liittoon saattamisessa tehtyjen virheiden myötä. Piirikokouksen kontrollia valitsijayhdistyksistä vahvistettiin vielä erikseen päätöksellä siitä, ettei piirikokouksen päätöksiä rikkovia valitsijayhdistyksiä otettu mukaan puolueen vaaliliittoon.¹³⁹

Ehdokkaiden suhteen meneteltiin samoin kuin edellisenäkin vuonna: kokoukselle esitetyt edustajaehdokkaat arvosteltiin, jotkut saivat kovaakin kritiikkiä, ja sitten tämän keskustelun perusteella vaalivaliokunta sijoitti ehdokkaat listoille.¹⁴⁰ Kahteentoista valitsijayhdistykseen tuli yhteensä 14 ehdokasta. Yhdeksän heistä oli entisestään tuttuja. Entiset kansanedustajat asettuivat jälleen ehdolle Janne Martikaista lukuun ottamatta, eli Anni Huotari, Nestori Valavaara, Santeri Saarikivi ja Mikko Virkki. Muita vanhoja ehdokkaita olivat O.V. Turunen, Oskar Laine, Juho Komonen, Jaakko Hämäläinen, Vasili Tichanov ja Vihtori Mäkelä. Neljä uuttakin nimeä nostettiin esiin: toimittaja Juho Rikkonen Tainionkoskelta, työmies Mauno Puputti

¹³⁸ Työ 8.3.1909, nro 55, 4. Äänestystapa eduskuntaehdokkaita asetettaessa.

¹³⁹ Työ 18.3.1909, nro 64, 3. Viipurin I. itäisen vaalipiirin sos.dem. vaalipiirikokous.

¹⁴⁰ Työ 16.3.1909, nro 62, 3. Viipurin I. itäisen vaalipiirin sos.dem. järjestöjen edustajakokous.

Räisälästä, vaihdemies Simo Pipatti Jaakkimasta sekä varatuomari Anton Kotonen Sortavalasta.¹⁴¹

Valitsijayhdistyksien ja vaaliliiton perustaminen tapahtui nyt siis piiritoimikunnan valvonnassa. Tästä huolimatta yhdistysten perustaminen ei vieläkään sujunut ilman kompastuksia, sillä Ruokolahden-Joutsenon ja Ruskealan ehdokaslistat jäivät vaaliliiton ulkopuolelle jälleen puuttuvien asiakirjojen vuoksi. Piiritoimikunta selitti *Työssä* Ruokolahden-Joutsenon listan poisjäämistä lähinnä toimikunnan sisäisillä sekaannuksilla: entinen piirisihteeri Reino Sipi oli ottanut valitsijayhdistyksien paperityöt hoitaakseen, mutta näin ei syystä tai toisesta ollut tämän valitsijayhdistyksen kohdalla tapahtunut. Sipi kuoli keväällä pudottuaan junasta, eikä asiaan saatu tarkempaa selvitystä. Ruskealan paperit taas olivat hävinneet kokonaan tuntemattomista syistä.¹⁴² Asiassa epäiltiin jopa ulkopuolista vaikutusta. Sitten takaiskut jatkuivat, kun Oskar Lainetta ei oltu merkitty vaaliluetteloon äänioikeutetuksi henkilöksi. Näin niin ikään Raudun, Sakkolan ja Metsäpirtin lista jäi vaaliliitosta pois, eli valitsijayhdistyksien määräksi jäi yhdeksän.¹⁴³

Jäljelle jääneessä ehdokaslistojen yhdistelmässä oli 11 ehdokasta. Ehdokkuutensa uusivat Nestori Valavaara ja Anni Huotari, Santeri Saarikivi, Vasili Tichanov, Mikko Virkki ja Jaakko Hämäläinen. Myös Juho Komonen palasi väli vuoden jälkeen ehdokkaaksi. Uusina yhdistelmässä olivat O.V. Turunen, Simo Pipatti ja Anton Kotonen. Piirikokouksen jälkeen Pyhäjärven-Käkisalmen-Räisälän listalle tuli Mauno Puputin tilalle toiselle sijalle asemamies Mikko Teräväinen Kavantsaarelta, ja kolmannella sijalla Oskar Laineen korvasi Valavaara. Valitsijayhdistyssekaannuksien jälkeen pois jäivät kokonaan Juho Rikonen ja Vihtori Mäkelä Ruokolahden-Joutsenon listalta sekä Oskar Laine Raudun, Sakkolan ja Metsäpirtin listalta. Valavaara ja Huotari valittiin jälleen, kuten myös väli vuoden jälkeen Vasili Tichanov. Ennenkin ehdokasasettelussa mukana ollut O.V. Turunen meni listoille päästyään heti läpi. Simo Pipattia onnisti, kun suuren äänisaaliin saanut Anton Kotonen valittiin suuremmalla vertailuluvulla Kuopion itäisestä piiristä.¹⁴⁴

Koko puolueen kontekstissa naisia saatiin listoille 18, eli kaksi vähemmän kuin edellisenä vuonna. Naisten osuus kaikista ehdokkaista pysyi kuitenkin ennallaan 11 %:ssa, koska vaaliväsymys ja järjestäytyneisyyden taantuminen vaikutti pienentävästi koko puolueen

¹⁴¹ Sama.

¹⁴² Työ 3.4.1909, nro 77, 3. Piiritoimikunta: Viipurin I. itäisen vaalipiirin sos.dem. järjestöille.

¹⁴³ Työ 27.4.1909, nro 95, 3. Piiritoimikunta: Viipurin läänin itäisen vaalipiirin sos.dem. Järjestöille.

¹⁴⁴ Soikkanen 1970, 217.

ehdokasmäärään. Yhteensä ehdokkaita oli 11 vähemmän kuin edellisenä vuonna, eli valtavasta pudotuksesta ei ollut kyse.

Epäselvää on, millä perustein kaikki muutokset listoihin tehtiin. Mikko Teräväinen oli vaaliliiton varaehdokas ja Valavaara korvasi Laineen, jolloin tämä jäi kokonaan ehdokkuuden ulkopuolelle. Koska nämä listat kuitenkin otettiin mukaan vaaliliittoon, on muutoksien täytynyt tapahtua periaatteessa piirikokouksen luvalla, esimerkiksi ehdokkaiden kieltäytyttyä tai muista perustelluista syistä. Laineelta oli evätty eduskuntavaalien äänioikeus, mutta niin oli myös Santeri Saarikiveltä, joka kumminkin säilyi listoilla.¹⁴⁵ Toisaalta valitsijayhdistyksien siirtäminen piiritoimikunnan ohjaukseen ei tarkoittanut, että piiritoimikunnan jäsenet olisivat kiertäneet piirissä yhdistyksiä yksi kerrallaan perustamassa. Piiritoimikunnan tehtävä oli vain välittää valitsijayhdistyksien postitse lähettämät asiakirjat piirin keskusvaalilautakunnalle. Kukin valitsijayhdistys päätti ehdokkaansa edelleen itse. Valtaosassa yhdistyksiä piirikokouksen päätöksissä kuitenkin pysyttiin, eli myöskään pelkkänä kumileimasimena piirikokousta ja piiritoimikuntaa ei voida pitää.

3.1.3 Uusi piirisihteeri selkeyttää käytäntöjä 1910

Eduskunnan hajotuskäsky tuli jälleen jo alkutalvesta samana vuonna marraskuun 18. päivänä, ja vaalit määrättiin helmikuun 1.–2. päiväksi 1910. Keväällä 1909 itäisen vaalipiirin piirisihteeriksi valittu Nestori Valavaara teki keskeisiä muutoksia ehdokasasettelun järjestelyihin: ehdokkaita ei enää valittu piirikokoukseen esitettäväksi kunnallisjärjestön jäsenäänestyksessä, vaan kukin työväenyhdistys nimesi ehdokkaita keskuudessaan ja toimitti näistä tiedon piiritoimikunnalle 4. päivään joulukuuta mennessä. Tämä järjestely olikin sitten käytössä piirissä kaikissa vaaleissa tarkasteltavan ajanjakson loppuun asti. Toimintatapojen muutos oli luonnollinen seuraus kunnallisjärjestöt lakkauttaneista, uusista järjestösäännöistä. Piiritoimikunta kokosi kaikista sille ilmoitetuista ehdokkaista listan, josta järjestöt suorittivat jäsenäänestyksen 12. joulukuuta. Sitten 17. joulukuuta kokoontunut piirikokous asetti ehdokkaat äänestystuloksen perusteella lopullisesti ehdokaslistoille. Toimittajana ja kansanedustajana toimisesta karttunut kokemus ja osaaminen näkyy Valavaaran antamissa ohjeistuksissa johdonmukaisuutena ja yksityiskohtaisuutena. Ohjeet oli suunniteltu ennaltaehkäisemään aikaisempien vuosien

¹⁴⁵ Työ 11.12.1909, nro 287, 3. J. (Juho) Pihlman: Keitä eduskuntaehdokkaiksi?; Rajavahti 23.4.1909, nro 44, 3.

kompastuksia: ehdokkaiden etu- ja sukunimet tuli ilmoittaa piiritoimikunnalle täydellisesti sekä todisteena ehdokkaan äänioikeudesta toimittaa ote vaaliluettelosta.¹⁴⁶ Näin toimittiin myös jatkossa jokaisissa vaaleissa.

Jäsenäänestyksen alaiseksi asetettiin näillä keinoin 25 ehdokasta. Anni Huotari kieltäytyi tässä vaiheessa ehdokkuudesta Viipurin läänin itäisessä vaalipiirissä. Äänestykseen saivat osallistua kaikki 18-vuotiaat puoluejäsenet. Kukin äänioikeutettu sai äänestää kolmea ehdokasta, joko järjestöjen ehdottamia ehdokkaita listalta tai itse toivomaansa ehdokasta listan ulkopuolelta.¹⁴⁷ Tämä käytäntö oli käytössä vaalipiirissä tarkasteltavan ajanjakson loppuun asti ja sitä oli käytetty todennäköisesti jo aikaisemmin, mahdollisesti vuoden 1908 vaaleista alkaen, mutta tarkkaa käyttöönoton ajankohtaa ei aineistosta käy ilmi. Vaalitavasta ei vielä kukaan tehnyt päätöstä niin, että se olisi päätynyt lehtien palstoille asti.

Piirin edustajat kokoontuivat jo vuoden kolmanteen ja toiseen ylimääräiseen piirikokoukseen Kavantsaarelle 17.–18.12.1909. Kokous arvioi puolueäänestyksessä ääniä saaneiden ehdokkaiden kelpoisuutta valtiopäivätyöhön, ja tässä keskustelussa kykenevimmit katsotut nimet lähetettiin valiokuntaan alustavaa listoille asettelua varten. Muutoksena aiempiin vuosiin kokous päätti järjestää vielä toisen puolueäänestyksen listoille valituista ehdokkaista, mikä sitten lopullisesti ratkaisisi listasijoitukset ehdokkaiden välillä. Ehdokkuuden ehtoja tarkettiin siinä, että ehdolla sai olla vain yhdessä vaalipiirissä. Valitsijayhdistyksien ja vaaliliiton asioita hoitamaan valittiin tällä kertaa nimetty henkilö, keskusasiamies, koko piiritoimikunnan sijaan. Keskusasiamieheksi valittiin piirisihteeri Valavaara.¹⁴⁸ Vaalivalmistelujen valvominen jäi piirisihteerin tehtäväksi myös seuraavina vuosina.

Vaalivaliokunta nimesi ehdokkaita listoille 13. Jälleen valtaosa oli ehdokasasettelun vanhoja nimiä. Entisiä kansanedustajia heistä oli jo suurin osa, kuten O.V. Turunen, Mikko Virkki, Nestori Valavaara, Oskar Laine, Anton Kotonen, Vihtori Mäkelä, Simo Pipatti, Vasili Tichanov ja Santeri Saarikivi. Ehdokkaana tuttuja olivat Juho Rikkonen sekä Sofia Hjulgrén Joutsenosta. Kokonaan uusia nimettiin vain kaksi, kurkijokelainen leipuri Aino Engberg ja talollinen Heikki Väisänen Parikkalasta.¹⁴⁹

Puolueäänestyksen jälkeen lopullisesta ehdokaslistojen yhdistelmästä putosi pois Sofia Hjulgrén, jonka piirikokous oli aikonut peräti neljälle listalle. Niin piirissä jäätin jälleen yhteen

¹⁴⁶ Työ 24.11.1909, nro 272, 3. Nestori Valavaara: Viipurin läänin itäisen vaalipiirin sos.dem. järjestöille.

¹⁴⁷ Työ 8.12.1909, nro 284, 2. Nestori Valavaara: Viipurin l. itäisen vaalipiirin sosialidemokratisille järjestöille.

¹⁴⁸ Työ 20.12.1909, nro 294, 3. Viipurin l. it. Sos.dem. vaalipiirin edustajakokous.

¹⁴⁹ Sama.

naisedokkaaseen. Hjulgrénin syrjäytti jäsenäänestyksessä jälleen piirikokouksen huomiotta jättämä, kavantsaarelainen asemamies Mikko Teräväinen. Keskusasiamiehen ja piirisihteerin valvonnassa kaikki 12 valitsijayhdistystä ja piirin vaaliliitto perustettiin ensi kertaa onnistuneesti.

Sosialidemokraatit säilyttivät piirissä edelleen viisi edustajapaikkaa. Kaikki valitut olivat entisiä kansanedustajia eri vuosilta, kun Anton Kotonen valittiin nyt kotipiiristään. Anni Huotarinen siirryttyä Hämeen pohjoiseen vaalipiiriin piirissä jäätettiin jälleen ilman naisedustajaa kahden vuoden jälkeen, sillä Aino Engbergin vaalikannatus ei riittänyt viemään häntä eduskuntaan asti.¹⁵⁰

Uutta ehdokasasettelun kannalta oli tietenkin puolueäänestyksen suorittaminen kahdesti. Varsinkin ensimmäisellä äänestyksellä oli uusi tehtävä: sen sijaan, että äänestyksellä olisi mitattu ehdokkaan kannatusta tietyn kunnan sisällä, saatettiin sillä nyt arvioida kaikkien piirissä asetettujen ehdokkaiden suosiota koko piirin kesken. Tätä tulosta piirikokous sitten käytti ohjenuoranaan lähettäessään ehdokkaat vaalivaliokuntaan listoille järjestettäväksi. Piirikokouksen jälkeen järjestetyssä äänestyksessä taas puoluejäsenet pääsivät vaikuttamaan vielä siihen, miten ehdokkaat tulisi asetella listoille niin, että suosituimmat ehdokkaat myös todennäköisimmin pääsivät läpi. Siinä jäsenistö pystyi myös syrjäyttämään piirikokouksen valitsemia ehdokkaita.

Merkittävää oli lisäksi piirikokouksen päätös, että Viipurin läänin itäisen vaalipiirin ehdokas sai asettua ehdolle vain yhdestä vaalipiiristä. Mikäli ehdokas ottaisi vastaan ehdokkuuden toisesta vaalipiiristä, korvattaisiin hänet varaehdokkaalla. Tämä oli ensimmäinen kerta, kun asiasta tehtiin varsinainen piirikokouksen päätös.¹⁵¹ Pyrkimystä samaan oli kuitenkin havaittavissa jo aiemmin, kun pyrittiin välttämään ehdokkaita, jotka olisivat ehdolla myös toisissa piireissä. Käytetyn aineiston perusteella piirijärjestön päätös vaikuttaa itsenäiseltä linjaukselta, eikä se perustunut puoluepäätökseen. Kokouksessa esitettyjä perusteluja tai keskustelua ei aineistosta ilmene, eli siitä voidaan esittää vain arvauksenomaisia tulkintoja. Mahdollisesti päätöksellä pyrittiin vahvistamaan läpi menevien ehdokkaiden suhdetta vaalipiiriinsä. Haluttiin äänestää omia ehdokkaita, joista sitten valittuina tulisi piirin omia kansanedustajia ja tässä ominaisuudessa olisivat läsnä piirikokouksessa ja sille vastuussa¹⁵².

¹⁵⁰ Soikkanen 1970, 219.

¹⁵¹ Työ 20.12.1909, nro 294, 3. Viipurin l. it. Sos.dem. vaalipiirin edustajakokous.

¹⁵² Viipurin läänin itäisen vaalipiirin sosialidemokraattisen piirijärjestön piirikokouspöytäkirjat 1907–1917. Piirikokouksissa suoritettiin eduskuntaryhmän arvostelu ja arvioitiin omasta piiristä valittujen edustajien toimintaa suhteessa piirijärjestön tekemiin päätöksiin asiakysymyksistä valtiopäivillä.

3.2 Toimintatavat alkavat vakiintua 1911–1917

Eduskunnan päätäntävalta kaventui merkittävästi kesällä 1910, kun keisari siirsi yleisvaltakunnallista laatua olevat lait Venäjän ministerineuvoston, valtakunnanneuvoston ja duuman säädettäväksi. Eduskunnan tehtäväksi jäi lähinnä lausuntojen antaminen ja omien jäsenien lähettäminen valtakunnanneuvostoon ja duumaan. Suomalaiset pitivät päätöstä perustuslain vastaisena ja kieltäytyivät valitsemasta mainittuja edustajia, mihin keisari vastasi odotetulla tavalla.¹⁵³ Helmikuussa 1910 valittu eduskunta sai hajotuskäskyn jo saman vuoden lokakuussa. Vaalit määrättiin heti uuden vuoden alkajaisiksi, 2.–3. tammikuuta.

Ehdokkaita Viipurin läänin itäisessä piirissä ryhdyttiin asettamaan jälleen pikaisessa aikataulussa. Ensiksi kukin puolueosasto nimesi valitsemansa ehdokkaat, joista piiritoimikunta koosti jälleen listan 6.11. järjestettävään puolueäänestykseen. Ehdokkaat asetettiin piirikokouksessa listoille vaalissa saamansa äänimäärän mukaan.¹⁵⁴ Listasijoituksiin vaikuttavaa, piirikokouksen jälkeistä äänestystä ei enää järjestetty, eli piirikokouksen listajärjestely oli lopullinen.

Puolueäänestykseen esitettiin yhteensä 35 ehdokasta.¹⁵⁵ Heistä 21 ehdokasta sai ääniä, ja näistä piirikokous päätti ottaa huomioon 17 eniten ääniä saanutta. Ehdokkaiden arvostelua myös avattiin hieman *Työn* palstoilla, mutta lähinnä teknisiin seikkoihin liittyen. Arvioimisen jälkeen ehdokkaita kokous asetti listoille vain 10. Uusiksi ehdokkaiksi tulivat Hanna Karhinen ja sortavalainen sanomalehden toimittaja A.H. Hämäläinen, kaikki muut olivat entisiä kansanedustajia: Mikko Virkki, O.V. Turunen, Nestori Valavaara, Anton Kotonen, Vihtori Mäkelä, Simo Pipatti, Santeri Saarikivi ja Janne Martikainen.¹⁵⁶ Ehdokkaiden suhteen ei tapahtunut muutoksia valitsijayhdistyksiä perustettaessa, eli piirikokouksen puolueäänestyksen mukaisesti päättämät ehdokaslistat myös toteutuivat.

Kyseisenä vuonna vähäinen ehdokasmäärä oli koko puoluetta koskettava ilmiö. Vuosittain toistuvat vaalit olivat vähentäneet ehdokkaita jo kahden vuoden ajan, mutta vuonna 1911 määrässä tapahtui selkeä notkahdus. Ehdokkaiden kokonaislukumäärä tippui 20:lla, ja naisiakin oli kolme vähemmän edellisvuonna. Heidän osuutensa pysyi pienentyneen ehdokasmäärän vuoksi kuitenkin edelleen 10 %:ssa. Vaikka vaaliväsymys sai yhä useamman valitsijan jäämään

¹⁵³ Paloheimo, 206.

¹⁵⁴ Työ 13.10.1910, nro 237, 1. Viipurin läänin itäisen vaalipiirin sosialidemokratisille kunnallistoimikunnille ja puolueosastoille.

¹⁵⁵ Työ 31.10.1910, nro 252, 3. Nestori Valavaara: Viipurin läänin itäisen vaalipiirin sos.dem. järjestöille.

¹⁵⁶ Työ 16.11.1910, nro 266, 2–3. Viipurin l. itäisen vaalipiirin sos.dem. järjestöjen piirikokous.

kotiin muualla maassa, Viipurin itäisessä piirissä venäläistämistoimien paine ja asema keisarikunnan rajamaana jopa nostivat äänestysvilkkautta. Vaikka lisä-äännet tekivät nuorsuomalaisista vaalien suurimman voittajan Karjalassa, onnistui SDP niiden avulla pitämään itäisessä vaalipiirissä edustajamääränsä ennallaan viidessä. Eduskuntaan valittiin Valavaara, Kotonen, Turunen, Mäkelä ja Virkki.¹⁵⁷

3.2.1 Helsingin puoluekokouksen päätökset astuvat voimaan

Vaalilaki määritteli eduskunnan vaalikauden kolmivuotiseksi. Tammikuussa 1911 valittu eduskunta olikin ensimmäinen, joka sai istua kauden loppuun asti. Tämä johtui lähinnä siitä, että eduskunta oli tehty keisarin silmissä vaarattomaksi. Eduskunnan valtaoikeuksia oli karsittu niin paljon, ettei hallitsija kokenut sen hajottamista edes tarpeelliseksi. Lainsäätämisen valtaosa oli siirtynyt Venäjälle.¹⁵⁸ Keisari katsoi eduskunnan kolmivuotiskauden täyttyneen 1913 kevään valtiopäivien päätteeksi, ja määräsi uudet vaalit elokuun 1. ja 2. päiviksi. Pitkä hajotusvaalien kausi oli jättänyt jälkensä äänestäjien käsitykseen vaalien tarkoituksesta, eikä valitsijoista käynyt vaaliurnalla kuin hieman yli puolet. Viipurin läänissä äänestäjät olivat koko maahan nähden vielä innottomampia. Kansallisesti äänestysprosentti laski miltei 9, Viipurin läänin läntisessä 9,7 ja itäisessä jopa 12,8 prosenttiyksikköä.¹⁵⁹ Toisaalta aikaa valmistautumiseen oli enemmän kuin ennen. Edellistä vaaleista oli ehtinyt kulua muutama vuosi, mikä näkyi SDP:n ehdokasmäärän piristymisenä. Naisille se tarkoitti voittoa, kun puolueen 13:sta lisäehdokkaasta jopa viisi oli naisia. Välivuosien hengähdystauko toi uusia, kykeneviä naisia esiin.

Ehdokasasettelu ja vaalivalmistelut Viipurin itäisessä piirissä erosivat muutaman vuoden takaisesta puolueäänestyksen suhteen. Samoin kuin ennen, puolueosastot nimesivät ehdokkaat suoraan piiritoimikunnille. Piiritoimikunta kokosi näistä listan, mutta lista esitettiin heti piirikokouksen harkinnan alaiseksi ilman että ehdokkaiden kannatus piirissä mitattiin ensin puolueäänestyksellä.¹⁶⁰ Tässä meneteltiin Helsingin puoluekokouksessa 1911 laaditun linjauksen mukaisesti: suosituksena oli, että ehdokkaat arvioitaisiin ensin piirikokouksessa ja puolueäänestys järjestettäisiin vasta sen jälkeen, jolloin arvostelua oli mahdollista käyttää evästyksenä äänestettäessä. Näin toimittiin myös jatkossa, mutta 1916 ja 1917 olosuhteiden

¹⁵⁷ Soikkanen 1970, 221; Valtiopäivät 1911. Pöytäkirjat I. Helsinki 1911, 2.

¹⁵⁸ Paloheimo, 194, 206–207.

¹⁵⁹ Soikkanen 1970, 222.

¹⁶⁰ Työ 16.5.1913, nro 110, 2–3. Nestori Valavaara: Ripeästi vaalivalmistuksiin.

pakosta ilman ehdokkaita arvostelevaa piirikokousta. Puolueäänestyksen vaalitavaksi tuli 1913 vaaleissa enemmistövaali,¹⁶¹ ja 1911 puoluepäätöksen perusteella voidaan olettaa, että näin meneteltiin myös jatkossa.

Piiritoimikunnan ilmoittamat 36 järjestöjen ehdokasta arvosteltiin Antrean työväenyhdistyksen talolla järjestetyssä piirikokouksessa 8.6.1913, ja arvostelun pohjalta valituista 15 ehdokkaasta toimeenpantiin puolueäänestys 15.6. Tulos määräsi ehdokkaiden sijat listoilla. Äänestykseen valittiin entiset kansanedustajat O.V. Turunen, Mikko Virkki, Nestori Valavaara, Santeri Saarikivi, Simo Pipatti, Vihtori Mäkelä ja ehdokkaana tutut Juho Rikkonen ja Heikki Väisänen. Uusia miehiä listoille tuli peräti neljä: Kristian Kauppila, Esa Tanskanen, Mikko Miettinen ja A. Ranta. Naisista mukaan otettiin kolme jo edellisvuosina esiin nostettua nimeä, Hanna Karhinen, Sofia Hjulgrén ja Aino Engberg.¹⁶²

Uutena menettelynä äänestyksen jälkeen ehdokaslistat kokosi erityinen toimikunta, joka koostui piiritoimikunnan jäsenistä ja piirikokouksen valitsemista viidestä henkilöstä.¹⁶³ Toimikunta saattoi asettaa listoille lopulta kuitenkin vain kahdeksan nimeä: entisistä Virkki, Turunen, Karhinen, Valavaara ja Mäkelä, sekä uusina Kristian Kauppila ja ensimmäistä kertaa lopulliseen ehdokaslistojen yhdistelmään päässyt Sofia Hjulgrén. Heikki Väisänen nousi listoille yhden väli vuoden jälkeen. Pois olivat jääneet äänioikeudettomuuden vuoksi Tanskanen ja Pipatti. Saarikivi ja Engberg taas kieltäytyivät piirikokouksen jälkeen.¹⁶⁴ Juho Rikkonen putosi listoilta, kun Joutsenon-Ruokolahden-Rautjärven listaa ei saatu mukaan vaaliliittoon asiakirjoissa olevien puutteiden vuoksi.¹⁶⁵ Tällä kertaa sosialidemokraatit hyötyivät äänestysviikkauksen lamaantumisen ja voittivat itäisessä yhden paikan lisää. Vaalien tuloksessa huomiota herätti erityisesti se, että Valavaaran, Virkin, Turusen ja Mäkelän rinnalla läpi menivät sekä Hanna Karhinen että Sofia Hjulgrén.¹⁶⁶

Elokuussa 1913 valitun eduskunnan toimintaa varjosti kansainvälisten myrskypilvien puhkeaminen rajuilmaksi. Eduskunta kokoontui vasta helmikuussa 1914. Kesällä alkanut maailmansota toi poikkeuslain, jonka avulla keisari ulotti valtaoikeutensa entistäkin laajemmalle, eikä eduskuntaa kutsuttu koolle enää lainkaan. Vaalikauden päättyttyä keisari

¹⁶¹ Rajavahti 12.6.1913, nro 64, 1. Ripeästi vaalitoimiin!

¹⁶² Työ 9.6.1913, nro 130, 5. Eduskuntaehdokkaat Viipurin I. itäisessä vaalipiirissä.

¹⁶³ Työ 11.6.1913, nro 132, 3, Viipurin I. it. vaalipiirin sos.dem. piirikokous.

¹⁶⁴ Rajavahti 21.6.1913, nro 68, 2. Puolueäänestyksen tulos Viipurin I. it. Vaalipiirissä; Rajavahti 19.6.1913, nro 67, 4. Simo Pipatti: Viipurin I. it. Sos.-dem. Piiritoimikunnalle ja puoluetovereille.

¹⁶⁵ Työ 18.7.1913, nro 162, 3. Vaalivalmistelut.

¹⁶⁶ Soikkanen 1970, 223.

päätti kuitenkin panna vaalit toimeen 1. ja 3. päivänä heinäkuuta 1916. Vaalivalmisteluihin voitiin ryhtyä tammikuussa 1916 kenraalikuvernöörin määräyksellä.¹⁶⁷

Maailmansota ahdisti työläisten ja ammattiyhdistysliikkeen asemaa. Työtaistelut olivat kiellettyjä ja työnantajapuoli saattoi jättää työehtosopimukset huomiotta. Toisaalta ahdas asema sai työväen järjestäytymään aktiivisemmin, mikä saattoi kanavoitua vaalien tulokseen. Huonontunut työllisyys- ja elintarviketilanne sai ihmiset hakeutumaan työväenyhdistyksiin, koska ne ”tunnettiin eräänlaiseksi vähäväkisten etujärjestöksi”. Vuosina 1915–1916 SDP:n jäsenluku lisääntyi miltei 20 000:lla. Vaikka valtiopäiviä ei ollut kutsuttu koolle, vaaleja osattiin kuitenkin odottaa ja valmistautua niihin paremmin.¹⁶⁸ Innostuneempi asenne vaaleihin näkyi ensin kahdeksan ehdokkaan lisäyksenä, jolloin heitä oli taas yhteensä 164. Sitten heinäkuussa toimitetut vaalit osoittautuivat sosialidemokraattien murskavoitoksi. Puolue sai eduskuntaan yksinkertaisen enemmistön 103:lla paikalla. Vaalit olivat myös sosialidemokraattisille naisille merkkihetki: naisia saatiin ehdokkaiksi ennätyselliset 23, ja heistä eduskuntaan valittiin peräti 17!

Viipurin läänin itäisessä vaalipiirissä vaaleja koskevat päätökset tehtiin jo tammikuun lopussa Antreassa piirikokouksessa, sillä tavallisesti huhtikuussa pidettävää piirikokousta jouduttiin aikaistamaan piirisihteeri Valavaaran kavallusjupakan paljastumisen vuoksi. Olot piirissä olivat varsin riitaiset, koska koko piiritoimikunta kyseenalaistettiin piirikokouksen pyykinpesussa. Taloudellisen tilanteen vuoksi uutta piirikokousta voitu enää järjestää panemaan vaaliasiat kuntoon.¹⁶⁹ Tämä tarkoitti, että piirikokouksen rooli siinä merkityksessä kuin se oli aikaisemmin ollut, jäi näiden vaalien ehdokasasettelusta kokonaan pois. Ehdokkaiden ominaisuuksista ja soveltuvuudesta tehtäväänsä ei päästy lausumaan näkemyksiä koko piirin edustajien kesken. Piirinlaajuinen arvostelu saattoi tapahtua siis vain sanomalehtien välityksellä.

Kokouksessa päätettiin, että piiritoimikunta muodosti paikallisosastojen nimeämistä ehdokkaista listan koko piirin laajuista puolueäänestystä varten 23.4. Äänestyksen jälkeen piiritoimikunta ja piirineuvosto yhdessä kokosivat 15 eniten ääniä saanutta ehdokasta listoille. Tarkennuksena entiseen kukin osasto tai kunnallistoimikunta sai nimetä vain kolme ehdokasta. Valitsijayhdistyksien määrä pidettiin samana ja niiden kotipaikat sekä asiamiehet ratkaistiin valmiiksi.¹⁷⁰

¹⁶⁷ Paloheimo, 207.

¹⁶⁸ Soikkanen 1970, 182; Soikkanen 1975, 193–195.

¹⁶⁹ Soikkanen 1970, 224.

¹⁷⁰ Työ 1.2.1916, nro 25, 3. Viipurin läänin Itäisen vaalipiirin sosialidemokratien piirikokous.

Piirin puolueäänestykseen osastot esittivät 15 ehdokasta. Nämä olivat V.F. Aaltoranta, Sofia Hjulgrén, Oskar Ikonen, Hanna Karhinen, Kristian Kauppila, Vilho Lehokas, Heikki Lahtinen, Vihtori Mäkelä, Juho Pihlman, Juho Rikkonen, Jussi Rapo, O.V. Turunen, Jukka Tuomikoski, Mikko Virkki ja Heikki Väisänen. Ehdokkuudesta kieltäytyivät muualle lupautunut Ikonen sekä uusi piirisihteeri Tuomikoski.¹⁷¹ Itse äänestyksessä ääniä saivat neljä listan ulkopuolista henkilöä, joista lapinlahtelaisen työmies Emil Halosen kannatus riitti nostamaan hänet listoille. Yhteensä ehdokkaita asetettiin 14 varsinaista ja yksi varaehdokas. Halosen lisäksi piiritoimikunta ja puolueenuevosto asettivat listoille entisistä ehdokkaista Virkin, Turusen, Karhisen, Pihlmanin, Lehokkaan, Kauppilan, Rikkosen, Hjulgrénin, Mäkelän sekä Väisäsen. Kokonaan uusia tulokkaita olivat Aaltoranta, Rapo ja Lahtinen. Juho Pihlmaninkin edellisestä ehdokkuudesta oli ehtinyt kulua neljät vaalit.¹⁷²

Vaaliliittoon valitsijayhdistyksistä saatiin 11, kun Jaakkiman-Uukuniemen lista jäi pois asiakirjojen puutteellisuksien vuoksi. Seurauksena jaakkimalainen työmies Heikki Lahtinen syrjäytyi ehdokkuudesta.¹⁷³ Sen sijaan V.F. Aaltorannan syrjäyttämiseen Sortavalan listalta Jussi Rapon eduksi ei lehtikirjoittelusta löytynyt selvää syytä. Näiden muutoksien jälkeen ehdokkaita oli vaaliliitossa lopulta 12. Sosialidemokraatit säilyttivät vaalissa asemansa, mutta Valavaara-jupakan jäljiltä itäisen piirin eduskuntaryhmä meni puolittain uusiksi. Vanhoista kansanedustajista läpi menivät jälleen Karhinen, Virkki ja Mäkelä. Uusina eduskuntaan valittiin Juho Pihlman, Juho Rikkonen sekä helsinkiläinen Vilho Lehokas.¹⁷⁴

3.2.2 Suomen suuriruhtinaskunnan viimeiset eduskuntavaalit 1917

Seuraava vuosi mullisti poliittisen tilanteen Suomessa sekä Suomen ja Venäjän väliset suhteet. Keisari kukistui maaliskuussa ja Suomen itsehallintoa rajoittaneet päätökset kumottiin. Sosialidemokraatit joutuivat hakemaan paikkaansa muuttuneessa tilanteessa. Maaliskuussa muodostettiin sosialidemokraattien ja porvaripuolueiden yhteinen Tokoin senaatti, mutta suhtautuminen siihen oli epämääräistä, koska hallitukseen osallistuminen oli vastoin puolueen vakiintunutta linjaa ja toisen internationaalin oppeja. Sosialidemokraatit alkoivat vaatia Suomen autonomian laajentamista yhä kiihkeämmin. Ajateltiin, että keisarille kuulunut korkein valta oli

¹⁷¹ Työ 4.4.1916, nro 78, 4. Piiritoimikunta: Viipurin I. it. vaalipiirin järjestöille; Työ 15.4.1916, nro 88, 7. Ketä Käkisalmen valitsijayhdistyksen sos.-dem. Eduskuntaehdokkaaksi?

¹⁷² Työ 9.5.1916, nro 105, 3. Piiritoimikunta: Viipurin it. Piirin sos.dem. Järjestöille.

¹⁷³ Työ 3.6.1916, nro 126, 3. Viralliset vaalivalmistukset.

¹⁷⁴ Soikkanen 1970, 227.

siirtynyt eduskunnalle ja luotettiin siihen, että Venäjän väliaikainen hallitus kaatuisi. Niinpä heinäkuussa eduskunta ja sen sosialidemokraattinen enemmistö hyväksyi valtalain. Väliaikainen hallitus kuitenkin selviytyi, ja antoi nopeasti 2. elokuuta eduskunnan hajotuskäskyn. Vielä Tokoin senaatissa sosialistit toimivat yhteistyössä porvarien kanssa mutta nyt välit rikkoutuivat, kun porvaripuolueet äänestivät eduskunnan hajotusmanifestin puolesta. Hajotus ratkaistiin kenraalikuvernöörin äänellä ja eduskuntavaalit määrättiin lokakuun 1.-2. päiväksi. Aikaa valmisteluihin oli vain kaksi kuukautta.¹⁷⁵

Tämä hajotus oli sosialidemokraateille poikkeuksellisen katkera, sillä valtalain valossa he eivät voineet sitä hyväksyä. Tämä väritti vaalivalmisteluja. Vaaleihin suhtauduttiin epäluuloisesti ja niitä pidettiin laittomina, mutta toisaalta käytännössä niihin oli samalla pyrittävä valmistautumaan.¹⁷⁶ Ajan vähäisyys, jännittynyt yhteiskunnallinen ilmapiiri sekä epäselvä asennoituminen vaalien lainvoimaisuuteen aiheutti mahdollisesti, että vaalivalmistuksista itäisessä piirissä uutisoitiin *Työssä* vain vähän.

Piirikokousta ei vaaliasioissa kutsuttu erikseen koolle, eli ehdokasasettelun järjestys oli sama kuin edellisenä vuonna. Puolueäänestys piirin ehdokkaista suoritettiin elokuun 18. ja 19. päivinä. Todennäköisesti ehdokkaat äänestykseen valittiin kuten ennenkin, puolueosastojen ja kunnallistoimikuntien nimittämänä. Ääniä sai 15 ehdokasta, joista 12 sijoitettiin listoille puolueäänestyksessä saamansa kannatuksensa mukaisesti piirineuvoston kokouksessa. Edellisistä vaaleista tuttuja ehdokkaita olivat Vilho Lehokas, Hanna Karhinen, Juho Rikkonen, Sofia Hjulgrén, Vihtori Mäkelä, Mikko Virkki, Heikki Väisänen ja Jussi Rapo. Uusina listoille nousivat hiitolalainen liitto-toimitsija Oskar Ikonen, piirisihteeri Jukka Tuomikoski sekä sortavalainen toimittaja Julius Nurminen puolisonsa Anna Nurmisen kanssa. Anna Nurmisen myötä naisehdokkaiden määrä piirissä nousi ensimmäistä kertaa kolmeen.¹⁷⁷ Kaikki piirineuvoston asettamat ehdokkaat myös säilyivät listoilla vaaliliiton lopulliseen yhdistelmään asti.

Vaikka sosialidemokraattien suhtautuminen vaaleihin vaihteli kyräilevästä epäluulosta olosuhteiden pakottamaan pragmaattisuuteen, niin ehdokkaita puolue asetti kuitenkin 182 eli enemmän kuin koskaan aiemmin. Naisten osuus ei kasvanut samalla tavoin. Naisia oli yksi vähemmän kuin ennätysvuonna 1916, jolloin heidän osuutensakin putosi sitten 14:stä 12 %:iin. Itse vaalissa sosialidemokraattisten naisehdokkaiden kannatus koki suorastaan romahduksen, kun heidän määränsä eduskunnassa putosi kymmeneen. Kireä kansallinen tilanne kiritti

¹⁷⁵ Soikkanen 1975, 207, 211–220, 233; Paloheimo, 208–210.

¹⁷⁶ Soikkanen 1970, 251.

¹⁷⁷ Työ 25.8.1917, nro 195, 4. Vaalivalmistukset Viipurin läänin itäisessä vaalipiirissä.

äänestysvilkkautta selkeään nousuun. Viipurin läänin itäisessä piirissä tehtiin jopa siihenastinen äänestysaktiivisuuden ennätys. Tästä huolimatta sosialidemokraattien heikentynyt kannatus ja vastaavasti Maalaisliiton huikea 10 prosenttiyksikön lisäys tarkoitti itäisessä piirissä yhden paikan menetystä, jonka kärsivät naiset. Edustajapaikkansa uusivat Vilho Lehokas, Juho Rikkonen ja Mikko Virkki, uusina itäisen piirin listoilta valittiin Julius Nurminen ja Jukka Tuomikoski.¹⁷⁸

Naisedustajan menettäminen aiheutti piirissä julkista pyykinpesua. Sen katsottiin johtuvan huonosti hoidetusta ehdokasasettelusta ja puolueäänestyksen noudattamatta jättämisestä. Vaalien jälkeen ehdokasasettelusta julkaistiin *Työssä* Hiitolan-Hennilän työväenyhdistyksen naisjaoston vastalause. Sen mukaan puolueäänestyksessä toiseksi tullut Hanna Karhinen oli asetettu listoille huonommin kuin kahdeksan häntä vähemmän ääniä saanutta miesehdokasta ja näin ollen pääteltiin, että ”vaalipiiritoimikunta jätti tahallisesti Hanna Karhisen pois Eduskunnasta – —.” Syytös kohdistui paitsi miehiin, myös puolueäänestyksessä heikosti menestyneeseen Anna Nurmiseen, joka nousi yllättäen listoille. Alun perin puolueäänestyksen tuloksesta uutisoivassa *Työn* jutussa Anna Nurmisen saama äänimäärä jää epäselväksi, sillä siinä ilmoitettiin kaksi kertaa J. Nurmisen nimi. Toinen maininnoista koskee ilmeisesti Anna Nurmista, mutta puolueäänestyksen äänimäärä on molempien Nurmisten kohdalla merkitty samaksi. Pertti Nurminen arvioi ehdokasasettelun johtuneen piirineuvoston pyrkimyksistä ennakoida äänestäjien käyttäytymistä ja sen varalle taktikoimisesta. Naisten pelättiin olevan liikkeellä heikosti, ja heitä houkuttelemaan haluttiin asettaa Karhisen ja Hjulgrénin lisäksi ylimääräinen naisehdokas mutta kun naisehdokkaiden kannatus romahti, Karhisen tulos ei riittänyt enää läpimenoon.¹⁷⁹ Mikäli neuvoston toiminnassa todella oli kyse tästä, naisten reaktio tulee ymmärrettäväksi työläisnaisliikkeen vakiintuneessa vaalitaktiikassa, jossa nimenomaan pyrittiin ehkäisemään naisehdokkaiden kannatuksen hajaantumista.

Jälkipuinti jatkui Hilja Pärssisen ja Mikko Virkin kynästä *Työssä* ja *Työmiehessä* asti. Kirjoituksissa ehdokasasettelun ”törkeästä puolueellisuudesta” ja vaalien ”kummallisesta tuloksesta” syytettiin piiritoimikuntaa ja piirisihteeriä. Anna ja Julius Nurmisen katsottiin hyötyneen tilanteesta erityisesti. Puolueäänestyksen seitsemäs Julius Nurminen meni kolmantena

¹⁷⁸ Nurminen Pertti: *Aatteesta ammatiksi. Puoluetyötä ja punapääomaa. Julius Nurmisen ja Anna Haverisen (ent. Nurminen) elämä ja toiminta työväenliikkeen järjestöaktiiveina 1900-luvun alkukymmeninä*. Työväen historian ja perinteen tutkimuksen seura, Helsinki 2016, 178; Soikkanen 1970, 253–255; Toiset valtiopäivät 1917. Pöytäkirjat I. Istunnot 1–48. Helsinki 1918, 8.

¹⁷⁹ Työ 25.8.1917, nro 195, 4. Vaalivalmistukset Viipurin läänin itäisessä vaalipiirissä; Nurminen, 170, 176–178.

eduskuntaan ja Anna Nurminen sai puolueäänestykseen nähden varsin suosiolliset asemat listoilla.¹⁸⁰

Ehdokasasettelun järjestäminen alkoi vakiintua hajanaisista ja kirjavista käytännöistä yhä säännönmukaisemmaksi toiminnaksi 1900- ja 1910-luvun vaihteessa. Se tapahtui rutiininomaisemmin ja sujuvammin. Sen instituutiot vahvistuivat puoluepäätöksiä ja karttuvan kokemuksen myötä. Piirijärjestö kykeni kontrolloimaan valitsijayhdistyksiä entistä paremmin, jolloin sen merkitys ehdokasasettelussa lisääntyi. Piirisihteeri Nestori Valavaaran ohjauksessa ehdokasasettelun ohjeistukset tulivat yksityiskohtaisemmiksi ja piirisihteeri alkoi koordinoida valitsijayhdistyksiä, jolloin ongelmatilanteita sattui vähemmän ja niiden ratkaisuun oli olemassa selkeät menettelytavat. Helsingin puoluekokouksessa 1911 formaaleja sääntöjä yhdenmukaistettiin. Se vaikutti vuoden 1913 ja sen jälkeisiin vaaleihin, joissa noudatettiin pääpiirteittäin puoluekokouksen linjausta. Kaksissa viimeisissä vaaleissa piirikokousta ei voitu järjestää, mutta muutoin niissä kunnioitettiin Helsingin kokouksen päätöksiä.

3.3 Naiset ehdokaslistoilla

Sosialidemokraattisten naisehdokkaiden kannalta Viipurin läänin itäinen piiri oli vaalipiirien parempaa keskitasoa. Koko ajanjaksolla sen yhteensä 37 ehdokkaasta viisi eli 13,5 % oli naisia, kun kaikissa vaalipiireissä naisia oli 3,4–15 %. Viidellä naisehdokkaalla piirissä päästiin jopa koko maan keskiarvon eli neljän naisen tai 12 %:n yli. Kansallista vertailua enemmän kertoo kuitenkin vaalipiirien keskinäinen vertailu.

Taulukko 2 selvittää, että eniten naisia valittiin ehdokkaaksi Uudenmaan vaalipiiristä, jossa myös oli eniten ehdokkaita ylipäättänsä, 48. Naisten kannalta Uusimaa oli maan kärkeä: seitsemällä naisehdokkaalla naisten osuus ehdokkaista oli kolmanneksi suurin kaikista piireistä. Toisessa ääripäässä oli Viipurin läntinen vaalipiiri, josta naisia oli ehdolla vain yksi ainoa tai 3,4 % kaikista ehdokkaista. Toisaalta suuri ehdokasmäärä ei suoraan tarkoittanut, että naisten osuus siitä olisi noussut korkeaksi. Naisehdokkaiden osuudessa Uudenmaan yläpuolelle kipusivat ehdokasmäärältään merkittävästi pienemmät Vaasan eteläinen ja itäinen vaalipiiri. Niin ikään kokonaismäärältään toiseksi suurimmassa Kuopion läntisessä piirissä ehdokkaita oli 46, mutta naisia vain 3 eli 6,5 %! Piirien väliset erot naisten määrissä ja osuuksissa johtuivat enemmän

¹⁸⁰ Nurminen, 180–181.

piirikohtaisista olosuhteista; siitä, millaisessa ympäristössä naisia ehdokaslistoille valittiin. Lapissa ei käsiteltävänä aikana ollut yhtäkään naista ehdolla.

Taulukko 2. Naisten osuus SDP:n ehdokkaista vaalipiireittäin 1907–1917. Lähde: Liite III.

Vaalipiiri	Ehdokkaita yht.	Naisehdokkaita	Naisehdokkaiden osuus, %
Vaasa eteläinen	33	5	15,2 %
Vaasa itäinen	27	4	14,8 %
Uusimaa	48	7	14,6 %
Turku pohjoinen	35	5	14,3 %
Häme pohjoinen	35	5	14,3 %
Kuopio itäinen	35	5	14,3 %
Viipuri itäinen	37	5	13,5 %
Oulu eteläinen	38	5	13,2 %
Oulu pohjoinen	16	2	12,5 %
Vaasa pohjoinen	35	4	11,4 %
Mikkeli	28	3	10,7 %
Häme eteläinen	30	3	10,0 %
Turku eteläinen	31	3	9,7 %
Kuopio läntinen	46	3	6,5 %
Viipuri läntinen	29	1	3,4 %
Lappi	2	0	0 %

Naisten osuus ehdokkaista vaihteli vaalivuositain tarkasteltuna paljon enemmän kuin koko ajanjaksolla. Tämä selittyy ensi sijassa pienemmillä tarkasteltavilla ehdokasmäärillä, jolloin yhdenkin nais ehdokkaan lisäys tai vähennys vaikutti osuuteen merkittävästi. Viipurin läänin itäisessä vaalipiirissä naisten osuus ehdokkaista vaihteli paljon vaalivuodesta riippuen, 7,7 %:sta aina 25 %:iin asti. Keskimääräinen osuus oli 13,5 %. Vaaleissa 1907–11 naisia oli listoilla yksi, 1913–16 kaksi ja 1917 ensimmäistä kertaa kolme naista.

Naisten vähäinen määrä tarkoitti, että vaalivalmisteluihin liittyvällä haparoimisella, sekaannuksilla ja virheillä oli omia seurauksiaan nais ehdokkaiden kannalta. Kun ehdokaslistoja jäi pois vaaliliitosta, oli se erityisen haitallista naisten näkökulmasta, sillä näitä oli piirissä yksinkertaisesti niin vähän. Naiset olivat vähäisen määränsä vuoksi alttiimpia piirikokouksen ja lopullisten ehdokaslistojen muodostamisen välissä tapahtuville muutoksille.

Taulukko 3. SDP:n ehdokkaiden lukumäärä Viipurin läänin itäisessä vaalipiirissä 1907–1917.

Lähde: Liite III, s. 138–141.

	Ehdokkaita yht.	Naisehdokkaita	Naisehdokkaiden osuus, %
1907	16	0	0 %
1908	9	1	11,1 %
1909	11	1	9,1 %
1910	13	1	7,7 %
1911	10	1	10 %
1913	8	2	25 %
1916	14	2	14,3 %
1917	12	3	25 %
Yhteensä	77	11	12,8 %

Etenkin alkuvaiheessa, vuosina 1907–10, piirikokouksen asettamia nais ehdokkaita tippui pois ehdokaslistoilta kaikissa paitsi 1909 vaaleissa. Syyt vaihtelivat ehdokkaan kieltäytymisestä villeiksi jääneisiin listoihin ja puolueäänestyksessä syrjäytymiseen. Ehdokkuudesta syrjäytyminen koski yhtä lailla niin naisia kuin miehiäkin, mutta sen vaikutus toteutuneisiin nais- ja miesehdokkaiden osuuksiin oli aivan erilainen. Koska naisia oli niin vähän, yksittäisenkin nais ehdokkaan poisjääminen tarkoitti joko naisten puuttumista listoilta kokonaan tai tyytymistä vain yhteen. Vuonna 1907 Anni Huotarin kieltäytyttyä kolmen poisjääneen mies ehdokkaan tilalle tuli uusi ehdokas, mutta korvaavaa nais ehdokasta ei saatu. Vuonna 1910 Sofia Hjulgrénin syrjäytti jäsenäänestyksessä Mikko Teräväinen.

Jälkimmäinen vaalijakso näytti naisten kannalta tasaisemmalta. Vuosien 1911–17 vaaleissa piirikokouksessa aiotut nais ehdokkaat myös pysyivät listoilla vaaleihin asti lukuun ottamatta vuotta 1913, jolloin Aino Engberg kieltäytyi itse. Selkeimpänä syynä muutokseen oli valitsijayhdistyksien siirtäminen piirisihteerin koordinoitavaksi sekä muutoinkin kertynyt kokemus, mutta myös naisille ehdolla olemisesta karttunut maine ja suosio. Vuonna 1913 Hanna Karhinen oli jäsenäänestyksessä piirin kolmanneksi suosituin ehdokas ja Sofia Hjulgrénin kuudenneksi suosituin. Seuraavissa vaaleissa 1916 Karhinen oli jo suosituin Hjulgrénin ollessa

kymmenes.¹⁸¹ Tällä jaksolla valitsijayhdistyksiin liittyvien sekaannusten vuoksi listoilta jäikin pois vain kaksi ehdokasta, Juho Rikkonen 1913 ja Heikki Lahtinen 1916.

Luvussa 2.2 sosialidemokraattisen puolueen ehdokastyyppejä jäseneltiin Heikki Paloheimoon (2007) nojautuen yleis- ja paikallisehdokkaihin. Tiivistettynä yleisehdokas oli samaan aikaan monella listalla, mutta paikallisehdokas vain yhdellä tai muutamalla. Viipurin läänin itäisessä vaalipiirissä oli kuitenkin vain vähän näin määriteltäviä paikallisehdokkaita. Tilanne johtui ehdokkaiden pienestä lukumäärästä. Ehdokkaita oli useimmiten vain muutama henkilö enemmän kuin vaaliliitossa oli edes valitsijayhdistyksiä, kun valitsijayhdistyksiä oli korkeintaan 12 ja ehdokkaita enimmillään 16. Tämän vuoksi suurin osa ehdokkaista oli usealla eri listalla, eli siten teoriassa yleisehdokkaita. Ehdokkaiden järjestyksestä ja keskinäisestä hierarkiasta kertookin enemmän ehdokkuuksien määrien (ts. montako kertaa ehdokkaan nimi oli eri listoilla) ja keskimääräisen sijoituksen tarkasteleminen. Tästä näkökulmasta piirin tärkeimmät ehdokkaat koko tarkastelujaksolla olivat Nestori Valavaara, Mikko Virkki, O.V. Turunen, Vihtori Mäkelä ja heistä ainoana naisena Hanna Karhinen. Vuoden 1917 vaaleissa piirisihteeri Jukka Tuomikoski nousi piirin ykkösehdokkaaksi.

Taulukko 4. SDP:n ehdokkuudet Viipurin läänin itäisessä vaalipiirissä 1907–1917. Lähde: Liite III, s. 138–141.

	Ehdokkuuksia yht.	Naisehdokkuuksia	Naisehdokkuuksien osuus, %
1907	21	0	0
1908	12	2	16,7 %
1909	27	4	14,8 %
1910	36	5	13,9 %
1911	36	3	8,3 %
1913	33	8	24,2 %
1916	33	8	24,2 %
1917	36	8	22,2 %
Yhteensä	234	38	16,2 %

¹⁸¹ Rajavahti 21.6.1913, nro 68, 2. Puolueäänestyksen tulos Viipurin I. it. vaalipiirissä; Päivän Tiedot 9.5.1916, nro 50, 3. Viipurin I. itäisen piirin sos.dem. järjestöille.

Paloheimon mukaan puolueen suosimat ehdokkaat asetettiin yleensä ensimmäisille sijoille.¹⁸² 1900-luvun alussa listavaaleissa tämä ei kuitenkaan pitänyt kaikkien vahvojen ehdokkaiden kohdalla aina paikkaansa. Turunen, Mäkelä ja Karhinen olivat keskimäärin toisena listoilla, eli heidän suosiollaan voitiin tukea muita ehdokkaita. Itse asiassa vahvojen ehdokkaiden avulla muiden tukeminen oli varsin tyypillistä: Turusen, Karhisen, Mäkelän ja myöhemmin Jukka Tuomikosken nimi saattoi samoissa vaaleissa olla viidessä, kuudessa, jopa seitsemässä ehdokaslistassa mutta vain toisella tai kolmannella sijalla. Kääntäen toinen tai kolmas sija tarkoitti, että ensimmäiselle sijalle voitiin laittaa paikallista kannatusta nauttiva ehdokas, mutta tarpeeksi monta paikkaa listalla vei vahvan ehdokkaan joka tapauksessa läpi.

Toisaalta tämä sääntö ei pitänyt samalla tavoin Mikko Virkkiin ja Nestori Valavaaraan, joilla oli eniten ensimmäisiä sijoja ja runsaasti ehdokkuuksia. Näin ollen myös vahvojen ehdokkaiden väliltä on löydettävissä eroja. Osa yleisehdokkaista teki listan ensisijoilla tilaa kaikista tärkeimmälle ehdokkaalle. Virkillä oli vuonna 1911 pelkkiä ensimmäisiä sijoja ja Valavaaran peräti kahdeksasta ehdokkuudesta vuonna 1913 vain kolme oli listan muulla kuin ensimmäisellä sijalla, eli tuolloin Valavaaran keskimääräinen sijoituskin oli 1,5. Valavaara oli selkeästi piirin suosituin ja tärkein ehdokas. Hänellä oli eniten ehdokkuuksia ja hänen äänimääränsä eduskuntavaaleissa oli vuosi toisensa jälkeen sosialidemokraattisista ehdokkaista suurin.¹⁸³

Ylisehdokkaista paikallisehdokkaat erotti nimenomaan ehdokkuuksien määrä. Paikallisehdokkaat saattoivat olla listansa ensimmäisenä, mutta yleensä vain yhdellä tai kahdella listalla per vaali. Yleis- ja paikallisehdokkaiden väliin mahtui ehdokkaiden keskikasti, ehdokkuuksien lukumäärässä mitattuna keskivälin paremmalle puolelle kuuluva joukko. Tähän kuuluivat naisista Anni Huotari ja Aino Engberg. Näillä ehdokkailla oli yksittäisissä vaaleissa enemmän kuin kaksi ehdokkuutta: Anni Huotarilla oli 1908 neljä kolmossijaa, ja Aino Engbergin nimi oli 1910 kolmantena peräti viidellä listalla.

Ehdokkuuksiensa valossa naiset olivat määräänsä tärkeämpiä ehdokkaita. Naisten osa kaikista ehdokkuuksista Viipurin läänin itäisessä piirissä vaihteli 8,3 %:sta jopa 24,2 %:iin ja oli keskimäärin 14,3 %. Kaikista 234:stä tarjolla olleesta ehdokkuudesta naiset veivät 38 paikkaa ehdokaslistalla eli 16,2 %. Kun naisehdokkaiden osuus oli piirissä alhaisimmillaan 7,7 %, oli ainokaisen naisehdokkaan Aino Engbergin osuus kaikista tarjolla olleista ehdokkuuksista kuitenkin miltei kaksin verroin tuon. Tämä johtui paitsi siitä, että suurin osa ehdokkaista oli

¹⁸² Paloheimo, 190.

¹⁸³ Soikkanen 1970, 223.

usealla listalla, mutta myös koska naisia pidettiin suosittuina ehdokkaina. Kun listoille valittiin nainen, tämän voitiin odottaa houkuttelevan ääniä.

Taulukko 5 osoittaa, että naiset myös lunastivat heihin kohdistuvat odotukset. Ehdolle asetetuista naisista suurempi osa meni vaaleissa läpi kuin miesehdokkaista kaikissa, paitsi ajanjakson viimeisissä vaaleissa. Keskimäärin naisista meni läpi 64 % ja miehistä 53 %, mutta tiettyinä vuosina naisten ja miesten välinen ero oli jopa 20 %! Ne naiset, jotka ehdokkaaksi pääsivät, olivat vaaleissa hyvin suosittuja. Hilja Pärssinen päihitti äänivyöryllään vuonna 1910 kilpailijansa, niin omassa kuin muissakin puolueissa. Muualla Suomessa esimerkiksi Sandra Reinholdsson ja Mimmi Kanervo olivat vuonna 1907 piiriensä suurimpia sosialidemokraattien ääniharavia: Kanervo keräsi oman piirinsä suurimman äänimäärän ja Reinholdsson tuli toiseksi omassa piirissään.¹⁸⁴ Autonomisen Suomen eduskuntavaaleissa ehdolla olleista 46 sosialidemokraattisesta naisesta kansanedustajiksi valittiin niinkin monta kuin 27 naista tai 58 %.¹⁸⁵ Itse asiassa olipa kyse miehistä tai naisista, SDP:n ehdokkaista meni läpi niin moni, että pelkkä ehdolle asettaminen tarkoitti varsin suurta todennäköisyyttä tulla kansanedustajaksi. Ehdokasasettelu oli aivan ratkaisevassa asemassa kansanedustajia tehtäessä.

Taulukko 5. Valittujen osuus SDP:n ehdokkaista. Lähde: Liite III; Lähteenmäki 2000, 54.

	Miehet	Naiset	Kaikki
1907	53 %	69 %	54 %
1908	45 %	65 %	47 %
1909	48 %	67 %	51 %
1910	51 %	63 %	52 %
1911	59 %	64 %	59 %
1913	55 %	68 %	57 %
1916	61 %	74 %	63 %
1917	51 %	45 %	51 %

¹⁸⁴ Oikarinen Sari: Hilja Pärssinen, työväenliikkeen poliitikko ja runoilija. Teoksessa Ramsay Alexandra – Markkola Pirjo (toim.): *Yksi kamari – kaksi sukupuolta. Suomen eduskunnan ensimmäiset naiset*. 2. painos. Eduskunnan kirjasto, Helsinki 1997, 132; Katainen Elina – Oittinen Riitta: Naulaniskuja porvarin ruumiskirstuun: Mimmi Kanervo ja Sandra Lehtinen. Teoksessa Ramsay Alexandra – Markkola Pirjo (toim.): *Yksi kamari – kaksi sukupuolta. Suomen eduskunnan ensimmäiset naiset*. 2. painos. Eduskunnan kirjasto, Helsinki 1997, 94–95.

¹⁸⁵ Kuusisto Janne: Liite I. Naiskansanedustajat 1907–2006. Teoksessa Sulkunen Irma – Lähteenmäki Maria – Korppi-Tommola Aura: *Suomen eduskunta 100 vuotta 4. Naiset eduskunnassa*. Edita, Helsinki 2006, 298–320.

Erityisen vahvasti tämä ilmiö näkyi Viipurin läntisessä vaalipiirissä. Piirissä oli koko tarkastelujakson vain yksi naisehdokas, Hilja Pärssinen. Yhdellä naisellaan läntinen piiri pitikin perää naisehdokkaiden määrässä ja osuudessa mitattuna. Tästä huolimatta taulukosta 6 selviää, että läntisessä piirissä naisille varattiin maan toiseksi suurin osa kaikista listapaikoista, lähes neljännes. Yksittäisissä vaaleissa Pärssiselle saattoi kuulua jopa kolmasosa kaikista listapaikoista.¹⁸⁶

Taulukko 6. SDP:n ehdokkuudet 1907–1917. Lähde: Liite III.

Vaalipiiri	Ehdokkuuksia yhteensä	Naisehdokkuuksia	Naisten osuus, %	Naisten keskimääräinen listasija
Oulu pohjoinen	96	27	28,1 %	2,2
Viipuri läntinen	177	43	24,3 %	2,8
Häme eteläinen	114	23	20,2 %	2
Häme pohjoinen	117	20	17,1 %	2,3
Turku eteläinen	285	47	16,5 %	2,1
Viipuri itäinen	234	38	16,2 %	2,4
Turku pohjoinen	165	26	15,8 %	1,9
Vaasa itäinen	124	17	13,7 %	2
Uusimaa	240	30	13,0 %	1,9
Mikkeli	135	17	12,6 %	2,3
Kuopio itäinen	146	14	9,6 %	2,1
Kuopio läntinen	173	13	7,5 %	1,8
Vaasa pohjoinen	187	14	7,5 %	1,9
Vaasa eteläinen	294	21	7,1 %	2,2
Oulu eteläinen	297	15	5,1 %	2,2
Lappi	8	0	0 %	0

Kiinnostavaa on, että naisehdokkaiden määrässä mitattuna suuret vaalipiirit, kuten Vaasan eteläinen ja itäinen sekä Uusimaa, pärjäsivät naisille annetuissa ehdokkuuksissa huonommin. Naisten osuus ehdokkaista oli Vaasan eteläisessä ja itäisessä piirissä maan suurin, mutta ehdokkuuksia naiset saivat eteläisessä piirissä maan toiseksi huonoiten ja itäisenkin oli vain keskikastia. Oulun eteläisessä vaalipiirissä, missä valitsijayhdistyksiä oli eniten, naiset saivat vain

¹⁸⁶ Liite III.

5 % kaikista ehdokkuuksista. Naisille annettujen ehdokkuuksien ja naisehdokkaiden määrät eivät suoraan vastanneet toisiaan. Suurimman osan listapaikoista naiset veivät niissä piireissä, missä naisia oli määrällisesti vähän: Oulun pohjoisessa, Viipurin läntisessä ja Hämeen eteläisessä vaalipiirissä. Viipurin läntisen piirin Hilja Pärssisen tavoin myös Oulussa ja Etelä-Hämeessä listoilla oli yksittäisiä hyvin vahvoja naisehdokkaita. Oulun pohjoisessa piirissä Hilda Herralalle kuului yksin 24 % kaikista ehdokkuuksista, Hämeen eteläisessä Alma Jokiselle ja Hulda Salmelle yhdessä 18 %. Kun naisia oli vain yksi tai muutama, heistä näyttäisi tulleen erittäin suosittuja.

Tämä poikkeaa tutkimuksessa aiemmin esitetystä kuvasta naisten ehdokkuudesta. Taina Huttunen on luonnehtinut naisia ”täyte-ehdokkaiksi”. Tällä hän tarkoittaa sitä, että naiset olivat listoilla toisella tai kolmannella sijalla lähinnä kerryttämässä naisten ääniä vahvoille miesehdokkaille, mutta että heihin ei täysin uskottu potentiaalisina kansanedustajina.¹⁸⁷ Kuva naisten ehdokkuudesta näyttäisi kuitenkin olevan monimuotoisempi. Kun katsotaan vain naisten listasijoja, Huttusen tulkinta tuntuu mahdolliselta. Koko maassa naisten keskimääräinen sijoitus ehdokaslistoilla oli 2,1. Niin ikään Viipurin läänin itäisessä piirissä naiset olivat Anna Nurmista lukuun ottamatta listoilla toisen ja kolmannen sijan välissä. Kaikkien naisten kesken he olivat keskimääräisesti toisen ja kolmannen sijan puolivälissä. Mutta kun mukaan otetaan listasijoitusten lisäksi listapaikkojen lukumäärä, vaikutelma muuttuu.

Taulukko 7. SDP:n naisehdokkaat Viipurin läänin itäisessä vaalipiirissä 1907–1917. Lähde: Liite III.

Ehdokas	Ehdokkuuksien lkm	Keskisijoitus listalla
Hanna Karhinen	20	2,3
Anni Huotari	6	2,7
Sofia Hjulgrén	5	2,4
Aino Engberg	5	3
Anna Nurminen	2	1,5

Naisia, kuten miehiäkin, näyttäisi olleen ehdokkaina kahta tai kolmea eri tyyppiä. Viipurin läänin itäisessä piirissä naisista ainoa selkeä yleisehdokas oli Hanna Karhinen. Karhinen sijoitettiin listalla useimmin toiseksi, mutta samalla hänellä oli kolmanneksi eniten ehdokkuuksia piirissä. Kuten edellä todettiin, yleisehdokkuus tai suosio ehdokkaana ei tarkoittanut, että ehdokkaalla olisi vain ensimmäisiä sijoja. Erinomainen esimerkki naisesta yleisehdokkaana on niin ikään äskettäin kuvattu läntisen piirin Hilja Pärssinen. Pärssinen oli listalla tyypillisesti vasta

¹⁸⁷ Huttunen, 59.

kolmantena. Mutta voidaanko häntä uskottavasti pitää ei-varteenotettavana ehdokkaana, kun otetaan huomioon, että esimerkiksi vaaleissa 1910–13 tämä kolmas sija varattiin Pärssiselle piirin joka ikisellä listalla? Niin ikään vaaleissa 1916–17 Pärssisellä oli yksi kakkossija ja 10 kolmatta, mutta silti hän vei neljänneksen ja viidenneksen kaikista ehdokkuuksista kyseisinä vuosina.¹⁸⁸ Pärssinen oli ehdokkaana niin suosittu, ettei hänen läpimenonsa vaatinut enää ensimmäistä sijaa listalla.

Itäisen piirin naisista enemmän paikallisehdokkaan ominaisuudessa olivat Engberg, Hjulgrén ja Nurminen. Kuten edellä kuvasin, myös paikallisehdokkuuteen liittyi erilaisia tasoja. Keskivahvoja naisehdokkaita piirissä olivat Engberg ja Hjulgrén. He olivat useammalla listalla kuin yksittäisen paikkakunnan ääniä keräämään asetetut ehdokkaat eli nauttivat suurempaa kuin täysin paikallista suosiota, mutta eivät yltäneet piirin tärkeimpien ehdokkaiden joukkoon. Selkeimmin paikallisehdokas naisista oli Anna Nurminen. Hän sijoittui naisista parhaiten, mutta vain kahdelle listalle vuonna 1917.

Anni Huotari erosi piirin muista naisehdokkaista siinä, että hän oli ehdokkaana myös toisissa vaalipiireissä: 1907 Kuopion läänin läntisessä ja 1911–1917 Hämeen läänin pohjoisessa. Hänen ehdokkuutensa eivät kuitenkaan ajoittuneet päällekkäin. Hänen siirtyessään Tampereelle Viipurin läänin itäisessä piirissä kiellettiin päällekkäiset ehdokkuudet. Huotaria ei voida luonnehtia puhtaasti paikallista kannatusta houkuttelevaksi ehdokkaaksi. Kun häntä yritettiin ehdokkaaksi 1907 hän asui Viipurissa ja ottaessaan vastaan ehdokkuuden Viipurin läänin itäisestä piiristä hän oli jo muuttanut Tampereelle. Koko ajanjakson tarkastelussa Huotari kuului 15 ehdokkuudellaan SDP:n koko maan tärkeimpien naisehdokkaiden joukkoon, mutta vaaleittain katsottuna ja ehdokasasettelun perusteella hän nautti Viipurin läänin itäisessä vaalipiirissä rajallisempaa kannatusta.

Syyt, miksi Huotari siirtyi vaalipiiristä toiseen eivät käyneet aineistosta selväksi. Siirtymässä Viipurin läänin itäisestä Hämeen pohjoiseen oli mahdollisesti kyse siitä, että suhde uuteen vaalipiiriin muodostui vahvemmaksi, koska se oli myös Huotarin kotipaikka. Aktiivinen toiminta paikallisissa yhdistyksissä teki hänestä Tampereella tunnetun ja luotetun henkilön, mistä kertoo esimerkiksi valinta Tampereen työväenyhdistyksen naisosaston puheenjohtajaksi 1911–13 ja 1915–17. Huotarin puolisosta Anton Huotarista tuli 1911 tamperelaisen puoluelehden *Kansan Äänen* päätoimittaja, eli Huotarit olivat piirissä varsin näkyvästi esillä.¹⁸⁹ Taina Uusitalo arvioi

¹⁸⁸ Liite III, 135–138.

¹⁸⁹ Markkola Pirjo: Anni Huotari työläisäitien edustajana. Teoksessa Ramsay Alexandra – Markkola Pirjo (toim.): *Yksi kamari – kaksi sukupuolta. Suomen eduskunnan ensimmäiset naiset*. 2. painos. Eduskunnan kirjasto, Helsinki 1997, 150, 152.

naisehdokkaiden vaalipiireihin sijoittelussa olleen kyse työläisnaisliikkeen vaalitaktikoinnista. Nais- ja työväenliikkeessä nimeä hankkineet ehdokkaat sijoiteltiin vaalipiireihin sen mukaan, kenen ajateltiin kyseisessä piirissä parhaiten palvelevan puolueen vaalikannatusta. Myös Aura Korppi-Tommola (2016) toteaa, että vaalipiirien valinnassa ehdokkaan kotipaikalla ei ollut merkitystä.¹⁹⁰

Miten tämä taktikointi käytännössä tapahtui, kun ehdokkaat valittiin piirijärjestöjen kokouksissa ja piirien omissa puolueäänestyksissä, on tutkimuksessa jäänyt hämärän peittoon. Naisliitto lähetti edustajiaan piirikokouksiin, jossa nämä saattoivat lausua mielipiteensä sopivista naisehdokkaista ja yrittää muutoin vaikuttaa siten, että naisia tulisi ehdokaslistoille.¹⁹¹ Kuitenkin ehdokkaita kokoukselle saivat esittää vain kunnallisjärjestöt ja myöhemmin paikallisosastot. Jo tämä rajasi naisliiton vaikutusvaltaa ehdokasasetteluun. Päästäkseen listalle ehdokkaan tuli selvittää piirikokouksen ja puolueäänestyksen karsinnoista, mikä edellytti tunnettuutta vaalipiirin piirikokousedustajien ja jäsenistön keskuudessa. Ehdokasasettelua ei siis voida sivuuttaa yksisuuntaisena, ylhäältä ohjailtuna prosessina. Uusitalo huomaa, että vaikka naisliittotoimikunta kaavaili 1916 ehdottavansa itse piirikokouksiin sopivia naisehdokkaita, sen suunnitelma kaatui piirien määräysvaltaan ehdokasasettelussa.¹⁹² Se, että ehdokkaiden sijoittaminen vaalipiireihin tapahtui yksinomaan vaalitaktiikan perusteella niin, että ehdokkaan kotipaikalla ei ollut väliä, vaikuttaa tämän tutkielman valossa yksinkertaistukselta. Ehdokkaiden asettaminen oli paljon monisuuntaisempi prosessi, jossa paikallisuudella oli varsin suuri merkitys. Nimenomaan paikallisissa järjestöissä ehdokkaat muodostivat suhteen valitsijoihinsa, ansaitsivat näiden luottamuksen ja tulivat valitsijoiden keskuudessa tunnetuiksi. Kotipaikan irrottaminen ehdokasasettelusta on liian suuri pelkistys ehdokkaiden valitsemisen monipuolisemmasta todellisuudesta.

Vaalipiirit olivat tässä kohtaa erilaisia. Viipurin läänin läntisessä piirissä ehdokkaat olivat selkeästi tunnetumpia kuin itäisessä, monet puolueen kansallisen tason johtohenkilöitä.¹⁹³ Oman piirin ulkopuolisten, valtakunnallista tunnettuutta nauttivien ehdokkaiden asettaminen oli mahdollisempaa Viipurin läänin läntisen piirin kaltaisissa, puolueen kannalta vahvoissa vaalipiireissä. Niissä jäsenistön tuntemus puolueen asioista oman piirin ulkopuolella riitti siihen, että ehdokkaaksi ei tarvinnut asettaa paikallisia henkilöitä. Itäisen piirin kaltaisessa, syrjäisemmässä ja heikommin järjestäytyneessä vaalipiirissä taas paikallisuuteen perustuva

¹⁹⁰ Uusitalo 2014, 171; Korppi-Tommola Aura: *Miina Sillanpää. Edelläkävijä*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki 2016, 85.

¹⁹¹ Työ 15.9.1906, nro 104, 2.

¹⁹² Uusitalo 2014, 189–190.

¹⁹³ Soikkanen 1970, 213, 227.

kytkös ehdokkaan ja valitsijoiden välillä saattoi olla tärkeämpi. Siellä jäsenistö ei välttämättä ollut kylliksi perillä puolueen merkkitehtäviin kuuluvista henkilöistä, jotta tällainen asema olisi tehonnut valitsijaan yhtä hyvin. Ehdokaslistoilla vain puolueen palkallisten toimien haltijat esiteltiin puolueeseen kytketyillä nimikkeillä, siis lähinnä puolue- ja piirisihteerit. Muut olivat listoilla ammattinsa, oppiarvonsa ja siviilisäätynsä alla. Puoluetoimijat tuli siis tunnistaa pääasiassa pelkästä nimestä.¹⁹⁴

Itäisen piirin tapaan myös muualla maassa oli tyypillisesti vahvoja naisehdokkaita, joilla oli paljon ehdokkuuksia, mutta usein myös yksi tai muutama piirin seuduilta kotoisin oleva nainen parilla listalla. Paikallisempaa kannatusta nauttivat naiset jakautuivat niin ikään keskivahvoihin naisehdokkaisiin, joilla oli 5–10 ehdokkuutta, sekä puhtaisiin paikallisehdokkaisiin, joiden nimi oli vain muutamalla listalla. Enemmistö naisille tarjolla olleista ehdokkuuksista meni vahvojen naisehdokkaiden harvalukuiselle piirille. Taulukko 8 osoittaa, että jopa 74 % tarjolla olleista ehdokkuuksista meni 15:lle vahvimmalle naisehdokkaalle. Taulukko todistaa myös, että ensimmäistä lähellä oleva sijoitus listalla indikoi itse asiassa nimenomaan paikallisehdokkuutta, kun taas vahvimmat naiset olivat pääasiassa toisella tai kolmannella sijalla.

¹⁹⁴ Liite III.

Taulukko 8. SDP:n naisehdokkaiden ehdokkuuksien lukumäärä ja keskisijoitus ehdokaslistoilla

1907–1917. Lähde: Liite III.

Ehdokas	Ehdokkuuksien lkm	Keskisijoitus listalla
Hilja Pärssinen	43	2,8
Ida Aalle-Teljo	34	2,0
Hilda Herrala	26	1,9
Hanna Karhinen	20	2,3
Aura Kiiskinen	17	1,9
Mimmi Kanervo	16	2,1
Anni Huotari	15	2,2
Miina Sillanpää	15	2,2
Fiina Pietikäinen	15	2,4
Alma Jokinen	13	2,1
Anni Savolainen	13	1,9
Elviira Viherälö	12	2,1
Maria Raunio	10	2,3
Sandra Lehtinen	10	2,3
Hulda Salmi	8	2,0
Aina Pettersson	7	2,4
Olga Leinonen	6	2,0
Hanna Malm	6	2,2
Aino Engberg	5	3,0
Sofia Hjulgrén	5	2,4
Maria Laine	4	2,2
Olga Jokisalo	4	2,8
Mimmi Turunen	4	2,3
Tyyne Koskinen	4	2,0
Hilma Rahikainen	4	2,5
Hanna Kohonen	4	1,5
Jenny Kilpiäinen	3	2,7
Hilma Nurmi	3	2,7
Fanny Ahlfors	3	3,0
Tyyne Salomaa	3	2,7
Maria Letonmäki	3	2,3
Aino Takala	3	1,7
Aino Forstén	3	2,0
Ida Vihuri	2	2,5
Helena Vatanen	2	2,5
Mimmi Haapasalo	2	2,0
Ada Kurkinen	2	1,0
Hilma Koivulahti-Lehto	2	2,0
Anni Huhtinen	2	2,5
Hilda Hannunen	2	3,0
Anna Nurminen	2	1,5
Anna Jyräkoski	1	1,0
Eeva Juurioja	1	1,0
Hilda Seppälä	1	1,0
Ida Rantanen	1	1,0
Signe Granlund	1	1,0

4 Ehdokkuuden sisällöt ja toimintaympäristöt

Seuraavassa luvussa ehdokasasettelun instituutioita katsotaan niiden institutionaalisen viitekehyksen ulkokehältä. Tällä tarkoitetaan instituutioiden toimintaympäristöä, niitä sosiaalisia, poliittisia ja kulttuurisia olosuhteita, joiden sisällä ehdokasasettelua ohjaavat instituutiot muotoutuivat ja jota ne puolestaan muokkasivat ja ylläpitivät.

Ehdokasasettelun toimintaympäristön koko kuvaa on tässä kokonaisuudessa mahdotonta piirtää. Alla olevassa onkin ennen kaikkea sovellettu kuvattua näkökulmaa kerättyyn aineistoon ja koottu siitä nousevat kokonaisuudet. Siinä sukellaan ehdokkuuden sisään ja seurataan sen toimintaa suhteessa ympäristöönsä; miten maailma ehdokkuuden ympärillä muokkasi ehdokkuuden sisältöä ja sille annettuja merkityksiä. Ehdokkuuden sisältö tarkoittaa tässä sitä, millaisia naisten ja miesten ajateltiin olevan ehdokkaina. Mitä ja keitä he edustivat? Mitä heiltä odotettiin ehdokkaina? Mitä tietoja, taitoja ja kykyjä heillä tuli olla? Entä miten nämä ehdokkuuden sisällöt ja ominaisuudet suhteutuivat ehdokkuuden rakentamisen kenttien, työväenliikkeen ja Viipurin läänin itäisen vaalipiirin sosialidemokraattisen piirijärjestön toimintalogiikkaan?

4.1 Työväen edustuksen sukupuolittunut projekti

Ehdokkaiden valitsemisen ytimessä oli kysymys työväen *edustajien* valitsemisesta. Edustamisen konsepti merkitsi tässä kohtaa kansanedustajan valitsijakuntaa laajempaa kokonaisuutta. Samalla siinä oli erittäin keskeisesti kyse ”työväen” itsensä diskursiivisesta määrittelystä ja muotoilusta. Sosialidemokraattiset kansanedustajat eivät edustaneet vain äänestäjiänsä, vaan koko työväkeä. Siksi ehdokkaiden valitseminen eli kyvykkäimpien työväen edustajien löytäminen oli työväenliikkeen *yhteinen* projekti. Siihen osallistuivat myös ne jäsenet, jotka eivät päässeet osallistumaan varsinaiseen kansanedustajien valintaan. Alkuvaiheessa siihen sisällytettiin myös jäsenyyden ulkopuolisia henkilöitä, kunhan nämä hyväksyivät sosialidemokraattisen puolueen ohjelman. Projektin yhteisyydestä kertoi esimerkiksi puolueäänestyksen ikärajaksi asetettu 18 vuotta, mikä sisällytti työväen edustuksen talkoisiin myös äänioikeuden ulkopuolella olevat puoluejäsenet. Koska puolueen ehdokkaista yli puolet (keskimäärin 54 %) meni läpi, pääsivät äänioikeusikärajan alapuolella olevat puoluejäsenet tällä tavoin vaikuttamaan kansanedustajien valintaan itse asiassa varsin merkittävästi.

Edustaminen voi tarkoittaa sekä edustajan toimintaa että edustuksen kohdetta: esimerkiksi naiset edustavat *naisten asioita, naisten puolesta*. Toisin sanottuna edustaja voi edustaa aatetta tai ryhmää. Ryhmäedustuksella tarkoitetaan sitä, että edustaja kuuluu siihen ryhmään, jota hän on edustamassa. Aatetta edustaessaan edustajan viiteryhmillä tai taustalla ei taas ole merkitystä, vaan edustajan on toimittava aatteen puolesta sen hyväksi.¹⁹⁵ Vanhan työväenliikkeen edustuksen rakentamisessa näkyi vaatimuksia sekä ryhmäedustuksen että aatteen edustamisen puolesta. Yhtäällä oli ajatus sosialidemokratian edustamisesta, mikä ylitti työväen keskinäiset jaot kuten ammattiryhmät, kotipaikan tai sukupuolen. Toisaalla taas oli näkemys siitä, että edustajan tuli sosialidemokratian lisäksi edustaa jotain erityisryhmää ja sen erityisiä tarpeita, jotta ne tulisivat riittävästi huomioiduksi ja työväenkysymys kattavasti ratkaistuksi. Nämä erilaiset edustuksen käsitykset kohtasivat ja tulivat näkyviksi etenkin kysymyksessä naisedustajista.

Työväen edustuksen projektin sukupuolittuneisuus paljastuu, kun tarkastellaan edustuksen sisältöä. Sisällöllä tarkoitetaan tässä sitä, mitä ehdokkaalta odotettiin sekä tälle työväen edustajana annettuja tehtäviä. Vaikka puolueen edustajat edustivat koko työväkeä, edustivat työväen naiset ja miehet kuitenkin eri asioita. Miehet edustivat universaalia, sukupuoletonta työläistä. Naiset taas edustivat työväkeä *ja* erityisesti siihen kuuluvia naisia, työmiesten vaimoja ja tyttäriä.

Työväen edustamisen projektin sukupuolittuneisuuden merkitys oli naisten kannalta kahtalainen. Yhtäältä se avasi naisille väylän vaatia omaa edustusta ja omia ehdokkaitaan: koska *koko* työväen tuli olla edustettuna mutta työläisnaisella oli miehistä erilliset, spesifit tarpeensa, tarvittiin juuri naisia edustamaan näitä tarpeita. Tähän perustui naiskiintiön oikeutus. Toisaalta se rajasi naisehdokkaiden tilaa. Kun naisehdokas ja edustaja oli saavutettu, toteutui myös työläisnaisten edustus osana työväen kokonaisvaltaista edustuspyrkimystä. Koska edustuksen merkitys ei palautunut valitsijoihin, ei avautunut tilaa argumentille useammista naisista. Yksittäiset naiskansanedustajat saattoivat edustaa yksin kaikkia työläisnaisia. Edustajaryhmän kokoonpanon ei tarvinnut heijastaa edustettavien koostumusta.

¹⁹⁵ Kuusipalo 2011, 54–55.

4.1.1 Raatajapojat ja työläiskotien suojelijattaret

Ehdokasasetteluun kuului alusta alkaen elimellisesti pohdinnat ja määrittelyt siitä, millainen sosialidemokraattisen ehdokkaan tuli olla. Kuka tahansa ehdolle suostuva ei täyttänyt kriteerejä, sillä ehdokkuuteen kuului suuria odotuksia ja merkittävä määrä vastuuta. Hyvät ehdokkaat katsottiin eduskuntatyön onnistumisen ja tarvittavien uudistusten edellytykseksi. Ehdokkuuden ensimmäinen kriteeri oli tietenkin riittävä kyky ja taito. Kyvykkyydellä ja etevyydellä oli kuitenkin työväen ehdokkaiden parissa oma, luokkariippuvainen sisältönsä. Voidakseen edistää työväen asiaa, ehdokkaan tuli kuulua siihen. Vain työväenluokkaiset kansanedustajat voisivat toimia eduskunnassa työväenluokan parhaaksi.

Nyt olemme vasta ensikerran tilaisuudessa lähettämään kansan syvien rivienkin joukosta osanottajia lainsäädäntötyöhön. Tämä vihdoin saavutettu luonnollinen oikeus tuottaa meille nyt jo iloa ja toivoa tulevaisuuden suhteen. Mutta voidaksemme todellakin luottaen odottaa tulevan eduskunnan työstä hyötyä Suomen köyhälistölle, ei riitä yksinomaan se, että me saamme niin ja niin paljon omia naisiamme ja miehiämme vaalissa läpi ja siis eduskuntaan, vaan sangen tärkeä ja huomioonotettava seikka on se, minkälaisia tovereita me sinne saamme.¹⁹⁶

Nämä työläisyyden ehdot ja siten ehdokkaalta odotetut ominaisuudet vaihtelivat. Etenkin alkuvaiheessa kipuiltiin työläisyyden vaatimuksen ja toisaalta eduskuntatyössä vaadittavan käytännön osaamisen ja tarvittavien tietojen kanssa. Viipurin läänin itäisessä piirissä jo heti ensimmäisessä ehdokkaita asettavassa piirikokouksessa tammikuussa 1907 pohdittiin ”annetaanko etusija tiedolle ja taidolle vai ’koetellulle kansalaistunnolle’, mikä sosialidemokratien kesken merkitsee vuosien vastoinkäymisissä karkaistua, vankkoihin sos.dem. aatteihin nojautuvaa puoluetoveruutta.”¹⁹⁷

Ehdokkuutta koskevassa retoriikassa työläisen elämän ankaruudessa koetelluksi tuleminen perusteli ehdokkuutta. Kokemus köyhyydestä ja vastoinkäymisestä todisti, että ehdokkaan vakaumukseen köyhälistön edustajana voitiin luottaa. Vaikeudet karaisivat ja osoittivat ehdokkaan olevan mieleltään ja periaatteiltaan järkkymätöntä laatua, rehellinen ja vaikutteiden ulkopuolella. Näin nimimerkki Tahvana kuvasi Vihtori Mäkelää ja Vasili Tichanovia vuonna 1907:

Kauppa-elämän huijaus, valehtelu pakotti [Mäkelän] eroamaan ja – etsimään muita toimialoja. Nyt alkoi okainen tie. Elämän kovuutta sai kokea. Sai taistella puutetta ja köyhyyttä vastaan. – Pääsi vihdoin 1893 keväällä

¹⁹⁶ Työ 22.11.1906, nro 133, 1. M. A-o: Ketä asetetaan ehdokkaiksi?

¹⁹⁷ Rajavahti 11.1.1907, nro 4, 1. Äänestyspäiväksi.

*ratavahdiksi Kavantsaarelle. Viisi vuotta hän tässä palveli. Oppi tarkoin tuntemaan millaista on elämä 47 markan kuukauspalkalla perheelliselle miehelle. Mitä sillä hankkia. Miten sillä elättää perhettä, hankkia valistusta.*¹⁹⁸

*Pohjoisen Karjalan köyhälistö on listalleen asettanut miehen Kitelästä, pohjois-Karjalan kurjaliston tilan tarkan tuntijan, kokemusrikkaan pohjois-Karjalan raatajapojan. Se tahtoo lähettää eduskuntaan miehen, joka noilla Salmin kylmillä perukoilla, ponnistellen nälkää ja vilua vastaan on ponnistellut. Miehen, joka on saanut pohjaan ammentaa kärsimysmaljan. Ahertanut ikänsä raskaan työn tekijänä. Ottanut innokkaasti osaa työväen elämäntaisteluun.*¹⁹⁹

Näiden miesten asiantuntemus tuli elämänkokemuksesta työväen parissa. He tiesivät, millaista köyhälistön elämä oli ja miten sitä tulisi parantaa. Ehdokkaiksi haettiin ”miehiä, jotka elämänsä retkillä ovat tottuneet tuntemaan, ymmärtämään köyhien elämän.”²⁰⁰ Silloinkin kun ehdokas ei henkilökohtaiselta taustaltaan tullut rahvaan joukosta, korostettiin tämän pyrkimyksiä omakohtaisesti tutustua ja hankkia tietoa työläisten arjesta. Esimerkiksi yliopistokoulutusta saaneesta ja ”verrattain edullisissa olosuhteissa” syntyneestä Pekka Supisesta Tahvana kertoi, kuinka tämä oli ulkomaanmatkoillaan opiskellut työväenkysymystä ja ennen kaikkea ”liikkuneena [Raja-Karjalan] eri puolilla on hän perehtynyt köyhälistön elämästä löytyviin lukuisiin epäkohtiin sangen tarkasti.”²⁰¹ Miesten ehdokkuuteen ja kansanedustamiseen ei kuitenkaan kuulunut sukupuolittain eriteltyjä teemoja, erityisiä työväen miesten elämään ja arkeen *miehinä* liittyviä haasteita ja ongelmia joihin eduskuntatyössä olisi haettu ratkaisuja. Miesehdokkaiden työläisyys oli universaalia ja sukupuoletonta, se kosketti yleisesti koko työväkeä ja perustui yhteiseksi miellettyyn vähäväkisyyden kokemukseen.

Myös naisilta ehdokkaina vaaditut ominaisuudet perustuivat työväenluokkaisuuteen. Naisten ehdokkuuden sisältö, se ketä he edustivat ja millaisia asioita he menivät eduskuntaan ajamaan, oli kuitenkin erilaista kuin miesten. Asiat, joista naisten ehdokkuuden, kansanedustajuuden tai ylipäättänsä naisten poliittisen toiminnan yhteydessä puhuttiin, olivat naisille spesifejä. Samat teemat tai kysymykset eivät nousseet miehistä puhuttaessa erikseen esiin. Naisten ja miesten ajateltiin edustavan ja edistävän eduskunnassa eri asioita, ja siksi he olivat erilaisia myös ehdokkaina matkalla eduskuntaan.

¹⁹⁸ Työ 13.3.1907, nro 61, 3. Tahvana: Työväen ehdokkaat Viipurin läänin itäisessä vaaliipiirissä

¹⁹⁹ Työ 14.3.1907, nro 62, 3. Tahvana: Työväen ehdokkaat Viipurin läänin itäisessä vaaliipiirissä.

²⁰⁰ Työ 1.3.1907, nro 51, 2. Tahvana: Ketä sinä äänestät? Äänestä sosialidemokraatteja!

²⁰¹ Työ 14.3.1907, nro 62, 3. Tahvana: Työväen ehdokkaat Viipurin läänin itäisessä vaaliipiirissä.

Työväen naisten poliittinen toiminta kehystettiin perheellä. Naisen luokkatietoisuus oli lastenkasvatuksen kautta määrittävä tehtävä, velvollisuus lapsia ja kotia kohtaan. Lasten kasvatus ei ollut vain lasten perustarpeista huolehtimista, vaan täyttääkseen tehtävänsä äitinä työväen naisen tuli valistaa ensin itseään jotta voisi jakaa tietonsa lapsilleen, ”kasvattaa niistä selväjärkisiä ja lämminsydämisii uljaita taistelijoita köyhälistöarmeijan riveihin.”²⁰² Sama viesti toistui työväenliikkeen naisiin kohdistamassa valistuksessa yleisemminkin. Naisten luokkatietoisuus pyrittiin sytyttämään kuvaamalla kapitalismin sorrossa heitteille jäänyttä työläiskotia ja ansiotyössä raatavaa, pahimmillaan prostituutioon turvautuvaa naista. Naisia kehoitettiin liittymään työväen järjestöihin taistellakseen tätä sortoa vastaan, vapautuakseen ansiotyön taakasta ja omistautuakseen jälleen lapsilleen ja kodilleen. Järjestäytyminen ja luokkataistelu oli tietenkin yhteinen kehoitus kaikille työväen miehille ja naisille, mutta miehistä poiketen naisille sosialismi valjastettiin juuri perheiden ja lasten pelastukseksi.²⁰³

Työläisnaisen työläisyys perustui kokemukseen *työmiehen vaimona*. Kodin ja lapsien velvollisuus erotti hänet oman luokkansa miehistä. Kodin ulkopuolella työskentely ja osallistuminen perheen elättämiseen erotti hänet puolestaan ylempien luokkien naisista. Tähän pohjautui myös naisiin kohdistuva vaalikampanjointi. Työväen naisille suunnatussa vaalijulistuksessa 1908 naisiin vedottiin ”työmiesten, torpparien tahi pikkutilallisten vaimoina ja tyttärinä.” Sosialistien yleisten vaatimusten kuten luokkataistelun, kieltolain ja sotilasmiljoonien vastustamisen lisäksi julistuksessa tartuttiin naisiin erityisesti liittyviin asioihin, kuten palvelijoiden työoloihin, äitiysvakuutukseen ja lasten koulunkäyntiin. Vuonna 1913 naisia kehoitettiin vaaliurnille huostaan joutuneiden lasten ja turvattomien äitien puolesta, sekä suojelemaan kieltolailla kotejaan ”viinavirroilta”.²⁰⁴ Aineistossa työssä käyvä nainen, naistyöläinen, ei noussut samalla tavoin itsenäisenä kokonaisuutena esiin. Kysymys naisen työstä kytkeytyi useimmiten kodin ja perheen teemoihin ja siinä käsiteltiin niiden välistä ristiriitaa.

Koska naiskysymys oli sosialidemokraateille alisteinen työväenkysymykseen nähden, oli eduskuntatyössä ensi sijassa kysymys yhteisestä luokkataistelusta. Köyhälistön olojen parantaminen oli naisten olojen parantamista; sosialidemokratia oli paras ratkaisu naiskysymykseen. Tästä huolimatta naisilla ajateltiin sukupuolittuneen kansalaisuuden

²⁰² Työ 9.4.1908, nro 83, 1. Naisen velvollisuudet luokkataistelussa.

²⁰³ Uusitalo Taina: Äiti, nainen, toveri – Aatteellisuus velvoittaa naista työväenlehtien kirjoituksissa 1900-1923. Teoksessa Salmi-Niklander Kirsti – Suodenjoki Sami – Uusitalo Taina (toim.): *Lukeva ja kirjoittava työläinen*. Väki Voimakas 23. Työväen historian ja perinteen tutkimuksen seura 2010, 224–225.

²⁰⁴ Työ 14.6.1908, nro 135, 3. Sosialidemokratinen naisliitto: Vaalijulistus köyhälistön naisille; Työ 5.7.1913, nro 151, 4. Sosialidemokratinen Naisliittotoimikunta: Vaalijulistus köyhälistön naisille.

mukaisesti olevan erityislaatuista osaamista naisiin, perheisiin ja koteihin liittyvissä asioissa. Näiden asioiden edustajiksi miehet eivät kelvanneet. Pirjo Markkolan mukaan 1800-luvulla ja 1900-luvun alussa sivistyneistön ja työväenliikkeen muotoilema ”työläiskodin” diskurssi sukupuolitti kodin naisen ja miehen toiminta-alueena. Työläisperheessä äidit ottivat kontolleen kodin ja lasten hoivaamisen, kun taas miehen kotiin liittyvät tehtävät suoritettiin oikeastaan sen ulkopuolella, työssä ahertamalla ja palkkaa ansaitsemalla.²⁰⁵

*Pitäisi olla selvillä, että työläisnaisten osanotto lainsäädäntöön omien naisedustajiensa kautta sos. dem. miesedustajien ohella parhaiten takaa sen, että alaluokan molempien sukupuolten tarpeet tulevat eduskunnassa valvotuiksi. Epäilemättä löytyy lainsäädännössä monta kysymyksiä, jotka kaipaavat juuri työläisnaisten asiantuntemusta, ja joiden ratkaisussa naisten täytyy olla osallisina.*²⁰⁶

Naisen kyky ja osaaminen ehdokkaana palautui työläisvaimon ja -äidin elämästä saatuun asiantuntemukseen. Siihen asiantuntemukseen viitattiin myös ehdokaslistoilla. Taina Huttusen mukaan Kuopion läänin itäisessä vaalipiirissä naiset esiteltiin eri puolueiden ehdokaslistoilla ammattinimikkeistä tai sivistystasosta huolimatta useimmiten rouvaksi tai vaimoksi. Toisin kuin ylempien luokkien naisilla, työläisnaisten kohdalla tämä ei vastannut todellisuutta pelkästään olosuhteiden pakosta. Ehdokkaan toimen tai ammattinimikkeen ehdokaslistaan valitsi valitsijayhdistys, eli sillä lähetettiin äänestäjälle haluttu viesti samalla tavoin kuin ehdokkaan paikkakunnalla.²⁰⁷

Viipurin läänin itäisessä vaalipiirissä naiset esiteltiin ehdokaslistoilla sekä ammattinimikkein, että siviilisäädylleen. Heistä Anni Huotari ja Aino Engberg nimettiin ompelijattareksi ja leipuriksi. Rouvaksi tituleeraaminen oli kuitenkin yleisempää. Hanna Karhiseen ja Sofia Hjulgréiniin viitattiin aina rouvana. Anna Nurminen kytkettiin hänen miehensä ammattiin sanomalehdentoimittajan vaimona. Koko maassa naiset esiteltiin useammin vaimon ominaisuudessa kuin ammattinimikkeellä. Neitinä naisiin viitattiin vain kolmesti, Ida Aalteeseen, Hilda Hannuseen ja Tyyne Koskiseen. Mimmi Turunen esiteltiin torpparin tyttäreksi. Ammatin mainitseminen oli kuitenkin varsin tavanomaista.²⁰⁸ Voidaan kuitenkin pohtia, ilmaisiko ammattinimikkeen käyttö aikalaisille ehdokkaan naimattomuutta, joka oli tuohon aikaan varsin yleinen ilmiö. Kansanedustajiksi valittujen naisten keskuudessa naimattomien ja naimisissa olevien naisten osuus meni melkein tasan, kun naimattomia naisista oli 1907–1917 keskimäärin 44 %.²⁰⁹

²⁰⁵ Markkola 1994, 232.

²⁰⁶ Rajavahti 22.5.1913, nro 55, 2–3. Sos.-dem. naisliittotoimikunta: Sosialidemokratisille naisjärjestöille.

²⁰⁷ Huttunen, 56–57.

²⁰⁸ Liite III.

²⁰⁹ Lähteenmäki 2006, 92.

Ehdokkaana nainen oli kuitenkin ilmeisesti vakuuttavampi työläisvaimon ja -äidin ominaisuudessa, koska moni ensin ammattinimikkeellä ollut nainen muuttui avioituttuaan listalla vaimoksi tai rouvaksi. Naimisissa oleminen ja siihen kuuluva potentiaalinen äitiys viesti ehdokkaan kokemusta, järkeä ja kypsyyttä. Avioituneista naisista vain muutama oli listoilla pysyvästi ammattinimikkeellä. Myös poikkeuksellisen tunnetut ja ansioituneet työläisnaiset muuttuivat ehdokaslistoilla rouviksi avioitumisen jälkeen, kuten esimerkiksi Ida Aalle-Teljo ja Sandra Lehtinen. Tässä oma tekijänsä oli erilaisten ammattien hierarkia, koska listoilla olleet kolme kansakoulunopettajatar Hilja Pärssinen, Hulda Salmi ja Anni Huhtinen esiintyivät pysyvästi tällä tittelillä naimisissa olostaan huolimatta. Opettajan ammatti viesti aikalaisille ehdokkaan poikkeuksellista sivistystasoa ja monissa tapauksissa sosiaaliseen nousun vaatimaa määrätietoisuutta ja toimeliaisuutta. Huomattakoon kuitenkin, että osassa tapauksia ammatista rouvaksi muuttuminen saattoi johtua lisäksi pelkästään siitä, että naimisissa olevia naisia ei palkattu moniin tehtäviin esimerkiksi tehtaissa tai kaupoissa.²¹⁰

4.1.2 Informaali naiskiintiö

Työläisnaisliike otti eduskuntavaaleissa alusta alkaen tavoitteekseen vähintään yhden naisen saamisen ehdolle jokaisesta vaalipiiristä. Naiset tähtäsivät läpimenoon, ja sen vuoksi äänet yritettiin keskittää yksittäisille naisehdokkaille. Tästä yhden naisen asettamisesta tuli koko puolueen kattava, informaalisti institutionalisoituva yhden naisen kiintiö. Se ei perustunut viralliseen sääntelyyn, koska varsinaista puoluepääöstä periaatteen takana ei varsinaisesti ollut. Yhden naisen kiintiössä oli enemmän kyse jaetusta periaatteellisuudesta, koko työläisväestön edustamisen tavoitteesta. Siihen vedottiin ja sitä haluttiin noudattaa, koska se koettiin tärkeäksi osaksi työväen edustamisen projektia. Virallisten sääntöjen valvonta- ja korjausmekanismien puuttuessa kiintiö ei toteutunut aina ja kaikkialla (ks. tarkemmin liite II, s. 124).

Ajatuksella kokonaisvaltaisesta edustuksesta oli siis työläisnaisliikettä laajempi vaikutus puolueessa. Sen mukaan työväen erityisryhmilläkin tulisi olla omat edustajansa eduskunnassa. Kokonaisvaltaisen työväen edustuksen mukainen vaatimus naisten oikeudesta omaan edustajaansa tuli esiin, kun Viipurin läänin itäiseen piiriin ei ensimmäisissä vaaleissa saatu lainkaan naisehdokasta. Piirin ehdokkaaksi aiottu Anni Huotari muotoili asian *Työssä* seuraavasti:

²¹⁰ Lahtinen Anu – Ojala Sini – Vainio-Korhonen Kirsi: *Naisten kaupunki. Turkuisten naisten historiaa*. Turun Historiallinen Yhdistys. Turun historiallinen arkisto 61, Turku 2010, 117.

*Tuntuu vähän omituiselta, kun naiset syrjäytetään kokonaan. Vaikka en ole mikään erityinen naisasian ajaja, olisin kuitenkin toivonut, että piirissä missä valitaan siksi monta edustajaa, edes yksi nainen tulisi ehdolle. – – Kun olen ehdolla Kuopion läänin läntisessä piirissä, niin olisi minusta kuitenkin sijalle asetettava nainen.*²¹¹

Ilman naisehdokasta jääminen oli Huotarin kirjoituksessa ”omituinen” asiointi, siis jotain normaalista poikkeavaa ja kohtuullisten odotuksien vastaista. Kirjoituksesta välittyi niin ikään kokemus epäoikeudenmukaisuudesta tai epäreiluudesta. Kun piirissä edustajapaikkoja oli jaossa peräti 17, olisi ollut oikeuden ja kohtuuden mukaista asettaa edes yksi nainen tavoittelemaan näitä paikkoja. Kiinnostavaa on myös irtiotto naisasiasta. Kyse ei ollut pelkästään sukupuolesta, vaan yleisestä oikeudenmukaisuuden periaatteesta.

Myös Sosialidemokraattinen naisliitto vetosi naisten puolesta oikeudenmukaisuuteen, tai tarkemmin nimenomaisesti sosialidemokraattiseen oikeudenmukaisuuteen. Naisten ehdolle saaminen ei ollut naiskysymys, vaan puolueen jaettujen arvojen ja periaatteiden noudattamista: ” – – katsottiin voitavan odottaa että sosialidemokratiset piirikokoukset ehdokkaita asettaessaan noudattavat kaikissa suhteen s.d. periaatteen mukaista menettelyä ja asettavat myös entiseen tapaan listoille eri vaalipiireissä päteväksi osottautuneita työläisnaisia.”²¹² Tässä paljastui kiinnostava ristiriita. Naisten ehdokkuus perustui naisten erityiseen tuntemukseen työläiskotien ja -perheiden asioista, mutta sen puolesta voitiin argumentoida yleisten sosialidemokraattisten periaatteiden pohjalta.

Kun lehtikirjoittelussa arvioitiin ehdokkaita vaalien yhteydessä, otettiin naisten kohdalla esiin usein juuri naiskiintiö. Naisia arvioitiin sen mukaan, olivatko he kykenevät täyttämään naisille varatun ehdokaspaikan. Ei niinkään siinä missä miehet, heidän rinnallaan ja kilpailijanaan, vaan omassa kategoriassaan.

*Kun kerran ”tavaksi on tullut” että naisedustaja on joka piiristä välttämätön ja niin ollen kuin entinen kieltäytyi jyrkästi, niin tilan voimme täyttää äänestämällä Aino Engbergiä, onhan se nainen (vaikka omaa hieman miesluonnetta) – –.*²¹³

*Hyvän tavan mukaan on naisilla ollut oma ehdokkaansa, Ida Aalle, jolla on aina tullut valituksi. Tähänasti vain yksi. Nyt nähdään yrittävän kahta.*²¹⁴

²¹¹ Työ 30.1.1907, nro 25, 4. Anni Huotari: Naisehdokas Viipurin läänin itäiseen piiriin.

²¹² Työ 16.12.1909, nro 291, 2.

²¹³ Työ 11.12.1909, nro 287, 3. J. Pihlman: Keitä eduskuntaehdokkaiksi?

²¹⁴ Työ 8.7.1913, nro 153, 6. Teikari: Juttuja Länsi-Suomesta.

*Sen perästä on Hanna Karhinen. Koska lienee paikallaan lähettää tästäkin piiristä yksi nainen, niin lienee hän paikallaan täyttämään sen sijan.*²¹⁵

Tämän ”hyvän tavan” levinneisyydestä huolimatta naiskiintiöt eivät kuitenkaan saaneet välitöntä hyväksyntää aina ja kaikkialla. Kuten kiintiöiden puolustajilla, naisten ehdokkuuteen kohdistuvan kritiikin taustalla oli kiinnostavasti niin ikään ajatus ehdokkaiden tasa-arvoisesta kohtelusta ja sosialidemokraattisista periaatteista. Näiden puheenvuorojen mukaan ehdokkuuden mittarina tuli käyttää kyvykkyyttä ja soveltuvuutta, ei sukupuolta. Esimerkiksi Viipurin läänin itäinen piirijärjestö ei vuoden 1907 vaaleissa ollut valmis poikkeamaan puolueäänestyksestä naisten hyväksi Anni Huotarin kieltäytymisen jälkeen. Piiritoimikunta vetosi tässä puolueäänestyksen kansanvaltaiseksi ja sosialidemokraattiseksi katsottuun periaatteeseen ja sen rikkomattomuuteen. Äänestyksessä ainoa toinen nainen, Jenny Kilpiäinen, sai vain yhden äänen. Sen perusteella hänen asettamisensa olisi ollut puolueen arvojen vastaista, ”sitä kaikkein porvarillisinta lajia”. Puolueäänestys oli mitannut ehdokkaiden kyvyt, eikä sen perusteella naisia voitu kelpuuttaa ehdokkaiksi.²¹⁶

*Kun kerran lähdetään vaatimaan ehdokkailta kykyä eduskuntatyöhön, niin vaadittakoon niin paljon kuin mahdollista, samaa kaikilta ehdokkailta. – – Kykenevätköhän puheenaolevat naiset todellakin kirjalliseen työhön, joka mielestäni on tärkein ominaisuus mitä edustajalta koskaan voidaan vaatia ja tätä olemme oikeutetut vaatimaan olkoon ehdokas vaikka – nainen.*²¹⁷

Näissä näkemyksissä sukupuoli itsessään ei riittänyt ehdokkuuden perusteluksi. Matti Airola rinnasti Työssä sukupuolen ehdokkuuden perusteena nurkkapolitiikkaan tai muihin kapea-alaisiin harrastuksiin: ”Ehdokkaiden ansioitten joukossa on esitetty sellaisiakin seikkoja kuin, että ehdokas on tunnettu osuustoimintamiesten kesken, tai asuu siellä ja siellä, tai on nainen – –. Tällaiset seikat ovat pikkuasioita.”²¹⁸ A.P. Mäkelä taas näki sukupuolen ottamisen ratkaisevaksi tekijäksi sosialidemokraattisten periaatteiden vastaisena.

*Minusta ei sovi sosialistien tapoihin valita edustajiksi ketään yksistään siitä syystä, että hän on nainen, koska miehiltäkin siihen toimeen päästäksensä vaaditaan koko joukko muita ominaisuuksia kuin hänen sukupuolensa. Kernaasti valittakoon naisia vaikka entistä enemmän, mutta eduskuntatyöhön soveltuvampia.*²¹⁹

²¹⁵ Työ 15.4.1916, nro 88, 7. Taavi Skyttä: Itäisen piirin eduskunta-ehdokkaista sananen.

²¹⁶ Työ 13.2.1907, nro 37, 4. J. Pihlman: Vähän selitystä eräälle valitsijalle itäisessä vaalipiirissä.

²¹⁷ Rajavahti 19.3.1909, nro 32, 3. H.T.: Mieli-piteiden vaihtoa eduskuntaehdokkaista.

²¹⁸ Työ 30.4.1908, nro 99, 1. M.A.A.: Tärkeintä ei saa unhoittaa.

²¹⁹ Työ 6.3.1909, nro 54, 2. Vaaleihin valmistuessa eli mitä A.P. Mäkelä ajattelee ryhmämme uusimisesta.

Vastalauseiden pohjalla oli ajatus siitä, edustajan sukupuolella ei ollut väliä, kunhan hän oli tarpeeksi vakaumuksellinen sosialidemokraatti. Työväenliikkeen ohjelmassa ei ollut erillisiä mies- tai naiskysymyksiä, vaan vain yhteinen työväenkysymys. Naiskiintiötä kritisoivat äänenpainot palautuivat sukupuolittuneeseen työväen edustuksen projektin ja toisaalta sukupuolettoman sosialismin asian väliseen jännitteeseen. Miten voitiin perustella naisten omat erilliset ehdokkaat ja edustajat, kun sosialismin asia oli molemmille sukupuolille yhteinen tavoite? Tästä näkökulmasta paras tapa edistää työväen miesten ja naisten asiaa oli valita kyvykkäimmät ja luotettavimmat edustajat sukupuolesta riippumatta. Periaatteessa kaikki edustajat olisivat silloin voineet olla naisia.

Mutta [Hilja Pärssinen] on piirin ainoa naisedustaja – sanotaan. Mutta tulisko hänet sitte yksistään sillä perusteella valita. Jos välttämättä tahdotaan joka olisikin kyllä suotava – että myös nainen täytyy olla, niin esittäkööt naiset sellaisia naisia, jotka menettelevät kuten sosialidemokratit eikä niin kuin Eeva, silloin ei ole mitään sitä vastaan vaikka tulkoot kaikki naisia.²²⁰

Ristiriita syntyi, kun sosialidemokratiaan vedottiin samanaikaisesti eri suunnista. Työväen sukupuolittuneen edustuksen projekti oli konfliktissa puolueen ideologian kanssa, mutta samalla juuri tämän ideologian kantavista periaatteista ammennettiin sukupuolittuneen edustuksen puolustus.

Socialismin ja naiskysymyksen suhteuttamisen lisäksi kiintiökeskustelussa törmäsivät yhteen kaksi erilaista edustusvaatimusta ryhmä- ja aatteen edustamisen puolesta. Jotta työväki voisi tulla kokonaisvaltaisesti edustetuksi, naiset vetosivat oikeuteensa edustaa työväen naisten erityisiä tarpeita ja perustivat siihen naiskiintiön vaatimuksensa. Naisilla oli erityistä osaamista *naisina*, ja työläisnaisen aseman ratkaisu edellytti tämän osaamisen sisällyttämistä työväen edustukseen. Kiintiötä vastustavat äänet taas halusivat, että työväen edustajat edustaisivat valtiopäivillä sosialidemokratiaa. Tämän näkemyksen mukaan työväenkysymykseen oli koko työväelle yhteinen ratkaisu, sosialismi. Edustajan taustatekijöillä ei ollut merkitystä, kunhan hän oli riittävän kykenevä.

4.1.3 Naiskiintiö ja tapaus Hilja Pärssinen

Vastalauseista huolimatta vähintään yhden naisehdokkaan asettamisen periaate omaksuttiin puolueessa laajalti. Lapin vaalipiirissä SDP:n ainoa ehdokas oli tutkittavana aikana mies, mutta

²²⁰ Työ 8.11.1910, nro 259, 3–4. Eduskunta ehdokkaamme.

muista viidestätoista suhteellista vaalitapaa käyttävästä vaalipiiristä kaikkiaan kahdeksassa onnistuttiin saamaan nainen listoille jokaisissa vaaleissa. Nainen jäi pois yksissä vaaleissa Viipurin läänin itäisessä ja Oulun läänin eteläisessä piirissä. Kaksissa vaaleissa nainen puuttui Kuopion läänin läntisessä ja itäisessä, sekä Vaasan läänin itäisessä ja eteläisessä vaalipiirissä. Eniten vaikeuksia oli Vaasan läänin pohjoisessa piirissä, jossa naisehdokas uupui listoilta kaikkiaan kolmessa eri vaaleissa. Sosialidemokraattisen naisliiton tavoitteessa vähintään yhdestä naisehdokkaasta jokaisessa piirissä onnistuttiin vain kerran, eli toukokuuisissa vaaleissa 1909.²²¹

Kaikkein uskollisimmin *yhden* naisen kiintiöperiaatetta noudatettiin Viipurin läänin läntisessä vaalipiirissä. Siellä yksi ja sama naisehdokas saatiin listoille jokaisissa vaaleissa. Tämä ainoa nainen, Hilja Pärssinen, oli kuitenkin ehdokasasettelun perusteella kaikista sosialidemokraattisista naisehdokkaista suosituin. Pärssisellä oli peräti yhdeksän listapaikkaa enemmän kuin seuraavaksi tärkeimmällä naisehdokkaalla Ida Aalle-Teljolla. Viipurin läänin läntinen piiri oli naisten ehdokkuuden kannalta poikkeuksellinen. Niinpä sitä ja sen ainokaista naisehdokasta tarkastelemalla naiskiintiön merkitystä ja mahdollista vaikutusta voidaan katsoa hieman tarkemmin.

Ensimmäisten vaalien ehdokasasettelussa Pärssinen oli puolueäänestyksessä piirin toiseksi suosituin ehdokas puoluesihteerin Matti Turkian jälkeen, mutta jo seuraavissa vaaleissa päihitti tämän ja Matti Paasivuoren. Myöhemmin äänestyksen hän voitti ainakin 1910 ja 1911. Eduskuntavaaleissa Pärssinen oli toistuvasti piirin sosialidemokraattien äänikuningatar suurimmalla äänisaaliilla 1916 vaaleihin asti, jolloin hänet ohitti Matti Airola.²²²

Pärssisen asemaa piirin ykkösehdokkaana ilmentää edelleen hyvin seuraava ote piirissä syntyneistä erimielisyyksistä ehdokkaiden listoille sijoittelusta. Keskustelu pyöri vahvasti Pärssisen sijoittamisen ympärillä. Listat koostaneessa lisätyn piiritoimikunnan kokouksessa oltiin jouduttu asettamaan Pärssinen useammalle listalle kuin mitä hänen läpimenonsa olisi edellyttänyt siitä syystä, että niin monen kunnan edustajat häntä toivoivat oman valitsijayhdistyksensä listalle. Pärssisen avulla puolueen kannatusta voitiin hajauttaa tehokkaasti eri valitsijayhdistyksien kesken.

Siitä seikasta, että Pärssinen joutui useammalle listalle on oikeastaan se etu, että ympäri vaalipiirin listat saavat suhteellisen kannatuksensa, eikä siis esim. Viipurin kaupungin lista yksin keräisi koko vaalipiirin naisten ääniä ja

²²¹ Liite III.

²²² Työ 13.1.1907, nro 11, 3. Viipurin I. läntisen vaalipiirin sos.dem. vaalipiirikokous; Työ 28.4.1908, nro 97, 2; Työ 18.12.1909, nro 293, 2–3. Puolueäänestyksen tulos; Työ 18.11.1910 nro 268, 3. Puolueäänestyksen tulos; Soikkanen 1970, 212–227.

*lisäisi miestenkin ääniä toisten valitsijayhdistysten kustannuksella. Edellisissä vaaleissa on Viipurin lista saanut niin suuren kannatuksen, että se meni yli suhteellisesti toisista valitsijayhdistyksistä äänimäärässä – vain sen tähden, että sillä listalla oli ehdokkaana Pärssinen. Ensimmäisissä vaaleissa tästä syystä meni läpi kaikki Viipurin valitsijayhdistyksen ehdokkaat. Siis Hilja ”vei mukanaan” pari muuta ehdokasta.*²²³

Pärssinen ei ollut tyypillinen työväen tai työläisnaisten kansanedustaja. Hänen erityistä taustaansa ilmensi se, että kansakoulun opettajana työskentelevä Pärssinen oli ensimmäiseen eduskuntaan valituista sosialidemokraattisista naisista ainoa, joka oli saanut nauttia korkeampaa koulusivistystä. Työväenliikkeen merkkihenkilö hänestä tuli naisliiton johtajana ja sosiaalikysymysten muotoilijana. Myöhemmin Pärssisen merkitys on jonkin verran jäänyt Miina Sillanpään varjoon. Pärssinen ei sisällissodan jälkeen saavuttanut enää entisenlaista asemaa puolueessa, kun taas Sillanpäästä tuli tunnetusti ministeri Tannerin hallituksessa 1920-luvulla. Sodan jälkeen Sillanpää astui myös naisliikkeen johtoon, kun hänet valittiin naisliikkeen hajaannuksen jälkeen Suomen Sosialidemokraattisen Työläisnaisten Liiton puheenjohtajaksi 1920-luvulta vuoteen 1932 asti. Sillanpää sopi profiililtaan paremmin yhteiskuntaan jälleen integroituvan tannerilaisen sosialidemokratian tarpeisiin kuin punaisen Suomen hallituksessa istunut ja vankilatuomion kärsinyt Pärssinen.²²⁴

Alun perin Halsualla vuonna 1876 syntynyt kappalaisen tytär Hilja Lindgren muutti Sortavalan opettajaseminaarin perässä 1890-luvun puolivälissä. Sortavalassa hän tutustui tulevaan aviomieheensä Jaakko Pärssiseen, jonka kanssa hän asettui myöhemmin Viipuriin. Siellä hän löysi tiensä mukaan työväenliikkeeseen. Tultuaan valituksi Talikkalan työväenyhdistyksen naisosaston puheenjohtajaksi Pärssinen liitti naisosaston nopeasti Työläisnaisliiton jäseneksi. Sieltä hänet valittiin työläisnaisliikkeen johtoon Työläisnaisliiton muuttaessa sopivasti Viipuriin 1902.²²⁵ Ensimmäisellä puheenjohtajakaudellaan 1902–05 hän muotoili liiton ohjelmalliset ja toiminnalliset suuntaviivat. Valtiopäivillä ajettiin Pärssisen naisliikkeen puheenjohtajana luonnostelemaa, aiemmin kuvattua ”äitiyden yhteiskunnallisen suojelun” ohjelmaa. Pärssisen ratkaisusta naisliitto omaksui tiukan luokkakannan, eli työväenkysymys ratkaistiin yhdessä työväen naisten ja miesten kanssa, kun taas porvarillinen naisliike tuli torjua. Ohjelmakysymysten lisäksi Pärssinen panosti naisliiton kansainvälistämiseen. Hän oli alusta alkaen yhteydessä kansainvälisen työväenliikkeen merkittävimpiin teoreetikoihin kuten Clara Zetkiniin ja Alexandra Kollontaihin.²²⁶

²²³ Työ 3.4.1909, nro 76, 2. Kynttyrä: Viipurin kirje.

²²⁴ Sulkunen 1989, 70–71.

²²⁵ Hentilä – Kalliokoski – Viita, 44; Oikarinen, 128.

²²⁶ Hentilä – Kalliokoski – Viita, 115–118, 127; Sulkunen 1989, 45; Oikarinen, 130.

Ensimmäisten vaalien aikaan Pärssinen oli siis jo varsin näkyvä hahmo Viipurissa. Opettajana, runoilijana ja muutoinkin aktiivisena kirjoittajana Pärssisellä oli poikkeuksellinen kyky suoriutua lainsäätämisen vaadittavista kirjallisista töistä. Sosialidemokraattisessa eduskuntaryhmässä valtaosa edustajista oli valtiopäivätyössä aloittelijoita – varsinkin naiset. Tästä syystä Pärssinen kantoi vastuun työläisnaisten lakialoitteiden valmistelemisesta. Suurin osa niistä oli peräisin Pärssisen kynästä, ja muidenkin nimiin kirjatut aloitteet perustuivat toisinaan hänen muistiinpanoihinsa. Pärssisen ohella erityisesti Miina Sillanpää teki aloitteita, mutta niissä korostuivat palkollisia koskevat kysymykset.²²⁷

Hilja Pärssisen kansanedustajaksi valitsemisen jälkeen Pärssiset muuttivat Helsinkiin mutta Pärssinen valittiin edelleen Viipurin läänin läntisestä vaalipiiristä eduskuntaan jokaisissa vaaleissa 1917 asti. Sisällissodan roihahdettua Pärssisestä tuli Hanna Karhisen rinnalla kansanvaltuuskunnan toinen ”naisministeri” sosiaaliasioiden valtuutettuna. Huhtikuussa 1918 Pärssiset pakenivat Viipurin kautta Venäjälle. Paluumatkallaan Suomeen heidät vangittiin Virossa syksyllä 1919. Valtiorikosoikeus tuomitsi Pärssisen elinkautiseen rangaistukseen, josta hän vapautui 1923. Pärssiset palasivat Viipuriin, minne he perustivat yksityisen yhteiskoulun 1929. Vapautumisen jälkeinen aika oli Pärssiselle hankalaa sekä julkisessa että yksityiselämässä. Hän tuli valituksi eduskuntaan 1929–35, mutta oli menettänyt entisen asemansa työväenliikkeessä. Hänen terveytensä ailahteli ja säröt avioliitossa levenivät avioeroksi ennen Pärssisen kuolemaa rintasyöpään 1935.²²⁸

Hilja Pärssisen esimerkki paljastaa, että naiskiintiö edisti naisten pääsyä ehdokaslistoille, mutta saattoi rajoittaa yhtä useamman naisehdokkaan löytämistä. Kun Viipurin läänin läntisessä piirissä oli jo saatavilla Pärssisen kaltainen, poikkeuksellisen kyvykäs ja erittäin suosittu nainen, miksi tulisi etsiä listoille enempää naisia? Pärssinen täytti naisehdokkaalle varatun tilan niin tehokkaasti, ettei tarvetta toisen tai useamman naisen ehdokkuuteen syntynyt. Viitteitä tästä oli nähtävissä läntisessä piirissä vuonna 1907, kun Mimmi Kontulainen syrjäytettiin ehdokaslistoilta (ks. lisää s. 104). Viipurilaiset naiset esittivät tapahtuneesta huomautuksen piiritoimikunnalle, mutta joutuivat siinä vetoamaan puolueäänestykseen ja kansanvaltaisuuteen sukupuolen sijaan. Sukupuoliargumenttia ei voitu perustellusti esittää, sillä naisehdokas heillä oli jo Hilja Pärssisessä. Kuten edellisestä luvusta selvisi, naisten edustusta perusteltiin ristiriitaisestikin usein juuri sosialidemokratian sukupuolettomien periaatteiden pohjalta.

²²⁷ Hentilä – Kalliokoski – Viita, 155–159; Sulkunen 1989, 33.

²²⁸ Oikarinen, 134–137, 139–141.

Viipurin läänin itäisen ja läntisen piirin vertailu on tässä kohtaa kiinnostavaa. Heikommassa itäisessä piirissä puuttui varsinkin alkuvaiheessa Pärssisen kaltainen, valtakunnallisesti tunnettu ja ansioitunut naisehdokas. Naisliikkeestä tunnettu Anni Huotari meni piiristä läpi mutta ei nauttinut itäisessä samankaltaista suosiota puolueäänestyksessä kuin Pärssinen omassa piirissään. Itäistä ja läntistä piiriä vertailtaessa näyttää siltä, että piiriä ns. suvereenisti ja vakiintuneesti hallinneen naisen puuttuessa avautui tilaa uusille nimille sitä mukaa kun naiskiintiöön haettiin sopivaa täyttäjää.

Käytössä ollut puolueäänestyksen vaalitapa, jossa kukin äänesti kolmea nimeä, saattoi myös karsia naisehdokkaita erityisesti piireissä, joissa oli yksi erittäin vahva naisehdokas. Matti Airola arvioi 1908, että vain kolmen äänestäminen ohjaisi valtaosan äänistä piirin kolmelle kärkiehdokkaalle, eli Pärssiselle, Turkialle ja Paasivuorelle.²²⁹ Naisten kannalta se saattoi tarkoittaa, että kun Pärssinen oli naisehdokkaista ylitse muiden, halusivat äänestäjät varmistaa hänen ehdokkuutensa eikä kolmen nimen listalla jäänyt enää sijaa toiselle naisehdokkaalle. Äänten keskittyminen kärkiehdokkaille taas tarkoitti, että vähemmän suosittujen ehdokkaiden oli mahdollista päästä listoille pienilläkin äänimäärillä. Tämän vuoksi läntisessä piirissä käytiin paljon keskustelua ja vaihdeltiinkin puolueäänestyksessä äänestettävien ehdokkaiden määrää. Itäisessä piirissä taas oli johdonmukaisesti käytössä kolmen nimen puolueäänestys, mutta siellä listoille pääsi toisinaan useampi kuin yksi nainen. Siellä naisehdokkaiden keskinäinen hierarkia ei ollut yhtä selkeä, eli äänet jakautuivat naisten kesken tasaisemmin ja useampi nainen pääsi listoille.

4.2 Ehdokkaan tiedot, taidot ja tausta

Ehdokkuuden kriteerejä määriteltiin myös ehdokkaalta vaadittavina tietoina ja taitoina. Ehdokkaan tuli tuntea yhteiskunnallisia kysymyksiä, osata katsoa niitä analyttisesti sekä kyetä järjestämään yhteiskunnalliset epäkohdat valtiopäivätoiminnaksi, lakialoitteiksi ja valiokuntatyöskentelyksi.²³⁰ Ehdokkaalta odotettiin paitsi yhteiskunnan ja työväen tuntemusta, myös joitain tiettyjä käytännön taitoja, jotka katsottiin kansanedustajan työssä välttämättömäksi. Yksi tärkeimpiä oli taito pukea ajatuksensa kirjalliseen muotoon ymmärrettävästi, selkeästi ja vetoavasti.

²²⁹ Työ 30.4.1908, nro 99, 4. M.A.A: Epäonnistunut päätös.

²³⁰ Rajavahti 11.1.1907, nro 4, 1. Äänestyspäiväksi.

*Kansanedustajan tehtävät ovat sellaisia, että niiden tunnollinen täyttäminen vaatii runsaasti erikoisia avuja, kuten kykenevyyttä kirjallisiin tehtäviin, puhumiseen j.n.e. Ne ovat seikkoja, joita ei olisi unohdettava, samalla kun pidetään silmällä, että ehdotetulla on syvällistä tuntemusta yhteiskuntapolitiikan, valtio-opin y.m. tiedonhaarojen aloilta sekä mikäli mahdollista, ja omasta kokemuksestaan tuntee kansan syvien kerroksien tarpeet ja työväen luokkataistelun periaatteet, on ollut mukana järjestötoiminnassa j.n.e.*²³¹

Käytännön taitojen ja yhteiskunnallisen tuntemuksen sekä ehdokkuuden yleisperiaatteen, sosialistisen identiteetin lisäksi tällä tuli mieluiten olla jonkin puolueen kannatusryhmän tai -alueen erityistuntemusta. Ehdokkaat profiloitiin esimerkiksi rautatieläisinä, osuustoimintamiehinä tai tietyn paikkakunnan työväestön edustajana.²³² Oman piirin asioiden tuntemuksen vaatimus vakiinnutettiin Viipurin läänin itäisessä piirissä loppuvuodesta 1910, kun otettiin linjaksi, ettei sen ehdokas saanut olla ehdolla muissa vaalipiireissä.

Naisten edellytyksiin selviytyä kansanedustajan työn todellisuudesta suhtauduttiin toisinaan epäilevästi. Sellaisista naisista, joiden olisi katsottu täyttävän tämän pätevyyden ehdot, koettiin olevan itäisessä piirissä puutetta. Etenkin alkuvaiheessa sopivaa naisehdokasta ei yksinkertaisesti tahtonut löytyä. Kun Anni Huotari joutui kieltäytymään piirin ehdokkuudesta 1907, piiritoimikunnan puheenjohtaja Juho Pihlman selitti naisehdokkaan puuttumista sillä, että ”muuta kykeneviä naisia ei tunnettu, jotka eivät jo olisi olleet jostain piiristä ehdokkaina.” Ongelman painavuutta kuvastaa se, että sen kanssa eivät painineet vain miesjohtoinen piiritoimikunta tai piirikokoukset, vaan myös piirin omat naisosastot. Maaliskuussa 1909 Elisenvaaran työväenyhdistyksen naisosasto joutui vaalien edellä pyytämään Sosialidemokraattiselta naisliittohallinnolta apua naisehdokkaiden löytämiseen.²³³

Toisaalta itäinen piiri oli koko maahan nähden tässä suhteessa siksi edullisessa asemassa, että Työläisnaisliitto oli ottanut Viipurin asemapaikakseen 1902. Periaatteessa varsin kyvykkäitä naisia oli siis maantieteellisesti kohtalaisen lähellä paikkaamaan puutetta omassa piirissä. Jonkin verran tätä resurssia hyödynnettiin. Ensimmäisissä vaaleissa liiton sihteeri Jenny Kilpiäinen oli varaehdokkaana, ja hänen seuraajaansa Aura Kiiskistä ehdoteltiin useissa lehtikirjoituksissa ehdokkaaksi vuotta myöhemmin, huhtikuussa 1908.²³⁴ Kuitenkin näyttäisi siltä, että asema naisliitossa ei ollut itäisessä piirissä sellaisenaan riittävä meriitti, koska nämä naiset eivät

²³¹ Työ 1.4.1916, nro 76, 6. J.N. (Julius Nurminen): Kansanedustajaehdokkaiden asettamisperusteista.

²³² Rajavahti 14.6.1913, nro 65, 2. Sananen eduskunta-ehdokkaista Viipurin I. it. Vaalipiirissä; Työ 15.4.1916, nro 88, 7. Ketä Käkisalmen valitsijayhdistyksen sos.-dem. eduskuntaehdokkaaksi?

²³³ Rajavahti 14.6.1913, nro 65, 2. Sananen eduskunta-ehdokkaista Viipurin I. it. Vaalipiirissä; Työ 13.2.1907, nro 37, 4. J. Pihlman: Vähän selitystä erälle valitsijalle itäisessä vaalipiirissä; Työ 10.3.1909, nro 57, 2.

²³⁴ Esim. Työ 19.4.1908, nro 91, 3. J. Pihlman: Vaalit lähestyvät; Työ 25.4.1908, nro 95, 3.

tahtoneet pärjätä piirikokouksen arvostelussa tai puolueäänestyksessä. Tärkeämmäksi katsottiin tunnettuus omassa piirissä, ei välttämättä ansiot sen ulkopuolella. Kuten luvussa 3.3 arvioin, itäisen kaltaisessa piirissä paikallinen kytkös vetosi äänestäjään paremmin kuin näkyvä asema valtakunnallisessa työväenliikkeessä.

Ajan sosiaalisen toiminnan säännönmukaisuudet, kuten politiikan ja työväenliikkeen sukupuolijärjestelmä, säätelivät potentiaalisten ehdokkaiden tarjontaa. Kyvykkäiden naisten löytäminen oli vaikeaa siksi, että puoluepolitiikassa aktiivisesti toimivat naiset olivat enemmän poikkeus kuin sääntö. Sukupuolijärjestelmä ohjasi naisia muunlaiseen toimintaan. Työväenliikkeeseen liittyminen ja sitä kautta poliittiseen toimintaan lähteminen oli 1900-luvun alun naisille irtiotto perinteisistä naisen rooleista ja naisen elämän sisällöistä.²³⁵ Esimerkiksi matkustelevana agitaattorina kulkeva nainen kyseenalaisti luokkaan ja sukupuoleen kohdistettuja odotuksia esiintymällä yleisön edessä, provosoimalla ja argumentoimalla tavalla, mitä ei katsottu työläisnaiselle sopivaksi. Aviomiehensä edusmiehisyyden alaisina eläville naisille yhdistykseen liittyminen edellytti miehen hyväksyntää ja tukea. Tämä ei ollut työväenliikkeenkään parissa itsestään selvää, sillä ”monet yhdistystoiminnassa mukana olleet miehet kannattivat työläisnaisten osallistumista yhdistystoimintaan, mutta oman vaimon toivottiin sitoutuvan lasten- ja kodinhoitoon ja mahdollisesti perheen taloudelle välttämättömään ansiotyöhön.”²³⁶

Seurasi, että työläisnaiset löysivät tiensä sosialidemokraattiseen puolueeseen miehiä harvemmin. Naisten osuus SDP:n jäsenistöstä oli 1906–1917 neljänneksen ja viidenneksen välillä. 1910-luvulle tultaessa naisten osuus saavutti 25 %, mutta maailmansodan vuosina se alkoi taas laskea lähemmäksi 20 %.²³⁷ Ansio- ja kotityön taakan tuottaman vapaa-ajan pulan lisäksi naisten on arvioitu kaihtaneen työväenliikettä sen epäkristilliseksi katsottujen piirteiden vuoksi. Taina Uusitalo taas selittää ilmiötä naisten tekemän työn luonteella, mikä ehkäisi järjestäytymistä ruokkivan, kollektiivisen identiteetin syntymistä näiden kesken.²³⁸ Vaikka näin vertaillen naiset olivatkin puolueessa selkeänä vähemmistönä, on kuitenkin huomattava, että kansainvälisesti katsoen naisia kuului Suomen sosialidemokraattiseen puolueeseen poikkeuksellisen paljon. Kun Suomessa naisia oli puolueessa 1906 jo 22 %, Saksassa vastaava

²³⁵ Nurminen, 434.

²³⁶ Uusitalo 2014, 64–65, 80.

²³⁷ Lähteenmäki 2000, 304.

²³⁸ Uusitalo 2014, 89.

lukema oli vain 1,7 %. Vuosina 1907–17 naisten osuus Suomessa pysyi koko ajan vähintään 20 %:ssa, Saksassa sama rajapyykki saavutettiin vasta 1916.²³⁹

4.2.1 Viipurin läänin itäisen vaalipiirin naisehdokkaat

Ehdokkaiksi ponnistaneet naiset olivat siis poikkeuksellisia. Ehdokkailta odotettujen taitojen ja ominaisuuksien selvittämiseksi onkin hyödyllistä tehdä kurkistus näiden naisten elämään työväenliikkeessä. Viipurin läänin itäisen piirin naisehdokkaiden rivistä niin aikalaisille kuin jälkipolville tunnetuin lienee Anni Huotari. Anna Maria Torvelainen syntyi 13.6.1874 Viipurissa yksinhuoltajaäiti, piika Ulla Maria Torvelaisen perheeseen. Koulua Anni Torvelainen sai käydä Viipurissa kansa- ja käsityökoulun verran. Hänen pitkä tiensä työväenliikkeessä alkoi vuonna 1900 hänen ollessaan mukana perustamassa ompelijattarien ammattiosastoa Viipurin työväenyhdistykseen. Osaston puheenjohtajuuden lisäksi Huotari toimi Viipurin työväenyhdistyksen johtokunnassa ja osallistui puolue- ja naisliiton kokouksiin. Työläisnaisliiton siirryttyä Viipuriin 1902 Huotari alkoi toimia sen sihteerinä, kunnes hänet valittiin sen puheenjohtajaksi kaudelle 1905–06. Puheenjohtajuudesta Huotari joutui eroamaan muuttaessaan Tampereelle miehensä kanssa. Muuton jälkeen hänet valittiin eduskuntaan Hämeen pohjoisesta vaalipiiristä 1911–17.²⁴⁰

Huotari palasi sisällissodan jälkeen nopeasti takaisin politiikkaan. Antauduttuaan hän sai yli viiden vuoden kuritushuonerangaistuksen, josta vapautui ehdonalaan 1919. Vuonna 1922 hänet valittiin Tampereella kunnallisvaltuustoon, ja Helsinkiin muuton jälkeen taas eduskuntaan 1922–26 ja 1932–1943. Suomen Sosialidemokraattisessa Työläisnaisten Liitossa Huotari peri puheenjohtajuuden Miina Sillanpäältä kuuden vuoden ajaksi 1932–1940. Helsingin Sosialidemokraattisessa Naisyhdistyksessä hän oli puheenjohtajana vuodesta 1932 kuolemaansa asti 1943.²⁴¹

Toinen piirin tunnetuimmista naisista oli Hanna Karhinen, syntymänimeltään Johanna Sofia Andelin. Hän syntyi Viipurissa 1878. Koulusivistystä hän sai alkeis- ja kirkkokoulun verran muutettuaan hieman myöhemmin Pietariin äitinsä, piika Natalia Andelinin kanssa. Sieltä hänelle

²³⁹ Lähteenmäki Maria: ”Pohjoinen mallimaa”. Suomen työläisnaisliikkeen kansainvälistyminen. Teoksessa Laine Leena – Markkola Pirjo (toim.): *Tuntematon työläisnainen*. Vastapaino, Tampere 1989, 154.

²⁴⁰ Markkola 1997, 146–149.

²⁴¹ Sama, 158–159.

tarttui myös venäjän kielen taito. Pietarista Hanna Andelin muutti Terijoelle mentyään naimisiin rautatiepoliisi Tuomas Karhisen kanssa vuonna 1899. Liitto kesti parin eroon 1913 asti. Sosialidemokraattiseen puolueeseen Karhinen liittyi vuonna 1902 ja toimi paikkakuntansa paikallisjärjestöissä, Terijoen työväenyhdistyksessä ja Kivennavan kunnallisjärjestössä. Hänet palkattiin kunnallistoimikunnan sihteeriksi ainakin 1909.²⁴²

Koko piirissä hänen nimensä alkoi tulla tutuksi hänen edustaessaan Kivennavan kunnan sosialidemokraatteja piirikokouksessa ainakin marraskuussa 1910, huhtikuussa 1912 sekä kesäkuussa 1913. Piirineuvostossa hän oli 1911–15, ja vuotta myöhemmin vielä varaedustajana.²⁴³ Vuonna 1913 Karhisen asema piirijärjestössä oli vahvistunut niin, että hänet valittiin jopa vaalipiirin edustajaksi Helsingin puoluekokoukseen.²⁴⁴ Muutoin kansallisen tason toimintaan Karhinen osallistui Sosialidemokraattisessa naisliittoneuvostossa. Hän kierteli liiton puhujana ympäri Suomea. Yhdistystoiminnan ohella hän kirjoitti ja käänsi sukupuoleen ja seksuaalisuuteen sekä lasten kasvatukseen liittyviä kirjoituksia.²⁴⁵

Sisällissodan puhjettua Karhinen nousi punaisen Suomen hallitukseen ja astui yhdessä Hilja Pärssisen kanssa Suomen ensimmäisenä naisena ministeritason tehtäviin sisäasiainosaston valtuutettuna. Sodan jälkeen Karhinen joutui pakenemaan Ruotsiin ja liittyi siellä Suomen Kommunistiseen Puolueeseen. 1920-luvun alussa hän muutti Ruotsista Yhdysvaltoihin, missä hän työskenteli toimittajana muutamassa suomenkielisessä kommunistilehdessä. Yhdysvalloista Karhinen siirtyi Neuvostoliittoon 1926, jossa hän jatkoi kirjoittamista ja kääntämistä. Kymmenen vuotta myöhemmin hänet erotettiin SKP:sta puhdistuksen yhteydessä ja teloitettiin Aunuksella 27.9.1938.²⁴⁶

²⁴² Keravuori Kirsi: Karhinen, Hanna. *Kansallisbiografia-verkojulkaisu*. Studia Biographica 4. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki 1997–. URN:NBN:fi:fe20051410. IISN 1799-4349. Haettu 5.10.2018; Katainen Elina: *Vapaus, tasa-arvo, toverillinen rakkaus. Perheen, kotitalouden ja avioliiton politisointi suomalaisessa kommunistisessa liikkeessä ennen vuotta 1930*. Väitöskirja. Työväen historian ja perinteen tutkimuksen seura, Helsinki 2013, 168; Työ 5.3.1909, nro 53, 3. Kivennavan kunnan järjestöille. Tiedonanto N:o 3.

²⁴³ Työ 15.11.1910, nro 265, 3. Viipurin l. itäisen vaalipiirin sos.dem. järjestöjen piirikokous; Viipurin läänin itäisen vaalipiirin piirikokoukset 16–17.4.1911.TA; Viipurin l. it. vaalipiirin sos.dem. piirikokouksen Pöytäkirja 7–8 p:nä huhtikuuta v. 1912, 1, 20; Työ 9.6.1913, nro 130, 2; Pöytäkirja tehty Viipurin läänin itäisen vaalipiirin sos.-dem. piirijärjestön kokouksessa Antrean Työv.-yhd. Talolla 12–13 päivänä huhtikuuta 1914. Sortavala 1914, 52; Viipurin läänin itäisen vaalipiirin ylimääräisen sos.-dem. piirikokouksen Pöytäkirja. Kokous pidetty Antreassa tammikuun 29–30 p. 1916. Sortavala 1916, 43.

²⁴⁴ Suomen sosialidemokraattisen puolueen puoluekokouspöytäkirjat 1913, 25.

²⁴⁵ Hentilä – Kalliokoski – Viita, 202; Katainen 2013, 168.

²⁴⁶ Keravuori; Suomen eduskunta: Kansanedustajat, Hanna Karhinen.

<<https://www.eduskunta.fi/FI/kansanedustajat/Sivut/910684.aspx>> Haettu 5.10.2018; Katainen 2013, 169.

Kolmas piirin naiskansanedustajista torpparin tytär Sofia Hjulgrén, joka syntyi Kullaalla Varsinais-Suomessa 1875. Kutojana työskennellyt Hjulgrén meni naimisiin sahatyömies Antton Hjulgrénin kanssa vuonna 1897, ja yhdessä he muuttivat Joutsenoon 1908. Uudella kotipaikkakunnallaan Hjulgrén osallistui innokkaasti työväenyhdistyksen ja kunnallisjärjestön toimintaan ja oli mukana istuttamassa työväenliikettä Joutsenoon. Tammikuussa 1908 hän osallistui Honkalahden Sahan työväenyhdistyksen naisjaoston perustamiseen, ja toimi sittemmin sen puheenjohtajana. Hjulgrénia muisteltiin myöhemmin ”Joutsenon työväenliikkeen pidetyimpänä ja kuuluisimpana henkilönä”.²⁴⁷ Hjulgrén ei johtanut vain kotipaikkansa työläisnaisia, vaan hänet valittiin Joutsenon Honkalahden työväenyhdistyksen johtokuntaan ja jopa sen puheenjohtajaksi 1917–1918, mikä oli varsin poikkeuksellista naiselle.²⁴⁸

Joutsenolaisen työväen Hjulgréniin kohdistamaa luottamusta kuvasti hänen lähettämisensä kunnallisjärjestön edustajaksi piirikokoukseen useana vuonna, heti paikkakunnalle muuton jälkeen 1909 vuoteen 1913 asti, ja kansanedustajakauden jälkeen taas 1917.²⁴⁹ Piiritason asioihin Hjulgrén vaikutti myös piirineuvostossa ainakin 1911–1912, varajäsenenä 1914 ja 1916.²⁵⁰ Sisällissodassa Hjulgrénit joutuivat pakenemaan Joutsenosta ensin Lappeenrantaan ja sitten Viipuriin. Sofia Hjulgrén vietiin Aleksanterin vankileirille Viipurin antautuessa huhtikuun 29. päivänä. Siellä hänet ammuttiin joukkoteloituksessa alle kuukautta myöhemmin, 21. tai 22. toukokuuta.²⁵¹

Suomen itsenäisyyttä edeltävistä vaaleista viimeisissä piriin naisehdokkaiden joukkoon liittyi Anna Nurminen. Myös hänestä tuli kansanedustaja, tosin vasta myöhemmin ja toisesta vaalipiiristä. Anna Nurminen, syntymänimeltään Fonsell oli alun perin kotoisin Tammelasta, missä hän syntyi 1884. Anna sai tovereihinsa nähden nauttia poikkeuksellisen paljon koulutusta. Hän kävi läpi kansakoulun ja keskikoulun, yksityisen kauppakoulun, sai jopa yksityisopetusta

²⁴⁷ Rajavuori Anna: *”Työväenluokan urhea tytär.” Kertomus Sofia Hjulgrénin teloituksesta työväen julkisuudessa 1919–1960.* Poliittisen historian pro gradu -tutkielma. Valtiotieteellinen tiedekunta, Helsingin yliopisto 2006, 23–24.

²⁴⁸ Lähteenmäki 2006, 93.

²⁴⁹ Viipurin I. itäisen vaalipiirin sos.dem. järjestöjen edustajakokous Elisenvaarassa 14–15.3.1909. Viipurin Läänin Itäisen Sosialidemokraattisen Piirijärjestön arkisto. Kansio C3: Piirikokousten pöytäkirjoja, osa painettuja. TA; Viipurin läänin itäisen vaalipiirin sosialidemokraattisen piirijärjestön piirikokouspöytäkirjat 1912, 1; Työ 9.6.1913, nro 130, 2. Viipurin I. it. vaalipiirin sos.dem. piirikokous; Viipurin läänin itäisen vaalipiirin sos.-dem. vuosi-piirikokouksen pöytäkirja. Kokous pidetty Antreassa huhtik. 7–8 p:nä 1917. Sortavala 1917, 3–4.

²⁵⁰ Viipurin läänin itäisen sosialidemokraattisen vaalipiirijärjestön piirikokouskertomus 16–17.4.1911. TA; Viipurin läänin itäisen vaalipiirin sosialidemokraattisen piirijärjestön piirikokouspöytäkirjat 1912, 20, 43; Viipurin läänin itäisen vaalipiirin sosialidemokraattisen piirijärjestön piirikokouspöytäkirjat 1914, 37; Viipurin läänin itäisen vaalipiirin sosialidemokraattisen piirijärjestön piirikokouspöytäkirjat 1916, 43.

²⁵¹ Rajavuori, 29–30.

oppikoulua varten ja osallistui opettajaseminaarin valmistavalle kurssille. Erkaantuessaan ensimmäisestä aviomiehestään Wilhelm Kempistä Nurminen ankkuroitui työväenliikkeeseen 1905, kun hän oli mukana perustamassa Someron kirkonkylän työväenyhdistystä ja sai sihteerin toimen Pitkäjärven yhdistyksestä. Nurminen kävi alusta alkaen levittämässä työväenliikkeen aatetta myös puhujana ja työväenlehtiin kirjoittamalla. Kahta vuotta myöhemmin hänet valittiin Turun läänin pohjoisen vaalipiirin naispuhujaksi. Syksyllä 1907 hän tutustui tulevaan aviomieheensä Julius Nurmiseen, ja vuotta myöhemmin he siirtyivät Julius Nurmisen puhujapestin perässä Viipuriin.²⁵²

Nurmisista tuli Viipurin läntisen piirijärjestön voimakaksikko viimeistään silloin, kun Julius Nurminen valittiin piirisihteeriksi 1911 ja Anna hieman myöhemmin piiritoimiston kanslistiksi. Piirisihteerin toimeen kuului paljon matkustelua, jolloin Anna Nurminen hoiti asioita toimistossa. Virallisesti Anna sijaisti Juliusta virkaatekevänä piirisihteerinä ja rahastonhoitajana 1913. Pariskunta muutti uudestaan Juliuksen työn perässä Viipurin läänin itäiseen piiriin tämän lähtiessä puuhaamaan Sortavalaa paikallislehti *Rajavahdin* seuraajaa *Päivän Tietoja*. *Päivän Tietojen* päätoimittajaksi Julius Nurminen valittiin 1916. Myös Anna toimi lehdessä avustajana. Sortavalaa muuton aikoihin Julius Nurmisen tuli myös kansanedustaja Viipurin läänin läntisestä piiristä.²⁵³ Kansanedustajuus, paikallislehden toimittaminen ja asuinpaikka itäisen piirin keskuksessa Sortavalassa tarkoitti Julius Nurmiselle nopeasti näkyvää asemaa piirissä, mikä ilmeni eduskuntavaaleissa ja ehdokasasettelussa seuraavana vuonna.

Anna Nurminen vangittiin sisällissodassa Sortavalassa 5. huhtikuuta. Hän sai kuuden vuoden kuritushuonerangaistuksen avunannosta valtiopetokseen, mutta vapautettiin ehdonalaisuuteen jo joulukuussa 1918. Julius Nurminen oli kuollut heinäkuussa Tammisaaren vankileirillä. Palatessaan leskenä Sortavalaa Nurminen palasi myös poliittisen toimintaan välittömästi. Hänelle tarjoutuikin useampi luottamustehtävä piirijärjestössä. Lokakuussa 1919 Anna Nurminen kuitenkin muutti takaisin Viipuriin työn perässä, läntisen piirijärjestön kanslistiksi.²⁵⁴ Saatuaan armahduslailla kansalaisluottamuksensa takaisin vuonna 1921 hänet valittiin Viipurin läänin läntisestä piiristä kansanedustajaksi 1922–1930. Silloin hänet tunnettiin Anna Haverisena.²⁵⁵

²⁵² Nurminen, 65–67, 70–77, 93.

²⁵³ Sama, 103–107, 115, 155.

²⁵⁴ Sama, 233–248, 256.

²⁵⁵ Suomen eduskunta: Kansanedustajat, Anna Haverinen

<<https://www.eduskunta.fi/FI/kansanedustajat/Sivut/910435.aspx>>. Haettu 2.11.2018.

Aino Engberg on jäänyt Viipurin läänin itäisen piirin naisehdokkaista kaikkein tuntemattomimmaksi, sillä hän oli ehdolla vain yksissä vaaleissa eikä häntä valittu kansanedustajaksi. Tämän vuoksi Engberg mainitaan aineistossakin vain muutama otteeseen. Hän oli kurkijokelainen leipuri ja toimi aktiivisesti paikkakuntansa työväenyhdistyksessä: ”Mitä taas Aino Engbergiin tulee niin on hän jo vanha rehellinen sosialidemokraatti ollen paikkakunnallaan ahkerampia toimihenkilöitä – –.” Engberg edusti kotikuntaansa piirikokouksessa 1909. Muiden esiteltyjen naisten tavoin myös Engberg tunnettiin piirissä siksi hyvin, että hänet valittiin piirineuvostoon varsinaiseksi jäseneksi 1909 sekä 1910, jolloin hänestä tuli myös ehdokas.²⁵⁶

Näiden naisten taustat selittivät heidän valikoitumistaan ehdokkaiksi ja kansanedustajiksi. He kaikki olivat ansioituneita ja aktiivisia sosialidemokraatteja, mutta heitä vertailtaessa paljastuu erilaisia reittejä ehdokkuuteen. Piirin alueelta kotoisin olevien Karhisen, Hjulgrénin ja Engbergin edustajapaikka piirikokouksessa osoitti, että he nauttivat kotikuntansa puoluejäsenten kannatusta ja luottamusta. Heidän maineensa riitti viemään heidät jopa piiritoimikuntaa valvovaan piirineuvostoon. He lukeutuivat siihen joukkoon sosialidemokraatteja, jotka käytännössä ylläpitivät piirijärjestön toimintaa itäisessä vaalipiirissä. Karhinen oli piirin edustajana jopa puoluekokouksessa. Heille piirijärjestö oli keskeisin ehdokkaaksi rekrytoitumisen näyttämö.

Anni Huotari ja Anna Nurminen taas olivat siinä hieman erilaisia ehdokkaita, että heillä oli vahvempi kytkös johonkin toiseen vaalipiiriin. Huotarille se oli Tampereelle muuton jälkeen hänen uusi kotikaupunkinsa ja vaalipiirinsä. Anna Nurminen taas oli läntisessä piirissä tunnettu puoluetoimitsija hoitaessaan piirin toimistoa yhdessä miehensä kanssa. Hänellä oli todellista käytännön vaikutusvaltaa siihen, miten piiriin asiat juoksivat. Anni Huotari oli itäisen piirin ehdokkaista tunnetuin Sosialidemokraattisen naisliikkeen parissa toimiessaan sen naisliiton sihteerinä ja puheenjohtajana. Hän kuului maan suosituimpiin eduskuntavaaliehdokkaisiin tullessaan valituksi jokaisissa autonomian ajan vaaleissa. Huotarin ehdokaskertomuksessa Sosialidemokraattinen naisliitto ja työläisnaisliike oli tärkein ehdokkaana harjaantumisen alue.

Aikalaiskeskustelussa kannettiin huolta työläisnaisten edellytyksistä täyttää kaikki ehdokkaalta vaaditut käytännön taidot. Ajan puhunnassa kodissa ja ansiotyössä ahertaminen tylsytti naisen mielen, jolle jo muutenkin oli tarjolla vähänlaisesti virikkeitä kirjojen ja sanomalehtien muodossa ja jolla ei ollut varaa niitä hankkia. Naiselle soveliaan käytöksen ehdot kahlitsivat häntä.

²⁵⁶ Työ 12.11.1910, nro 263, 4. Yleisöltä; Rajavahti 19.3.1909, nro 32, 2–3. Viipurin I. itäisen vaalipiirin sos. dem. järjestöjen edustajakokous; Kertomus Suomen sosialidemokratisen Puoluetoimikunnan toiminnasta 13.9.1909–15.7.1911. Suomen Sosialidemokratinen Puolue 1911, 130, 132.

Työväenliikkeen järjestötoiminnassa naiset kuitenkin saivat mahdollisuuden opetella ottamaan osaa politiikkaan ja yhteiskunnalliseen elämään.

Mutta tietojen ja valistuksen hankkiminen ei ole helppoa sille, jolta useinkin puuttuu alkeistiedot, jonka käytettävänä ei ole kirjat ja sanomalehdet, jolla usein ei ole aikaa eikä rahaa näiden hankkimiseen, jolta jokapäiväinen ahertaminen ja puuha riistää henkisen terveyden ja tekee kyvyttömäksi ottamaan vastaan uusia vaikutuksia, uusia aatteita ja uusia ihanteita. – – Niille naisille, jotka kodin ulkopuolella työskentelevät, on ammattiosasto paras oppilaitos, ja missä on naisosastoja, sos.dem. nuorisoliiton osastoja t.m.s, siellä on naisten näihin jäseniksi liityttävä. Näistä hän helpoimmin vapautuu ujoudestaan ja kainoudestaan. Näistä hän voi pelkäämättä tottua keskusteluihin osaa ottamaan, puhumaan ja esitelmiä pitämään.²⁵⁷

Mitä useammat vaalit puolueella oli takana, sitä harjaantuneempina naisia pidettiin.²⁵⁸ Yhdistystoiminnassa ehdokkaaksi kouliintuminen piti paikkansa käsiteltyjen naisten kohdalla. Viipurin läänin itäisen piirin naisista kaikille kertyi huomattava määrä matkaa työväenliikkeen harrastuksissa. Niissä he tottuivat puhumaan, keskustelemaan ja esiintymään sekä pukemaan ajatuksiaan myös kirjalliseen asuun. Sihteerin toimessa Karhinen ja Nurminen oppivat järjestön hoitoa. Huotari, Karhinen ja Nurminen tekivät kirjoituksia työväenlehtiin. Anna Nurminen taas hyödynsi myös työväenpuhujan reittiä ehdokkuuteen, ja oppi siinä poikkeuksellisen hyväksi esiintyjäksi.²⁵⁹ Nurmisella ja Huotarilla oli voimavaranaan myös puoluetoimijana ansioitunut ja maineikaskin aviomies, mutta itäisen piirin muut naiset osoittavat, ettei se ollut välttämätön edellytys. Ehdokkaaksi naiset tulivat omilla ehdoillaan.

Moni näistä naisista kuului naisosastoon ja vaikutti työläisnaisliikkeessä. Se olikin naisille kiistämättömän tärkeä verkosto. Tutkimuskirjallisuudessa Sosialidemokraattisen naisliiton ja työläisnaisliikkeen merkitys naisehdokkaiden taustalla on jonkin verran korostunut.²⁶⁰ Siihen vaikuttanee kirjallisuuden painottuminen kansainvälisiin uranuurtajiin, eduskunnan ensimmäisiin naisiin, joista suurimmalla osalla oli vahva naisliikkeen tausta. Kun myöhemmin autonomian ajalla valitut naiset ovat jääneet sivummalle, ovat varjostuneet myös muut poliittisen rekrytoitumisen areenat. Itäisen piirin naisehdokkaiden esimerkki kuitenkin monipuolistaa tätä kuvaa. Sen tapaus osoittaa, että tiellä kansanedustajuuteen oli muitakin etappeja kuin naisliitto. Naisten oli mahdollista saada ehdokkuuden vaatimaa näkyvyyttä myös paikallisemmilla foorumeilla, kuten piiri- ja kunnallisjärjestöissä.

²⁵⁷ Työ 9.4.1908, nro 83, 1. Naisen velvollisuudet luokkataistelussa.

²⁵⁸ Rajavahti 22.5.1913, nro 55, 23. Sos.dem. Naisliittotoimikunta: Sosialidemokratisille naisjärjestöille.

²⁵⁹ Nurminen, 72.

²⁶⁰ Esim. Kuusipalo 1999, 57–59; Lähteenmäki 2006, 90; Korppi-Tommola Aura: Vuosisadan naisparlamentaarikkoja. Teoksessa Sulkunen Irma – Lähteenmäki Maria – Korppi-Tommola Aura: Suomen eduskunta 100 vuotta 4. Naiset eduskunnassa. Edita, Helsinki 2006, 215–217.

4.2.2 Naiset naisten ehdokkaina

Paikallisjärjestönsä toiminnassa naiset oppivat tuntemaan oman alueensa työväen ja näiden arjen, mutta ennen kaikkea he olivat puolueen tiettyjen kannatusryhmien asiantuntijoita sukupuolensa perusteella: ”Silloin kun [Hanna Karhinen] edustaa työläisnaista ja perheen äitiä, edustaa myöskin itseään.”²⁶¹ Kun puoluejärjestöt valitsivat itselleen ehdokkaita piirikokoukselle tai -toimikunnalle esitettäväksi, naisehdokkaat nostettiin esiin ja heitä arvioitiin nimenomaan siinä yhteydessä, kuinka tunnettuja he olivat piirin naisäänestäjille ja miten he onnistuisivat näihin vetoamaan. Naisehdokkaat miellettiin naisten ehdokkaiksi ja heidän ääntensä kerääjiksi. Tämä vastasi työläisnaisliikkeen johdon hahmottelemaa suuntaa työläisnaisten vaalitoiminnalle. Aktiivisten naisten velvollisuus oli valistaa tietämättömämpiä naisia ja korostaa rooliaan ei vain koko työväen, vaan erityisesti sen naisten asianajajana.²⁶² Tämän vuoksi naisehdokas oli myös vaaliase muita puolueita vastaan. Ensimmäisissä vaaleissa kun nuorsuomalaisilla oli listallaan Tekla Hultin ja maalaisliittolaisilla Hilma Räsänen, lehtikirjoittelun mukaan ei ”voisi tulla kysymykseenkään, ettei [sosialidemokraateilla] yhtäkään naisehdokasta olisi tuossa piirissä”.²⁶³

Näyttää siltä, että naiset olisivat äänestäneet naisia, ei ole saatavilla. Sukupuolenmukaista äänestämistä on Suomessa tutkittu vasta 1970-luvulta alkaen. Tutkitulla ajalla naisten ja miesten äänestyskäyttäytyminen on samankaltaistunut: naiset ovat äänestäneet yhä useammin naista ja miehet yhä harvemmin miestä, kun lähtötilanteessa alle puolet naisista äänesti naista ja ylivoimainen valtaosa miehistä toista miestä. Vuonna 1970 naisista 40 % äänesti naista, ja miehistä 93 % miehiä. Trendi on jatkunut 2000-luvulla. Vuonna 2007 naisista 53 % äänesti naista, miehistä 72 % miestä.²⁶⁴ Vastaavaa tutkimusta 1900-luvun alusta ei ole, mutta luultavasti naisia äänestävät naiset olivat pieneksi jäävä ryhmä. Naisten äänestysprosentti oli koko käsiteltävän ajan kymmenisen prosenttia miehiä matalampi. Naisedustajien määrän lasku vuosina 1911–13 seurasi yleistä äänestysaktiivisuuden laskua eikä naisten äänestysaktiivisuudella ollut suoraa vaikutusta naiskansanedustajien määrään.²⁶⁵

Keskustelua naisista naisäänestäjiin vetoavina ehdokkaina ei voida täten selittää naisten äänestyskäyttäytymisellä. Nämä näkemykset saattoivat olla varmistamattomaan tietoon ja

²⁶¹ Rajavahti 10.7.1913, nro 75, 1–2. Punainen yhdistelmä.

²⁶² Esim. Työ 28.4.1908, nro 97, 2; Työ 27.2.1909, nro 48, 4. Kauno Nuorkansa: Valitsijoille Viipurin läänin itäisessä vaalipiirissä; Työ 8.7.1913, nro 153, 6. Teikari: Juttuja Länsi-Suomesta; Rajavahti 22.5.1913, nro 55, 2–3. Sos.dem. naisliittotoimikunta: Sosialidemokratisille naisjärjestöille; Uusitalo 2014, 168–169.

²⁶³ Työ 1.2.1907, nro 27, 4. Naisehdokas Viip. Itäis. Piiriin.

²⁶⁴ Holli Anne Maria – Wass Hanna: Gender-based voting in the parliamentary elections of 2007 in Finland. *European Journal of Political Research* 2010:49, 605.

²⁶⁵ Lähteenmäki 2000, 57; Paloheimo, 202.

arkituntumaan perustuvia olettamuksia. Tämän lisäksi argumentit selittyvät enemmän työväen erilaisiin edustuksen periaatteisiin, tarkemmin naisten esiin nostamaan ryhmäedustukseen liittyvinä odotuksina ja retoriikkana. Naisten profiloiminen nimenomaisesti naisten ehdokkaina auttoi perustelemaan vaatimusta naisten omista edustajista, kun samalla voitiin odottaa, että naisehdokkaat saivat naiset äänestämään. Ajatuksena oli, että naisehdokkailla oli jotain sellaista tarjottavaa, joka saisi muuten kotiin jäävät naiset lähtemään vaaliuurnille.

Tietyn ammattikunnan edustajiksi naisia ei aineistossa yleensä esitetty. Ehdokkuuden sukupuolittuneen sisällön lisäksi taustalla olivat poliittisen ja taloudellisen työväenliikkeen sukupuolikytkennät. Naisten ammatillinen järjestäytyminen oli heikkoa ja Suomen Ammattijärjestön edustajakokouksen edustajien valintaperusteiden muutokset syrjäyttivät naiset entisestään sen johtavissa elimissä. Vuonna 1906 ammattiyhdistysliikkeen pariin järjestäytyneistä työläisistä naisia oli 12 %, ja Suomen Ammattijärjestön perustamisen jälkeen sen jäsenistä 1910-luvulla vain joka kymmenes oli nainen. SAJ:n perustavassa kokouksessa edustajista naisia oli 5,2 % mutta edustajakokouksessa 1912 enää vajaat neljä prosenttia. Ammattiliittojen edustajamäärät kytkettiin vuonna 1909 niiden jäsenmääriin, jolloin suuret ja miesvaltaiset liitot saivat lisää paikkoja, kun taas heikommin järjestäytyvien naisalojen liittojen edustajapaikat vähenivät.²⁶⁶ Ammatillinen vaikuttaminen oli myös ohjelmallisesti sivuroolissa työläisnaisten toimintakentällä. Sosialidemokraattinen Naisliitto siirsi naisten ammatillisen vaikuttamistyön SAJ:lle ja keskitti oman toimintansa painopisteen puoluepoliittiseen toimintaan. Suurimmalle osalle sen aktiiveista ammattiyhdistysliike oli yleisesti ottaen toissijainen toiminta-alue.²⁶⁷

Niin kutsuttu ”nurkkapolitiikka” nousi usein esiin Viipurin itäisessä piirissä ehdokasasettelun yhteydessä. Tällä tarkoitettiin paikallisten intressien liiallista korostumista ehdokkaiden valitsemisprosessissa. Tarkemmin siinä oli kyse yleensä paikallisesti tunnetun mutta koko piirin näkökulmasta tuntemattomamman ehdokkaan suosimisesta piiritasolla tunnetumman tai kyvykkäämmäksi katsotun ehdokkaan kustannuksella. Koska valitsijat äänestivät mielellään henkilökohtaisesti tuntemaansa ehdokasta, paikallisosastoissa oli tapana nimetä ehdokasasettelussa oman paikkakunnan tuttuja vaikuttajia. Tämän koettiin asettavan piirin yleisen ja paikalliset edut keskenään vastakkain: ”Koettakaamme siis katsoa asiaa koko

²⁶⁶ Lähteenmäki 1995, 150–151; Uusitalo Taina: Yhdessä vai erikseen? Fiina Pietikäinen ja sukupuoli työväenliikkeen aatteellisena ongelmana 1800-luvun lopulta 1930-luvun alkuun. Teoksessa Ahvenisto Inkeri – Mäki Kirsi (toim.): *Kansalaisvaikuttaminen ajassa*. Väki Voimakas 19. Työväen historian ja perinteen tutkimuksen seura 2006, 122.

²⁶⁷ Lähteenmäki 1995, 150; Uusitalo 2014, 76.

puolueyhtenäisyyden kannalta, eikä kiintyä ”nurkkapolitiikan” kannattajiksi”, kirjoitti Santeri Saarikivi *Rajavahtissa* 1907.²⁶⁸

Naisten kannalta nurkkapolitiikasta käydyt keskustelut ovat olennaisia siksi, että ne paljastavat, minkä kannatusryhmien erityisehdokkaiksi naiset liitettiin. Nurkkapolitiikkaan tai ”paikallisharrastuksiin” liitetyt ehdokkaat olivat miehiä. Tapauksia oli useita, joista tähän nostettakoon muutama esimerkki. Jo ensimmäisissä vaaleissa Vasili Tichanovin epäiltiin asetetun listoille ”salmilaisten omana miehenä” houkuttelemaan paikalliset vaaliuurnille tuntemansa miehen perässä. Vuotta myöhemmin tiukkasanaista lehtikirjoittelua kirvoitti rautalaisen Hjalmar Koskisen ehdokkuuden ympärille perustettu valitsijayhdistys: ”Raudusta asustaa joku kauppa-apulainen, josta jotkut paikkakuntalaiset jostain syystä ovat saaneet sen käsityksen, että häntä olisi yritettävä eduskuntaan.” Ennen 1911 vaaleja sortavalaisen varatuomari Anton Kotosen ehdokkuuteen kriittisesti suhtautuvat selittivät hänen valintaansa paikallisilla syillä. Epäilevät äänet eivät pitäneet Kotosta ihanteellisena työväen ehdokkaana, mutta hänen hyväksymisensä listoille oli pakollinen kompromissi paikallisten kanssa, jotta puolueen vaaliliitto saisi sortavalaisten täyden äänimäärän.²⁶⁹

Paikallisehdokkuuden sukupuolittuneisuuteen viittasi niin ikään luvussa 3.2 käsitelty naisten sijoittelu ehdokaslistoille. Piirin naiset olivat joko yleisehdokkaan tai ns. keskivahvan ehdokkaan roolissa, minkä vuoksi ehdokaslistan ykkössijoja heille annettiin vain harvoin. Käänteisesti tämä tarkoitti sitä, että ykkössijoille asetettiin paikkakunnalla suosittu (mies)ehdokas. Ehdokkuuden sukupuolittuminen ehkäisi naisten yhdistämistä paikallisuuteen. Kun naisia oli listoilla niin vähän ja heidät kehystettiin yleisesti naisten ehdokkaina, he edustivat aina jotain paikallisuuttaan laajempaa työläisnaisten ryhmää.

Joskus nurkkapolitiikka ja naisehdokkaat joutuivat vastakkain. Tammikuussa 1907 Viipurin työväenyhdistyksen talolla kokoontui ”suuri naisten kokous” esittämään paheksuntansa Kouvolan piirikokouksen päätöksiä vastaan. Naisten mukaan Kouvolassa oli sivuutettu puolueäänestyksen lopputulos asettamalla rautatieläisten ehdokas äänestyksessä enemmän ääniä saaneen ehdokkaan tilalle. *Työn* jutussa 26.1. naiset eivät suoraan ilmaisseet jonkun naisehdokkaan tulleen syrjäytetyksi, vaan vetosivat ”puoluepäätöksiin” ja puolueäänestyksen sitovaksi tarkoitettuun lopputulokseen. Toisaalta huomautus allekirjoitettiin erityisesti naisina

²⁶⁸ Rajavahti 23.1.1907, nro 9, 1. Santeri Saarikivi: Sortavalaiset-Salmilaiset.

²⁶⁹ Rajavahti 11.1.1907, nro 4, 1. Äänestyspäiväksi; Työ 14.5.1908, nro 110, 1. M.A.A: Pois nurkkakuntaisuus; Työ 17.11.1910, nro 267, 3. Juttuja Sortavalan piirikokouksesta.

(”me naiset”) ja siinä viitattiin epäoikeudenmukaisuuteen, mikä vihjaa siihen, että piirikokouksen päätös olisi pudottanut mahdollisesti naisehdokkaan pois listoilta.²⁷⁰

Tämän tulkinnan tueksi löytyi myös todisteita ehdokasasettelun eri vaiheista Viipurin läntisessä piirissä. Läntisen piirin puolueäänestyksessä 1907 Hilja Pärssinen sai toiseksi eniten ääniä ja Mimmi Kontulainen kuudenneksi eniten. Mimmi Kontulainen oli yksi viipurilaisen työväenliikkeen tunnetuimmista toimijoista. Hän oli toiminut Viipurin työväenyhdistyksen naisosaston puheenjohtajana, työläisnaisliitossa ja jopa puoluehallinnossa. Markku Espon (1977) mukaan Mimmi Kontulainen olisi valittu 1907 piiritoimikuntaan ja jopa sen puheenjohtajaksi, mutta tähän tietoon liittyy hieman epäselvyyksiä.²⁷¹ Joka tapauksessa Kontulaiselta ei puuttunut ansioita tai mainetta piirissä ja puolueäänestyksen tulos kuvasti hänen asemaansa. Lopullisessa ehdokaslistojen yhdistelmässä Kontulaista ei kuitenkaan ollut, mutta häntä vähemmän ääniä saaneita miesehdokkaita kylläkin.²⁷²

4.2.3 Piirijärjestön sukupuolijärjestelmä

Työväenliike oli naisille ja miehille erilainen toimintapaikka sukupuolesta riippuen. Sosialidemokraattinen puolue sitoutui jo perustavassa Turun puoluekokouksessa 1899 sukupuolten tasa-arvoon kirjaamalla puolueohjelmaansa naisten ja miesten yhdenvertaisuuden sekä vaatimuksen yleisen ja yhtäläisen äänioikeuden puolesta sukupuolesta riippumatta. Käytäntö muodostui kuitenkin erilaiseksi. Puolueen todellisuutta oli, että miehet johtivat sitä ja päättivät asioista: 1906–17 puoluekokouksien edustajista naisia oli keskimäärin 8 %, nainen pääsi edustamaan vaalipiiriä puolueenuevostossa vasta sisällissodan jälkeen, ja puoluetoimikunnassa naisia oli vakinaisena jäsenenä 1899–1917 yleensä vain yksi.²⁷³

Aino Saarisen (1989) mukaan varhaisen työväenliikkeen ”sukupuolivalta” ja erot miesten ja naisten järjestäytymisen traditioissa tulivat myöhemmin määrittelemään sukupuolen toimintaa työväen järjestökentällä. Jo raittiusliikkeessä, jota on luonnehdittu työväen esijärjestöksi, oli olemassa sukupuolta ja säätyläisyyttä seuraava hierarkia siitä huolimatta, että raittiusliike oli

²⁷⁰ Työ 26.1.1907, nro 22, 3.

²⁷¹ Katainen Elina: Jenny Nuotion piipahdus parlamentissa. Teoksessa Ramsay Alexandra – Markkola Pirjo (toim.): *Yksi kamari – kaksi sukupuolta. Suomen eduskunnan ensimmäiset naiset*. 2. painos. Eduskunnan kirjasto, Helsinki 1997, 122–124; Espo Markku: *Yksi aate, yksi voima*. Viipurin läänin läntisen vaalipiirin ja Kymen läänin sosialidemokraattinen piiri 1907–1977, Kotka 1977, 4, 75. Kontulaisen nimeä ei löydy Espon koostamasta piiritoimikunnan puheenjohtajien luettelosta.

²⁷² Työ 13.1.1907, nro 11, 3.

²⁷³ Lähteenmäki 1995, 167; Uusitalo 2014, 149–150.

leimallisesti miesten ja naisten yhteisjärjestö. Johtotehtävissä oli sitä harvemmin naisia, mitä ylemmäs järjestöportaikossa mentiin. Ennen kaikkea tämä koski työväen naisia. Raittiusliikkeen ja wrightiläisen vaiheen työväenliikkeen sukupuolittuneet järjestäytymisen mallit, joissa miehet täyttivät johtoasemat mutta naisia kuului jäsenistöön runsaasti, välittyivät vuosisadan vaihteessa Suomen työväenpuolueeseen. Työväenliikkeen radikalisoituessa työväenluokkaiset miehet valtasivat järjestöjen johtopaikat yläluokkien miehiltä. Tuolloin kehittyi myös aikalaisten käsitys työläisnaisten järjestäytymishaluttomuudesta.²⁷⁴

Naisten näkymättömyyteen vaikutti naisten erilainen järjestäytymishistoria. Naisilla ei ollut taustallaan vanhaa ammattikuntalaitosta. Toisaalta se ei tietenkään tarkoittanut, etteikö naisia olisi toiminut ammateissa. Naisten yrittäjäys ja ansiotyö tapahtui vain säädeltyjen ammattien ulkopuolella. Ennen ammattikuntapakon purkamista 1868 ja elinkeinovapautta 1879 rahvaan naiset työskentelivät esimerkiksi piikoina sekä myivät käsitöitä. Luku- ja kirjoitustaitoiset naiset saattoivat opiskella kätilöiksi. Naisten työhön liittyvät kysymykset jäivät kuitenkin wrightiläisellä kaudella näkymättömiksi liikkeen agendalla, koska sitä hallitsi kuva ”miehestä universaalityöläisenä”, joka yksin vastasi perheen toimeentulosta. Vasta itsenäistyvässä työväenliikkeessä 1900-luvun alussa työläistä koskevassa puheessa alkoi esiintyä myös nainen.²⁷⁵

Ennen kaikkea naisten järjestäytyminen työväenliikkeessä suuntautui laadullisesti erilaiseen toimintaan, kuten ompeluseuroihin sekä huvi- ja arpajaistoimikuntiin niin naisten kuin miesten osastoissa. Puolueen johtotehtävien sukupuolijakauman kautta näyttäytyvä kuva passiivisista työväen naisista särkyi, kun otetaan huomioon juuri näiden toiminnan osa-alueiden merkitys: ”Naiset toimivat siis aktiivisesti juuri siinä järjestön jäsenistön ja sympatisoijien välimaastossa, jota voi pitää hyvin strategisena pisteenä niin työväenliikkeen kuin raittiusliikkeenkin joukkoliikkeeksi muotoutumiselle.”²⁷⁶

Äänioikeusvaatimuksen toteutuminen marginalisoi omaan järjestöönsä ryhmittyneet naiset Sosialidemokraattisessa puolueessa, kun naisliiton tehtävä äänioikeuskamppailussa oli tullut täytetyksi. Yhtä lailla naiset siirrettiin sivuun ohjelmallisesti. Työläisnaista koskevista kysymyksistä tuli yksinomaan naisten järjestöjen heiniä, eikä niitä käsitelty enää koko puolueen kesken enää vuoden 1906 puoluekokouksen jälkeen. Naiset omaksuivat työnjaon niin vahvasti,

²⁷⁴ Saarinen Aino: Aamuruskua ja äänioikeutta. Työläisnaisliikkeen alkuvaiheita Tampereella. Teoksessa Laine Leena – Markkola Pirjo (toim.): *Tuntematon työläisnainen*. Vastapaino, Tampere 1989, 117, 123–125.

²⁷⁵ Saarinen 125–127; Lahtinen – Ojala– Vainio-Korhonen, 94–98, 107, 111.

²⁷⁶ Saarinen, 129–131.

että he eivät edes tuoneet naisia koskevia aloitteita kokouksiin. Toisaalta naisilla ei myöskään ollut yhtäläisiä mahdollisuuksia osallistua puolueohjelman muotoiluun, koska organisaatiouudistus siirsi edustusosoikeuden puoluekokouksissa työväenyhdistyksiltä kunnallisjärjestöille. Etenkin kaupunkien kunnallisjärjestöissä tämä tarkoitti ammattiyhdistysten valtaa, ja ammattiyhdistyksissä toimi erityisen vähän naisia. Aktiivisia naisia taas oli enemmän kaupungeissa kuin maaseudulla. Naiskysymysten siirtyminen yksinomaan naisten asiaksi ylläpiti naisten erillisjärjestäytymistä ja takasi naisille puolueen ”edustusperiaatteen” mukaisen kiintiöpaikan puolueen päättävissä elimissä. Samalla tämä edustusperiaate teki naisista pysyvästi vähemmistön puoluejohdossa, koska kiintiön tultua täytetyksi enempään ei ollut tarvetta.²⁷⁷

Niin ikään vaalipiireissä järjestöorganisaatiota hallitsi sukupuolittunut rakenne. Piirijärjestö tarjosi naisille ja miehille erilaisia asemia ja areenoita. Ehdokkuuden kannalta tämä oli olennaista siksi, että sukupuoli vaikutti siihen, millaisissa tehtävissä naiset ja miehet saivat toimia ja siten minkälaista kokemusta ja osaamista heidän oli mahdollista piirijärjestössä kartuttaa. Erilaisiin tehtäviin liittyi erilaisia vaatimustasoja ja toisaalta mahdollisuuksia näkyvyyteen. Toisaalta äsken kuvaillusti naisten paikallistoiminnan laatu saattoi olla merkityksellistä naisten vaalikannatuksessa tuomalla naiset kontaktiin järjestäytyneen työväen ulkopuolisten ryhmien, eli potentiaalisen kannattajakunnan kanssa.

Piirikokouspöytäkirjoja ei ole saatavilla kaikilta käsitellyiltä vuosilta, mutta niistä saa yleiskuvan tilanteesta piirissä. Niiden perusteella Viipurin läänin itäisessä vaalipiirissä piirijärjestössä asioista päättivät miehet, ja piirin päättävissä elimissä oli olemassa selkeä sukupuolittunut työnjako.

Itäisessä piirissä aloite naisten järjestäytymiseen tuli ensiksi piirin ulkopuolelta Viipurista, joka oli työläisnaisten järjestötoiminnan edelläkävijä. Juuri viipurilaiset työläisnaisliikkeen johtonaiset tekivät itäiseen vaalipiiriin puhujamatkoja, joiden tiimoilta naisosastoja sitten perustettiin. Ennen suurlakkoa sellaiset saatiin vireille Sortavalan, Terijoelle, Hiitolan, Pölläkkälään ja Ensoon.²⁷⁸ Sukupuolittain jaoteltua tietoa piirijärjestön jäsenistä on saatavilla vain satunnaisesti. Vuonna 1911 jäseniä piirissä oli yhteensä 2508, josta naisia 504 eli 20 %. Kahta vuotta myöhemmin jäsenmäärä oli kasvanut 4059:ään. Naisia oli 826, jolloin heidän osuutensa pysyi ennallaan. Vuotta myöhemmin kokonaisjäsenmäärä kasvoi edelleen 4314:ään,

²⁷⁷ Lähteenmäki 1997, 67; Uusitalo 2006, 122–123, 137; Lähteenmäki 1995, 169, 171–172.

²⁷⁸ Soikkanen 1970, 114–115.

mutta naisten määrä oli pudonnut 695:een tai 16 %:iin.²⁷⁹ Näiden esimerkkien perusteella piirijärjestössä naisia oli suhteellisesti suunnilleen saman verran kuin koko puolueessa, tai viidestä kymmeneen prosenttia vähemmän.

Piirin päättävässä elimessä piirikokouksessa naisia oli saatavilla olevien tietojen mukaan 4–20 %, mutta keskimäärin vain 8,85 %, eli tilanne piirissä vastasi suunnilleen koko puolueen tilaa. Sukupuolen näkökulmasta selkeä jakolinja oli piiritoimikunnan ja -neuvoston välillä. Naisia valittiin piirineuvostoon useana vuonna, mutta toimeenpaneva elin piiritoimikunta oli koko tarkasteltavan ajan miesten hallussa. Kuusijäsenisessä piirineuvostossa naisia oli korkeintaan kaksi 1911–1912, muutoin yleensä yksi ja 1907 ei yhtäkään. Piiritoimikunnassa Miina Hartikainen pääsi sen varajäseneksi ainoana naisena vain kerran, 1907. Piiritoimikunnan puheenjohtajan ja varapuheenjohtajan paikat menivät aina miehille. Järjestön palkkaamat toimitsijan virat jakautuivat niin ikään siten, että piirisihteerin toimi kuului miehelle. Piirikokouksessa 1916 piirisihteerin työt järjestettiin uudelleen niin, että sihteerin tehtäväksi jäivät järjestys- ja puhematkat piirissä, kun taas piiritoimistoa hoiti erillinen kanslisti. Tämä pesti haluttiin osoittaa erityisesti naiselle, missä motiivina oli ainakin osaksi naiselle maksettava alhaisempi palkka.²⁸⁰

²⁷⁹ Viipurin läänin itäisen vaalipiirin sosialidemokraattisen piirijärjestön piirikokouspöytäkirjat 1912, liitetaulukko; Viipurin läänin itäisen vaalipiirin sosialidemokraattisen piirijärjestön piirikokouspöytäkirjat 1914, 42; Viipurin läänin itäisen vaalipiirin sosialidemokraattisen piirijärjestön piirikokouspöytäkirjat 1916, 47.

²⁸⁰ Lumijärvi, 71–72; Viipurin läänin itäisen vaalipiirin sosialidemokraattisen piirijärjestön piirikokouspöytäkirjat 1907–1917.

5 Johtopäätökset

5.1 Työväen naisten kaksinainen sukupuolistrategia

Edellä olevissa luvuissa ehdokasasettelun instituutioita katsottiin kolmesta eri suunnasta. Ensimmäinen näkökulmista olivat lakisäädöksiä ja puoluesääntöjen ylätasosta tulevat, ehdokasasettelun formaalit instituutiot. Luvussa neljä piirtyvä kuva taas oli ehdokasasettelun ulkokehä, se laaja institutionaalinen toimintakehys, jossa ehdokasasettelu tapahtui. Nämä instituutiot eivät olleet formaaleja siinä mielessä, että ne olisi julkaistu tai kirjoitettu ylös lakiin tai puoluesääntöihin, vaan ne koskivat enemmän ajan sosiaalisen ja poliittisen elämän vakiintuneita pelisääntöjä. Luvussa kolme ehdokasasettelua katsottiin sen käytännön tekemisestä lähtien: miten ehdokasasettelun virallinen sääntely pelasi kolmitasoisien puolueorganisaation todellisuuteen sen historiallisessa kontekstissa.

Näitä katsantotapoja ei kuitenkaan ole tässä tutkielmassa pidetty erillisinä kokonaisuuksina, sillä tutkielmaa virittävässä feministisen institutionalismin linssissä korostuu erilaisten instituutioiden vuorovaikutus. Ehdokasasettelua ohjaavat instituutiot kutoutuvat yhteen institutionaaliseksi asetelmaksi, jolloin yhden institutionaalisen ulottuvuuden tarkastelu paljastaa myös kyseisen luokittelun ulkopuolella olevia säännönmukaisuuksia. Tässä tutkielman viimeisessä osassa analyysi sidotaan yhteen ja sen havainnoista kootaan tutkielman keskeisin teesi, jonka nimeän tässä työväen naisten kaksinaiseksi sukupuolistrategiaksi eduskuntavaaleissa. Sukupuoli jäseni naisten osallistumista vaaleihin prosessin alusta alkaen ja naiset itse osallistuivat tähän jäsentämiseen. Tällä oli kaksitahoinen vaikutus. Yhtäältä se mahdollisti ja perusteli naisten ehdokkuutta, mutta toisaalla aktiivisesti rajasi naisten toimintatilaa ehdokkaina.

Ehdokkaiden valitsemista ja asettamista sääntelevät viralliset instituutiot muodostettiin sosiaalidemokraattisessa puolueessa noin viiden vuoden mittaisella ajanjaksolla, 1906–1911. Tällöin asetettiin ne normit, joiden puitteissa ehdokasasettelun tuli tapahtua. Nämä normit seurasivat lainsäädännön logiikkaa. Ehdokasasettelun jäykimmät reunaehdot institutionalisoitiin Suomen suuriruhtinaskunnan valtiopäiväjärjestykseen ja vaalilakiin 1906. Valtiopäiväjärjestys ja vaalilaki muodostivat ne raja-aidat, joiden sisään jäävällä alueella määriteltiin, kenestä saattoi tulla ehdokas ja millaisia toimintatapoja tuli noudattaa, jotta ehdokas tulisi vaalissa virallisesti noteeratuksi.

Vaalilain kirjain itsessään ei määrännyt ehdokkaiden tekemistä puolueiden tehtäväksi, vaan siihen oli oikeus millä tahansa 50 täysi-ikäisen henkilön yhteenliittymällä. Jatkuvuudet sääty- ja uuden edustuslaitoksen välillä kuitenkin tarkoittivat, että puoluelaitos muodostui eduskuntavaaleissa kaikkein keskeisimmäksi toimijaksi siten, että puolueiden ulkopuolisten ehdokkaiden mahdollisuudet mennä vaalissa läpi olivat melko mitättömät. Edustuslaitoksen valitsemista säätelevät uudet juridiset instituutiot sekä politiikan ennestään olemassa olevat toimintatavat pelasivat yhteen niin, että ehdokkaiden valitsemisen areenaksi tulivat puolueet.

Näin ollen vaalilaissa asetettu vaalipiirijako rakensi toimintakentän, jossa ehdokkaat nimettiin. Vaalipiirit ja äänestysalueet toimivat pohjapiirustuksena uudistuvien puolueiden kolmiportaiseksi muodostuvalle organisaatiolle. Vahvimmin ja nopeimmin tämä järjestö rakenne omaksuttiin sosialidemokraattisessa puolueessa. Sitä, missä kohtaa puolueorganisaatiota ehdokkaat nimettiin, laki ei määritellyt. Ehdokasasettelusta muodostui siis lain parametrien sisällä puolueen omista toimintatavoista ja säännönmukaisuuksista riippuva tapahtuma.

Sosialidemokraattisessa puolueessa ehdokasasettelua leimasi vahvasti institutionalisoitu, päätöksenteon demokraattisuutta eli aikalaisten puhunnassa kansanvaltaisuutta korostava ajattelutapa. Kansanvaltaisuuden institutionaalista asemaa puolueessa kuvasti sen kirjaaminen puolueen järjestösääntöihin, mutta myös sen vahva institutionalisoitumisen aste. Kansanvaltaisuus oli puolueen keskuudessa yleisesti hyväksytty ja jaettu kaiken toiminnan luonne. Se ohjasi ehdokasasettelua siten, että se vei ehdokkaiden nimeämisen lähelle jäsenistöä. Kun vaalilaki määräsi, että vaalipiirissä sai asettaa tietyn määrän ehdokkaita, ehdokkaiden nimeämisen piti kansanvaltaisessa ajattelussa tapahtua silloin piirin jäsenten keskuudessa. Siksi sosialidemokraattisessa puolueessa piirissä tapahtuva puolueäänestys muodostui ehdokkaiden nimeämisen tärkeimmäksi elementiksi. Tämä johtui siitä, että puolueäänestyksessä ilmeni kansanvaltaisuus, siis jäsenistön tahto. Puolueäänestyksessä ehdokas sai jäsenistön tuen ja hänen ehdokkuutensa tuli legitiimiksi tavalla, mitä keskusjohtoisesti tapahtuva ehdokkaiden valitseminen ei olisi koskaan voinut olla.

Sosialidemokraattisessa puolueessa koko puoluetta koskevat ehdokasasettelun formaalit ehdot tehtiin ensin puolueen organisaatio- ja sääntöuudistuksessa 1906, ja sitten puoluekokouksissa Kotkassa 1909 ja Helsingissä 1911. Vuoteen 1911 asti säännöt olivat varsin väljät, kun vasta Helsingissä tehtiin vaalipiirien vapaata toimivaltaa kaventava päätös. Tällöin puolueen linjaksi tuli, että ehdokkaat arvosteltiin piirikokouksessa ennen puolueäänestystä ja sitten ehdokkaat aseteltaisiin listoille äänestyksen tuloksen mukaisesti. Helmikuinen puolueeneuvoston päätös vuodelta 1910 rajasi piirikokouksen valtaa karsia ehdokkaita pois puolueäänestyksestä.

Kun näitä puoluesäännöksiä tarkastellaan kansanvaltaisuuden aikalaistulkintoja vasten, paljastuu, että ehdokasasettelun johtava sääntö ei palautunut puoluesääntöihin vaan enemmänkin yleiseen kansanvaltaisuuden kunnioittamiseen. Pohjimmiltaan niissä oli myös kyse samasta asiasta. Kansanvaltaisuuden tavoittelemisen selittää, miksi koko puoluetta koskevien päätöksiä tekeminen oli niin vastahakoista. Niin kauan kuin tunnettiin, että ehdokkaiden valitsemisen tuli tapahtua mahdollisimman lähellä piirin jäseniä, mahdollisimman tarkasti näiden tahtoa kunnioittaen, ehdokasasettelua koskevat puoluepäätökset eivät olleet perusteltuja. Päätösvalta haluttiin säilyttää piireissä ja niiden jäsenillä, jotta piirit voisivat nimetä ehdokkaat oman piirinsä olot parhaiten huomioon ottavalla tavalla. Vuoden 1911 jälkeenkin ehdokasasettelusta oli koko puoluetta koskien olemassa vain yleiset suuntaviivat, jotka korostivat nimenomaan puolueäänestystä ratkaisevana tekijänä. Tampereen kokouksessa 1913 kavennettiin entisestään piirikokouksen valtaa pudottaen ehdokkaita pois puolueäänestyksestä.

Ehdokkuuden formaalit reunaehdot piirsi niin ikään uusi lainsäädäntö. Edustuslaitoksen uudistusta tehtäessä tärkeitä kiistakysymyksiä olivat äänioikeuden ikäraja sekä naisten vaalikelpoisuus, joissa kanavoitui uudistuksen tekijöiden huoli ja epävarmuus sen hallitsemattomista seurauksista. Naisten ja ikärajan kohdalla artikuloitiin ajan näkemykset valitsijalta vaadittavasta kypsyydestä, harkintakyvystä ja ennen kaikkea itsenäisyydestä ja riippumattomuudesta. Näillä vaatimuksilla oli selkeä sukupuoli- ja luokkamerkitys. Koska yleisen ja yhtäläisen äänioikeusvaatimuksen läpilyönti toi valitsijoiden joukkoon ja poliittiseen päätöksentekoon suuria ryhmiä, erityisesti työväestön ja naiset, tarkoitti äänioikeuden ja vaalikelpoisuuden kytkeminen yhteen sitä, että äänioikeuden ikäraja nostettiin vanhan valtiopäiväjärjestyksen 21 ikävuodesta 24 vuoteen.

Vaalikelpoisuuden ehdokkaaseen kohdistuvilla formaaleilla vaatimuksilla oli merkittävä vaikutus ehdokkaiden tekemiseen sosialidemokraattien keskuudessa. Äänioikeusikäraja tarkoitti, että suuri osa työväestä oli suljettu äänestämisen ja ehdokkuuden ulkopuolelle. Työväen edustajien saaminen eduskuntaan ei periaatteessa koskenut suurta osaa puolueen jäsenistä, koska jäseniksi saattoivat liittyä äänioikeusikärajaa nuoremmat. Vallitseva kansanvaltaisuuden periaate sisällytti myös heidät ehdokkaiden ja edustajien tekemisen projektiin, koska ehdokkaiden ja edustajien legitimizeetti edellytti sitä. Syntyi kokonaisvaltainen työväen edustuksen projekti. Jotta täysi-ikäisyyden ulkopuolella olevat puoluejäsenet voitiin osallistuttaa vaalitaisteluun ja työväen edustuksen rakentamiseen, otettiin heistä 18 vuotta täyttäneet siihen mukaan puolueäänestyksessä. Näin ollen työväen edustus rakennettiin yhdessä koko liikkeen voimin. Kun sosialidemokraattisista ehdokkaista valittiin eduskuntaan yli puolet, osallistuivat äänioikeutta vailla olevat puoluejäsenet todellisuudessa myös kansanedustajien valintaan.

Vaalikelpoisuuden ikärajalla oli lisäksi sukupuolittunut vaikutus. Mitä vanhempia ehdokkaat olivat, sitä useampi heistä oli naimisissa. Äänioikeuden ikäraja yhdessä kansalaisuuden sukupuolittuneen merkityssisällön kanssa vaikutti siihen, millaiseksi työväen edustuksen projektissa naisten ehdokkuuden ja edustuksen sisältö muodostui. Voidaan pohtia, olisiko alhaisempi ikäraja tuonut naisten ehdokkuuteen moninaisempia sävyjä vaimon ja perheenäidin roolin ympärille kietoutuvan sisällön sijaan.

Työväen edustuksen projekti oli sukupuolittunut, sillä naisille ja miehille oli edustuksen rakentamisessa varattu erilaiset tehtävät. Miehen ehdokkuuden sisällön ytimessä ja hänen asiantuntemuksensa perustana oli työläisyyden kokemus tai tuntemus, tunne vähäväkisyydestä, yhteiskunnallisen vääryyden kohtaamisesta ja vastoinikäymisistä. Tämä työläisyys oli sukupuoletonta ja universaalia: sillä ei ollut erityisiä työläiseen miehenä liittyviä merkityksiä, vaan kokemus oli kaikkien, niin miesten kuin naisten kesken jaettu. Naisen tehtävä ehdokkaana taas määrittyi perheen kautta. Myös hänen taustallaan oli kokemus heikosta yhteiskunnallisesta asemasta, mutta tämä kokemus erosi miesehdokkaista siinä, että se kiteytyi naisen rooliin työmiehen vaimona. Naisen asiantuntemus ja vakuuttavuus työväen ehdokkaana palautui hänen omakohtaiseen tietoonsa työläisnaisen elämälle ja arjelle spesifeistä haasteista, ennen kaikkea vähävaraisten äitien ja lasten turvattomuudesta.

Edustuksen sukupuolittuneisuudella oli kaksiulotteinen vaikutus naisiin. Koska naisten ajateltiin edustavan ja edistävän eduskunnassa erilaisia asioita kuin miesten, avautui tilaa ryhmäedustuksen ajatuksen mukaiselle argumentille naisten oman tilan tai paikan puolesta. Työväen edustuksessa olisi aukko, mikäli naisia ei saataisi mukaan. Tämän argumentin pohjalta naiset kehystettiin ehdokkaina erityisryhmäksi. Siihen perustui paitsi työläisnaisliikkeen oma vaalistrategia, myös puolueen valmius soveltaa erityisharkintaa naisten suhteen silloin, kun puolueäänestys oli naisehdokkaat sivuuttanut. Vetoamus työväen eheän ja kokonaisvaltaisen edustuksen puolesta muodostui puolueessa informaaliksi instituutioksi epävirallisessa naiskiintiössä. Sen taustalla ei ollut formaalia puoluepäätöstä, mutta ajatuksen yleinen tuki vakiinnutti naiskiintiön.

Naisia arvioitiin ehdokkaina informaalin naiskiintiön kautta. Heidän tehtävänä oli täyttää naiskiintiössä naisille määrätty paikka. Naiset eivät olleet ehdokkaina siinä missä miehetkin, yleisinä työväen edustajina, vaan aina erityisesti työväen naisten omina ehdokkaina. Heidän ajateltiin tarjoavan työväen naisille jotain sellaista, mitä miesehdokkailla ei ollut, ja siten vaikuttavan naisvalitsijoiden käyttäytymiseen.

Naiskiintiö toi naisia tehokkaasti mukaan listoille ja kansanedustajiksi, sillä suuri osa kiintiöön asetetuista naisehdokkaista oli poikkeuksellisen kykeneviä ja tunnettuja. Toisaalta kiintiö saattoi vaikuttaa naisten määrään vähentävästi. Se takasi, että listoille pääsi ainakin yksi nainen, mutta ei luonut takeita enemmästä. Vaikutus ilmeni etenkin sellaisissa piirissä, joissa naisehdokkaan asema oli suorastaan suvereeni itsestäänselvyys, kuten esimerkiksi Hilja Pärssisen kohdalla Viipurin läänin läntisessä piirissä. Naiskiintiön voi ajatella tilana, jonka täyttöaste riippui naisehdokkaan kyvyistä ja asemasta. Niissä piireissä, missä naisen kyky täytti kiintiön vain osittain, jäi enemmän tilaa uusille koettajille.

Naisten edustus paitsi perusteli naisten omia ehdokkaita, myös kahlitsi naisten ehdokkuutta. Koska naiset saattoivat edustaa vain erityisesti työläisnaista, ei heille avautunut naiskiintiötä laajempaa tilaa. Mikäli naiset olisi mielletty universaaleiksi työväen ehdokkaiksi miesten tapaan, olisi heidän periaatteessa ollut mahdollista muodostaa vaikka puolet tai suurimman osan SDP:n ehdokastarjonnasta. Sukupuoli asetti rajat sille, missä ominaisuudessa naiset saattoivat politiikkaan tulla ja siksi he eivät voineet murtautua oman erityisryhmänsä ulkopuolelle – ei niin määrällisesti kuin laadullisesti.

Naisten mahdollisuuksia rajasi sen edustuksen luonne, mitä työväki pyrki eduskuntaan rakentamaan. Edustuksen projektissa ei ollut kyse työväen valitsijoiden demografian uusintamisesta. Työväen ehdokkaiden ja eduskuntaryhmän ei tarvinnut suhteellisesti vastata valitsijakuntansa kokoonpanoa ja koostumusta, vaan tärkeintä oli, että työväen ainekset olivat edustettuina. Edustaja ei edustanut valitsijoitaan, vaan yleisesti työväkeä ja naiset sen naisia. Näin ollen ei tullut mahdolliseksi argumentoida, että naisehdokkaita tarvittaisiin naisvalitsijoita vastaava määrä, vaikka naisten ajateltiin näihin valitsijoihin erityisesti vetoavan.

Tässä tutkielmassa paljastuva työväen edustuksen sukupuolittunut projekti aiheutti tai teki näkyväksi työväenliikkeessä perustavanlaisen ristiriidan. Siinä oli kyse työväenkysymyksen ja naiskysymyksen suhteuttamisesta toisiinsa. Periaatteellisesti työväenliikkeessä ei ollut erillistä naiskysymystä, vaan yksi yhteinen työväenkysymys. Sosialismiin siirtyminen ratkaisisi kaikki kapitalistisen tuotantotavan tuottamat ongelmat, mukaan lukien työläisnaisen erikoisen aseman ikään kuin kahdesti sorrettuna, ensin suhteessa työnantajaan ja sitten mieheensä. Samalla naisilla miellettiin modernin, sukupuolittuneen kansalaisuuden logiikan mukaisesti olevan erityislaatuista asiantuntemusta työläisnaisen elämään liittyvissä asioissa, minkä vuoksi naisia tarvittiin mukaan edustusprojektiin. Näiden näkemysten suhteuttaminen toisiinsa ei aina käynyt sujuvasti, mikä ilmeni naiskiintiön vastustuksessa. Liikkeen ideologiaan vedottiin sukupuolittuneen edustuksen puolesta ja vastaan samanaikaisesti. Kysyn jopa, oliko nais- ja

työväenkysymyksen suhdetta onnistuttu työläisnaisliikkeen luokkataistelukannasta huolimatta ratkaisemaan lopullisesti, vai paljastiko työväen sukupuolittunut edustus pinnan alla väreileviä jännitteisiä virtauksia?

Naiskiintiöiden kritiikki ilmaisi työväen- ja naiskysymyksen ristiriidan myös toisella tapaa. Tässä oli kyse työväen edustuksen projektissa yhteen törmäävistä, kahdesta erilaisesta edustusvaatimuksesta. Yhdellä kädellä oli olemassa naisten ryhmäedustuksen ajatuksen mukainen vaatimus siitä, että naisten erityisiä tarpeita edustamaan tarvittiin edustaja nimenomaan naisten joukosta. Toisaalla taas kiintiöitä vastustettiin aateperustaisen edustuksen nimessä, jolloin edustajan taustaominaisuuksilla kuten ammatilla, kotipaikalla tai sukupuolella ei ollut merkitystä.

Työväen edustuksen sukupuolittunut projekti toimi vuorovaikutuksessa yhteiskunnan ja työväenliikkeen sukupuolijärjestelmän kanssa. Ne ylläpitivät ja muoivasivat toisiaan. Naisten poliittisen toiminnan perusoletukset määrittelivät mitä naisten ajateltiin edustavan. Samalla naiselle määrittynyt elämänpiiri pystytti kynnyksiä naisen poliittisen osallistumisen sekä ehdokkaaksi kelpaamisen tielle. Puolueet olivat miehisiä paikkoja ja poliittinen toiminta askel naiselle perinteisesti sopivaksi katsotun roolin ulkopuolelle. Työläisnaisilla, jotka usein olivat taloudellisista syistä pakotettuja käymään työssä kodin ulkopuolella, ei aina ollut varaa eikä aikaa käydä kokouksissa, lukea lehtiä ja maksaa jäsenmaksuja. Naimisissa olevat naiset tarvitsivat monesti oman aloitteensa lisäksi aviomiehensä hyväksynnän. Jokainen nainen ehdokkaana oli poikkeus vertaistensa joukossa.

Työväenliikkeen sukupuolijärjestelmän toiminta ilmeni vaikeuksina löytää sopivia naisehdokkaita. Etenkin oltiin huolissaan naisten valmiudesta kansanedustajalta vaadittaviin käytännön taitoihin. Naisten ylivoimaisesti tärkein resurssi ehdokkaana oli järjestötoiminta. Puolueen eri järjestöissä ja yhdistyksissä naiset kartuttivat taitojaan; he oppivat pohtimaan yhteiskunnallisia kysymyksiä, kirjoittamaan, puhumaan ja esiintymään. Samanlaisen kokemuksen omaksuminen muilta elämänalueilta oli naisten keskuudessa harvinaisempaa. Ensimmäisessä eduskunnassa työväen naisista sivistystaustaa oli vain Hilja Pärssisellä. Muiden ansioluettelon selkärangan muodosti yhdistystoiminta.

Puolueen jäsenyys loi naisille edellytyksiä osallistua poliittiseen vaikuttamiseen jopa lainsäätäjinä. Puolueessa toimiminen näytti kuitenkin erilaiselta sukupuolesta riippuen. Se tarjosi sukupuolijärjestelmän logiikan mukaisesti miehille ja naisille erilaisia oppimisen ja näkyvyyden paikkoja. Tarkasteltavassa Viipurin läänin itäisessä piirijärjestössä toimeenpanevat tehtävät kuuluivat miehille ja valvova puoluehallitus oli avoinna naisille. Piiritoimikunnan

varsinaiset jäsenet olivat miehiä, samoin piirisihteeri. Piiritoimiston kanslistin tehtävä määrittyi naisen toimialueeksi. Tilanne piirijärjestössä vastasi suunnilleen puolueen kokonaiskuvaa, jossa miehet päättivät asioista. Naisille ja miehille tarjolla olevien positioiden merkityksen yhteyttä ehdokkuuteen on vaikeampi piirtää, mutta todennäköisesti naisehdokkaat ajateltiin ehdokkuutensa sisällön kautta ikään kuin täydentävässä ominaisuudessa. Miehet vastasivat politiikan ja järjestötoiminnan kovasta sisällöstä, naiset sitä täydentävistä, heille soveltuvista kysymyksistä.

Eduskuntavaalit itsenäisyyttä edeltävällä ajalla olivat pitkälti opetteluun kautta sosialidemokraattiselle puolueelle, vaalikamppailun uudelle tulijalle. Valitsijayhdistyksien ja vaaliliittojen muodostaminen oli huolellisuutta vaativa työ, johon työväenliikkeessä monella ei riittänyt osaamista. Listojen jääminen pois vaaliliitosta ja muut virheet vaikuttivat etenkin naisehdokkaisiin, koska heitä oli alkujaankin niin vähän. Naiset olivat ehdokkaina kuitenkin määräänsä tärkeämpiä. Silloin kun nainen läpäisi puolueäänestyksen seulan, houkutteli hän paljon ääniä myös varsinaisessa vaalissa. Naisehdokas meni vaalissa todennäköisemmin läpi kuin mies. Eroa voidaan tulkita naisehdokkaiden poikkeuksellisuudesta käsin. Naiset, jotka ehdolle pääsivät, olivat yleensä sangen ansioituneita ja tunnettuja henkilöitä työväenliikkeessä. Tätä tulkintaa tukee aineistosta välittyvä vaikutelma siitä, että naiset olivat listoilla vain harvoin puhtaassa paikallisehdokkaan merkityksessä.

Paikallisuus oli Viipurin läänin itäisessä piirissä merkittävä teema. Kyseessä oli pitkien välimatkojen syrjäinen vaalipiiri, johon ei kuulunut Tampereeseen tai Viipuriin verrattavia työväenliikkeen voimakeskuksia. Yleisvaikutelma ehdokasasettelusta itäisessä piirissä on, että se oli jatkuvaa kamppailua ”nurkkakuntaisuutta” vastaan. Ylivoimainen valtaosa piirin ehdokkaista tuli sen alueelta, olivat sen omia miehiä ja naisia. Tämä johtui kahdesta seikasta. Ensinnäkin piirissä ei välttämättä ollut riittävästi tuntemusta sopivista, piirin ulkopuolisista sosialidemokraateista. Tämän tuntemuksen puuttuessa muualta kotoisin oleviin ehdokkaisiin oli vaikea rakentaa luottamusta. Toisaalta ehdokkaiden valintaa saattoi määrittää kokemus edustajan ja valitsijoiden suhteen tärkeydestä. Edustajan tuli tuntea valitsijoidensa elämän olosuhteet. Vaatimukset saattoivat liittyä esimerkiksi piirin erityiseen asemaan Venäjän välittömässä läheisyydessä. Oman edustajan vaatimus sinetöitiin piiripäätöksellä 1910, kun sen ehdokkaat saivat ottaa vastaan ehdokkuuden vain yhdestä vaalipiiristä.

Naisehdokkaiden kannalta paikallisuuden korostuminen teki ehdokkaan löytämisestä haastavaa, kun omien naisten puuttuessa ehdokkaaksi ei voitu ottaa piirin ulkopuolista, ansioitunutta naista. Ehdokkaiden rekrytoimisen tärkeimpiä tapahtumapaikkoja olivat

työväenyhdistykset, jotka nimesivät ja esittivät ehdokkaita kunnallis- tai piirikokoukselle. Tullakseen nimetyksi ehdokkaan piti joko olla paikkakuntalaisten tuntema, tai sitten piirissä yleisemmin tunnettu.

Tämä paikallisuuden merkitys Viipurin läänin itäisessä piirissä avasi tuoreen näköalan tutkittavaan ilmiöön. Naisten ehdokkuutta lähestytään tutkimuskirjallisuudessa usein Sosiaalidemokraattisen naisliiton vaalistrategian eli kuvatus yhden naisen kiintiön kautta. Tällöin ehdokasasettelusta välittyy kuva ylhäältä kontrolloituna, joko puoluejohdon tai naisliiton ohjailemana tapahtumana. Naisten ehdokkuuden yhteydessä todetaan, että sijoittelussa vaalipiireihin ehdokkaan kotipaikalla ei ollut väliä, vaan ehdokas laitettiin listalle sellaiseen piiriin, missä hänen oletettiin parhaiten vetoavan valitsijoihin. Viipurin läänin itäisen vaalipiirin esimerkin valossa piirtyvä kuva on kuitenkin monimuotoisempi. Kotipaikalla oli merkitystä vaalipiirin valitsemisessa, koska paikallisjärjestöissä muodostui ehdokkaan ja valitsijoiden välinen suhde. Viipurin läänin itäisessä piirissä kolme sen viidestä naisehdokkaasta oli alueen työväenliikkeen aktiiveja. Useimmille piirin naisehdokkaista tärkein väylä ehdokkuuteen ei siis ollut toiminta naisliitossa ja profiloituminen ehdokkaana sen kautta, vaan nimenomaan aktiivisuus oman piirin alueella, luottamustoimet niin paikallis- kuin piirijärjestössä.

Ehdokasasettelua säätelevien sukupuolittuneiden instituutioiden, niin formaalien kuin informaalien yhteispelinä syntyi edellä kuvattu työväen naisten kaksinainen sukupuolistrategia. Siinä naiset määriteltiin työläiskotien ja perheiden asiantuntijoiksi ja tämän asiantuntemuksen avulla perusteltiin vaatimus naisten sisällyttämisestä työväen edustuksen projektiin. Toisaalta samalla kun naiset ottivat tilansa politiikan miehisessä maailmassa, he rakensivat toimintatilansa ympärille ikään kuin rajamuurit, joita he eivät voineet ylittää. Edustaessaan työväen naisten erityisryhmää naisista ei voinut tulla työväen yleisiä ehdokkaita ja kansanedustajia siinä missä miehistäkin. Naisten osallistuminen tuli mahdolliseksi, mutta samalla sille tehtiin pitkäikäiseksi osoittautuvat reunaehdot.

5.2 Lopuksi

Tässä tutkielmassa on valotettu aiemmin vaali- ja eduskuntatutkimuksessa kohtalaisen tuntemattomaksi jäänyttä ajanjaksoa. Tutkimuksen vähäistä mielenkiintoa 1900-luvun alkua kohtaan selittävät mahdollisesti eduskunnan ja modernin politiikan lapsenkengät itsenäisyyttä edeltävällä ajalla, eduskuntatyön tehottomuus ja toisaalta aikalaisten tottumattomuus politiikan tekemiseen. Etenkin jälkimmäinen on voinut vaikuttaa siihen, miksi kyseistä aikaa ei

ole tarkasteltu sukupuolen ja naisten näkökulmasta. Naisten mahdollisuudet osallistumiseen oli helppo ajatella vielä miehiä heikommiksi, joten syy naisten vähäiseen edustukseen vaikuttaa ilmeiseltä ja on jokseenkin luonnolliseksi mielletty. Toinen vaikuttava tekijä voi olla yksinkertaisesti ajan kuluminen ja olojen muuttuminen. Suomalainen sukupuolijärjestelmä ja politiikka ovat muuttuneet valtavasti tutkittavasta ajanjaksosta, eli siitä tehtävät huomiot eivät välttämättä avaa uusia näköaloja 2010-luvun politiikan ja sukupuolen maailmaan. Sen sijaan vanhan työväenliikkeen tutkimuksen piirissä ehdokasasettelun ja sukupuolen näkymättömyys voi johtua päinvastaisesta ongelmasta, tutkimuksen runsaudenpulasta. Tutkielmani osoittaa, että myös vanhasta työväenliikkeestä voidaan edelleen löytää uusia sävyjä jopa sellaisista paljon tutkituista aiheista, kuten puolueen toiminnasta eduskuntavaaleissa.

Tässä tutkielmassa on monipuolistettu passivoivaa tulkintaa naisten poliittisen toiminnan alkuvaiheista. Tutkielmani pääviesti koskee ajan naisten toimijuutta. Naisten vähäinen edustus ei ollut vain seurausta epätasa-arvoisesta järjestelmästä, vaan osallistuessaan itse sukupuolittuneen järjestelmän rakentamiseen naiset myös hyväksikäyttivät sen toimintalogiikkaa ja ammensivat siitä oman toimijuutensa perustan. Toiminnallaan he osallistuivat poliittisen agendan asettamiseen ja edistivät kokemiensa epäkohtien ratkaisua, itse määrittelemäänsä vapautta. 2010-luvun näkökulmasta naisten poliittinen ohjelma ei ehkä näyttäydy kovinkaan emansipatorisena, mutta aikalaisille sillä ehdottomasti oli tällainen merkitys.

Käsillä oleva tutkielma on kurkistus ehdokasasettelun ja sukupuolen maailmaan vain yhden puolueen näkökulmasta. Ilmiön kokonaiskuva on vielä suurelta osin peitossa. Niin ikään tässä fokuksessa on vain yksi vaalipiiri. Viipurin läänin itäisestä piiristä tehtävät huomiot ovat yhtä piiriä laajempia, mutta samalla täytyy ottaa huomioon, että jokaisella vaalipiirillä oli naisia ja miehiä koskevat ominaispiirteensä. Yksityiskohtainen silmäys olisi niin ikään paikallaan tässä tutkielmassa hieman sivuun jäävästä työläisnaisten ryhmästä, naistyöläisistä. Kiinnostavaa on, miten he suhteuttivat itsensä ehdokkuuden äitiyttä korostavaan sisältöön. Tämän tutkielman tarpeisiin koostetun aineiston pohjalta näiden naisten löytäminen ja tarkasteleminen on tullut askeleen helpommaksi.

Lähteet

Alkuperäisaineisto

Julkaisematon alkuperäisaineisto

Työväen Arkisto (TA)

Viipurin Läänin Itäisen Sosialidemokraattisen Piirijärjestön arkisto. Kansio C3:
Piirikokousten pöytäkirjoja, osa painettuja. 1908–1909, 1911, 1917.

Julkaistu alkuperäisaineisto

Valtiopäiväasiakirjat

Eduskunnan digitoidut valtiopäiväasiakirjat 1907–2000

Valtiopäivät 1911. Pöytäkirjat I. Istunnot 1–26. Helsinki 1911.

Toiset valtiopäivät 1917. Pöytäkirjat I. Istunnot 1–48. Helsinki 1918.

Sanomalehdet

Kansalliskirjaston digitoidut aineistot

Päivän Tiedot 1916.

Rajavahti 1907–1913.

Työ 1906–1917.

Hämeen Voima 1907, 1909–1910, 1916–1917.

Kansan Lehti 1907–1908, 1910–1917.

Kansan Tahto 1907–1913, 1917.

Oulun Sanomat 1916.

Raivaaja 1908–1913.

Sanantuoja 1916.

Savon Työmies 1908–1910.

Sorretun Voima 1907–1917.

Sosialidemokraatti 1907–1917.

Sosialisti 1908–1917.

Työmies 1907–1917.

Vapaus 1909–1910, 1916–1917.

Vapaa Sana 1907–1917.

Järjestöjen julkaisut

Järjestösäännöt

Suomen Sosialidemokratisen puolueen järjestösäännöt. Hyväksytty edustajakokouksessa Oulussa 1906. Helsinki 1906.

Suomen Sosialidemokratisen puolueen järjestösäännöt. Hyväksytty Kotkan kokouksessa 1909. Vaasa 1909.

Puoluekokouspöytäkirjat

Suomen sosialidemokratisen puolueen kuudennen edustajakokouksen pöytäkirja. Kokous pidetty Kotkassa 8-13 p:ä syyskuuta 1909. Sosialidemokratinen puoluetuimikunta, Helsinki 1909.

Suomen sosialidemokratisen puolueen seitsemannen edustajakokouksen pöytäkirja. Sosialidemokratinen puoluetuimikunta, Helsinki 1911.

Suomen sosialidemokratisen puolueen kahdeksannen edustajakokouksen pöytäkirja. Sosialidemokratinen puoluetuimikunta, Helsinki 1914.

Piirikokouspöytäkirjat

Pöytäkirja tehty Viipurin läänin itäisen vaalipiirin Sosialidemokraattisten yhdistysten neljännessä edustajakokouksessa Elisenvaarassa 14 ja 15 päivä tammikuuta 1908. Sortavala 1908.

Viipurin I. it. vaalipiirin sos.dem. piirikokouksen Pöytäkirja 7-8 p:nä huhtikuuta v. 1912.

Pöytäkirja tehty Viipurin läänin itäisen vaalipiirin sos.-dem. piirijärjestön kokouksessa Antrean Työv.-yhd. Talolla 12-13 päivänä huhtikuuta 1914. Sortavala 1914.

Viipurin läänin itäisen vaalipiirin ylimääräisen sos.-dem. piirikokouksen Pöytäkirja. Kokous pidetty Antreassa tammikuun 29-30 p. 1916. Sortavala 1916.

Viipurin läänin itäisen vaalipiirin sos.-dem. vuosi-piirikokouksen pöytäkirja. Kokous pidetty Antreassa huhtik. 7-8 p:nä 1917. Sortavala 1917.

Toimintakertomukset

Kertomus Suomen sosialidemokratisen Puoluetuimikunnan toiminnasta 13.9.1909-15.7.1911. Suomen Sosialidemokratinen Puolue 1911.

Kirjallisuus

Bjarnegård Elin – Kenny Meryl: Comparing Candidate Selection: A Feminist Institutional Approach. *Government and Opposition*. Vol 51, No. 3, 370–392, 2016.

Elsinen Pertti: *75 vuotta karjalaista työväen lehteä. Kansan Voima Oy, sanomalehti Pohjois-Karjala 75 vuotta*. Kansan Voima Oy, Joensuu 1981.

Espo Markku: *Yksi aate, yksi voima*. Viipurin läänin läntisen vaalipiirin ja Kymen läänin sosialidemokraattinen piiri 1907–1977, Kotka 1977.

Haavio-Mannila Elina – Skard Torild: Naiset parlamenteissa. Teoksessa Haavio-Mannila Elina (toim.): *Keskeneräinen kansanvalta. Naiset Pohjoismaiden politiikassa*. Pohjoismaiden ministerineuvosto, Oslo 1983.

Hämynen Tapio: Viipurin läänin väestönkehitys autonomian ajalla. Teoksessa Kaukiainen Yrjö – Marjomaa Risto – Nurmiainen Jouko (toim.): *Viipurin läänin historia V. Autonomisen Suomen rajamaa*. Karjalan kirjapaino Oy, Karjalaisen kulttuurin edistämissektori. Joensuu 2014.

Harjula Minna: Kelvoton valtiokansalaiseksi?: yleisen äänioikeuden rajoitukset ja äänioikeusanomukset Suomessa 1906–17. *Historiallinen aikakauskirja* 104 (2006):4. Suomen historiallinen seura.

Hentilä Marjaliisa – Kalliokoski Matti – Viita Armi: *Uuden ajan nainen. Hilja Pärssisen elämä*. Siltala, Helsinki 2018.

Holli Anne Maria – Wass Hanna: Gender-based voting in the parliamentary elections of 2007 in Finland. *European Journal of Political Research* 2010:49, 598–630.

Huttunen Taina: *Pitkä tie Pohjois-Karjalasta Arkadianmäelle. Naisten edustajaehdokkuudet ja naiskansanedustajien kouliintumishistoria 1907–1999*. Itä-Suomen yliopisto, Yhteiskuntatieteiden ja kauppatieteiden tiedekunta, Joensuu 2012.

Katainen Elina – Oittinen Riitta: Naulanisku ja porvarin ruumiskirstuun: Mimmi Kanervo ja Sandra Lehtinen. Teoksessa Ramsay Alexandra – Markkola Pirjo (toim.): *Yksi kamari – kaksi sukupuolta. Suomen eduskunnan ensimmäiset naiset*. 2. painos. Eduskunnan kirjasto, Helsinki 1997.

Katainen Elina: Jenny Nuotion piipahdus parlamentissa. Teoksessa Ramsay Alexandra – Markkola Pirjo (toim.): *Yksi kamari – kaksi sukupuolta. Suomen eduskunnan ensimmäiset naiset*. 2. painos. Eduskunnan kirjasto, Helsinki 1997.

Katainen Elina: *Vapaus, tasa-arvo, toverillinen rakkaus. Perheen, kotitalouden ja avioliiton politisointi suomalaisessa kommunistisessa liikkeessä ennen vuotta 1930*. Väitöskirja. Työväen historian ja perinteen tutkimuksen seura, Helsinki 2013.

Kaukiainen Yrjö: Kurja vai vauras Karjala – taloudellinen kasvu ja elintason nousu Viipurin läänissä. Teoksessa Kaukiainen Yrjö – Marjomaa Risto – Nurmiainen Jouko (toim.): *Viipurin läänin historia V. Autonomisen Suomen rajamaa*. Karjalan kirjapaino Oy, Karjalaisen kulttuurin edistämissektori. Joensuu 2014.

Kaurinkoski Tuula: *Naisehdokkaat Suomen eduskuntavaaleissa*. Valtiotieteellisen tiedekunnan pro gradu -tutkielma, Helsingin yliopisto 1958.

Kenny Meryl: *Gender and Political Recruitment. Theorizing Institutional Change*. Palgrave Macmillan, 2013.

Korppi-Tommola Aura: *Miina Sillanpää. Edelläkävijä*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki 2016.

Korppi-Tommola Aura: Vuosisadan naisparlamentaarikkoja. Teoksessa Sulkunen Irma – Lähteenmäki Maria – Korppi-Tommola Aura: *Suomen eduskunta 100 vuotta 4. Naiset eduskunnassa*. Edita, Helsinki 2006.

Koskinen, Pirkko K.: Äänioikeuden lainsäädäntöhistoriaa. Teoksessa Ramsay Alexandra – Markkola Pirjo (toim.): *Yksi kamari – kaksi sukupuolta. Suomen eduskunnan ensimmäiset naiset*. 2. painos. Eduskunnan kirjasto, Helsinki 1997.

Krook Mona Lena – Mackay Fiona: Introduction. Gender, Politics and Institutions. Teoksessa Krook Mona Lena – Mackay Fiona (toim.): *Gender, Politics and Institutions. Towards a Feminist Institutionalism*. Palgrave Macmillan, 2011.

Kuusipalo Jaana: *Sukupuolittunut poliittinen edustus Suomessa*. Akateeminen väitöskirja. Johtamiskorkeakoulu, Tampereen yliopisto, Tampere 2011.

Kuusipalo Jaana: Suomalaiset naiset politiikassa. Teoksessa *Suomalainen nainen*. Otava, Helsinki 1999.

Kuusisto Janne: Liite I. Naiskansanedustajat 1907–2006. Teoksessa Sulkunen Irma – Lähteenmäki Maria – Korppi-Tommola Aura: *Suomen eduskunta 100 vuotta 4. Naiset eduskunnassa*. Edita, Helsinki 2006.

Lahtinen Anu – Ojala Sini – Vainio-Korhonen Kirsi: *Naisten kaupunki. Turkulaisten naisten historiaa*. Turun Historiallinen Yhdistys. Turun historiallinen arkisto 61, Turku 2010.

Lähteenmäki Maria: *Mahdollisuuksien aika. Työläisnaiset ja yhteiskunnan muutos 1910–30-luvun Suomessa*. Biblioteca Historica 2. Suomen Historiallinen Seura, Helsinki 1995.

Lähteenmäki Maria: Naiset tasa-arvoisemman yhteiskunnan puolesta. Teoksessa Sulkunen Irma – Lähteenmäki Maria – Korppi-Tommola Aura: *Suomen eduskunta 100 vuotta 4. Naiset eduskunnassa*. Edita, Helsinki 2006.

Lähteenmäki Maria: ”Pohjoinen mallimaa”. Suomen työläisnaisliikkeen kansainvälistyminen. Teoksessa Laine Leena – Markkola Pirjo (toim.): *Tuntematon työläisnainen*. Vastapaino, Tampere 1989.

Lähteenmäki Maria: *Vuosisadan naisliike. Naiset ja sosialidemokratia 1900-luvun Suomessa*. Sosialidemokraattiset Naiset 2000.

Lähteenmäki Maria: Yrittäjä ja työväenjohtaja Ida Aalle-Teljo. Teoksessa Ramsay Alexandra – Markkola Pirjo (toim.): *Yksi kamari – kaksi sukupuolta. Suomen eduskunnan ensimmäiset naiset*. 2. painos. Eduskunnan kirjasto, Helsinki 1997.

Leino-Kaukiainen Pirkko – Partanen Jukka: Tiellä venäläiseen Suomeen. Teoksessa Kaukiainen Yrjö – Marjomaa Risto – Nurmiainen Jouko (toim.): *Viipurin läänin historia V. Autonomisen Suomen rajamaa*. Karjalan kirjapaino Oy, Karjalaisen kulttuurin edistämissektori. Joensuu 2014.

Lister Ruth: *Citizenship: Feminist Perspectives*. Second Edition. Palgrave Macmillan 2003.

Lumijärvi K.: Yleiskatsaus Viipurin läänin itäisen vaalipiirin Sosialidemokraattisen piirijärjestön toimintaan aikana 1906-1931. *Viipurin läänin itäisen vaalipiirin Sosialidemokraattinen piirijärjestö 25-vuotias. Katsaus toimintaan aikana 1906-1931.* Viipuri 1931.

Markkola Pirjo: Anni Huotari työläisäitien edustajana. Teoksessa Ramsay Alexandra – Markkola Pirjo (toim.): *Yksi kamari – kaksi sukupuolta. Suomen eduskunnan ensimmäiset naiset.* 2. painos. Eduskunnan kirjasto, Helsinki 1997.

Markkola Pirjo: *Työläiskodin synty. Tamperelaiset työläisperheet ja yhteiskunnallinen kysymys 1870-luvulta 1910-luvulle.* Suomen Historiallinen Seura, Helsinki 1994.

Mickelsson Rauli: *Suomen puolueet. Historia, muutos ja nykypäivä.* Vastapaino, Tampere 2007.

Nurminen Pertti: *Aatteesta ammatiksi. Puoluetyötä ja punapääomaa. Julius Nurmisen ja Anna Haverisen (ent. Nurminen) elämä ja toiminta työväenliikkeen järjestöaktiiveina 1900-luvun alkukymmeninä.* Työväen historian ja perinteen tutkimuksen seura, Helsinki 2016.

Oikarinen Sari: Hilja Pärssinen, työväenliikkeen poliitikko ja runoilija. Teoksessa Ramsay Alexandra – Markkola Pirjo (toim.): *Yksi kamari – kaksi sukupuolta. Suomen eduskunnan ensimmäiset naiset.* 2. painos. Eduskunnan kirjasto, Helsinki 1997.

Ollila Anne: Ammattina kansan edustaminen. Teoksessa Ollila Anne – Paloheimo Heikki: *Suomen eduskunta 100 vuotta 5. Kansanedustajan työ ja arki.* Edita, Helsinki 2007.

Paloheimo Heikki: Eduskuntavaalit 1907-2003. Teoksessa Ollila Anne – Paloheimo Heikki: *Suomen eduskunta 100 vuotta 5. Kansanedustajan työ ja arki.* Edita, Helsinki 2007.

Rajavuori Anna: ”Työväenluokan urhea tytär. Kertomus Sofia Hjulgrénin teloituksesta työväen julkisuudessa 1919-1960. Poliittisen historian pro gradu -tutkielma. Valtiotieteellinen tiedekunta, Helsingin yliopisto 2006.

Rantalaiho Liisa: Sukupuolisopimus ja Suomen malli. Teoksessa Anttonen Anneli – Henriksson Lea – Nätkin Ritva (toim.): *Naisten hyvinvointivaltio.* Vastapaino, Tampere 1994.

Rose Sonya O.: *What is Gender History?* Polity Press 2010.

Saarinen Aino: Aamuruskoa ja äänioikeutta. Työläisnaisliikkeen alkuvaiheita Tampereella. Teoksessa Laine Leena – Markkola Pirjo (toim.): *Tuntematon työläisnainen.* Vastapaino, Tampere 1989.

Seitkari O.: Edustuslaitoksen uudistus 1906. Teoksessa Seitkari O. – Tuominen Uuno: *Suomen kansanedustuslaitoksen historia V.* Eduskunnan historiakomitea, Helsinki 1958.

Soikkanen Hannu: *Kohti kansanvaltaa 1. 1899-1937. Suomen sosialidemokraattinen puolue 75 vuotta.* Suomen Sosialidemokraattinen Puolue – Puoluetoimikunta, 1975.

Soikkanen Hannu: *Luovutetun Karjalan työväenliikkeen historia.* Tammi, Helsinki 1970.

Sulkunen Irma: *Naisen kutsumus. Miina Sillanpää ja sukupuolten maailmojen erkaantuminen.* Hanki ja jää, Helsinki 1989.

Sulkunen Irma: Naisten järjestäytyminen ja kaksijakoinen kansalaisuus. Teoksessa Alapuro Risto – Liikanen Ilkka – Smeds Kerstin – Stenius Henrik (toim.): *Kansa liikkeessä*. Kirjayhtymä, Helsinki 1987.

Sulkunen Irma: *Retki naishistoriaan*. Hanki ja jää, Helsinki 1991.

Sulkunen Irma: Suomi naisten äänioikeuden edelläkävijänä. Teoksessa Sulkunen Irma – Lähteenmäki Maria – Korppi-Tommola Aura: *Suomen eduskunta 100 vuotta 4. Naiset eduskunnassa*. Edita, Helsinki 2006.

Tarkiainen Tuttu: *Suomen kansanedustuslaitoksen historia IX. Eduskunnan valitseminen 1907–1963*. Eduskunnan historiakomitea, Helsinki 1971.

Uusitalo Taina: Äiti, nainen, toveri – Aatteellisuus velvoittaa naista työväenlehtien kirjoituksissa 1900-1923. Teoksessa Salmi-Niklander Kirsti – Suodenjoki Sami – Uusitalo Taina (toim.): *Lukeva ja kirjoittava työläinen*. Väki Voimakas 23. Työväen historian ja perinteen tutkimuksen seura 2010.

Uusitalo Taina: *Elämä työläisnaisten hyväksi. Fiina Pietikäisen yhteiskunnallinen toimijuus 1900–1930. Tutkimus työväenliikkeen sukupuolisidonnaisista käytännöistä*. Akateeminen väitöskirja. Yhteiskuntatieteellinen tiedekunta, Turun yliopisto. Työväen historian ja perinteen tutkimuksen seura, Helsinki 2014.

Uusitalo Taina: Yhdessä vai erikseen? Fiina Pietikäinen ja sukupuoli työväenliikkeen aatteellisena ongelmana 1800-luvun lopulta 1930-luvun alkuun. Teoksessa Ahvenisto Inkeri – Mäki Kirsi (toim.): *Kansalaisvaikuttaminen ajassa*. Väki Voimakas 19. Työväen historian ja perinteen tutkimuksen seura 2006.

Waylen Georgina: *Analysing Gender in Informal Institutions: An Introduction*. Teoksessa Waylen Georgina (toim.): *Gender and Informal Institutions*. Rowman & Littlefield, London, New York 2017.

Verkkojulkaisut

Keravuori Kirsi: Karhinen, Hanna. Kansallisbiografia-verkkojulkaisu. *Studia Biographica* 4. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki 1997–. URN:NBN:fi:fe20051410. IISN 1799-4349. Haettu 5.10.2018.

Suomen eduskunta: Kansanedustajat, Hanna Karhinen.
<<https://www.eduskunta.fi/FI/kansanedustajat/Sivut/910684.aspx>> Haettu 5.10.2018.

Suomen eduskunta: Kansanedustajat, Anna Haverinen.
<<https://www.eduskunta.fi/FI/kansanedustajat/Sivut/910435.aspx>>. Haettu 2.11.2018.

Suomen eduskunta: Naiset kansanedustajina.
<<https://www.eduskunta.fi/FI/tietoeduskunnasta/kirjasto/aineistot/yhteiskunta/historia/naisen-äänioikeus-110-vuotta/Sivut/naiset-kansanedustajina.aspx>>. Haettu 29.10.2018.

Liitteet

Liite I. SDP:n naisehdokkaat vaaleissa 1907–1917.

1907	1908	1909	1910	1911	1913	1916	1917
Aalle Ida	Aalle Ida	Aalle Ida	Aalle Ida	Aalle Ida	Aalle-Teljo Ida	Aalle-Teljo Ida	Aalle-Teljo Ida
Herrala Hilda	Herrala	Granlund	Ahlfors	Ahlfors Fanny	Haapasalo	Eloranta Tyyne	Forstén Aino
Huotari Anni	Hilda	Signe	Fanny	Pietikäinen	Mimmi	Forstén Aino	Hannunen
Kanervo	Huotari	Herrala	Engberg	Fiina	Herrala Hilda	Herrala Hilda	Hilda
Mimmi	Anni	Hilda	Aino	Herrala Hilda	Hjulgrén Sofia	Hjulgrén Sofia	Herrala Hilda
Kiiskinen	Jokinen	Huotari	Herrala	Huotari Anni	Huotari Anni	Huhtinen Anni	Hjulgrén Sofia
Aura	Alma	Anni	Hilda	Jokinen Alma	Jokinen Alma	Huotari Anni	Huotari Anni
Kilpiäinen	Jokisalo	Jokinen	Jokinen	Kanervo	Kanervo Mimmi	Kanervo Mimmi	Jokinen Alma
Jenny	Olga	Alma	Alma	Mimmi	Karhinen Hanna	Karhinen Hanna	Kanervo
Koskinen	Juurioja	Jokisalo	Kanervo	Karhinen	Kiiskinen Aura	Kiiskinen Aura	Mimmi
(Jokisalo)	Eeva	Olga	Mimmi	Hanna	Koivulahti-Lehto	Kohonen Hanna	Karhinen
Olga	Jyräkoski	Kanervo	Kiiskinen	Koskinen	Hilma	Kurkinen Ada	Hanna
Laine Maria	Anna	Mimmi	Aura	Tyyne	Lehtinen Sandra	Lehtinen Sandra	Kohonen
Pärssinen	Kanervo	Kiiskinen	Koskinen	Laine Maria	Malm Hanna	Letonmäki	Hanna
Hilja	Mimmi	Aura	Tyyne	Pärssinen	Nousiainen	Maria	Kiiskinen Aura
Raunio Maria	Kiiskinen	Lehtinen	Laine	Hilja	(Kurkinen) Ada	Malm Hanna	Lehtinen
Reinholdsson	Aura	Sandra	Maria	Salmi Hulda	Pärssinen Hilja	Pietikäinen Fiina	Sandra
(Lehtinen)	Lehtinen	Leinonen	Nurmi	Savolainen	Rahikainen	Pärssinen Hilja	Letonmäki
Sandra	Sandra	Olga	Hilma	Anni	Hilma	Rahikainen	Maria
Sillanpää	Leinonen	Nurmi	Pietikäinen	Vatanen	Salmi Hulda	Hilma	Leinonen Olga
Miina	Olga	Hilma	Fiina	Helena	Savolainen Anni	Salmi Hulda	Nurminen
Vihersalo	Pettersson	Pettersson	Pärssinen		Sillanpää Miina	Savolainen Anni	Anna
Elviira	Aina	Aina	Hilja		Vihersalo Elviira	Sillanpää Miina	Pärssinen
	Pietikäinen	Pietikäinen	Salmi			Takala Aino	Hilja
	Fiina	Fiina	Hulda			Vihersalo Elviira	Rahikainen
	Pärssinen	Pärssinen	Savolainen				Hilma
	Hilja	Hilja	Anni				Salomaa
	Rantanen	Raunio	Turunen				Tyyne
	Ida	Maria	Mimmi				Savolainen
	Raunio	Savolainen	Vihuri lida				Anni
	Maria	Anni					Salmi Hulda
	Savolainen	Sillanpää					Takala Aino
	Anni	Miina					Vihersalo
	Seppälä	Turunen					Elviira
	Hilda	Mimmi					
	Sillanpää						
	Miina						
	Vihuri lida						

Lähteet: ks. liitteen III lopussa.

Liite II. SDP:n naisehdokkaat vaalipiireittäin 1907–1917.

Vaalipiiri	1907	1908	1909	1910	1911	1913	1916	1917
Uusimaa	Sillanpää, Laine	Sillanpää, Rantanen, Juurioja, Pietikäinen	Sillanpää	Sillanpää, Laine	Laine	Kiiskinen, Lehtinen	Kiiskinen, Lehtinen, Pietikäinen	Kiiskinen, Lehtinen
Turku eteläinen	Aalle	Aalle, Pettersson	Aalle	Aalle	Aalle	Vihersalo, Aalle	Vihersalo, Aalle-Teljo	Vihersalo, Aalle-Teljo
Turku pohjoinen	Kanervo	Kanervo, Jyräkoski	Kanervo	Ahlfors, Kanervo	Ahlfors, Kanervo	Kanervo, Sillanpää	Kanervo, Sillanpää, Forstén	Kanervo, Forstén
Häme eteläinen	Laine	Jokinen	Jokinen	Jokinen, Salmi	Jokinen, Salmi	Jokinen, Salmi	Jokinen, Salmi	Jokinen
Häme pohjoinen	Koskinen, Reinholdsson	Jokisalo, Vihuri, Lehtinen	Lehtinen, Jokisalo	Vihuri	Huotari	Huotari	Huotari, Eloranta	Huotari, Salomaa
Viipuri läntinen	Pärssinen	Pärssinen	Pärssinen	Pärssinen	Pärssinen	Pärssinen	Pärssinen	Pärssinen
Viipuri itäinen		Huotari	Huotari	Engberg	Karhinen	Karhinen, Hjulgrén	Karhinen, Hjulgrén	Karhinen, Nurminen, Hjulgrén
Mikkeli	Raunio	Savolainen	Savolainen	Savolainen	Savolainen	Savolainen	Savolainen, Huhtinen	Savolainen
Kuopio läntinen	Huotari	Kiiskinen	Kiiskinen	Kiiskinen			Kohonen	Kohonen
Kuopio itäinen	Kilpiäinen		Turunen	Turunen	Vatanen	Haapasalo, Kiiskinen, Nousianen	Kurkinen	
Vaasa itäinen	Raunio	Raunio	Raunio			Koivulahti- Lehto	Letonmäki, Takala	Letonmäki, Takala
Vaasa eteläinen	Vihersalo	Pietikäinen	Granlund, Pietikäinen, Nurmi	Nurmi, Pietikäinen	Pietikäinen			Hannunen
Vaasa pohjoinen	Kiiskinen	Pettersson, Seppälä	Pettersson			Malm	Malm	
Oulu eteläinen	Sillanpää, Kiiskinen	Leinonen	Leinonen	Koskinen	Koskinen	Herrala		Leinonen
Oulu pohjoinen	Herrala	Herrala	Herrala	Herrala	Herrala	Herrala, Rahikainen	Herrala, Rahikainen	Herrala, Rahikainen

Lähteet: ks. liitteen III lopussa.

Liite III. Sosialidemokraattisten vaaliliittojen ehdokaslistat 1907–1917.

Uudenmaan vaalipiiri				
Vaalit	Valitsijayhdistys	1. Sija	2. Sija	3. Sija
1907	Helsinki	Hänninen Edvard Valpas, toimittaja Helsinki	Perttilä Jaakko Emil, puuseppä Helsinki	Sillanpää Miina, toimittaja Helsinki
	Lohja	Ranius Oskar Ferdinand Jalmar, kaupanhoitaja Lohja	Sillanpää Miina	Johansson Oskar Vilhelm, torpparinpoika Pernaja
	Västra Nyland	Ingman Albert Konstantin, målare Helsingfors	Johansson Georg Viktor, målare Helsingfors	Nylund Frans Vilhelm Hugo, filare Helsingfors
	Iitti	Perttilä Valfrid, kirvesmies Helsinki	Laine Maria, rouva Helsinki	Laakso Juho, torppari Askula
	Östra Nyland	Johansson, Oskar Vilhelm, torpareson Pernå	Johansson Georg Viktor	Ingman Albert Konstantin
	Helsinki	Sillanpää Miina	Perttilä Jaakko Emil	Sirén Aatto, kirvesmies Orimattila
	Mäntsälä	Sirén, Aatto	Lylykorpi Oskari, puuseppä Mäntsälä	Laine Maria
	Vihti	Helle Edvard, puuseppä Vihti	Hänninen Edvard Valpas	Andersson Karl, vaskiseppä Pyhäjärvi
1908	Lohja	Ranius Oskar Hjalmar Ferdinand, kaupanhoitaja Lohja	Sillanpää Miina, toimittaja Helsinki	Johansson Georg Viktor, maalari Helsinki
	Iitti, Kuusankoski	Perttilä Valfrid, kirvesmies Helsinki	Kuusinen O.W., toimittaja, maisteri Helsinki	Lundström William, kirjaltaja Helsinki
	Mellersta Nyland	Johansson Georg Viktor, målare Helsingfors	Lundström Ernst William, typograf Helsingfors	Sirén Aatto, timmerman Orimattila
	Helsinki	Miina Sillanpää	Perttilä Jaakko Emil, puuseppä Helsinki	Rantanen Ida, ompelija Helsinki
	Helsinki	Hänninen Edvard Valpas, toimittaja Helsinki	Kuusinen O.W.	Perttilä Jaakko Emil
	Mäntsälä	Sirén, Aatto	Lylykorpi Oskari, puuseppä Mäntsälä	Juurioja Eeva, kahvilanpitäjä Helsinki
	Vihti	Aro Verner, räätäli Hausjärvi	Lylykorpi Oskari	Pietikäinen Fiina, kivityömiehen vaimo Helsinki
	Östra Nyland	Johansson Oskar Vilhelm, studerande Pernå	Johansson Georg Viktor, målare Helsinki	Lundström William, typograf Helsingfors
	Västra Nyland	Lundström William	Johansson Oskar William	Johansson Georg Viktor
1909	Lohja	Aro Verner, räätäli Hausjärvi	Sillanpää Miina, toimittaja Helsinki	Tainio Juho, tehtaantyömies Pohja
	Iitti, Kuusankoski	Perttilä Valfrid, kirvesmies Helsinki	Kuusinen O.W., toimittaja maisteri Helsinki	Lundström William, kirjaltaja Helsinki
	Helsinki	Hänninen Edvard Valpas, toimittaja Helsinki	Kuusinen O.W.	Sillanpää Miina
	Helsinki	Sillanpää Miina	Hörhammer I.G., toimittaja Helsinki	Hänninen Edvard Valpas
	Vihti	Helle Edvard, puuseppä Vihti	Lylykorpi Oskari, puuseppä Mäntsälä	Aro Verner
	Mäntsälä	Sirén Aatto	Lylykorpi Oskari	Aro Verner
	Västra Nyland	Hörhammer Ivar, redaktör Helsingfors	Lundström Ernst William, typograf Helsingfors	Johansson Georg Viktor, målare Helsingfors
	Pernå, Forsby	Lundström Ernst William, typograf Helsingfors	Johansson Georg Viktor	Sirén Aatto

1910	Lohja	Aro Verner, räätäli Hausjärvi	Sillanpää Miina, toimittaja Helsinki	Perttilä Valfrid, kirvesmies Helsinki
	Iitti	Perttilä Valfrid	Laine Maria, rouva Helsinki	Lundström William, kirjaltaja Helsinki
	Helsinki	Sillanpää Miina	Jalo Juho, konduktööri Helsinki	Valo J.W., kirjeenkantaja Helsinki
	Helsinki	Hänninen Edvard Valpas, toimittaja Helsinki	Hörhammer I.G., toimittaja Helsinki	Salme Aatu, kirvesmies Helsinki
	Västra Nyland	Lundström Ernst William, typograf Helsingfors	Hörhammer Ivar, redaktör Helsingfors	Sillanpää Miina
	Vihti	Helle Edvard, puuseppä Vihti	Aro Verner	Manner Kullervo, toimittaja Porvoo
	Tuusula	Manner Kullervo	Lylykorpi Oskari, puuseppä Mäntsälä	Helle Edvard
	Pernå	Hörhammer Ivar	Lundström Ernst William	Wiik Karl H., studerande Helsingfors
	Mäntsälä	Sirén, Aatto	Lylykorpi Oskari	Kujala Juho, työmies Tuusula
1911	Iitti	Perttilä Valfrid, kirvesmies Helsinki	Kuusinen O.W., toimittaja maisteri Helsinki	Laine Maria, rouva Helsinki
	Helsingfors	Wiik Karl H., filosofie kandidat Helsingfors	Lundström Ernst William, typograf Helsingfors	Perttilä Valfrid, timmerman Helsingfors
	Lohja	Tainio Juho, värjäri Pohja	Laine Maria	Lundström William, kirjaltaja Helsinki
	Helsinki	Hänninen Edvard Valpas, toimittaja Helsinki	Kuusinen O.W.	Perttilä Valfrid
	Helsinki	Manner Kullervo	Hänninen Edvard Valpas	Kuusinen O.W.
	Pernå, Forsby	Wiik Karl H., filosofie mag. Helsingfors	Lundström Ernst William, typograf Helsingfors	Sirén Aatto, timmerman Orimattila
	Tuusula	Manner Kullervo	Sirén Aatto	Kallio Albert, asioitsija Nurmijärvi
	Vihti	Aro Verner, räätäli Hausjärvi	Lylykorpi Oskari, puuseppä Mäntsälä	Kujala Juho, työmies Tuusula
	Mäntsälä	Lylykorpi Oskari	Sirén Aatto	Kujala Juho, puhuja Porvoo
1913	Helsinki	Hänninen Edvard Valpas, toimittaja Helsinki	Lumivuokko Juho Henrik, verhoilija Helsingin pitäjä	Vatanen August, työmies Helsinki
	Pernå, Östra Nyland	Wiik Karl H., fil. mag. Helsingfors	Lundström Ernst William, typograf Helsingfors	Vatanen August, arbetare Helsinki
	Helsinki	Manner Kullervo, toimittaja Helsinki	Railo Jussi, toimittaja Helsinki	Kiiskinen Aura, ompelijatar Helsinki
	Vihti, Nummi, Pusula, Pyhäjärvi	Kiiskinen Aura	Vatanen August	Lylykorpi Oskari, puuseppä Mäntsälä
	Tuusula, Nurmijärvi, Helsingin pitäjä	Manner Kullervo	Kujala Juho, työmies Porvoo	Pietikäinen Tahvo, kivenhakkaaja Helsinki
	Iitti, Itäinen uusimaa	Hänninen Edvard Valpas	Lumivuokko Juho Henrik	Manner Kullervo
	Helsingfors, Västra Nyland	Lundström Ernst William, typograf Helsingfors	Wiik Karl H., fil. mag. Helsingfors	Jalo Juho, konduktör Helsingfors
	Lohja, Länsi-Uusimaa	Railo Jussi	Kujala Juho, työmies Porvoo	Lehtinen Sandra, rouva Helsinki
	Mäntsälä, Orimattila, Porvoo	Lylykorpi Oskari	Kujala Juho	Wiik Karl H., filosofianmaisteri Helsinki
1916	Helsinki	Hänninen Edvard Valpas, toimittaja Helsinki	Lumivuokko Juho Henrik, verhoilija Helsingin pitäjä	Johansson Georg Viktor, maalari Helsinki
	Vihti, Nummi, Pusula, Pyhäjärvi	Sirén, Aatto kirvesmies Orimattila	Lehtinen Juho Kustaa, sanomalehdentoimittaja Helsinki	Lumivuokko Juho Henrik

	Iitti, Itäinen uusimaa	Kuusinen O.W., sanomalehdentoimittaja Helsinki	Hänninen, Edvard Valpas	Vatanen Juho, työmies Helsinki
	Helsinki	Manner Kullervo, toimittaja Porvoo	Kuusinen O.W.	Kiiskinen Aura, ompelijatar Helsinki
	Mäntsälä, Orimattila, Porvoo	Lehtosaari Juho Arndt, rautatieläinen Valkeala	Manner Kullervo	Lehtinen Sandra, rouva Helsinki
	Lohja, Länsi-Uusimaa	Kiiskinen Aura	Vatanen Juho	Manner Kullervo
	Helsingfors, Västra Nyland	Wiik Karl H., filosofiemagister Helsinge	Johansson Georg Viktor	Sundberg Julius B., konkursbiträde Helsingfors
	Pernå, Östra Nyland	Johansson Georg Viktor	Pietikäinen Fiina, fru Helsingfors	Sirén Aatto, timmerman Orimattila
	Tuusula	Kujala Juho, työmies Tuusula	Lumivuokko Juho Henrik	Vatanen August, työmies Helsinki
1917	2. Helsinki	Hänninen Edvard Valpas, toimittaja Helsinki	Hämäläinen Kalle, sanomalehdentoimittaja Kuopio	Hurmevaara Herman, muurari Helsinki
	3. Helsinki	Manner Kullervo, sanomalehdentoimittaja Helsinki	Kuusinen O.W., toimittaja maisteri Helsinki	Hurmevaara Herman
	4. Helsinki	Sirola Yrjö Esaias, sanomalehdentoimittaja Helsinki	Vatanen Juho, työmies Helsinki	Gylling Edvard Otto Vilhelm, filosofiantohtori Helsinki
	5. Helsinki	Kiiskinen Aura, ompelijatar Helsinki	Lehtinen Sandra, rouva Helsinki	Sirén Aatto, kirvesmies Orimattila
	Helsingin maalaiskunta, Espoo, Kirkkonummi	Hänninen Edvard Valpas	Kiiskinen Aura	Vatanen Juho, työmies Helsinki
	Hanko, Bromark, Karja	Gylling Edvard	Lehtosaari Juho Arndt, asemamies Valkeala	Vatanen Juho
	Lohja, Pohja, Karjalohja, Sammatti, Siuntio	Sirén Aatto	Kiiskinen Aura	Hänninen Edvard Valpas
	Vihti, Nummi	Manner Kullervo	Helle Edvard, puuseppä Vihti	Kujala Juho
	Pyhäjärvi, Pusula	Lehtosaari Juho Arndt	Hurmevaara Herman	Heino Otto, torppari Pyhäjärvi
	Nurmijärvi, Tuusula, Sipoo	Kujala Juho	Aro Verner, osuuskauppakonsulentti Helsinki	Vatanen August, työmies Helsinki
	Mäntsälä Pornainen Pukkila	Vatanen August	Andersson Kalle, tehtaantyömies Mäntsälä	Lehtosaari Juho Arndt
	Orimattila, Myrskylä, Liljendal	Sirén, Aatto	Kujala Juho	Sirola Yrjö Esaias
	Iitti, Jaala, Elimäki, Anjala	Kuusinen O.W.	Hänninen Edvard Valpas	Hurmevaara Herman
	Loviisa, Ruotsinpyhtää, Lapinjärvi, Artjärvi	Manner Kullervo	Pietikäinen Tahvo, kivenhakkaaja Helsinki	Hämäläinen Kalle
	Porvoo, Porvoon maalaiskunta, Askula	Sirola Yrjö Esaias	Arjanne Juho Oskari, hovioikeuden auskultantti Helsinki	Johansson Georg Viktor, maalari Helsinki

	Ingå, Pojo, Bromark, Tenala, Västra Nyland	Johansson Georg Viktor, målare Helsingfors	Blom Adolf, arbetare Pojo	Åhlström Axel, folkskollärare Helsingfors
	Helsingfors, Helsinge, Esbo, Kyrkslätt, Sjundeå	Usenius Artur Fredrik, Helsingfors	Sundberg Julius B., kontorsbiträde Helsingfors	Johansson Georg Viktor
	Borgå, Borgå landaförsamling, Sibbo	Johansson Georg Viktor	Usenius Artur Fredrik	Blom Adolf
	Lovisa, Pernå, Strömfors, Lapträsk, Liljendal	Åhlström Axel	Johansson Georg Viktor	Usenius Artur Fredrik

Turun läänin eteläinen vaalipiiri				
Vaalit	Valitsijayhdistys	1. Sija	2. Sija	3. Sija
1907	Mynämäki	Eloranta Evert, torpparinpoika Karjala	Vuolijoki Väinö, maisteri Helsinki	Aalle Ida, neiti Helsinki
	Halikon kihlak., Salon kauppala	Heikkilä Seth, toimittaja Turku	Aalle Ida	Grönroos August, kivipainaja Turku
	Masku kirkonkylä, Maaria	Vuolijoki Väinö	Annala Valentin, ratavartija Maaria	Petäjä Juho, maalari Pöytyä
	Mariehamn	Axberg Hjalmar, järnsvarsvare Åbo	Grönroos August, stentryckare Åbo	Karhi Johan Axel, konduktör Åbo
	Vehmaan kk, Uusikaupunki	Eloranta Evert	Aalle Ida	Annala Valentin
	Åbo	Axberg Hjalmar	Grönroos August	Tainio Taavi, redaktör Åbo
	Kaarina	Heikkilä Seth	Aalle Ida	Tainio Taavi
1908	Turku	Tainio Taavi, toimittaja Turku	Lindström Ludvig, työväenopiston johtaja Turku	Vuolijoki Väinö, maisteri Helsinki
	Turku	Aalle Ida, neiti Helsinki	Heikkilä Seth, toimittaja Turku	Vuolijoki Väinö
	Åbo stad	Lindström Ludvig, lärare Pargas	Pettersson Aina, typograf Helsingfors	Tainio Taavi, redaktör Åbo
	Naantali	Eloranta Evert, torpparinpoika Karjala	Aalle Ida	Vuolijoki Väinö
	Koski T.I	Tainio Taavi	Aalle Ida	Kujanpää Juho, torppari Kyrö
	Taalintehdas	Sorell J., räätäli Taalintehdas	Lindström Ludvig	Aalle Ida
	Uusikaupunki	Eloranta Evert	Aalle Ida	Heikkilä Seth
	Pöytyä	Vuolijoki Väinö	Annala Valentin, ratavartija Maaria	Eloranta Evert
	Mynämäki	Eloranta Evert	Heikkilä Seth	Tainio Taavi
	Maarian pitäjä	Vuolijoki Väinö	Eloranta Evert	Annala Valentin
	Paimio	Heikkilä Seth	Eloranta Evert	Aalle Ida
	Salon kauppala	Tainio Taavi	Lindström Kustaa, torppari Perniö	Heikkilä Seth
	Perniö	Heikkilä Seth	Rönberg S., rakennusmestari Perniö	Lindström Kustaa
	Åland, Saltvik	Grönroos August, stentryckare Åbo	Lindström Ludvig, lärare Åbo	Pettersson Aina
	Kimito	Lindström Ludvig	Grönroos August	Pettersson Aina
1909	Turku	Nuorteva Santeri, toimittaja Tammela	Axberg Hjalmar, mekaanikko Turku	Eloranta Evert, torpparinpoika Karjala

	Salon kauppala	Aalle Ida, neiti Helsinki	Nuorteva Santeri	Eloranta Evert
	Turku	Vuolijoki Väinö, maisteri Helsinki	Annala Valentin, ratavartija Maaria	Aalle Ida
	Maaria	Annala Valentin	Vuolijoki Väinö, maisteri Helsinki	Eloranta Evert
	Pöytyä	Vuolijoki Väinö	Petäjä Juho, maalari Pöytyä	Annala Valentin
	Uusikaupunki	Eloranta Evert	Nuorteva Santeri	Aalle Ida
	Mynämäki	Aalle Ida	Eloranta Evert	Vuolijoki Väinö
	Åbo stad	Axberg Hjalmar, mekaniker Åbo	Grönroos August, stentryckare Åbo	Nuorteva Santeri, redaktör Tammela
	Perniö	Latvala J.V., kansakoulunopettaja Perniö	Nuorteva Santeri	Axberg Hjalmar
	Paimio	Eloranta Evert	Annala Valentin	Vuolijoki Väinö
	Naantali	Eloranta Evert	Aalle Ida	Annala Valentin
	Koski T.I	Nuorteva Santeri	Vuolijoki Väinö	Kujanpää Juho, torppari Kyrö
1910	Maaria	Annala Valentin, ratavartija Maaria	Heikkilä Seth, toimittaja Turku	Eloranta Evert, torpparinpoika Karjala
	Turku	Heikkilä Seth	Eloranta Evert	Aalle Ida, neiti Helsinki
	Koski T.I	Heikkilä Seth	Aalle Ida	Eloranta Evert
	Mynämäki	Aalle Ida	Eloranta Evert	Annala Valentin
	Naantali	Eloranta Evert	Nuorteva Santeri, toimittaja Tammela	Aalle Ida
	Turku	Nuorteva Santeri	Wik K.H., toimittaja Helsinki	Annala Valentin
	Pöytyä	Nuorteva Santeri	Annala Valentin	Kujanpää Juho, torppari Pöytyä
	Perniö	Latvala J.V., kansakoulunopettaja Perniö	Nuorteva Santeri	Wiik K.H.
	Laitila	Eloranta Evert	Aalle Ida	Nuorteva Santeri
	Paimio	Eloranta Evert	Annala Valentin	Heikkilä Seth
	Salo	Aalle Ida	Heikkilä Seth	Annala Valentin
1911	Koski T.I	Eloranta Evert, Luennoitsija Kokemäki	Tainio Taavi, toimittaja Turku	Latvala J.V., opettaja Perniö
	Mynämäki	Aalle Ida, neiti Helsinki	Tainio Taavi	Annala Valentin, ratavartija Maaria
	Paimio	Latvala J.V.	Annala Valentin	Aalle Ida
	Pöytyä	Tainio Taavi	Annala Valentin	Kujanpää Juho, torppari Karinainen
	Turku	Tainio Taavi	Annala Valentin	Merivirta Juhani, piirisihteeri Turku
	Turku	Eloranta Evert, Luennoitsija Kokemäki	Aalle Ida	Latvala J.V., opettaja Perniö
	Salo	Merivirta Juhani	Latvala J.V.	Eloranta Evert
	Perniö	Latvala J.V.	Eloranta Evert	Aalle Ida
	Naantali	Aalle Ida,	Eloranta Evert	Latvala J.V.
	Laitila	Eloranta Evert	Aalle Ida	Tainio Taavi
	Maaria	Annala Valentin	Eloranta Evert	Tainio Taavi
	Åland	Aalle Ida, fröken Helsingfors	Tainio Taavi, redaktör Åbo	Merivirta Juhani, valfretssekreterare Åbo
1913	Åbo	Lindström Ludvig, filosofiemagister Åbo	Vihersalo Elviira, fru Åbo	Lehtimäki Konrad, fretssekreterare Åbo

	Maaria	Annala Valentin, ratavartija Maaria	Rantala Kaarlo, torpparinpoika Maaria	Lehtimäki Konrad, piirisihteeri Turku
	Koski T.I	Lehtimäki Konrad	Kujanpää Juho, torppari Karinainen	Vihersalo Elviira, rouva Turku
	Åland, Saltvik	Lindström Ludvig	Lehtimäki Konrad	Eloranta Evert
	Salo	Vihersalo Elviira	Eloranta Evert	Lindström Ludvig
	Uusikaupunki	Eloranta Evert	Lindström Ludvig	Aalle-Teljo Ida, rouva Helsinki
	Mynämäki	Aalle-Teljo Ida	Lehtimäki Konrad	Eloranta Evert
	Turku	Lindström Ludvig	Annala Valentin	Eloranta Evert
	Paimio	Eloranta Evert	Annala Valentin	Lindström Ludvig
	Perniö	Annala Valentin	Lindström Ludvig	Lehtimäki Konrad
	Pöytyä	Lehtimäki Konrad	Vihersalo Elviira	Annala Valentin
1916	Åbo	Wiik Karl H., fil. mag. Helsingē	Eloranta Evert, fretssekreterare Åbo	Lehtimäki Konrad, skritställare Åbo
	Pöytyä	Latvala J.V., kansakoulunopettaja Perniö	Helmisaari Juho, torpparinpoika Yläne	Lehtimäki Konrad, kirjailija Turku
	Turku	Eloranta Evert, piirisihteeri Turku	Kokkola A.E., toimitsija Helsinki	Latvala J.V.
	Paimio	Eloranta Evert	Vihersalo Elvira, rouva Kaarina	Wiik K.H., fil. maist. Helsingin pitäjä
	Mynämäki	Lehtimäki Konrad	Aalle-Teljo Ida, rouva Helsinki	Annala Valentin, ratavartija Maaria
	Parainen-Pargas	Wiik Karl H.	Lehtinen M.E., puuseppä Turku	Kokkola A.E.
	Uusikaupunki	Annala Valentin	Eloranta Evert	Rantala Kaarlo, torppari Maaria
	Turku	Lehtinen M.E., puuseppä Turku	Wiik K.H.	Aalle-Teljo Ida
	Dragsfjärd	Wiik Karl H.	Eloranta Evert	Vihersalo Elviira
	Maaria	Annala Valentin	Lehtimäki Konrad	Rantala Kaarlo
	Koski T.I	Aalle-Teljo Ida	Latvala J.V.	Saaristo J.H., jalkinetyöntekijä Turku
	Salo	Vihersalo Elviira	Eloranta Evert	Lehtimäki Konrad
	Perniö	Latvala J.V.	Saaristo J.H.	Wiik Karl H.
	2	Eloranta Evert	Saaristo J.H.	Wiik K.H.
1917	3	Vihersalo Elviira	Härmä	Latvala
	4	Annala Valentin	Latvala J.V.	Vihersalo
	5	Latvala J.V.	Härmä	Raitio
	9	Wiik K.H.	Vallenius	Härmä
	10	Wiik K.H.	Vallenius	Härmä
	11	Evert Eloranta	Raitio	Lehtokoski
	12	Härmä	Heikkilä Seth, toimittaja Turku	Latvala
	13	Evert Eloranta	Aalle-Teljo Ida	Wiik K.H.
	14	Annala Valentin	Saaristo	Rantala Kaarlo
	15	Heikkilä Seth	Latvala J.V.	Vihersalo
	16	Heikkilä Seth	Annala Valentin	Helmisaari
	17	Wiik K.H.	Lehtokoski	Heikkilä Seth
	39	Wiik K.H.	Saaristo	Vallenius

Turun läänin pohjoinen vaalipiiri				
Vaalit	Valitsijayhdistys	1. Sija	2. Sija	3. Sija
1907	Rauma	Leivo Oskar, leipuri Pori	Rantanen Frans, kirvesmies Kokemäki	Kanervo Mimmi, rouva Helsinki
	Tyrvää	Merinen J.R., palstatilallinen Tyrvää	Aromaa E., suutari Mouhijärvi	Laine Vilho, puuseppä Pori
	Pori	Tanner Väinö, toimittaja Pori	Laine Vilho	Kanervo Mimmi
	Loimaa	Koskinen Frans, kaupanhoitaja Loimaa	Kalliokorpi D.J., palstatilallinen Viljakkala	Salminen Kalle, maalari Punkalaidun
	Huittinen	Leivo Oskar	Kanervo Mimmi	Laine Vilho
	Merikarvia	Kanervo Mimmi	Laine Vilho	Merinen J.R.
	Ikaalinen	Kalliokorpi D.J.	Aromaa E.	Merinen J.R.
1908	Pori	Tanner Väinö, toimittaja Pori	Aronen Nestori, sahantöyries Ulvila	Lautasalo J., torppari Ikaalinen
	Rauma	Hakkinen J.W., seppä Kiukainen	Rantanen Frans, kirvesmies Kokemäki	Leppä Sulho, vahtimestari Rauma
	Merikarvia	Kanervo Mimmi, tynnyrinsitojan vaimo, Helsinki	Pakkala Maurits, torppari Siikainen	Korhonen W., kansakoulunopettaja Ikaalinen
	Loimaa	Koskinen Frans, toimittaja, Pori	Gylling Edvard, maisteri Helsinki	Leivo Oskar, leipuri Pori
	Huittinen	Leivo Oskar	Rantanen Frans	Jyräkoski Anna, torpparin vaimo Kauvatsa
	Tyrvää	Aromaa E., jalkineentekijä, Mouhijärvi	Kanervo Mimmi	Merinen J.R., palstatilallinen Tyrvää
	Ikaalinen	Gylling Edvard	Korhonen W.	Lautasalo J.
1909	Tyrvää	Aromaa E., suutari Mouhijärvi	Salin Edvard, keittiönomistaja Pori	Kivikoski J. F., puhuja Pori
	Loimaa	Koskinen Frans, toimittaja Pori	Gylling Edvard, maisteri Helsinki	Lähti Juho, maanviljelijä Punkalaidun
	Merikarvia	Kanervo Mimmi, tynnyrintekijän vaimo, Helsinki	Lautasalo J., torppari Ikaalinen	Aronen Nestor, työries Ulvila
	Ikaalinen	Lautasalo J.	Gylling Edvard	Salin Edvard
	Huittinen	Leivo Oskar, toimittaja Pori	Laine J. Vilho, puuseppä Pori	Kanervo Mimmi
	Rauma	Rantanen Frans, kirvesmies Kokemäki	Laine J. Vilho	Hakkinen J. K., seppä Kiukainen
	Pori	Tanner Väinö, toimittaja Helsinki	Aronen Nestor	Salin Edvard
1910	Loimaa	Koskinen Frans	Lähti Juho, maanviljelijä Punkalaidun	Ahlfors Fanny, rouva Pori
	Tyrvää	Saariinen K.A., varamaanmittari Tyrvää	Laine I.V. piirisihteeri, Pori	Aromaa E., jalkineentekijä Mouhijärvi
	Rauma	Kanervo Mimmi, tynnyrintekijän Vaimo, Helsinki	Aronen Nestor, työries Ulvila	Kivikoski J. F., puhuja Pori
	Merikarvia	Aronen Nestori, työries Ulvila	Kanervo Mimmi	Valkama V., torppari Siikainen
	Pori	Tanner Väinö, toimittaja Helsinki	Laine I.V. piirisihteeri, Pori	Aronen Nestor, työries Ulvila
	Huittinen	Rantanen Fr., kirvesmies Kokemäki	Hakkinen J.W., seppä Kiukainen	Ahlfors Fanny
	Ikaalinen	Lautasalo J., torppari Ikaalinen	Aromaa E.	Kivikoski J. F.
1911	Pori	Aronen Nestori, työries Ulvila	Rainio Juho, toimittaja Pori	Kanervo Mimmi, tynnyrintekijän vaimo Helsinki
	Rauma	Kanervo Mimmi	Rantanen Frans, kirvesmies Kokemäki	Hakkinen J. V., seppä Kiukainen

	Loimaa	Gylling Edvard, filos. Tohtori, Helsinki	Leivo Oskar J.O., toimittaja Pori	Kivikoski J. F., puhuja Pori
	Tyrvää	Aromaa E., jalkineentekijä, Mouhijärvi	Lautasalo J., torppari Ikaalinen	Ahlfors Fanny, postiljoonin vaimo Pori
	Huittinen	Leivo Oskar J.O., toimittaja Pori	Rantanen Frans	Ahlfors Fanny
	Merikarvia	Kivikoski J.F.	Laine I.W., puuseppä Pori	Aromaa E.
1913	Pori	Tanner Väinö, hovioikeuden auskult. Helsinki	Aronen Nestor, sahantyömies Ulvila	Glas E., viilari Pori
	Rauma	Kanervo M., tynnyrintekijän vaimo, Helsinki	Hakkinen J.V., seppä	Aronen Nestor
	Merikarvia	Kivikoski J.F., puhuja Pori	Aronen Nestor	Kanervo Mimmi
	Ikaalinen	Gylling E., filosofian toht. Helsinki	Mustasilta F., torppari Hämeenkyrö	Lautasalo J., palstatilallinen Ikaalinen
	Tyrvää	Aromaa E., jalkineentekijä, Mouhijärvi	Rantanen Frans, kirvesmies Kokemäki	Merinen J.R., palstatilallinen Tyrvää
	Huittinen	Leivo Oskar J.O., maanvuokraaja Pori	Rantanen Frans	Hakkinen J.V.
	Loimaa	Sillanpää Miina, toimittaja Helsinki	Lähti Juho, maanviljelijä Punkalaidun	Lautasalo J.
1916	Loimaa	Raitanen K.A., luennoitsija Hinnerjoki	Peitsalo O., kaupanhoitaja Rauma	Kanervo Mimmi, tynnyrintekijän vaimo Helsinki
	Huittinen	Leivo Oskar J.O., maanvuokraaja Pori	Sillanpää Miina, toimittaja Helsinki	Hakkinen J.W., seppä Kiukainen
	Tyrvää	Rantanen Frans, kirvesmies Kokemäki	Forstén Aino, postiljoonin vaimo Pori	Leppä S., luennoitsija Helsingin pitäjää
	Ikaalinen	Gylling Edvard, filos. Tohtori, Helsinki	Aromaa E., suutari Mouhijärvi	Lautasalo J., palstatilallinen Ikaalinen
	Merikarvia	Leivo Oskar J.O.	Forstén Aino	Mustasilta F., mäkitupalainen Hämeenkyrö
	Rauma	Hakkinen J.V., seppä Kiukainen	Leivo Oskar J.O., toimittaja Pori	Aronen Nestor, työmies Ulvila
	Pori	Aronen Nestori, työmies Ulvila	Sillanpää Miina	Gylling Edvard
1917	Pori	Aronen Nestori, työmies Ulvila	Salin J.E., pikkuviljelijä Ylöjärvi	Kanervo Mimmi, rouva Helsinki
	Rauma	Hakkinen J.V., seppä Kiukainen	Leppä S., matka-asiamies Helsingin pitäjää	Laine O., sahantyömies Pori
	Merikarvia	Lautasalo J., palstatilallinen Ikaalinen	Aronen Nestori	Koivumäki S., työmies Ahlainen
	Ikaalinen	Gylling Edvard, filosofian toht. Helsinki	Forstén Aino, rouva Pori	Raitanen K.A., luennoitsija Hinnerjoki
	Tyrvää	Aromaa E., jalkineentekijä, Mouhijärvi	Gylling Edvard, filosofian tohtori Helsinki	Mustasilta F., mäkitupalainen Hämeenkyrö
	Huittinen	Rantanen Frans, kirvesmies Kokemäki	Salin J.E., pikkuviljelijä Ylöjärvi	Aronen Nestori
	Loimaa	Raitanen K.A., luennoitsija Hinnerjoki	Hakkinen J.V., seppä Kiukainen	Merinen J.R., palstatilallinen Tyrvää

Hämeen läänin eteläinen vaalipiiri				
Vaalit	Valitsijayhdistys	1. Sija	2. Sija	3. Sija
1907	Lahti	Sivenius Arthur, toimittaja Lahti	Laine Maria Sofia, rouva Helsinki	Suvela Janne, satulaseppä Lahti
	Hausjärvi	Vuolijoki Sulo, toimittaja Hauho	Eloranta Juho Viktor, toimittaja Hausjärvi	Hokkanen Evert, mäkitupalainen Urjala
	Tammela	Nuorteva Santeri, toimittaja Tammela	Hokkanen Evert	Aaltonen Fredrik, torppari Someroniemi
	Hämeenlinna	Jalava Johan Oskari, peltiseppä Helsinki	Laine Maria Sofia	Viherä Erik, torppari Hauho

1908	Akaan Toijala	Saaristo Johan Henrik, suutari Hämeenlinna	Eloranta Juho Viktor, toimittaja Hausjärvi	Jalava Oskari, peltiseppä Helsinki
	Hausjärvi	Vuolijoki Sulo, toimittaja Helsinki	Eloranta Juho Viktor	Saaristo Johan Henrik
	Lahti	Sivenius Arthur, toimittaja Lahti	Hokkanen Evert, torppari Urjala	Suvela Janne, satulaseppä Lahti
	Tammela	Jokinen Väinö, toimittaja Hämeenlinna	Hokkanen Evert	Jokinen Alma, rouva Hämeenlinna
	Hämeenlinna	Jalava Oskari	Jokinen Alma	Suvela Janne
1909	Hämeenlinna	Jalava Oskari, peltiseppä Helsinki	Sirén Kalle Oskari, kaupanhoitaja Hämeenlinna	Auranen August, torppari Hauho
	Hausjärvi	Vuolijoki Sulo, toimittaja Helsinki	Eloranta Juho Viktor, toimittaja Hausjärvi	Saaristo Johan Henrik, liikkeenharjoittaja Hämeenlinna
	Akaan Toijala	Hokkanen Evert, mäkitupalainen Urjala	Saaristo Johan Henrik	Vuolijoki Sulo
	Lahti	Jokinen Alma, rouva Hämeenlinna	Suvela Juho, satulaseppä Lahti	Hokkanen Evert
	Tammela	Jokinen Väinö, toimittaja Hämeenlinna	Eloranta Juho Viktor	Jokinen Alma
1910	Hämeenlinna	Jalava Oskari, peltiseppä Helsinki	Marttila Otto, torpparinpoika Janakkala	Sirén Oskari, kaupanhoitaja Hämeenlinna
	Lahti	Jokinen Alma, rouva Hämeenlinna	Sivenius Arthur, toimittaja Lahti	Salmi Hulda, opettajatar Hollola
	Tammela	Jokinen Väinö, toimittaja Hämeenlinna	Kopila Kustaa, torpanpoika Jokioinen	Jokinen Alma
	Hausjärvi	Eloranta Juho Viktor, toimittaja Helsinki	Salmi Hulda	Sivenius Arthur
	Akaa	Vuolijoki Sulo, maisteri Helsinki	Hokkanen Evert, työmies Akaa	Kopila Kustaa
1911	Hämeenlinna	Jalava Oskari, peltiseppä Helsinki	Marttila Otto, torpparinpoika Janakkala	Jokinen Väinö, toimittaja Hämeenlinna
	Lahti	Salmi Hulda, opettajatar Hollola	Jalonen Heikki, piirisihteeri Hämeenlinna	Vuolijoki Sulo, maisteri Helsinki
	Tammela	Jokinen Väinö, toimittaja Hämeenlinna	Kopila Kustaa, torpanpoika Jokioinen	Jokinen Alma, rouva Hämeenlinna
	Hausjärvi	Vuolijoki Sulo	Jalonen Heikki	Marttila Otto
	Akaa, Toijala	Jokinen Alma	Kopila Kustaa	Jalava Oskari
1913	Akaa, Toijala	Jokinen Alma, vaimo Turku	Jalonen Heikki, piirisihteeri Hämeenlinna	Toivonen Emil, maanviljelijä Akaa
	Hämeenlinna	Jalava Oskari, peltiseppä Helsinki	Jalonen Heikki	Huhta Vihtori, toimittaja Hämeenlinna
	Hausjärvi	Marttila Otto, torppari Janakkala	Huhta Vihtori	Jalava Oskari
	Tammela	Jokinen Väinö, toimittaja Turku	Nieminen Toivo, työmies Tammela	Jokinen Alma
	Lahti	Salmi Hulda, opettajatar Hollola	Kivisalo Väinö, mäkitupalainen Hämeenlinnan maalaiskunta	Suvela Janne, satulaseppä Lahti
1916	Hämeenlinna	Jalava Oskari, peltiseppä Helsinki	Toivonen Otto, suutari Hämeenlinna	Salmi Hulda, opettajatar Hollola
	Akaa	Jokinen Alma, rouva Turku	Jalava Oskari	Selkälä Oskari, torppari Jokioinen
	Lahti	Perttilä Valfrid, ammattiliiton virkailija Lahti	Salmi Hulda	Jokela Hjalmar, työmies Asikkala
	Hausjärvi	Marttila Otto, torppari Janakkala	Alavirta Toivo V., toimittaja Forssa	Salmi Hulda
1917	Hämeenlinna	Jalava Oskari, peltiseppä Helsinki	Välisalmi Heikki, poliisimestari Hämeenlinna	Toivonen Otto, suutari Hämeenlinna
	Akaa	Jokinen Alma, rouva Turku	Alavirta Toivo V., toimittaja Forssa	Jalava Oskari

	Lahti	Airola Matti Aleksanteri, asianajaja Lahti	Perttilä Valfrid, ammattiliiton virkailija Lahti	Jokela Hjalmar, työmies Asikkala
	Hausjärvi	Salmi Hulda, opettajatar Hollola	Marttila Otto, torpparinpoika Janakkala	Välisalmi Heikki
	Tammela	Jokinen Väinö, toimittaja Turku	Alavirta Toivo V.	Jokinen Alma

Hämeen läänin pohjoinen vaalipiiri				
Vaalit	Valitsijayhdistys	1. Sija	2. Sija	3. Sija
1907	Tampere	af Ursin N.R., filosofiantohtori Turku	Lindroos Heikki, kaupanhoitaja Tampere	Koskinen Olga, villakutomatehtaan työntekijä Tampere
	Lempäälä	Sirola Yrjö, sanomalehdentoimittaja Helsinki	Paunu Penna, mylläri Messukylä	Mäkinen Oskar, sahantyömies Lempäälä
	Jämsä	Reinholdsson Aleksandra, ompeijatar Helsinki	Häyrynen Heikki, satulaseppä Jämsä	Tuomisto Janne, torppari Längelmäki
	Ruovesi	Höijer K., kansakoulunopettaja Orivesi	Paronen Eetu, torppari Ruovesi	Sirola Yrjö
1908	Tampere	Huotari Anton, sanomalehdentoimittaja Viipuri	Jokisalo Olga Karolina, rouva Tampere	Vihuri Ida Johanna, tehtaantyöntekijätär Tampere
	Orivesi	Paunu Penna, osuuskaupanhoitaja Messukylä	Pohjola Juho Kustaa, piirisihteeri Tampere	Kilpinen Kustaa, työmies Luopioinen
	Ruovesi	Telkkä Nestor, osuuskaupanhoitaja Tottijärvi	Höijer K., kansakoulunopettaja Orivesi	Jokisalo Olga
	Jämsä	Lehtinen Aleksandra, rouva Helsinki	Ahlström Antti, kruununtorppari Korpilahti	Sirola Yrjö, sanomalehdentoimittaja
	Lempäälä	Sirola Yrjö	Paunu J. Penna	Ahlström Antti
1909	Lempäälä	Sirola Yrjö, sanomalehdentoimittaja Helsinki	Lehtinen Aleksandra, rouva Helsinki	Lumio K.J. kauppamatkustaja, Pirkkala
	Tampere	Huotari Anton, toimittaja Tampere	Lehtinen Aleksandra	Murto Kustaa Emil, rautasorvaaja Tampere
	Ruovesi	Pohjola Juho Kustaa, sanomalehdentoimittaja Tampere	Telkkä Nestori, osuuskaupanhoitaja Tottijärvi	Paronen Eemil J., torppari Ruovesi
	Orivesi	Paunu Penna, osuuskaupanhoitaja Messukylä	Murto Kustaa Emil	Lumio K.J.
	Jämsä	Häyrynen Heikki, satulaseppä Jämsä	Telkkä Nestori	Jokisalo Olga, rouva Tampere
1910	Tampere	Lumio K.J., kauppamatkustaja Pirkkala	Murros Kaapo, sanomalehdentoimittaja Tampere	Murto Kustaa Emil, rautasorvaaja Tampere
	Orivesi	Telkkä Nestori, osuuskaupanhoitaja Tottijärvi	Murros Kaapo	Paunu Penna, kaupanhoitaja Messukylä
	Lempäälä	Halonen Aleks, toimittaja Tampere	Vihuri lida, tehtaantyöntekijä Tampere	Telkkä Nestori
	Jämsä	Häyrynen Heikki, satulaseppä Jämsä	Saarinen Emil, puhuja Tampere	Pohjola Juho Kustaa, sanomalehdentoimittaja Tampere
	Ruovesi	Pohjola Juho Kustaa	Saarinen Emil	Paronen Emil J., torppari Ruovesi
1911	Tampere	Huotari Anton, sanomalehdentoimittaja Viipuri	Murros Kaapo, sanomalehdentoimittaja Tampere	Huotari Anni, rouva Tampere

	Ruovesi	Saarinen Emil, puhuja Tampere	Paronen Emil, torppari Ruovesi	Murto Emil, rautasorvaaja Tampere
	Lempäälä	Paunu Penna, kaupanhoitaja Messukylä	Huotari Anni	Murros Kaapo
	Orivesi	Telkkä Nestor, osuuskaupanhoitaja Tottijärvi	Viljanen Emil, toimistonhoitaja Tampere	Murros Kaapo
	Jämsä	Pohjola Juho, sanomalehdentoimittaja Tampere	Häyrynen Heikki, satulaseppä Jämsä	Huotari Anni
1913	Tampere	Huotari Anton, sanomalehdentoimittaja Tampere	Peura Juho, puuseppä Tampere	Murto Kustaa Emil, rautasorvaaja Tampere
	Lempäälä	Paunu Penna, kauppamatkustaja Messukylä	Peura Juho	Viljanen Emil, toimistonjohtaja Tampere
	Jämsä	Huotari Anni, rouva Tampere	Häyrynen Heikki, satulaseppä Jämsä	Saarinen Emil, piirisihteeri Tampere
	Ruovesi	Saarinen Emil	Paronen Juho Emil, torpanpoika	Häyrynen Heikki
	Orivesi	Viljanen Emil	Varteva Kaarlo Vilhelm	Viita Kaarle, pysäkinhoitaja Messukylä
1916	Tampere	Huotari Anton, sanomalehdentoimittaja Tampere	Murto Emil, sorvaaja Tampere	Lepola Kalle, torpanpoika Korpilahti
	Lempäälä	Huotari Anni, rouva Tampere	Pohjola Juho Kustaa, palstatilallinen Ylöjärvi	Murto Emil
	Jämsä	Saarinen Emil, piirisihteeri Tampere	Lepola Kalle, torpanpoika Korpilahti	Eloranta Tyyne, ompelijatar Juupajoki
	Orivesi	Pohjola Juho Kustaa	Eloranta Tyyne, ompelijatar Juupajoki	Lehmus Juho, jalkinetyöntekijä Orivesi
1917	Tampere	Huotari Anton, sanomalehdentoimittaja Tampere	Murto Kustaa Emil, rautasorvari Tampere	Saarinen Emil, piirisihteeri Tampere
	Ylöjärvi	Huotari Anni, rouva Tampere	Evä Kustaa Mikko, toimitusjohtaja Tampere	Lepola Kalle, torpanpoika Korpilahti
	Vilppula	Paronen Emil, pikkutilallinen Ruovesi	Huotari Anni	Lehmus Juho, jalkinetyöntekijä Orivesi
	Pälkäne	Saarinen Emil	Murto Kustaa Emil	Salomaa Tyyne, rouva Juupajoki
	Längelmäki	Lehmus Juho	Lönngrén Pekka, sanomalehdentoimitt., Tampere	Paronen Emil
	Jämsä	Lepola Kalle	Huotari Anton	Vankkoja Väinö Valdemar, sanomalehdentoimittaja Tampere

Viipurin läänin läntinen vaalipiiri				
Vaalit	Valitsijayhdistys	1. Sija	2. Sija	3. Sija
1907	Valkealan kunta	Paasivuori Matti, kirvesmies Helsingin kaupunki	Puurtinen Herman, konduktööri Viipurin kaupunki	Pärssinen Hilja Amanda, opettajatar Viipuri
	Haminan kaupunki	Paasivuori Matti	Heimonen Vilho, tukkityömies Kymi	Jaakkola K., maanviljelijä Virolahti
	Lappeenrannan kaupunki	Viitanen Vihtori, vankilan työnjohtaja, Viipurin kaupunki	Turkia Matti, puoluesihtööri, Helsingin kaupunki	Puurtinen Herman
	Viipurin kaupunki	Pärssinen Hilja	Viitanen Vihtori	Kirves Juho, viilaaja Viipurin pitäjä
	Kotkan kaupunki	Turkia Matti	Heimonen Vilho	Paasivuori Matti

1908	Viipuri	Pärssinen Hilja Amanda, opettajatar Helsinki	Kirves Juho, viilaaja Viipurin pitäjä	Airola Matti Aleksanteri, sanomalehdentoimittaja Viipuri
	Kotka	Turkia Matti, puoluesihtööri Helsinki	Vesa August, piirisihtööri Kotka	Paasivuori Matti, kirvesmies Helsinki
	Hamina	Typpö Taneli, pikkutilallinen Virolahti	Vesa August	Turkia Matti
	Lappeenranta	Paasivuori Matti	Nieminen Augusti Edvard, työnvalvoja Lappeenranta	Lehtimäki Konrad, piirisihtööri Viipuri
	Valkeala	Heimonen Vilho, työmies Kymi	Kellosalmi Feliks Emil, kirjanpainonhoitaja Kotka	Pärssinen Hilja
	Uusikirkko	Airola Matti Aleksanteri	Pohjolainen Pekka Juho, taloudenhoit. Viipurin pitäjä	Paasivuori Matti
1909	Viipuri	Pärssinen Hilja Amanda, opettajatar Helsinki	Kirves Juho, viilaaja Viipurin pitäjä	Pitkänen Erkki Johan, vaihdemies Viipuri
	Lappeenranta, Lapsee, Taipalsaari, Savitaipale ja Lemi	Nieminen Aukusti Edvard, työnvalvoja Lappeenranta	Käkelä Elias, maanviljelijä Lapsee	Paasivuori Matti, kirvesmies Helsinki
	Virolahti	Typpö Taneli, pienviljelijä Virolahti	Kellosalmi Feliks Emil, kirjanpainonhoitaja Kotka	Pärssinen Hilja
	Uusikirkko	Airola Matti Aleksanteri, sanomalehdentoimittaja Viipuri	Penttinen Riku, opettaja Viipurin pitäjä	Forsgrén Sven Johan, muurari Viipurin pitäjä
	Valkeala	Paasivuori Matti	Kellosalmi Feliks Emil	Eskelinen David, pannuseppä Kotka
	Johannes, Nuijamaa ja Viipurin pitäjä	Kirves Juho	Airola Matti Aleksanteri	Pärssinen Hilja
	Hamina	Typpö Taneli	Pärssinen Hilja	Harju Matti, pientilallinen Virolahti
	Kotka	Paasivuori Matti	Kellosalmi Feliks Emil	Typpö Taneli
1910	Uusikirkko	Kirves Juho, viilaaja Viipurin pitäjä	Lehtimäki Konrad, piirisihtööri Viipuri	Pärssinen Hilja Amanda, kansakoulunopettajatar Helsinki
	Viipurin kaupunki	Airola Matti Aleksanteri, sanomalehdentoimittaja Viipuri	Viitanen Vihtori, työnjohtaja Viipuri	Pärssinen Hilja
	Lappeenranta	Typpö Taneli, pienviljelijä Virolahti	Airola Matti Aleksanteri	Pärssinen Hilja
	Valkeala, Luumäki, Suomenniemi	Paasivuori Matti, kirvesmies Helsingin kaupunki	Kellosalmi Feliks Emil, kirjanpainonhoitaja Kotka	Pärssinen Hilja
	Kotka, Kymi, Pyhtää, Suursaari ja Tytärsaari	Paasivuori Matti	Typpö Taneli, pienviljelijä Virolahti	Pärssinen Hilja
	Virolahti	Typpö Taneli	Kellosalmi Feliks Emil	Pärssinen Hilja
	Viipurin pitäjä, Johannes, Nuijamaa	Kirves Juho	Penttinen Riku, opettaja Viipurin pitäjä	Pärssinen Hilja
	Hamina	Kellosalmi Feliks Emil	Tompuri Viljami, maanviljelijä Vehkalahti	Pärssinen Hilja
1911	Viipuri	Airola Matti Aleksanteri, sanomalehdentoimittaja Viipuri	Penttinen Riku, opettaja Viipurin pitäjä	Pärssinen Hilja Amanda, kansakoulunopettajatar Helsinki
	Viipurin pitäjä, Johannes, Nuijamaa	Kirves Juho, viilaaja Viipurin pitäjä	Lehtimäki Konrad, piirisihtööri Viipuri	Pärssinen Hilja
	Kotka, Kymi, Pyhtää, Suursaari ja Tytärsaari	Paasivuori Matti, kirvesmies Helsingin kaupunki	Leppänen Paavo, sanomalehdentoimittaja Kotka	Pärssinen Hilja

	Lappeenranta, Lappee, Taipalsaari, Savitaipale ja Lemi	Typpö Taneli, pienviljelijä Virolahti	Lehtimäki Konrad	Pärssinen Hilja
	Virolahti, Miehikkälä ja Säkkijärvi	Typpö Taneli	Peltola Matti, pienviljelijä Miehikkälä	Pärssinen Hilja
	Uusikirkko, Koivisto ja Kuolemajärvi	Lehtimäki Konrad	Kirves Juho	Pärssinen Hilja
	Hamina	Paasivuori Matti	Typpö Taneli	Pärssinen Hilja
	Valkeala	Paasivuori Matti	Kellosalmi Feliks Emil, kirjanpainonhoitaja Kotka	Pärssinen Hilja
1913	Lappeenranta	Käkelä Elias, pienviljelijä Lappee	Typpö Taneli, pienviljelijä Virolahti	Pärssinen Hilja Amanda, kansakoulunopettajatar Helsinki
	Viipurin pitäjä, Johannes, Nuijamaa	Paasivuori Matti, kirvesmies Helsingin kaupunki	Penttinen Riku, opettaja Viipurin pitäjä	Pärssinen Hilja
	Viipuri	Airola Matti Aleksanteri, sanomalehdentoimittaja Viipuri	Vuoristo Juho, puutyömies Viipurin pitäjä	Pärssinen Hilja
	Valkeala, Luumäki, Suomenniemi	Turkia Matti, puoluesihtööri Helsinki	Paasivuori Matti	Pärssinen Hilja
	Uusikirkko, Koivisto ja Kuolemajärvi	Airola Matti Aleksanteri	Huttunen Evert, sanomalehdentoimittaja Viipuri	Pärssinen Hilja
	Kotka	Turkia Matti	Leppänen Paavo, sanomalehdentoimittaja Kotka	Pärssinen Hilja
	Hamina, Vehkalahti ja Sippola	Typpö Taneli	Leppänen Paavo	Pärssinen Hilja
	Virolahti	Typpö Taneli	Käkelä Elias	Pärssinen Hilja
1916	Viipuri	Huttunen Evert, sanomalehdentoimittaja Viipuri	Vuoristo Juho, puutyömies Viipurin pitäjä	Pärssinen Hilja, kansakoulunopettajatar Helsinki
	Viipurin pitäjä, Johannes, Nuijamaa	Airola Matti Aleksanteri, asianajaja Lahti	Nurminen Julius Ivar, sanomalehdentoimittaja Viipuri	Pärssinen Hilja
	Hamina, Vehkalahti ja Sippola	Leppänen Paavo, sanomalehdentoimittaja Kotka	Typpö Taneli, pienviljelijä Virolahti	Huttunen Evert
	Valkeala, Luumäki, Suomenniemi	Paasivuori Matti, kirvesmies Helsingin kaupunki	Nurminen Julius Ivar	Pärssinen Hilja
	Virolahti, Miehikkälä ja Säkkijärvi	Typpö Taneli	Nurminen Julius Ivar	Leppänen Paavo
	Uusikirkko, Koivisto ja Kuolemajärvi	Airola Matti Aleksanteri	Pärssinen Hilja	Huttunen Evert
	Lappeenranta, Lappee, Taipalsaari, Savitaipale ja Lemi	Typpö Taneli	Käkelä Elias, maanviljelijä Lappee	Pärssinen Hilja
	Kotka, Kymi, Pyhtää, Suursaari ja Tytärsaari	Paasivuori Matti	Kellosalmi Feliks Emil, kirjanpainonhoitaja Kotka	Pärssinen Hilja
1917	Viipuri	Huttunen Evert, sanomalehdentoimittaja Viipuri	Kellosalmi Feliks Emil, kirjanpainonhoitaja Kotka	Pärssinen Hilja Amanda, kansakoulunopettajatar Helsinki

	Uusikirkko, Koivisto ja Kuolemajärvi	Penttinen Riku, opettaja Viipurin pitäjä	Gylling Antti, työmies Johanneksen pitäjä	Paasivuori Matti, puoluetoimitsija Helsinki
	Viipurin pitäjä, Johannes, Nuijamaa	Kirves Juho, viilaaja Viipurin pitäjä	Vuoristo Juho, puutyömies Viipurin pitäjä	Pärssinen Hilja
	Kotka, Kymi, Pyhtää, Suursaari ja Tytärsaari	Paasivuori Matti	Huttunen Evert	Pärssinen Hilja
	Virolahti, Miehikkälä ja Säkkijärvi	Typpö Taneli, pienviljelijä Virolahti	Viitanen Vihtori, vahtimestari Viipuri	Viinikka Juho, rautatieläinen Viipuri
	Hamina, Vehkalahti ja Sippola	Kellosalmi Feliks Emil	Typpö Taneli	Vuoristo Juho, puutyömies Viipurin pitäjä
	Lappeenranta, Lappee, Taipalsaari, Savitaipale ja Lemi	Typpö Taneli	Käkelä Elias, maanviljelijä Lappee	Pärssinen Hilja
	Valkeala, Luumäki, Suomenniemi	Leppänen Paavo, sanomalehdentoimittaja Kotka	Paasivuori Matti	Pärssinen Hilja

Viipurin läänin itäinen vaalipiiri				
Vaalit	Valitsijayhdistys	1. sija	2. sija	3. sija
1907	Kitelä	Tichanov Vasili, työmies Kitelä	Martikainen Janne, rakennusmestari Sortavala	Lindgren August, koristemaalari Sortavala
	30. Sortavala	Supinen Pekka, toimittaja Sortavala	Martikainen Janne	Saarikivi Santeri, puuseppä Sortavalan pitäjä
	48. Sortavala	Martikainen Janne	Tichanov Vasili	Mäkelä Vihtori, rataesimies Imatra
	Kurkijoki Elisenvaara	Mäkelä Vihtori	Lindroos Kaarlo, pehtori Elisenvaara	Alanne Severi, insinööri Helsinki.
	Antrea Talikkala	Valavaara Nestori, toimittaja Viipurin pitäjä.	Mäkelä Vihtori	Jalonen Heikki, torppari Jääski
	Käkisalme	Laine Oskar Fredrik, työmies Antrea	Komonen Juho, talollinen Käkisalmen pitäjä	Pakarinen Kalle, leipuri Hiitola
	Kivennapa	Virkki Mikko, kaupanhoitaja Terijoki	Raaska Tobias, talollinen Muola	Maidell Wilhelm, vaihdemies Säiniö
1908	Sortavala	Martikainen Janne, rakennusmestari Sortavala	Saarikivi Santeri, puuseppä Sortavala	Tichanov Vasili, työmies Kitelä
	Antrea, Talikkala	Valavaara Nestori, toimittaja Viipuri	Huotari Anni, ompelijatar Tampere	Pihlman Juho, työmies Antrea
	Kivennapa	Virkki Mikko, mäkitupalainen Terijoki	Huotari Anni	Valavaara Nestori
	Kurkijoki	Mäkelä Vihtori, rataesimies Imatra	Hämäläinen Jaakko, lautamies Kurkijoki	Saarikivi Santeri
1909	Antrea, Jääski ja Kirvu	Valavaara Nestori, sanomalehdentoimittaja Viipurin pitäjä	Turunen O.V., vaihdemies Raivola	Huotari Anni, ompelijatar Tampere
	Jaakkima, Uukuniemi	Pipatti Simo, vaihdemies Jaakkima	Saarikivi Santeri, puuseppä Sortavala	Kotonen Anton, varatuomari Sortavala
	Salmi, Impilahti, Suistamo	Tichanov Vasili, työmies Impilahti	Kotonen Anton	Huotari Anni
	Sortavala	Kotonen Anton	Tichanov Vasili	Saarikivi Santeri
	Hiitola, Ilmee, Kaukola	Valavaara Nestori	Komonen Juho, talollinen Käkisalme	Huotari Anni

	Kivennapa ja Valkjärvi	Virkki Mikko, mökkiläinen Terijoki	Turunen O.V.	Huotari Anni
	Muolaa, Heinjoki	Turunen O.V.	Virkki Mikko	Valavaara Nestori
	Pyhäjärvi, Käkisalmi, Räisälä	Komonen Juho	Teräväinen Mikko, asemamies Kavantsaari	Valavaara Nestori
	Kurkijoki, Parikkala	Hämäläinen Jaakko, pienviljelijä Kurkijoki	Turunen O.V.	Saarikivi Santeri
1910	Antrea, Jääski, Kirvu.	Valavaara Nestori, sanomalehdentoimittaja Viipurin pitäjä	Turunen O.V., vaihdemies Raivola	Engberg Aino, leipuri Kurkijoki
	Ruskeala.	Saarikivi Santeri, puuseppä Sortavala	Tichanov Vasili, työmies Impilahti	Kotonen Anton, varatuomari Sortavala
	Parikkala, Kurkijoki.	Turunen O.V.	Väisänen Heikki, talollinen Parikkala	Saarikivi Santeri
	Sortavala	Kotonen Anton	Tichanov Vasili	Saarikivi Santeri
	Pyhäjärvi, Käkisalmi, Räisälä	Laine O. Fr., työmies Antrea	Teräväinen Mikko, asemamies Kavantsaari	Valavaara Nestori
	Rautu, Sakkola, Metsäpirtti	Virkki Mikko, mökkiläinen Terijoki	Turunen O.V.	Engberg Aino
	Joutseno, Ruokolahti, Rautjärvi	Mäkelä, Vihtori	Valavaara Nestori	Rikkonen Juho, työmies Ruokolahti
	Kivennapa, Valkjärvi	Virkki Mikko	Turunen O.V.	Engberg Aino
	Jaakkima, Uukuniemi	Pipatti Simo, vaihdemies Jaakkima	Saarikivi Santeri	Kotonen Anton
	Hiirola, Ilmee, Kaukola	Valavaara Nestori	Kotonen Anton	Engberg Aino
	Muola, Heinjoki	Turunen O.V.	Virkki Mikko	Valavaara Nestori
	Salmi, Impilahti, Suistamo	Tichanov Vasili	Kotonen Anton	Engberg Aino
1911	Ruskeala, Soanlahti, Korpiselkä	Hämäläinen A.H., sanomalehdentoimittaja Sortavala.	Saarikivi Santeri, puuseppä Sortavala	Kotonen Anton, varatuomari Sortavala
	Parikkala, Kurkijoki	Kotonen Anton	Turunen O.V., vaihdemies Raivola	Pipatti Simo, vaihdemies, Jaakkima
	Jaakkima, Uukuniemi	Pipatti Simo	Saarikivi Santeri	Mäkelä Vihtori, rataesimies Ruokolahti, Imatra.
	Sortavala	Kotonen Anton	Hämäläinen A.H.	Saarikivi Santeri
	Muola, Heinjoki	Virkki Mikko, mökkiläinen Terijoki	Turunen, O.V.	Valavaara Nestori, sanomalehdentoimittaja Viipurin pitäjä
	Pyhäjärvi, Käkisalmi, Räisälä	Valavaara Nestori	Karhinen Hanna, rouva Kivennapa, Terijoki	Kotonen Anton
	Salmi, Impilahti, Suistamo, Suojärvi	Martikainen Janne, rakennusmestari Sortavala	Kotonen Anton	Saarikivi Santeri
	Rautu, Sakkola, Metsäpirtti	Virkki Mikko	Valavaara Nestori	Turunen O.V.
	Antrea, Jääski, Kirvu	Valavaara Nestori	Turunen O.V.	Mäkelä Vihtori
	Kivennapa, Valkjärvi	Virkki Mikko	Turunen O.V.	Karhinen Hanna
	Joutseno, Ruokolahti, Rautjärvi	Mäkelä Vihtori	Karhinen Hanna	Valavaara Nestori
	Hiirola, Ilmee, Kaukola.	Valavaara Nestori	Turunen, O.V.	Kotonen Anton
1913	Antrea, Jääski, Kirvu	Valavaara Nestori, sanomalehdentoimittaja Antrea	Turunen O.V., vaihdemies Kivennapa.	Mäkelä Vihtori, rataesimies Ruokolahti
	Pyhäjärvi, Käkisalmi, Räisälä	Valavaara Nestori	Karhinen Hanna, rouva Terijoki	Mäkelä Vihtori

	Hiitola, Ilmee, Kaukola	Valavaara Nestori	Hjulgrén Sofia, rouva Joutseno	Turunen O.V.
	Rautu, Sakkola, Metsäpirtti	Virkki Mikko, mökkiläinen Terijoki	Valavaara Nestori	Hjulgrén Sofia
	Ruskeala, Soanlahti, Korpiselkä	Valavaara Nestori	Karhinen Hanna	Mäkelä Vihtori
	Jaakkima, Uukuniemi	Mäkelä Vihtori	Kauppila Kristian, osuuskaupanhoitaja Jääski	Väisänen Heikki, talollinen Parikkala
	Kivennapa, Valkjärvi, Terijoki	Virkki Mikko	Turunen O.V.	Karhinen Hanna
	Parikkala, Kurkijoki.	Karhinen Hanna	Turunen O.V.	Väisänen Heikki
	Salmi, Impilahti, Suistamo, Suojärvi	Virkki Mikko	Valavaara Nestori	Karhinen Hanna
	Muola, Heinjoki	Virkki Mikko	Turunen O.V.	Valavaara Nestori
	Sortavala	Valavaara Nestori	Virkki Mikko	Karhinen Hanna
1916	Ruskeala, Soanlahti, Korpiselkä	Rapo Jussi, työmies Sortavala	Karhinen Hanna, rouva Terijoki	Turunen O.V., vaihdemies Kivennapa.
	Salmi, Impilahti, Suistamo, Suojärvi	Pihlman Juho Kustaa, työmies Antrea	Lehokas Vilho, verhoilija Helsingin pitäjä	Karhinen Hanna
	Parikkala, Kurkijoki	Väisänen Heikki, talollinen Parikkala	Mäkelä Vihtori, ratamestari Kurkijoki	Karhinen Hanna
	Rautu, Sakkola, Metsäpirtti	Halonen Eemil, työmies Lapinlahti	Virkki Mikko, huvilanomistaja Terijoki	O.V. Turunen
	Kivennapa, Terijoki, Valkjärvi	Virkki Mikko	O.V. Turunen	Karhinen Hanna
	Sortavala	Lehokas Vilho	Karhinen Hanna	Rapo Jussi
	Pyhäjärvi, Käkisalmi, Räisälä	Karhinen Hanna	Pihlman Juho Kustaa	Lehokas Vilho
	Muola, Heinjoki	Pihlman Juho Kustaa	Lehokas Vilho	Virkki Mikko
	Antrea	Lehokas Vilho	Kauppila Kristian, kaupanhoitaja Kymi	Rikkonen Juho, työmies Imatra.
	Hiitola, Kaukola, Ilmee	Karhinen Hanna	Mäkelä Vihtori	Lehokas Vilho
	Joutseno, Ruokolahti, Rautjärvi.	Rikkonen Juho	Hjulgrén Sofia, rouva Joutseno.	Mäkelä Vihtori
1917	Antrea	Lehokas Vilho, verhoilija Helsingin pitäjä	Rikkonen Juho, työmies Imatra	Tuomikoski Juho Arvid, maalari Nurmo
	Sortavala	Rapo Jussi, asioitsija Sortavala	Nurminen Anna, sanomalehdentoimittajan vaimo Sortavala	Tuomikoski Juho Arvid
	Kurkijoki	Väisänen Heikki, maanviljelijä Parikkala	Mäkelä Vihtori, ratamestari Elisenvaara	Nurminen Julius Iivar, Sanomalehdentoimittaja Sortavala
	Jaakkima	Nurminen Julius Iivar	Karhinen Hanna, rouva Terijoki	Mäkelä Vihtori
	Terijoki	Virkki Mikko, huvilanomistaja Terijoki	Karhinen Hanna	Lehokas Vilho
	Ruskeala	Nurminen Anna	Tuomikoski Juho Arvid	Rapo Jussi
	Imatra-Ruokolahti	Rikkonen Juho	Hjulgrén Sofia, työmiehenvaimo Joutseno	Mäkelä Vihtori
	Enso-Jääski	Virkki Mikko	Tuomikoski Juho Arvid	Nurminen Julius Iivar
	Hiitola	Ikonen Oskari, liitto-toimitsija Hiitola	Lehokas Vilho	Hjulgrén Sofia
	Käkisalmi-Räisälä-Pyhäjärvi	Tuomikoski Juho Arvid	Lehokas Vilho	Karhinen Hanna
	Muola-Heinjoki-Pölläkkälä	Karhinen Hanna	Virkki Mikko	Rikkonen Juho

	Salmi-Impilahti-Suistamo-Suojärvi	Nurminen Julius Iivar	Virkki Mikko	Tuomikoski Juho Arvid
--	-----------------------------------	-----------------------	--------------	-----------------------

Mikkelin läänin vaalipiiri				
Vaalit	Valitsijayhdistys	1. Sija	2. Sija	3. Sija
1907	Savonlinna	Kannisto A., puuseppä Savonlinna	Järvinen Josua, opettaja Joroinen	Raunio Maria, rouva Keuruu
	Heinolan pitäjä	Orasmaa Oskari, toimittaja Heinola	Raunio Maria, rouva Keuruu	Aromaa V., muurari Sysmä
	Pieksämäki	Järvinen Josua	Eronen Oliver, torppari Joroinen	Valjakka Albin, kirjaltaja Mikkeli
	Rantasalmi	Huttunen Pekka, lampuoti Rantasalmi	Orasmaa Oskari	Järvinen Josua
1908	Savonlinna	Kannisto A., puuseppä Savonlinna	Järvinen Josua, opettaja Joroinen	Orasmaa Oskari, toimittaja Heinola
	Mikkeli	Valjakka Albin, kirjaltaja Mikkeli	Savolainen Anni, puhuja Viipuri	Salomaa Konsta, torppari Mäntyharju
	Rantasalmi	Huttunen Pekka, lampuoti Rantasalmi	Savolainen Anni	Kannisto A., puuseppä Savonlinna
	Pieksämäki	Järvinen Josua, opettaja Joroinen	Eronen Oliver, torppari Joroinen	Palmu Kaarlo, koneenkäyttävä Pieksämäki
	Heinolan pitäjä	Orasmaa Oskari	Aromaa Viktori, muurari Sysmä	Eronen Oliver
	Kangasniemi	Paappanen Albert, räätäli Mikkeli	Ahde Antero, maanviljelijänpoika Iisalmi	Valjakka Albin
1909	Pieksämäki	Järvinen Josua, opettaja Joroinen	Eronen Oliver, torppari Joroinen	Hynynen J.R., kaupanhoitaja Mikkeli
	Rantasalmi	Huttunen Pekka, lampuoti Rantasalmi	Kannisto A., puuseppä Savonlinna	Kananen J., torppari Heinävesi
	Savonlinna	Eronen Oliver	Paasio Edvard, viilaaja Savonlinna	Manninen Matti, sahantyömies Mikkeli
	Kangasniemi	Valjakka Albin, kirjaltaja Mikkeli	Manninen Matti	Pietikäinen Tahvo, puhuja Helsinki
	Mikkeli	Savolainen Anni, ompelijatar Viipuri	Kannisto A.	Paasio Edvard, viilaaja Savonlinna
	Heinolan pitäjä	Orasmaa Oskari, toimittaja Heinola	Järvinen Josua	Valjakka Albin, kirjaltaja Mikkeli
1910	Mikkeli	Valjakka Albin, kirjaltaja Mikkeli	Eronen Oliver, torppari Joroinen	Savolainen Anni, ompelijatar Viipuri
	Pieksämäki	Järvinen Josua, opettaja Joroinen	Eronen Oliver	Orasmaa Oskari, toimittaja Heinola
	Heinolan pitäjä	Orasmaa Oskari	Järvinen Josua	Manninen Matti, sahantyömies Mikkeli
	Rantasalmi	Huttunen Pekka, lampuoti Rantasalmi	Kannisto A., puuseppä Savonlinna	Kananen Juho, torppari Heinävesi
	Savonlinna	Savolainen Anni	Kannisto A.	Huttunen Pekka, lampuoti Rantasalmi
1911	Mikkeli	Valjakka Albin, kirjaltaja Mikkeli	Hakala Kalle, sanomalehdentoimittaja Mikkeli	Kaipainen O.V., työmies Juva
	Heinola	Savolainen Anni, ompelijatar Viipuri	Eronen Oliver, torppari Joroinen	Kunnassalo Oskari, rakennusmestari Heinola
	Pieksämäki	Eronen Oliver	Palmu Kaarlo, koneenkäyttävä Pieksämäki	Moilanen Jussi, leipuri Joroinen
	Hirvensalmi	Manninen Matti, sahantyömies Mikkeli	Valjakka Albin	Kananen Juho, torppari Heinävesi
	Rantasalmi	Huttunen Pekka, lampuoti Rantasalmi	Kananen Juho	Savolainen Anni
	Savonlinna	Hakala Kalle	Matikainen Otto, lampuoti Sääminki	Huttunen Pekka

1913	Mikkeli	Hakala Kalle, sanomalehdentoimittaja Mikkeli	Valjakka Albin, kirjaltaja Mikkeli	Eronen Oliver, torppari Joroinen
	Savonlinna	Ikonen Oskari, sähköttäjä Viipuri	Vuorio A.F., kivityömies Helsinki	Kannisto A., puuseppä Savonlinna
	Heinola	Savolainen Anni, ompelijatar Varpajaisjärvi	Orasmaa Oskari, sanomalehdentoimittaja Kouvola	Valjakka Albin
	Pieksämäki	Tolonen J. Fr., asioitsija Pieksämäki	Eronen Oliver	Hakala Kalle, sanomalehdentoimittaja Mikkeli
	Rantasalmi	Huttunen Pekka, lampuoti Rantasalmi	Eronen Oliver	Vuorio A.F.
	Hirvensalmi	Orasmaa Oskari	Savolainen Anni	Hakala Kalle
1916	Mikkeli	Valjakka Albin, kirjaltaja Mikkeli	Huhtinen Anni, kansakoulunopettajatar Juva	Hakala Kalle, sanomalehdentoimittaja Mikkeli
	Savonlinna	Hakala Kalle	Savolainen Anni, ompeijatar Varpajaisjärvi	Kaipainen O.V., työmies Juva
	Heinola	Orasmaa Oskari, sanomalehdentoimittaja Kouvola	Eronen Oliver, torppari Joroinen	Kannisto A., asioitsija Mikkeli
	Pieksämäki	Eronen Oliver	Tolonen J. Fr., asioitsija Pieksämäki	Huttunen Pekka, työmies Rantasalmi
	Rantasalmi	Huttunen Pekka, lampuoti Rantasalmi	Kananen Juho, torppari Heinävesi	Huhtinen Anni
	Hirvensalmi	Savolainen Anni	Orasmaa Oskari	Tolonen J. Fr.
1917	Mikkeli	Valjakka Albin, kirjaltaja Mikkeli	Savolainen Anni, ompeijatar Varpajaisjärvi	Lankila J.A., luennoitsija Mikkeli
	Savonlinna	Hakala Kalle, sanomalehdentoimittaja Mikkeli	Kannisto A.A., asioitsija Mikkeli	Lankila J.A.
	Heinola	Orasmaa Oskari, sanomalehdentoimittaja Kouvola	Eronen Oliver, torppari Joroinen	Savolainen Anni
	Pieksämäki	Eronen Oliver, torppari Joroinen	Tolonen J. Fr., asioitsija Pieksämäki	Huttunen Pekka, työmies Rantasalmi
	Rantasalmi	Huttunen Pekka	Hakala Kalle	Kananen Juho, torppari Heinävesi
	Hirvensalmi	Kannisto A., puuseppä Savonlinna	Lankila J.A.	Kosonen Juho, sanomalehdentoimittaja Savonlinna

Kuopion läänin läntinen vaalipiiri				
Vaalit	Valitsijayhdistys	1. Sija	2. Sija	3. Sija
1907	Nilsia	Rissanen T., kansakoulun opettaja Juantehtas	Partanen A.J., kirjansitoja Turku	Mustonen J.A., kansakoulun opettaja Utajärvi
	Kuopio	Mömmö Pekka Juho, kirjansitoja Helsinki	Partanen A.J.	Satamo Jaakko, rataesimies, lisalmen pitäjä
	Vesanto	Suomalainen Juho, torppari Vesanto	Leppä Sulho R., kirvesmies Helsinki	Jäntti Eenokki, työmies Vesanto
	Iisalmi	Salo Aaro, maalari Iisalmi	Huotari Anni, rouva Viipuri	Hyvönen Paavo, räätäli Kiuruvesi
	Suonenjoki	Mäkelin Antti, vahtimestari Kuopio	Huotari Anni	Heinoja Jasat, torppari Rautalampi
1908	Iisalmi	Salo Aaro, maalari Iisalmi	Kiiskinen Aura, puhuja Viipuri	Ruotsalainen Adam, vuokraaja Kiuruvesi
	Kuopio	Mömmö Pekka Juho, kirjansitoja Kuopio	Partanen A.J., kaupanhoitaja Kuopio	Satamo Jaakko, rataesimies, Iisalmi

	Suonenjoki	Mäkelin Antti, kahvilanomistaja Kuopio	Kiiskinen Aura	Vilpponen Heikki, torppari Leppävirta
	Karttula	Hämäläinen Kalle, toimittaja Kuopio	Ruotsalainen Adam	Jäntti Nestor, työmies Vesanto
	Muuruvesi	Mömmö Pekka Juho	Hämäläinen Kalle	
	Lapinlahti	Partanen Antti Juho, kaupanhoitaja Kuopio	Hämäläinen Kalle, toimittaja Kuopio	Mäkelin Antti
1909	Kuopio	Partanen Antti Juho, kaupanhoitaja Kuopio	Aakula Pekka, opettaja Kuopio	Mömmö Pekka Juho, kirjansitoja Kuopio
	Iisalmi	Salo Aaro, maalari Iisalmi	Kiiskinen Aura, ompelijatar Viipuri	Huttunen Pekka, kaupanhoitaja Kiuruvesi
	Karttula	Boman Vilho, piirisihteeri Kuopio	Hämäläinen Kalle, toimittaja Kuopio	Vainio Ville, maanviljelijä Rautalampi
	Muuruvesi	Hämäläinen Kalle	Boman Vilho	Miettinen Olli, lampuoti Tuusniemi
	Rautalampi	Vainio Ville, maanviljelijä Rautalampi	Hämäläinen Kalle	Mäkelin Antti, kahvilanomistaja Kuopio
	Lapinlahti	Mömmö Pekka Juho	Hiekkaranta Tahvo, räätäli Maaninka	Aakula Pekka
	Suonenjoki	Mäkelin Antti	Mömmö Pekka Juho	Kiiskinen Aura
	Pielavesi	Kiiskinen Aura	Boman Vilho	Valta Kalle, torppari Pielavesi
1910	Iisalmi	Salo Aaro, maalari Iisalmi	Kääriäinen Heikki, torppari Iisalmi, Ulmala	Huttunen Pekka, kaupanhoitaja Kiuruvesi
	Kuopio	Aakula Pekka, opettaja Kuopio	Hämäläinen Kalle, toimittaja Kuopio	Alhojärvi Vilho, opettaja Kuopion pit.
	Rautalampi	Vainio Vilho, kaupanhoitaja Rautalampi	Aakula Pekka	Miettinen Olli, lampuoti Tuusniemi
	Karttula	Boman Vilho, piirisihteeri Kuopio	Vainio Vilho	Kokkola A.E., vahtimestari Iisalmi
	Muuruveden kirkonkylä	Hämäläinen Kalle	Miettinen Olli	Väänänen Nestor, torpparinpoika Kuopion pitäjä
	Pielavesi	Kiiskinen Aura, ompelija Viipuri	Boman Vilho	Huttunen Pekka
	Suonenjoki	Boman Vilho	Kiiskinen Aura	Kääriäinen Heikki, torppari Iisalmi
	Lapinlahti	Hämäläinen Kalle	Hiekkaranta Tahvo, räätäli Maaninka	Kokkola A.E., vahtimestari Iisalmi
1911	Iisalmi	Salo Aaro, maalari Iisalmi	Paasonen Armas, asemamies Iisalmi, Sukeva	Kääriäinen Heikki, torppari Iisalmi
	Kuopio	Lapveteläinen Taavi, kirvesmies Kuopio	Hämäläinen Kalle, toimittaja Kuopio	Väänänen Nestor, torpparinpoika Kuopion pitäjä
	Karttula	Oksman Pekka Ville, rautasorvari Karttula	Miettinen Olli, vuokraviljelijä Tuusniemi	Väänänen Nestor
	Lapinlahti	Kääriäinen Heikki	Oksman Pekka Ville	Lapveteläinen Taavi
	Rautalampi	Vainio Vilho, kaupanhoitaja Rautalampi	Väänänen Nestor	Niemi August, torppari Rautalampi
	Muuruvesi	Miettinen Olli	Parviainen Pekka, puuseppä Muuruvesi	Salo Aaro
	Suonenjoki	Hämäläinen Kalle	Paasonen Armas	Konttinen Juho, vuokralautakunnan jäsen Suonenjoki
	Pielavesi	Paasonen Armas	Hämäläinen Kalle	Vainio Vilho
1913	Karttula	Oksman Pekka Ville, sorvari Karttula	Törmälä Nikoteemus, kauppa-apul. Kuopio	Väänänen Nestor, tilallisen poika Kuopion pitäjä
	Iisalmi	Kääriäinen Heikki, torppari Iisalmi	Paasonen Armas, vaihdemies Iisalmi	Lapveteläinen Taavi, kirvesmies Kuopio
	Kuopio	Piisinen Otto, sanomalehdentoim. Kuopio	Aakula Pekka, opettaja Kuopio	Lapveteläinen Taavi
	Suonenjoki	Piisinen Otto	Tossavainen Ilmari, vuokraviljelijä Keitele	Paasonen Armas

	Muuruvesi	Väänänen Nestor	Korhonen Olli, kansakoulunopett. Nilsä	Parviainen Pekka, puuseppä Muuruvesi
	Lapinlahti	Lapveteläinen Taavi	Kääriäinen Heikki	Oksman Pekka Ville
	Rautalampi	Aakula Pekka	Oksman Pekka Ville	Törmälä Nikoteemus
	Pielavesi	Paasonen Armas	Tossavainen Ilmari	Väänänen Nestor
1916	Karttula	Saarikivi Santeri, piirisihteeri Kuopio	Lapveteläinen Taavi, kirvesmies Kuopio	Hiekkaranta Tahvo, torppari Maaninka
	Pielavesi	Hiekkaranta Tahvo	Tossavainen Ilmari, vuokraviljelijä Keitele	Mäkelin Antti, asioitsija Kuopio
	Kuopio	Aakula Pekka, opettaja Kuopio	Kohonen Hanna, rva Kuopio	Piisinen Otto, toimittaja Kuopio
	Suonenjoki	Piisinen Otto	Saarikivi Santeri	Hiekkaranta Tahvo
	Iisalmi	Mäkelin Antti	Paasonen Armas, asemamies Iisalmi, Sukeva	Lindqvist Konstantin, kuljettaja Kuopio
	Lapinlahti	Lapveteläinen Taavi, kirvesmies Kuopio	Kohonen Hanna	Paasonen Armas, vaihdemies Iisalmi
	Muuruvesi	Kohonen Hanna	Korhonen Olli, kansakoulunopettaja Nilsä	Huuskonen Otto Viljam, kauppa-apulainen Kuopio
	Kuopio	Lapveteläinen Taavi	Kohonen Hanna	Saarikivi Santeri
1917	Pielavesi-Keitele	Saarikivi Santeri, piirisihteeri Kuopio	Kohonen Jalo, sanomalehdentoimittaja Kuopio	Kääriäinen Heikki, torppari Iisalmi
	Iisalmi-Kiuruvesi	Paasonen Armas, asemamies Iisalmi, Sukeva	Salo Aaro, maalari Iisalmi	Kääriäinen Heikki
	Karttula-Vesanto	Kohonen Hanna, rva Kuopio	Oksman Pekka Ville, rautasorvari Karttula	Mäkeläinen Onni, torpparinpoika Karttula
	Leppävirta-Varkaus- Suonenjoki	Mäkelin Antti, asioitsija Kuopio	Saarikivi Santeri	Järvi Everi, koneenkäyttaja Varkaus
	Rautalampi- Hankasalmi	Kohonen Jalo, sanomalehdentoimittaja Kuopio	Mäkelin Antti	Korhonen O.V., kansakoulunopettaja Nilsä
	Muuruvesi-Nilsä- Tuusniemi- Varpajaisjärvi	Korhonen O.V.	Lapveteläinen Taavi, kirvesmies Kuopio	Kohonen Jalo
	Lapinlahti- Maaninka	Salo Aaro	Oksman Pekka Ville	Kääriäinen Heikki

Kuopion läänin itäinen vaalipiiri				
Vaalit	Valitsijayhdistys	1. Sija	2. Sija	3. Sija
1907	Tohmajärvi, Värtsilä	Lahtinen Arvid Heikki, kansakoulunopettaja Ilomantsi	Hämäläinen Antti Pekka, kuljettaja Tohmajärvi	Toivari Antti, asemamiesten esimies Värtsilän tehdasseurakunta
	Kitee, Puhos	Suomalainen Abel, mylläri Kitee, Puhos	Tikkanen Paavo, puuseppä Joensuu	Hämäläinen Antti Pekka
	Joensuu	Tikkanen Paavo	Kilpiäinen Jenny Maria, kutoja Viipuri	Koponen Albin, levyseppä Pielisjärvi
	Nurmes kauppala	Kronqvist Efraim, maalari Nurmes	Hämäläinen Pekka Antti	Kilpiäinen Jenny
	Pielisjärvi	Hämäläinen Antti Pekka	Koponen, Albin	Kilpiäinen Jenny
1908	Värtsilä	Hämäläinen Antti Pekka, veturin kuljettaja Tohmajärvi	Lahtinen Arvid, kansakoulunopettaja Ilomantsi	Lonkainen Matti, torppari Värtsilä
	Kaavin kirkonkylä	Sainio Juho Valtter, sokerileipuri Joensuu	Koponen Albin, levyseppä Pielisjärvi	Hämäläinen Antti Pekka
	Pielisjärvi	Koponen Albin	Tikkanen Paavo, puuseppä Joensuu	Räsänen Antti, puuseppä Helsinki
	Ilomantsi	Lahtinen Arvi, kansakoulunopet. Ilomantsi	Korhonen Johan M., viilaaja Taalinteht.	Toivari Antti, asemamiesten esimies Värtsilä

	Joensuu	Tikkanen Paavo, puuseppä Joensuu	Sainio Juho Valtter, sokerileipuri Joensuu	
1909	Ilomantsi	Kotonen Anton, varatuomari Sortavala	Sainio Juho Valtter, sokerileipuri Joensuu	Hänninen J.R., kelloseppä Ilomantsi
	Kaavi	Sainio Juho Valtter	Kurkinen Severi, työmies Luopioinen	Lastu A., kansakoulunopettaja Kaavi
	Joensuu	Kotonen Anton	Sainio Juho Valtter	Turunen Mimmi, torpparintytär Tohmajärvi
	Nurmes	Kronqvist Efraim, maalari Nurmes	Koponen Albin, levyseppä Pielisjärvi	Tikkanen Paavo, puuseppä Kontiolahti
	Värtsilä	Lonkainen Matti, torppari Värtsilä	Turunen Mimmi	Tikkanen Paavo
	Rääkkylä	Tikkanen Paavo	Lonkainen Matti	Varis Janne, maanvilj. Kontiolahti, Selkie
	Pielisjärvi	Koponen Albin	Kronqvist Efraim	Kurkinen Severi
1910	Polvijärvi	Tikkanen Paavo, puuseppä Kontiolahti	Soininen Matti, maanviljelijä Polvijärvi	Lonkainen Matti, torppari Tohmajärvi
	Nurmes, Juuka, Rantavaara	Kronqvist Efraim, maalari Nurmes	Turunen Olli, maanviljelijä Valtimo	Kurkinen Severi, työmies Luopioinen
	Kitee	Turunen Mimmi, torpantytö Tohmajärvi	Koponen Albin, levyseppä Pielisjärvi	Sainio Juho Valtteri, sokerileipuri Joensuu
	Värtsilä	Lonkainen Matti	Toivari Antti, vaihdemies Värtsilä	Turunen Mimmi
	Joensuu	Kurkinen Severi,	Sainio Juho Valtter	Lastu A., kansakoulunopettaja Kaavi
	Pielisjärvi	Koponen Albin	Lonkainen Matti	Tikkanen Paavo
1911	Polvijärvi	Sainio Juho Valtter, sokerileipuri Joensuu	Soininen Matti, maanviljelijä Polvijärvi	Kurkinen Severi, työmies Luopioinen
	Joensuu	Kurkinen Severi	Tikkanen Paavo, puuseppä Joensuu	Sainio Juho Valtteri
	Ilomantsi	Hukka Heikki, leipuri Ilomantsi	Kurkinen Severi	Lonkainen Matti, torppari Värtsilä
	Tohmajärvi, Pälkjärvi, Värtsilä	Lonkainen Matti	Sainio Juho Valtter	Hassinen Matti, maanviljelijä Eno
	Pielisjärvi	Koponen Albin, levyseppä pielisjärvi	Kronqvist Efraim, maalari Nurmes	Vatanen Helena, vaimo Eno
	Eno	Tikkanen Paavo	Vatanen Helena	Lonkainen Matti
	Nurmes kauppa	Kronqvist Efraim	Koponen Albin, levyseppä Pielisjärvi	Turunen Heikki, satulaseppä Nurmes
1913	Joensuu	Sainio Juho Valtter, sokerileipuri Joensuu	Haapasalo Mimmi, vahtimestarin vaimo Joensuu	Tuomikoski Juho Arvid, maalari Nurmo
	Pielisjärvi	Koponen Albin, levyseppä pielisjärvi	Kurkinen Severi, työmies Luopioinen	Nevalainen Pekka, torppari Pielisjärvi
	Nurmes	Tuomikoski Juho Arvid	Haapasalo Mimmi	Sainio Juho Valtteri
	Tohmajärvi, Pälkjärvi, Värtsilä	Lonkainen Matti, torppari Värtsilä	Tuomikoski Juho Arvid	Kiiskinen Aura, puhuja Helsinki
	Eno	Nousiainen Ada Maria, ompeliatar Joensuu	Lindgren Aug., toimittaja Sortavala	Tuomikoski Juho Arvid
	Ilomantsi	Kurkinen Severi	Sainio Juho Valtter	Lonkainen Matti
1916	Eno	Jalonen Heikki, piirisihteeri Joensuu	Koponen Albin, levyseppä Pielisjärvi	Louhelainen Santeri, mylläri Juuka
	Polvijärvi	Lonkainen Matti, pienviljelijä Värtsilä	Karttunen Antti, maanviljelijä Polvijärvi	Koistinen Olli, vaivaistalonjohtaja Kuusjärvi
	Tohmajärvi, Pälkjärvi, Värtsilä	Lonkainen Matti	Tirkkonen Jussi, räätäli Joensuu	Sainio Juho Valtteri, sokerileipuri Joensuu

	Kitee, Kesälahti, Joensuu	Jalonen Heikki	Sainio Juho Valtter	Kurkinen Severi, muurari Kontiolahti
	Ilomantsi	Kurkinen Severi	Tirkkonen Jussi, räätäli Joensuu	Lonkainen Matti
	Joensuu	Kurkinen Ada, vaimo Kontiolahti	Jalonen Heikki	Lonkainen Matti
	Nurmes	Sainio Juho Valtter	Louhelainen Santeri	Hiltunen Olli, suutari Pielisjärvi
	Pielisjärvi	Koponen Albin	Hiltunen Olli	Kurkinen Severi
1917	Tohmajärvi, Pälkjärvi, Värtsilä	Lonkainen Matti, pienviljelijä Värtsilä	Lonkainen Juho, toimittaja Sortavala	Tirkkonen Juho, räätäli Joensuu
	Polvijärvi, Kuusjärvi, Kaavi, Rautavaara	Lonkainen Matti	Tirkkonen Juho	Turunen O.A., työnjohtaja Pielisjärvi
	Ilomantsi	Jalonen Heikki, piirisihteeri Joensuu	Tirkkonen Juho	Kurkinen Severi, muurari Kontiolahti
	Pielisjärvi, Eno	Koponen Albin, levyseppä pielisjärvi	Lonkainen Matti	Turunen O.A.
	Nurmes, Juuka	Jalonen Heikki	Koponen Albin	Louhelainen Santeri, mylläri Juuka

Vaasan läänin itäinen vaaliipiiri				
Vaalit	Valitsijayhdistys	1. Sija	2. Sija	3. Sija
1907	Keuruu	Rantanen Samuli, suutari Keuruu	Raunio Maria, puhuja Keuruu	Naaralainen J.F., torpanvuokraaja Laukaa
	Alajärvi	Vuoksela Juho, palstatilallinen Kuortane	Raunio Maria	Pohjaväre Emanuel, leipuri Ätsäri
	Saarijärvi	Koski Matti, maisteri Saarijärvi	Kaipio O.V., opettaja Saarijärvi	Mänty Kaarle, vahtimestari Jyväskylä
	Ätsäri	Pohjaväre Emanuel	Tuomi Onni, työnjohtaja Virrat	Vuoksela J., palstatilallinen kuortane
	Jyväskylä	Mänty Kaarle Oskar, vahtimestari Jyväskylä	Naaralainen Joel Fridolf, torpanvuokraaja Laukaa	Raunio Maria
	Viitasaari	Häkkinen Samuel, kansakoulunopettaja Viitasaari	Etelämäki Juho, kansakoulunopettaja Viitasaari	Raunio Maria
1908	Viitasaari	Etelämäki Juho, kansakoulun opettaja Viitasaari	Häkkinen Samuel, kansakoulun opettaja Viitasaari	Raunio Maria, puhuja Keuruu
	Vimpeli	Raunio Maria	Kovanen Hjalmar, maanvuokraaja Pihtipudas	Tuomi Onni, toimittaja Virrat
	Saarijärvi	Kaipio O.V., kansakoulun opettaja Kuolemajärvi	Kirjarinta J., toimittaja Kärkölä	Mänty Kaarle, vahtimestari Jyväskylä
	Keuruu	Rantanen Samuli, suutari Keuruu	Raunio Maria	Tuomi Onni
	Ätsäri	Pohjaväre Emanuel, leipuri Ätsäri	Tuomi Onni	Rantanen Samuli
1909	Vimpeli	Mäkelä Santeri, pikkuviljelijä Vimpeli		
	Pihlajavesi	Tuomi Onni, toimittaja Virrat		
	Äänekoski	Raunio Maria, puhuja Keuruu		
	Alavus	Vuoksela Janne, palstatilallinen Kuortane		
	Viitasaari	Etelämäki Juho, kansakoulun opettaja Viitasaari		

	Petäjävesi	Kirjarinta Jalmari, toimittaja Kärkölä		
	Karstula	Mänty Kaarlo, vahtimestari Jyväskylä		
	Ätsäri	Pohjaväre Emanuel, leipuri Keuruu		
	Saarijärvi	Kaipio O.V., kansakoulun opettaja Kuolemajärvi		
	Keuruu	Rantanen Samuli, torppari Keuruu		
	Evijärvi	Häkkinen Samuel, kansakoulunopettaja Viitasaari		
1910	Pihlajavesi	Tuomi Onni, toimittaja Virrat		
	Petäjävesi	Mäkelä Santeri, pikkuviljelijä Vimpeli		
	Jyväskylä	Mänty Kaarle Oskar, vahtimestari Jyväskylä		
	Viitasaari	Etelämäki Juho, kansakoulun opettaja Viitasaari		
	Keuruu	Rantanen Samuli, torppari Keuruu		
	Ätsäri	Pohjaväre Emanuel, leipuri Keuruu		
	Vimpeli	Kirjarinta Jalmari, toimittaja Kärkölä		
	Karstula	Häkkinen Samuel, kansakoulunopettaja Viitasaari		
	Alavus	Vuoksela Janne, palstatilallinen Kuortane		
	Äänekoski	Niemeläinen Oskari, maanviljelijä Laukaa		
	Saarijärvi	Kautto Juho, pikkutilallinen Laukaa		
1911	Keuruu	Mäkelä Santeri, pikkuviljelijä Vimpeli		
	Pihlajavesi	Kirjarinta Jalmari, toimittaja Kärkölä		
	Ätsäri	Pohjaväre Emanuel, leipuri Keuruu		
	Saarijärvi	Kautto Juho, pikkutilallinen Saarijärvi		
	Jyväskylä	Mänty Kaarle, vahtimestari Jyväskylä		
	Viitasaari	Etelämäki Juho, kansak. Op. Viitasaari		
	Petäjävesi	Tuomi Onni, toimittaja Jyväskylä		
	Äänekoski	Häkkinen Samuel, kansakoulunopettaja Viitasaari		
	Alavus	Raearo Emil Edvard, käsityönopettaja Pihlajavesi		
1913	Keuruu	Letonmäki Lauri, toimittaja Tampere	Rantanen Samuli, torppari Keuruu	Tuomi Onni, toimittaja Jyväskylä
	Saarijärvi	Kautto Johan, maanviljelijä Saarijärvi	Tuomi Onni	Häkkinen Samuli, kansakoulunopettaja Viitasaari
	Virrat	Koivulahti-Lehto Hilma, torpparinvaimo Virrat	Jytilä Arvo, torppari Virrat	Tuomi Onni

	Äänekoski	Mänty Kaarle, vahtimestari Jyväskylä	Pohjaväre Emanuel, leipuri Mänttä	Letonmäki Lauri
	Jyväskylä	Tuomi Onni	Salovaara Kaarlo, taloudenhoitaja Jyväskylä	Kautto Johan
	Alavus	Pohjaväre Emanuel	Tuomi Onni	Koivulahti-Lehto Hilma
	Viitasaari	Häkkinen Samuel	Kovanen Hjalmar, maanvuokraaja Pihtipudas	Kautto Johan
1916	Jyväskylä	Tuomi Onni, toimittaja Jyväskylä	Pohjaväre Emanuel, leipuri Mänttä	Mänty Kaarle, vahtimestari Jyväskylä
	Virrat	Letonmäki Maria, toimittajan vaimo Tampere	Tuomi Onni Aleksander, toimittaja Jyväskylä	Mänty Kaarle
	Viitasaari	Häkkinen Samuel, kansakoulunopettaja Viitasaari	Kovanen Jalmari, vuokraaja Pihtipudas	Rantanen Samuli, pientilallinen Keuruu
	Saarijärvi	Takala Aino, kirjaltaja Jyväskylä	Häkkinen Samuel	Rantanen Samuli
	Keuruu	Pohjaväre Emanuel	Rantanen Samuli	Letonmäki Maria
	Äänekoski	Mänty Kaarle	Lindroos Kaarle, metallityömiestä Suolahti	Muhonen Atte, pientilallinen Laukaa
1917	Äänekoski	Mänty Kaarle, vahtimestari Jyväskylä	Mäkelä Santeri, pientilallinen Vimpeli	Takala Aino, kirjaltaja Jyväskylä
	Keuruu	Pohjaväre Emanuel, leipuri Mänttä	Rantanen Samuli, pientilallinen Keuruu	Letonmäki Maria, toimittajanvaimo Tampere
	Alavus	Mäkelä Santeri	Tuomi Onni Aleksander, toimittaja Jyväskylä	Suutala Oskari, sanomalehdentoimittaja Jyväskylä
	Saarijärvi	Takala Aino	Häkkinen Samuel, kansakoulunopettaja Viitasaari	Mänty Kaarle
	Jyväskylä	Tuomi Onni	Nordlund Kaarle, taloudenhoitaja Jyväskylä	Mänty Kaarle
	Virrat	Suutala Oskari	Tuomi Onni	Letonmäki Maria
	Viitasaari	Häkkinen Samuel	Suutala Oskari	Mäkelä Santeri

Vaasan läänin eteläinen vaalipiiri				
Vaalit	Valitsijayhdistys	1. Sija	2. Sija	3. Sija
1907	Seinäjoki	Aalto Matti, varastonhoitaja Helsinki	Mäki Jaakko, kupariseppä Ilmajoki	Saari Kaarlo, kansakoulunopettaja Kurikka
	Kurikka	Saari Kaarlo, kansakoulunopettaja Kurikka	Vihersalo Elviira, rouva Turku	Aalto Matti
	Nikolainkaupunki	Lillnix Jooseppi Emil, räätäli Nikolainkaupunki	Vihersalo Elviira	Käcklund Aleksander, konetyömiestä Helsinki
	Vasa stad	Käcklund Aleksander	Blomkvist Viktor, bokhållare Nikolaistad	Lillnix Jooseppi Emil
1908	Jalasjärvi	Leppä Jaakko, torppari Jalasjärvi	Mäki Jaakko, palstatilallinen Ilmajoki	Pietikäinen Fiina, työmiehen vaimo Helsinki
	Kurikka	Saari Kaarlo, kansakoulunopettaja Kurikka	Mäki Jaakko	Pietikäinen Fiina
	Vaasa	Valavaara I.R., taloudenhoit. Vaasa	Pietikäinen Fiina	Mäki Jaakko
	Wasa stad	Rosenberg Mauritz F., lokomotiveldare Vasa	Blomkvist Viktor, typograf Nikolaistad	Hedman Johan, fiskare Mustasaari
	Jurva	Mäki Jaakko	Pietikäinen Fiina	Valavaara I.R.
	Seinäjoki	Aalto Matti, varastonhoitaja Helsinki	Mäki Jaakko	Saari Kaarlo

	Kauhajoki	Pietikäinen Fiina	Valavaara I.R.	Leppä Jaakko
	Laihia	Sillanpää Alex, seppä Laihia	Aalto Matti	Setula Jaakko, pienviljelijä Vähäkyrö
	Kristiina	Aalto Matti	Pietikäinen Fiina	Valavaara I.R.
	Vähäkyrö	Setula Jaakko	Valavaara I.R.	Mäki Jaakko
	Karijoki	Ruuskanen Isak, puuseppä Kurikka	Leppä Jaakko	Setula Jaakko
	Teuva	Saari Kaarlo	Ruuskanen Isak, puuseppä Kurikka	Setula Jaakko
1909	Wasa stad	Strand Viktor, mössmakare Vasa	Granlund Signe, arbeterska Vasa	Hedman Johan, fiskare Mustasaari
	Vaasa	Mäki Jaakko, palstatilallinen Ilmajoki	Pietikäinen Fiina, työmiehen vaimo Helsinki	Saari Kaarlo, kansakoulunopettaja Kurikka
	Mustasaari	Hedman Johan	Blomqvist Viktor, faktor Vasa	Strand Viktor
	Seinäjäki	Mäki Jaakko	Saari Kaarlo	Nurmi Hilma, työmiehen vaimo Vaasa
	Kurikka	Saari Kaarlo	Mäki Jaakko, seppä Laihia	Leppä Jaakko, torppari Jalasjärvi
	Vähäkyrö	Mäki Jaakko	Sillanpää Alex	Leppä Jaakko
	Kristiinankaupunki	Blomqvist Viktor, faktori Vaasa	Saari Kaarlo	Pietikäinen Fiina
	Jurva	Mäki Jaakko	Saari Kaarlo	Pietikäinen Fiina
	Laihia	Sillanpää Alex	Nurmi Hilma	Saari Kaarlo
	Karijoki	Leppä Jaakko	Pietikäinen Fiina	Virtanen Samuli, torppari Karijoki
	Kauhajoki	Saari Kaarlo	Koskinen M., suutari Kauhajoki	Pietikäinen Fiina
	Ilmajoki	Mäki Jaakko	Saari Kaarlo,	Blomqvist Viktor
	Jalasjärvi	Leppä Jaakko	Saari Kaarlo	Mäki Jaakko
	Teuva	Saari Kaarlo	Mäki Jaakko	Virtanen Samuli
1910	Vaasa	Mäki Jaakko, pienviljelijä Ilmajoki	Lillnäs J.E., räätäli Vaasa	Nurmi Hilma, työm. vaimo Vaasa
	Peräseinäjäki	Saari Kaarlo, kansakoulunopettaja Kurikka	Mäki Jaakko, pienviljelijä Ilmajoki	Leppä Jaakko, torppari Jalasjärvi
	Jalasjärvi	Leppä Jaakko	Saari Kaarlo	Mäki Jaakko
	Laihia	Mäki Jaakko	Saari Kaarlo	Lillnäs J.E.
	Jurva	Mäki Jaakko	Saari Kaarlo,	Leppä Jaakko
	Seinäjäki	Mäki Jaakko	Saari Kaarlo	Pietikäinen Fiina, työm. Vaimo Helsinki
	Wasa	Blomqvist Viktor, faktor Wasa	Hörhammer Ivar, redaktör Helsingfors	Hedman Johan, bonde Mustasaari
	Kristiina	Saari Kaarlo	Blomqvist Viktor, faktori Vaasa	Lillnäs J.E.
	Mustasaari	Blomqvist Viktor	Hedman Johan	Hörhammer Ivar
	Teuva	Mäki Jaakko	Saari Kaarlo	Lillnäs J.E.
	Ilmajoki	Mäki Jaakko	Saari Kaarlo	Lillnäs J.E.
	Kauhajoki	Saari Kaarlo	Mäki Jaakko	Leppä Jaakko
	Isojoki	Saari Kaarlo	Mäki Jaakko	Leppä Jaakko
	Vähäkyrö	Saari Kaarlo	Mäki Jaakko	Lillnäs J.E.
1911	Vaasa	Mäki Jaakko, pienviljelijä Ilmajoki	Honkasalo J.A., postiljooni Vaasa	Blomqvist Viktor, faktori Vaasa
	Wasa	Blomqvist Viktor, faktor Wasa	Hörhammer Ivar, redaktör Helsingfors	Hedman Johan, bonde Mustasaari
	Seinäjäki	Mäki Jaakko	Honkasalo J.A.	Leppä Jaakko, torppari Jalasjärvi

	Kurikka	Saari Kaarlo, kansakoulunopettaja Kurikka	Mäki Jaakko	Leppä Jaakko
	Teuva	Saari Kaarlo	Mäki Jaakko	Leppä Jaakko
	Jurva	Mäki Jaakko	Saari Kaarlo	Pietikäinen Fiina, työmiehen vaimo Helsinki
	Laihia	Mäki Jaakko	Saari Kaarlo	Leppä Jaakko
	Kauhajoki	Saari Kaarlo	Mäki Jaakko	Leppä Jaakko
	Peräseinäjoki	Saari Kaarlo	Mäki Jaakko	Leppä Jaakko
	Jalasjärvi	Leppä Jaakko	Saari Kaarlo	Mäki Jaakko
	Isojoki	Leppä Jaakko	Saari Kaarlo	Mäki Jaakko
	Vähäkyrö	Mäki Jaakko	Saari Kaarlo	Leppä Jaakko
	Kristiina	Saari Kaarlo	Mäki Jaakko	Blomqvist Viktor
1913	Wasa	Näs Jakob, landtbrukare Munsala	Rosenberg Mauritz F., lokomotivförare Vasa	Mäki Jaakko
	Vaasa	Mäki Jaakko, palstatilallinen Ilmajoki	Valavaara I.R., taloudenhoitaja Vaasa	Honkasalo J.A., postiljooni Vaasa
	Jalasjärvi	Leppä Jaakko, torppari Jalasjärvi	Saari Kaarlo, kansakoulunopettaja Kurikka	Mäki Jaakko
	Ilmajoki	Mäki Jaakko	Saari Kaarlo	Leppä Jaakko
	Teuva	Saari Kaarlo	Mäki Jaakko	Harjula Abraham, tehtaantyömies Vaasa
	Seinäjoki	Mäki Jaakko	Saari Kaarlo	Rosenberg Mauritz F., veturinkuljettaja Vaasa
	Jurva	Mäki Jaakko	Leppä Jaakko	Rosenberg Mauritz F.
	Vähäkyrö	Valavaara I.R.	Mäki Jaakko	Leppä Jaakko
	Kristiinankaupunki	Saari Kaarlo	Honkasalo J.A.	Harjula Abraham
	Kurikka	Saari Kaarlo	Mäki Jaakko	Valavaara I.R.
	Kauhajoki	Saari Kaarlo	Mäki Jaakko	Leppä Jaakko
	Laihia	Mäki Jaakko	Honkasalo J.A.	Saari Kaarlo
1916	Wasa-Mustasaari- Kveflaks-Solf- Malaks	Blomqvist Viktor, faktor Wasa	Andersson Otto, jordbrukare Munsala	Lillnix J.E., skräddare Vasa
	Närpes-Pörtom- Öfvermark-Sideby	Blomqvist Viktor	Lillnix J.E.	Andersson Otto
	Vaasa	Hautala Janne, toimittaja Vaasa	Mäki Jaakko, pienviljelijä Ilmajoki	Saari Kaarlo, kansakoulunopettaja Kurikka
	Ilmajoki	Mäki Jaakko	Saari Kaarlo	Blomqvist Viktor, faktori Vaasa
	Kurikka	Saari Kaarlo	Mäki Jaakko	Keto J.W., filosofian maisteri Helsinki
	Seinäjoki	Mäki Jaakko	Blomqvist Viktor	Saari Kaarlo
	Kauhajoki	Saari Kaarlo	Keto J.W.	Hautala Janne
	Teuva	Saari Kaarlo	Blomqvist Viktor	Mäki Jaakko
	Laihia	Blomqvist Viktor	Saari Kaarlo	Mäki Jaakko
	Kristiina-Kaskinen	Keto J.W.	Laine Edv., räätäli Vaasa	Mäki Jaakko
	Jalasjärvi	Mäki Jaakko	Saari Kaarlo	Hautala Janne
	Jurva	Mäki Jaakko	Hautala Janne	Blomqvist Viktor
	Vähäkyrö	Hautala Janne	Mäki Jaakko	Keto J.W.
1917	Wasa	Andersson Otto, bonde Munsala	Laine Edvard, skräddare Wasa	Ström Emil Albert, redaktör Wasa
	Vaasa	Harjula Abraham, työmies Vaasa	Keto J.W., filosofian maisteri Helsinki	Hannunen Hilda, neiti Vaasa

	Ilmajoki	Mäki Jaakko, maanviljelijä Ilmajoki	Saari Kaarlo, kansakoulunopettaja Kurikka	Penttala Isak, piirisihteeri Vaasa
	Kurikka	Saari Kaarlo	Mäki Jaakko	Lahti Rudolf, seppä Kurikka
	Jalasjärvi	Mäki Jaakko	Harjula Abraham	Penttala Isak
	Kristiinankaupunki	Lahti Rudolf	Harjula Abraham	Andersson Otto
	Teuva	Keto J.W.	Mäki Jaakko	Penttala Isak
	Seinäjoki	Harjula Abraham	Keto J.W.	Andersson Otto
	Kauhajoki	Saari Kaarlo	Penttala Isak	Lahti Rudolf
	Jurva	Mäki Jaakko	Saari Kaarlo	Harjula Abraham
	Vähäkyrö	Penttala Isak	Saari Kaarlo	Hannunen Hilda
	Mustasaari- Kveflaks-Soif- Malaks	Andersson Otto	Berg Erik, bonde Rimal	Ström Emil Albert
	Närpes-Korsnäs- Lappfjärd-Sideby	Andersson Otto	Ström Emil Albert	Berg Erik
	Laihia	Keto J.W.	Mäki Jaakko	Harjula Abraham

Vaasan läänin pohjoinen vaalipiiri				
Vaalit	Valitsijayhdistys	1. Sija	2. Sija	3. Sija
1907	Ylistaro	Hautala Janne, toimittaja Vaasa	Kiiskinen Aura, puhuja Viipuri	Paavokallio Esa, opettaja Kuortane
	Lapua	Paavokallio Esa, opettaja Kuortane	Tokoi Oskar, maanviljelijä Kannus	Prepula Juho Kustaa, kupariseppä Lapua
	Jakobstad	Hägglund Johan Alfred		
	Kannus	Tokoi Oskar, maanviljelijä Kannus	Kiiskinen Aura	Hautala Janne, toimittaja Vaasa
	Pietarsaari	Hentunen Johan, koneenkäyttäjä Pietarsaari	Kiiskinen Aura	Paavokallio Esa
1908	Jakobstad	Wiik K.H., redaktör Helsingfors	Helsing J.E., bonde Munsala	Pettersson Aina, typograf Helsingfors
	Lapua	Pyhälahti Jaakko, valokuvaaja Lapua	Tokoi Oskar, maanviljelijä Kannus	Huhtala Kalle, torppari Toholampi
	Pietarsaari	Seppälä Hilda, rouva Uusikaupunki	Suosalo Kalle, leipuri Pietarsaari	Tokoi Oskar, maanviljelijä Kannus
	Kannus	Tokoi Oskar	Suosalo Kalle	Huhtala Kalle
	Ylistaro	Kamppinen J.V., maanviljelijä Ylistaro	Suosalo Kalle	Tokoi Oskar
	Toholampi	Huhtala Kalle	Tokoi Oskar	Laine Johan Teodor, puhuja Sippola
1909	Kauhava	Kaukoranta Heikki, puukkoseppä Kauhava	Tokoi Oskar, maanviljelijä Kannus	Hautakangas Juho, koneenkäyttäjä Lapua
	Jakobstad	Wiik Karl H., redaktör Helsingfors	Pettersson Aina, typograf Helsingfors	Backlund Humla Matts, jordbrukare Esse
	Lapua	Hautakangas Juho	Tokoi Oskar	Kaukoranta Heikki
	Pietarsaari	Suosalo Kalle, leipuri Pietarsaari	Pettersson Aina, kirjaltaja Helsinki	Huhtala Kalle, torppari Toholampi
	Esse	Backlund Humla Mats	Wiik K.H.	Pettersson Aina
	Kannus	Tokoi Oskar	Suosalo Kalle	Huhtala Kalle
	Toholampi	Huhtala Kalle	Tokoi Oskar	Suosalo Kalle
1910	Munsala	Wiik Karl H., redaktör Helsingfors	Lundström William, typograf Helsingfors	Tokoi Oskar, jordbrukare Kannus
	Esse, Purmo, Pedersöre	Soininen Oskar, resetalare Wasa	Wiik Karl H.	Lundström William
	Pietarsaari	Suosalo Kalle, leipuri Pietarsaari	Hautakangas Juho, koneenkäyttäjä Lapua	Soininen Oskar, puhuja Vaasa

	Kannus	Tokoi Oskar, maanviljelijä Kannus	Suosalo Kalle, leipuri Pietarsaari	Hautakangas Juho
	Nurmo	Tuomikoski Juho, maalari Oulainen	Tokoi Oskar	Suosalo Kalle
	Jakobstad	Lundström William	Wiik Karl H.	Tokoi Oskar
	Kauhava	Tokoi Oskar	Suosalo Kalle	Örnqvist J., maanviljelijä Isokyrö
	Ylistaro	Suosalo Kalle	Tokoi Oskar	Örnqvist J.
	Toholampi	Nivala Aleks., maanviljelijä Toholampi	Tokoi Oskari	Tuomikoski Juho
	Lapua, Nurmo	Hautakangas Juho	Tokoi Oskari	Nivala Aleks.
1911	Jakobstad	Wiik Karl H., filosofiekand. Helsingfors	Lundström William, typograf Helsingfors	Tokoi Oskari, landtbrukare Kannus
	Pietarsaari	Suosalo Kalle, leipuri Pietarsaari	Tokoi Oskar, maanviljelijä Kannus	Vierimaa Antti, suutari Pietarsaari
	Lapua	Hyypä Esa, kaupanhoitaja Lapua	Kaukoranta Heikki, seppä Kauhava	Tokoi Oskari
	Nurmo	Tokoi Oskar	Suosalo Kalle	Kaukoranta Heikki
	Himanka	Eskeli Herman, työmies Himanka	Tokoi Oskar	Suosalo Kalle
	Kannus	Suosalo Kalle	Vierimaa Antti	Tokoi Oskari
	Ylistaro	Suosalo Kalle	Tokoi Oskar	Kaukoranta Heikki
	Kauhava	Tokoi Oskar	Kaukoranta Heikki	Hyypä Esa
	Kokkola	Tokoi Oskar	Vatanen August, puhuja Helsinki	Suosalo Kalle
	Isokyrö	Tokoi Oskar	Kaukoranta Heikki	Vatanen August
1913	Pietarsaari	Suosalo Kalle, leipuri Pietarsaari	Tokoi Oskar, ammattijärjestön puheenjohtaja Helsinki	Wikman Abel, työmies Pietarsaari
	Kannus	Tokoi Oskar	Malm Hanna, piirisihteeri Pietarsaari	Keto J.W., filosofianmaisteri Laihia
	Munsala	Andersson Otto, jorbrukare Munsala	Näs Jakob, jodbrukare Munsala	Sundqvist Johannes, bromsare Jakobstad
	Jakobstad, Pedersöre	Sundqvist Johannes	Andersson Otto	Näs Jakob
	Kauhava	Malm Hanna	Tokoi Oskar, ammattijärjestön puheenjohtaja Helsinki	Lindblad Albert, puukkoseppä Kauhava
	Lapua	Tokoi Oskar	Keto J.V., filosofianmaisteri Laihia	Malm Hanna
	Kokkola	Tokoi Oskar	Suosalo Kalle	Keto J.W., filosofianmaisteri Laihia
	Isokyrö	Tokoi Oskar	Suosalo Kalle	Malm Hanna, piirisihteeri Pietarsaari
	Himanka	Keto J.W.	Suosalo Kalle	Tokoi Oskar
1916	Pietarsaari	Suosalo Kalle, leipuri Pietarsaari	Tokoi Oskar, ammattijärjestön puheenjohtaja Helsinki	Elfving Otto, levyseppä Pietarsaari
	Lapua, Nurmo	Tokoi Oskar	Suosalo Kalle	Puukila J., mylläri Lapua
	Kokkola	Keto J.W., filosofianmaisteri Laihia	Tokoi Oskar	Penttala Iisakki, pienviljelijä Isokyrö
	Isokyrö-Ylistaro	Penttala Iisakki	Tokoi Oskar	Malm Hanna, toimistonhoitaja Antrea
	Jakobstad-Larsmo-Pedersöre-Esse	Andersson Otto, jorbrukare Munsala	Sundqvist Johannes, bromsare Jakobstad	Wiik Karl H., fil. magister Helsingfors
	Kauhava-Härmä	Tokoi Oskar	Keto J.V., filosofianmaisteri Laihia	Suosalo Kalle

	Munsalo, Oravals, Vörå	Andersson Otto	Wiik K.H.	Sundqvist Johannes
	Kannus-Himanka	Malm Hanna	Tokoi Oskar	Suosalo Kalle
1917	Pietarsaari	Suosalo Kalle, leipuri Pietarsaari	Komu Juho Alfred, piirisihteeri Pietarsaari	Elfving Otto, levyseppä Pietarsaari
	Jakobstad Munsala	Andersson Otto, jorbrukare Munsala	Sundqvist Johannes, bromsare Jakobstad	Wiik Karl H., fil. magister Helsingfors
	Kokkola	Tokoi Oskar, senaattori Helsinki	Mäkelä Santeri, pienviljelijä Vintala	Keto J.V., filosofianmaisteri Helsinki
	Kannus, Himanka	Komu Juho Alfred	Tokoi Oskar	Eskeli Herman, työmies Himanka
	Kauhava, Härmä	Keto J.V.	Tokoi Oskar	Komu Juho Alfred
	Lapua, Nurmo	Tokoi Oskar	Komu Juho Alfred	Suosalo Kalle
	Ylistaro, Isokyrö	Suosalo Kalle	Tokoi Oskar	Keto J.V.

Oulun läänin eteläinen vaalipiiri				
Vaalit	Valitsijayhdistys	1. Sija	2. Sija	3. Sija
1907	Haapavesi	Komu Juho Alfred, toimittaja Haapavesi	Haanpää Mikko, maanviljelijä Piippola	Jokisaari Martti, räätäli Haapajärvi
	Kalajoki	Hämäläinen Kalle, toimittaja Oulu	Jokisaari Martti	Sillanpää Miina, toimittaja Helsinki
	Raahe	Törmä Heikki, suutari Oulu	Kiiskinen Aura, työväenpuhujia Viipuri	Hoikka Matti, seppä Oulun maalaisseurakunta
	Oulun kaupunki	Hoikka Matti	Hämäläinen Kalle	Komu Juho Alfred
1908	Oulun kaupunki	Mäkelin Yrjö Esaias, toimittaja Oulu	Hoikka Matti Viktor, seppä Oulun maaseurakunta	Törmä Heikki, taloudenhoitaja Oulu
	Liminka	Kaakinen Heikki, nahkuri Tyrnävä	Mäkelin Yrjö Esaias	Komu Juho Alfred, toimittaja Haapavesi
	Kalajoki	Komu Juho Alfred	Mäkelin Yrjö Esaias	Nurmi Aleksanteri, työmies Alavieska
	Pulkkila	Haanpää Mikko, maanviljelijä Piippola	Mäkelin Yrjö Esaias	Komu Juho Alfred
	Nivala	Jokisaari Martti, räätäli Haapajärvi	Komu Juho Alfred	Jalonen Heikki, piirisihteeri Jääski
	Muhos	Hoikka Matti Viktor, seppä Oulun maaseurakunta	Kaakinen Heikki	Mäkelin Yrjö Esaias
	Säräisniemi	Mäkelin Yrjö Esaias	Hoikka Matti Viktor	Piirainen Jaakko, opettaja Kajaani
	Raahen kaupunki	Törmä Heikki	Hoikka Matti Viktor	Mäkelin Yrjö Esaias
	Oulun maaseurakunta	Hoikka Matti Viktor	Mäkelin Yrjö Esaias	Jalonen Heikki
	Oulainen	Komu Juho Alfred	Jokisaari Martti	Haanpää Mikko
	Vihanti	Mäkelin Yrjö Esaias	Jalonen Heikki	Hoikka Matti Viktor
	Paavola	Jalonen Heikki	Komu Juho Alfred	Mäkelin Yrjö Esaias
	Sotkamo	Piirainen Jaakko	Leinonen Olga, kutoja Oulu	Mäkelin Yrjö Esaias
	Haapajärvi	Viljamäki Niilo, maanviljelijä Reisjärvi	Jokisaari Martti, räätäli Haapajärvi	Jalonen Heikki
	Oulu-Suomussalmi	Jalonen Heikki	Leinonen Olga	Komu Juho Alfred
	Kajaanin kaupunki	Piirainen Jaakko	Komu Juho Alfred	Hentilä Jahvet, torppari Kempele
1909	Oulun kaupunki	Mäkelin Yrjö Esaias, toimittaja Tampere	Hoikka Matti Viktor, seppä Oulun maaseurakunta	Törmä Heikki, taloudenhoitaja Oulu
	Liminka	Ahmala Kustaa, varastonhoitaja oulu	Komu Juho Alfred, toimittaja Haapavesi	Mäkelin Yrjö Esaias

	Säräisniemi	Hoikka Matti Viktor	Mäkelin Yrjö Esaias	Leinonen Olga, kutoja Oulu
	Ylivieska	Komu Juho Alfred	Jokisaari Martti, räätäli Haapajärvi	Mäkelin Yrjö Esaias
	Pulkkila	Jokisaari Martti	Haanpää Mikko, maanv. Piippola	Komu Juho Alfred
	Muhos	Mäkelin Yrjö Esaias	Kaakinen Heikki, nahkuri Tyrnävä	Hoikka Matti Viktor
	Paavola	Komu Juho Alfred	Mäkelin Yrjö Esaias	Hoikka Matti Viktor
	Raahen kaupunki	Törmä Heikki	Hoikka Matti Viktor	Mäkelin Yrjö Esaias
	Sotkamo	Hoikka Matti Viktor	Komu Juho Alfred	Mäkelin Yrjö Esaias
	Nivala	Nokela Heikki, varastonhoitaja Nivala	Jokisaari Martti	Haanpää Mikko
	Kalajoki	Komu Juho Alfred	Mäkelin Yrjö Esaias	Haanpää Mikko
	Oulun maaseurakunta	Hoikka Matti Viktor	Törmä Heikki	Ahmala Kustaa
	Kajaanin kaupunki	Leinonen Olga	Vapaa Juho, työmies Kajaani	Komu Juho Alfred
	Suomussalmi	Haapalainen Kaarlo Adolf, torppari Suomussalmi	Mäkelin Yrjö Esaias	Leinonen Olga
	Oulainen	Haanpää Mikko	Komu Juho Alfred	Jokisaari Martti
1910	Oulun kaupunki	Mäkelin Yrjö Esaias, toimittaja Oulu	Hoikka Matti Viktor, seppä Oulun maaseurakunta	Törmä Heikki, taloudenhoitaja Oulu
	Pulkkila	Mäkelin Yrjö Esaias	Jokisaari Martti, räätäli Haapajärvi	Tervo Samuli, piirisihteeri Oulu
	Sotkamo	Mäkelin Yrjö Esaias	Törmä Heikki	Hoikka Matti Viktor
	Paavola	Mäkelin Yrjö Esaias	Koskinen Tyyne, puhuja Tampere	Komu Juho Alfred, toimittaja Haapavesi
	Haapajärvi	Jokisaari Martti	Komu Juho Alfred	Ahmala Kustaa, varastonhoitaja Oulu
	Kajaanin kaupunki ja maaseurakunta sekä Paltamon kunta	Komu Juho Alfred	Mäkelin Yrjö Esaias	Hoikka Matti Viktor
	Kalajoki	Mäkelin Yrjö Esaias	Hoikka Matti Viktor	Komu Juho Alfred
	Raahen kaupunki	Törmä Heikki	Hoikka Matti Viktor	Mäkelin Yrjö Esaias
	Nivala	Komu Juho Alfred	Nokela Heikki, varastonhoitaja Nivala	Koskinen Tyyne
	Muhos	Hoikka Matti Viktor	Ahmala Heikki, maanviljelijä Tyrnävä	Mäkelin Yrjö Esaias
	Liminka	Törmä Heikki	Mäkelin Yrjö Esaias	Ahmala Heikki
	Säräisniemi	Komu Juho Alfred	Mäkelin Yrjö Esaias	Korhonen Kaarlo, torppari Säräisniemi
	Oulainen	Ahmala Heikki	Komu Juho Alfred	Jokisaari Martti
	Oulun maaseurakunta	Hoikka Matti Viktor	Törmä Heikki	Mäkelin Yrjö Esaias
	Suomussalmi	Hoikka Matti Viktor	Vapaa Juho, työmies Kajaani	Mäkelin Yrjö Esaias
	Ylivieska	Ahmala Heikki	Saarenen Vilho Fabian, muurari Kärsämäki	Hoikka Matti Viktor
1911	Oulun kaupunki	Hoikka Matti Viktor, seppä Oulun maaseurakunta	Törmä Heikki, taloudenhoitaja Oulun maaseurakunta	Ahmala Heikki, muurari Tyrnävä
	Sotkamo	Tervo Samuli, piirisihteeri Oulu	Komu Juho Alfred, toimittaja Haapavesi	Hoikka Matti Viktor
	Oulujoki	Hoikka Matti Viktor	Törmä Heikki	Tervo Samuli
	Kalajoki	Komu Juho Alfred	Tervo Samuli	Törmä Heikki

	Suomussalmi	Komu Juho Alfred	Korhonen Kaarlo, torppari Säräisniemi	Mikkonen Roope, torppari Ristijärvi
	Kajaanin kaupunki ja maaseurakunta sekä Paltamon kunta	Piirainen Jaakko, veistonopettaja Kajaani	Tervo Samuli	Korhonen Kaarlo
	Nivala	Viljamaa Felix, muurari Nivala	Komu Juho Alfred	Nokela Heikki, kaupanhoitaja Nivala
	Paavola	Törmä Heikki	Hoikka Matti Viktor	Ahmala Heikki, muurari Tyrnävä
	Muhos	Hoikka Matti Viktor	Törmä Heikki	Komu Juho Alfred
	Liminka	Ahmala Heikki	Hoikka Matti Viktor	Törmä Heikki
	Säräisniemi	Korhonen Kaarlo	Piirainen Jaakko	Komu Juho Alfred
	Ylivieska	Törmä Heikki	Komu Juho Alfred	Hoikka Matti Viktor
	Raahen kaupunki	Koskinen Tyyne, neiti Tampere	Ahmala Heikki	Komu Juho Alfred
	Haapajärvi	Nokela Heikki, varastonhoitaja Nivala	Viljamaa Felix	Hoikka Matti Viktor
	Pulkkila	Ahmala Heikki	Ahmala Kustaa, varastonhoitaja Oulu	Piirainen Jaakko
	Haapavesi	Komu Juho Alfred	Koskinen Tyyne	Viljamaa Felix
1913	Oulun kaupunki	Mäkelin Yrjö Esaias, toimittaja Oulu	Ahmala Heikki, muurari Oulu	Törmä Heikki, taloudenhoitaja Oulun maaseurakunta
	Kalajoki	Rae Arttur Villehard, työmies Kalajoki	Mäkelin Yrjö Esaias	Jokisaari Martti, räätäli Haapajärvi
	Kajaanin kaupunki	Piirainen Jaakko, puuseppä Kajaani	Herrala Hilda, neuvoja Kemi	Meriläinen Viktor, palstatilallinen Paltamo
	Oulujoki	Hoikka Matti Viktor, seppä Oulun maaseurakunta	Törmä Heikki	Herrala Hilda
	Ylivieska	Ahmala Heikki	Komu Juho Alfred	Hoikka Matti Viktor
	Nivala	Nokela Heikki, varastonhoitaja Nivala	Komu Juho Alfred	Ahmala Heikki
	Muhos	Törmä Heikki	Hoikka Matti Viktor	Mäkelin Yrjö Esaias
	Säräisniemi	Komu Juho Alfred	Meriläinen Viktor	Mäkelin Yrjö Esaias
	Raahen kaupunki	Mäkelin Yrjö Esaias, toimittaja Oulu	Komu Juho Alfred, toimittaja Haapavesi	Törmä Heikki
	Haapavesi	Komu Juho Alfred	Törmä Heikki	Hoikka Matti Viktor
	Paavola	Herrala Hilda	Hoikka Matti Viktor	Rae Arttur Villehard
	Haapajärvi	Jokisaari Martti	Hautala Janne, toimittaja Oulu	Ahmala Heikki
	Liminka	Savolainen Kalle, muurari Liminka	Mäkelin Yrjö Esaias	Hoikka Matti Viktor
	Sotkamo	Meriläinen Viktor	Piirainen Jaakko	Komu Juho Alfred
	Suomussalmi	Mäkelin Yrjö Esaias	Komu Juho Alfred	Meriläinen Viktor
1916	Oulun kaupunki	Mäkelin Yrjö Esaias, toimittaja Oulu	Hautala Kalle, piirisihteeri Oulu	Ahmala Kustaa, varastonhoitaja Oulu
	Haapavesi-Pulkkila	Komu Yrjö Aleksanteri, asioitsija Haapavesi	Korhonen Kaarlo, torppari Säräisniemi	Jokisaari Martti, räätäli Haapajärvi
	Liminka-Paavola	Hautala Kalle	Mäkelin Yrjö Esaias	Hoikka Matti Viktor, seppä Oulujoki
	Pyhäjärvi-Kärsämäki-Haapajärvi	Jokisaari Martti	Komu Yrjö Aleksanteri	Saari Vilho Fabian, palstatilallinen Kärsämäki
	Suomussalmi-Sotkamo	Mäkelin Yrjö Esaias	Rautiainen Otto H., kaupanhoitaja Paltamo	Lappi A.F., piirisihteeri Kajaani
	Kajaani-Säräisniemi	Korhonen Kaarlo	Lappi A.F.	Rautiainen Otto H., kaupanhoitaja Paltamo

	Raahen kaupunki	Uksila Johan Abram Enok, toimittaja Oulu	Hoikka Matti Viktor	Hautala Kalle
1917	Oulun kaupunki	Mäkelin Yrjö Esaias, toimittaja Oulu	Ahmala Kustaa, varastonhoitaja Oulu	Hoikka Matti Viktor, seppä Oulujoki
	Oulujoki	Hoikka Matti Viktor	Korhonen Kaarlo, maanviljelijä Säräisniemi	Ahmala Kustaa, varastonhoitaja Oulu
	Raahe	Ahmala Kustaa	Komu Yrjö Aleksanteri, asioitsija Haapavesi	Meriläinen Viktor, palstatilallinen Paltamo
	Kajaani-Säräisniemi	Niemi Kalle, asioitsija Kajaani	Rautiainen Otto H., kaupanhoitaja Paltamo	Myyryläinen Janne, matkatarkastaja Kajaani
	Paavola-Liminka	Leinonen Olga, kutojatar Helsinki	Korhonen Kaarlo	Niemi Kalle, asioitsija Kajaani
	Nivala	Uksila Johan Abram Enok, toimittaja Oulu	Mäkelin Yrjö Esaias	Hoikka Matti Viktor
	Kalajoki	Törmä Heikki, suutari Oulu	Meriläinen Viktor	Rautiainen Otto H.
	Pyhäjärvi-Kärsämäki-Haapajärvi	Korhonen Kaarlo, maanviljelijä Säräisniemi	Jokisaari Martti, räätäli Haapajärvi	Myyryläinen Janne
	Haapavesi-Pulkkila	Komu Yrjö Aleksanteri	Myyryläinen Janne	Korhonen Kaarlo
	Suomussalmi-Sotkamo	Myyryläinen Janne	Rautiainen Otto H.	Niemi Kalle

Oulun läänin pohjoinen vaalipiiri				
Vaalit	Valitsijayhdistys	1. Sija	2. Sija	3. Sija
1907	Kemi	Mantere Atte, kirjaltaja Kemi	Herrala Hilda, neulojatar Kemi	Valtonen Juho, työmies Rovaniemi
	Kemijärvi	Lehtonen Frans, seppä Kemi	Riikola Kalle, maanviljelijä Kuolajärvi	Oukka Tuomas Vilhelm, maanviljelijä Alatornio
1908	Kemin kaupunki	Herrala Hilda, neulojatar Kemi	Lehtonen Frans, seppä Kemi	Marttila Heikki, kauppias Rovaniemi
	Haukipudas	Lehtonen Frans	Oukka Tuomas Vilhelm, maanviljelijä Alatornio	Huhtala Kalle, kirvesmies Haukipudas
	Tornion kaupunki	Oukka Tuomas Vilhelm	Herrala Hilda	Lehtonen Frans
	Rovaniemi	Lehtonen Frans	Herrala Hilda	Marttila Heikki
1909	Kemin kaupunki	Herrala Hilda, neulojatar Kemi	Lehtonen Frans, seppä Kemi	Marttila Heikki, kauppias Rovaniemi
	Haukipudas	Lehtonen Frans	Oukka Tuomas Vilhelm, maanviljelijä Alatornio	Huhtala Kalle, kirvesmies Haukipudas
	Tornion kaupunki	Oukka Tuomas Vilhelm	Herrala Hilda	Lehtonen Frans
	Rovaniemi	Lehtonen Frans	Herrala Hilda	Marttila Heikki
1910	Kemin kaupunki	Lehtonen Frans, seppä Kemi	Herrala Hilda, neulojatar Kemi	Laakkonen Adam, piirisihteeri Kemi
	Haukipudas	Laakkonen Adam	Lehtonen Frans	Herrala Hilda
	Pudasjärvi	Herrala Hilda	Niemelä Daniel, puuseppä Kuusamo	Lehtonen Frans
	Kuusamo-li	Lehtonen Frans	Laakkonen Adam	Juntikka Johan, maanviljelijä Alatornio
	Rovaniemi	Lehtonen Frans	Marttila Heikki, kauppias Rovaniemi	Laakkonen Adam
1911	Kemin kaupunki	Lehtonen Frans, seppä Kemi	Herrala Hilda, neulojatar Kemi	Laakkonen Adam, piirisihteeri Kemi
	Haukipudas	Herrala Hilda	Lehtonen Frans	Laakkonen Adam
	Tornion	Lehtonen Frans	Laakkonen Adam	Juntikka Johan, maanviljelijä Alatornio
	Rovaniemi	Laakkonen Adam	Herrala Hilda	Marttila Heikki, kauppias Rovaniemi

1913	Kemin kaupunki	Laakkonen Adam, piirisihteeri Kemi	Lehtonen Frans, seppä Kemi	Rahikainen Hilma, työmiehen vaimo Kemi
	Rovaniemi	Lehtonen Frans	Laakkonen Adam	Herrala Hilda, neuojatar Kemi
	Haukipudas	Lehtonen Frans	Herrala Hilda	Laakkonen Adam
	Tornio	Herrala Hilda	Juntikka Juho, maanviljelijä Alatornio	Lehtonen Frans
1916	Kemin kaupunki	Laakkonen Adam, piirisihteeri Kemi	Rahikainen Hilma, työmiehen vaimo Kemi	Lehtonen Frans, seppä Kemi
	Tornion kaupunki	Laakkonen Adam	Heikka Aarne Isak E., rautatieläinen Kemi	Herrala Hilda, neuojatar Kemi
	Haukipudas	Herrala Hilda	Lehtonen Frans	Marttila Heikki, kauppias Rovaniemi
	Rovaniemi	Herrala Hilda	Marttila Heikki	Laakkonen Adam
1917	Kemin kaupunki	Laakkonen Adam, piirisihteeri Kemi	Rahikainen Hilma, työmiehen vaimo Kemi	Herrala Hilda, neuojatar Kemi
	Tornion kaupunki	Heikka Aarne Isak E., rautatieläinen Kemi	Herrala Hilda	Kanerva Juho Heikki, asioitsija Tornio
	Rovaniemi	Herrala Hilda	Laakkonen Adam	Heikka Aarne Isak E.
	Pudasjärvi-li	Ahonen Mikko, nahkuri Pudasjärvi	Herrala Hilda	Laakkonen Adam
	Haukipudas	Laakkonen Adam	Uksila Johan Abram Enok, toimittaja Oulu	Rahikainen Hilma

Lapin vaalipiiri	
Vaalit	Ehdokas
1907	Ville Kiviniemi, maanviljelijä Kittilä
1908	Ville Kiviniemi, maanviljelijä Kittilä
1909	Ville Kiviniemi, maanviljelijä Kittilä
1910	Ville Kiviniemi, maanviljelijä
1911	Ville Kiviniemi, maanviljelijä Kittilä
1913	Joel Karppinen, uudistalokas Sodankylä
1916	Ville Kiviniemi
1917	Ville Kiviniemi, maanviljelijä

Lähteet

Uudenmaan vaalipiiri

Työmies 12.3.1907, nro 60, 4–5. Uudenmaan läänin vaalipiirin vaalilista vuonna 1907 toimitettavassa edustajain vaalissa; *Työmies* 30.6.1908, nro 147, 4. Uudenmaan läänin vaalipiirin työläistoverit!; *Työmies* 30.4.1909, nro 98, 5; *Työmies* 21.12.1910, no 295, 5. Uudenmaan vaalipiirin työläisten äänet tämän vaaliliiton jollekin listalle!; *Työmies* 30.7.1913, nro 173, 5. Uudenmaan työväen ehdokaslistat; *Työmies* 30.7.1913, nro 173, 5. Uudenmaan työväen ehdokaslistat; *Työmies* 30.6.1916, nro 172, 4. Uudenmaan työväen ehdokaslistat; *Työmies* 20.9.1917, nro 254, 5. Sosialidemokratinen vaaliliitto.

Turun läänin eteläinen vaalipiiri

Työmies 9.3.1907, nro 58, 4; *Sosialisti* 1.7.1908, nro 148, 1. Sosialidemokratinen vaaliliitto; *Sosialisti* 24.4.1909, nro 93, 6. Sosialidemokratinen vaaliliitto; *Sosialisti* 22.1.1910, nro 17, 5; *Sosialisti* 10.12.1910, nro 286, 5. Sosialidemokratinen vaaliliitto; *Sosialisti* 2.8.1913, nro 175, 4; *Sosialisti* 21.6.1916, nro 140, 5. Sosialidemokratinen vaaliliitto; *Sosialisti* 5.10.1917, nro 225, 4.

Turun läänin pohjoinen vaalipiiri

Sosialidemokraatti 9.3.1907, nro 29, 2; *Sosialidemokraatti* 20.6.1908, nro 67, 2.

Sosialidemokratien ehdokkaat vaalipiirissämme; *Sosialidemokraatti* 20.4.1909, nro 42, 2. Vaalitaistelun sosialidemokratit; *Sosialidemokraatti* 22.1.1910, nro 8, 3. Äänestäkää Sosialidemokrateja!; *Sosialidemokraatti* 20.12.1910, nro 145B, 2. Vaalilippu Turun läänin pohjoisessa vaalipiirissä tammik. 2 ja 3 p:nä v. 1911 toimitettavaa edustajainvaalia varten; *Sosialidemokraatti* 24.7.1913, nro 81B, 2. Vaalilippu Turun ja Porin läänin pohjoisessa vaalipiirissä elokuun 1 ja 2 päivänä toimitettavia edustajavaaleja varten; *Sosialidemokraatti* 22.6.1916, nro 70, 3. Sosialidemokratisen puolueen ehdokaslistat vaalipiirissämme; *Sosialidemokraatti* 21.9.1917, nro 118, 3. Sosialidemokratien vaaliliitto.

Hämeen eteläinen vaalipiiri

Hämeen Voima (HV) 12.3.1907, nro 30, 3. "Työn orjat sorron yöstä nouskaa!"; *Raivaaja* 20.6.1908, nro 68, 3. Työväen puolueen vaaliliitto; *Raivaaja* 19.4.1909, nro 43, 3; *HV* 18.1.1910, nro 6, 3. Mihin vedät viivasi?; *Raivaaja* 30.12.1910, nro 149, 2; *Raivaaja* 26.7.1913, nro 156, 2; *HV* 1.7.1916, nro 71, 2; *HV* 27.9.1917, nro 98A, 3.

Hämeen pohjoinen vaalipiiri

Kansan Lehti (KL) 7.3.1907, nro 55, 2. Köyhälistön lista voittoon!; *KL* 17.6.1908, nro 137, 2. Sosialidemokratinen vaaliliitto Hämeen läänin pohjoisessa vaalipiirissä; *HV* 27.4.1909, nro 45, 3. Muitten vaalipiirien ehdokaslistoja; *KV* 21.1.1910, nro 16, 2. Sosialidemokratien ehdokaslistat Hämeen läänin pohjoisessa vaalipiirissä; *KL* 27.12.1910, nro 300, 2. Sosialidemokratien ehdokaslistat Hämeen läänin pohjoisessa vaalipiirissä; *KL* 28.7.1913, nro 170, 3; *KL* 22.6.1916, nro 141B, 3. Sosialidemokratisen puolueen vaaliliitto Hämeen läänin pohjoisessa vaalipiirissä; *KL* 25.9.1917, nro 222, 3.

Viipurin läänin läntinen vaalipiiri

Työ 1.3.1907, nro 51, s.3. Viipurin läänin läntisen vaalipiirin Sosialidemokratisen puolueen ehdokaslistat; *Työ* 23.6.1908, nro 142, 3. Puolueemme vaaliliitto Viipurin läänin läntisessä vaalipiirissä käytettävässä vaalilipussa; *Työ* 22.4.1909, nro 91, 3. Sosialidemokratien edustajaehdokkaat Viipurin l. läntisessä vaalipiirissä; *Työ* 25.1.1910, nro 19, 3. Viipurin läänin läntisen vaalipiirin sosialidemokratien vaaliliitto; *Työ* 22.12.1910, nro 297, 3. Sosialidemokratien vaaliliitto; *Työ* 26.7.1913, nro 169B, 2. Viipurin läänin läntisen vaalipiirin Sos.-dem. vaaliliitto; *Työ* 20.6.1916, nro 139, 3. Viipurin l. läntisen vaalipiirin sosialidemokratinen vaaliliitto; *Työ* 29.9.1917, nro 225B, 3.

Viipurin läänin itäinen vaalipiiri

Työ 1.3.1907, nro 51, 3; *Työ* 24.6.1908, nro 143, 3; *Työ* 22.4.1909, nro 91, 3. *Työ* 24.1.1910, nro 18, 3; *Työ* 23.12.1910, nro 298, 3; *Työ* 26.7.1913, nro 169B, 3; *Työ* 23.6.1916, nro 142B, 7; *Työ* 26.9.1917, nro 222B, 4.

Mikkelin vaalipiiri

Työmies 7.3.1907, nro 56, 4. Sosialidemokratisen puolueen ehdokaslistat; *Raivaaja* 23.6.1908, nro 69, 3; *Vapaus* 20.4.1909, nro 43, 2. *Raivaaja* 21.1.1910, nro 9, 3. Sosialidemokratinen vaaliliitto. *Vapaus* 20.12.1910, nro 145, 2. Sosialidemokraattien vaaliliitto. *Raivaaja* 28.7.1913, nro 166, 3. *Vapaus* 30.6.1916, nro 70, 1. Sosialidemokratinen vaaliliitto. *Vapaus* 19.9.1917, nro 106, 2. Vallankumoukselliset eduskuntavaalit.

Kuopion läänin läntinen vaalipiiri

Työmies 9.3.1907, nro 58, 4; *Savon Työmies* (ST) 27.6.1908, nro 68, 3. Sosialidemokratinen vaaliliitto; *ST* 22.4.1909, nro 43, 1; *ST* 22.1.1910, nro 8, 4. Sosialidemokraattien vaaliliitto. *ST* 31.12.1910, nro 149, 3. Sosialidemokraattien vaaliliitto; *Työmies* 21.7.1913, nro 165, 3. Vaalitaistelu; *Sanantuoja* 22.6.1916, nro 68, 4. Kuopion läänin läntisen vaalipiirin työläiset! *Työ* 27.9.1917, nro 223, 5. Sosialidemokraattien ehdokkaat muissa vaalipiireissä.

Kuopion läänin itäinen vaalipiiri

Työmies 9.3.1907, nro 58, 4; *Rajavahti* 26.6.1908, nro 69, 3; *Rajavahti* 24.4.1909, nro 44, 3. Sosialidemokratien vaaliliitto Kuopion läänin itäisessä vaalipiirissä; *Rajavahti* 24.1.1910, nro 8, 3. Kuopion läänin itäisen vaalipiirin Sosialidemokratien vaaliliitto; *Rajavahti* 24.1.1910, nro 146, 3. Kuopion läänin itäisen vaalipiirin sosialidemokratien vaaliliitto; *Rajavahti* 22.7.1913, nro 80, 3; *Päivän Tiedot* 27.6.1916, nro 68, 4; *Työ* 27.9.1917, nro 223, 6. Sosialidemokraattien ehdokkaat muissa vaalipiireissä.

Vaasan läänin itäinen vaalipiiri

Sorretun Voima (SV), 13.3.1907, nro 31, 2; SV 26.6.1908, nro 68, 3; SV 21.4.1909, nro 43, 3; SV 28.1.1910, nro 10, 3; SV 28.12.1910, nro 147, 3; *Työmies* 24.7.1913, nro 168, 3; SV 21.6.1916, nro 67, 3; SV 21.9.1917, nro 107, 3. Sosialidemokratien vaaliliitto.

Vaasan läänin eteläinen vaalipiiri

Vapaa Sana (VS) 4.3.1907, nro 27, 2. VS 22.6.1908, nro 68, 2. Köyhälistö V.l. eteläisessä vaalipiirissä; VS 26.4.1908, nro 47, 3. Köyhälistö Vaasan läänin eteläisessä vaalipiirissä. VS 31.1.1910, nro 12, 2. Eteläisen vaalipiirin sosialidemokratit äänestäkää näitä listoja; VS 30.12.1910, nro 151, 4. Työläinen! Sinun äänesi kuuluu omien etujesi kannattajille sosialidemokrateille!; VS 25.7.1913, nro 85, 2. Vaasan läänin eteläisessä vaalipiirissä vuonna 1913 toimitettavaa edustajavaalia varten ilmoitettujen ehdokaslistojen lopullinen yhdistelmä; VS 21.6.1916, nro 69A, 4. VS 16.9.1917, nro 110, 4.

Vaasan läänin pohjoinen vaalipiiri

VS 4.3.1907, nro 27, 2; *Työmies* 27.6.1908, nro 145, 4-5; *Työmies* 28.4.1909, nro 96, 4-5; *Työmies* 38.1.1910, nro 22, 5. Sos. dem. vaaliliittojen ehdokaslistat eri vaalipiirissä; VS 30.12.1910, nro 151, 4; VS 25.7.1913, nro 85, 3. Sosialidemokratien puolueen vaaliliitto; VS 21.6.1916, nro 69B, 7; VS 26.9.1917, nro 110, 6.

Oulun läänin eteläinen vaalipiiri

Kansan Tahto (KT) 4.3.1907, nro 53, 2. Sosialidemokratien puolueen vaaliliitto; KT 23.6.1908, nro 142, 2. Puolueemme vaaliliitto Oulun läänin eteläisessä vaalipiirissä käytettävässä vaalilipussa; *Työmies* 27.4.1909, nro 95, 3-4; KT 22.12.1910, nro 296, 4; KT 29.7.1913, nro 169, 3; *Oulun Sanomat* (OS) 21.6.1916, nro 140, 4. Sosialidemokratien vaaliliitto; KT 21.9.1917, nro 152, 3.

Oulun läänin pohjoinen vaalipiiri

KT 20.4.1909, nro 88, 4. Sosialidemokratien vaaliliitto; KT 20.4.1909, nro 88, 4. Sosialidemokratien vaaliliitto; *Työmies* 27.1.1910, nro 21, 6-7. Sos. dem. vaaliliittojen ehdokaslistat eri vaalipiireissä; KT 22.12.1910, nro 296, 3. Vaalilippu Oulun läänin pohjoisessa vaalipiirissä vuonna 1911 toimitettavaa edustajain vaalia varten; KT 29.7.1913, nro 169, 2. OS 21.6.1916, nro 140, 5. Sosialidemokratien puolueen vaaliliitto; KT 21.9.1917, nro 152, 4; Sosialidemokratien puolueen vaaliliitto.

Lapin vaalipiiri

KT 23.6.1908, nro 142, 2; KT 18.12.1909, nro 292, 2. Paavo Ketola: Sosialidemokraatti Lapin vaalipiiristä eduskuntaan!; KT 11.01.1910, nro 7, 3; KT 22.12.1910, nro 296, 2; KT 26.7.1913, nro 167, 3. Työläisvalitsijoille Lapin vaalipiirissä; OS 8.6.1916, nro 130, 4; KT 13.9.1917, nro 145, 2. M.A.-nen: Kenelle uskotaan Lapin vaalipiirin edustus?